

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA
KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

AGNIETĖ ŽOTKEVIČIŪTĖ-BANEVIČIENĖ

KULTŪRINIS VEIKSNYS NATO VALSTYBIŲ KARINĖS GALIOS STRUKTŪROJE

Mokslo daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, politikos mokslai (02S)

Vilnius, 2020

Mokslo daktaro disertacija rengta 2014–2019 metais Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje pagal Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijai, Kauno technologijos universitetui, Klaipėdos universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę, 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ priemonės „Mokslininkų ir kitų tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ finansuojamą projektą „Doktorantūros studijų plėtra“ (09.3.3-ESFA-V-711-01-0001).

Mokslinis vadovas –

prof. dr. Jūratė Novagrockienė (Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S)

TURINYS

SANTRUMPOS	7
SĄVOKŲ ŽODYNAS	9
ĮVADAS	13
1. KARINĖS GALIOS SAMPRATOS AIŠKINIMAI	33
1.1. Galios aiškinimas taikant realizmo perspektyvas	33
1.2. Karinės galios aiškinimas taikant realizmo ir karo studijų perspektyvas	45
1.2.1. Karinės galios aiškinimas taikant realizmo perspektyvas.....	45
1.2.2. Karinės galios aiškinimas taikant karo studijų perspektyvą.....	52
1.2.3. Tarpdisciplininis karinės galios aiškinimas	58
1.3. Karinės galios ištekliai ir saugumo aplinka: karinių inovacijų įtaka karinės galios struktūrai	62
2. KULTŪRINIS VEIKSNYS ŠIUOLAIKINĖJE SAUGUMO APLINKOJE ...	73
2.1. Kultūrinio veiksnio karyboje istorinė raida.....	73
2.2. Karinių paradigmų įtaka kultūrinio veiksnio įtraukimui į karines doktrinas	76
2.3. Kultūrinių kompetencijų apibrėžimas taikant tarpdisciplininius rėmus	82
2.4. Teorinis kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveikos modelis	98
3. KULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS KARINĖS GALIOS STRUKTŪROJE ..	102
3.1. Tyrimo struktūra ir metodologija	102
3.2. Kultūrinės kompetencijos NATO.....	112
3.2.1. NATO doktrininų dokumentų analizė.....	112
3.2.2. Kultūrinės kompetencijos NATO politinių lyderių retorikoje.....	121
3.3. NATO valstybių doktrininų dokumentų analizė	128
3.3.1. Jungtinės Amerikos Valstijos.....	128
3.3.2. Jungtinė Karalystė	137
3.3.3. Nyderlandai.....	143
3.3.4. Lietuva	148
3.4. Kultūrinės kompetencijos karinės galios struktūroje: ekspertų suvokimo turinio analizė	153
3.5. Kultūrinių kompetencijų karinės galios struktūroje tyrimo radiniai.....	167

3.6. Kultūrinių kompetencijų karinės galios struktūroje tyrimo radiniai mokslinės diskusijos kontekste.....	173
IŠVADOS	180
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	184
PRIEDAI	215
1 priedas. Klausimyno forma.....	215
2 priedas. Klausimyno matrica.....	219
3 priedas. Interviu tekstai.....	223

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Darbo loginė struktūra	30
2 pav. Neoklasikinio realizmo kintamieji.....	39
3 pav. Nacionalinės ir valdžios galių tarpusavio sąveika	40
4 pav. Karinės galios struktūra Jungtinės Karalystės gynybos doktrinoje	54
5 pav. Karinės galios struktūra Lietuvos karinėje doktrinoje	56
6 pav. Teorinis karinės galios struktūros modelis	61
7 pav. Saugumo aplinkos suvokimo įtaka karinei galiai.....	63
8 pav. Kultūrinių kompetencijų poreikio modelis.....	87
9 pav. Kultūrinės kompetencijas sudarantys elementai	90
10 pav. Teorinis kultūrinių kompetencijų modelis	97
11 pav. Teorinis kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveikos modelis	99
12 pav. Kultūrinės kompetencijas įvardijanti terminija NATO politinių lyderių retorikoje	122
13 pav. Kultūrinės kompetencijas apimanti tematika NATO politinių lyderių retorikoje.....	123
14 pav. Kultūrinės kompetencijas apimančios tematikos pasiskirstymas NATO politinių lyderių retorikoje tiriamuoju laikotarpiu	125

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Tarpkultūrinio elemento sandaros modelis.....	92
2 lentelė. Pagrindinių kompetencijų aiškinamasis modelis	93
3 lentelė. Pagrindines kompetencijas realizuojantys veiksniai	95
4 lentelė. Empirinio tyrimo dizainas.....	102
5 lentelė. Empirinio tyrimo etapai.....	105
6 lentelė. Tyrime dalyvavusių asmenų demografinės charakteristikos.....	108
7 lentelė. Kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą lemiantys veiksniai	155
8 lentelė. Kultūrinių kompetencijų poreikio skirtumus lemiantys veiksniai	158
9 lentelė. Kariuomenių veiklos, kurių įgyvendinimui būtinos kultūrinės kompetencijos	162
10 lentelė. Kariuomenių veiklos, kurių įgyvendinimui nebūtinos kultūrinės kompetencijos	163
11 lentelė. Politinio ir karinio elito sąveika formuojant karines doktrinas.....	165

SANTRUMPOS

AJDH (angl. *NATO Allied Joint Doctrine Hierarchy*) – NATO sąjungininkų jungtinių doktrinų hierarchija

ALC (angl. *Advanced Leader Course*) – aukštesnio lygmens lyderių kursas

BOLC-B (angl. *Basic Officer Leader Course*) – bazinis karininkų lyderių kursas

CCOE (angl. *CIMIC Center of Excellence*) – NATO karių ir civilių kompetencijos centras

CGSS (angl. *Army's Command and General Staff School*) – Sausumos pajėgų štabo karininkų mokykla

CIMIC (angl. *Civil-Military Co-operation*) – karių ir civilių bendradarbiavimas

CoIST (angl. *Company Intelligence Support Teams*) – kuopos žvalgybos paramos grupės

CULAD (angl. *Cultural Advisors*) – kultūros patarėjai

DCSU (angl. *Defense Cultural Support Unit*) – JAV Gynybos departamento Kultūros palaikymo skyrius

DLIFLC (angl. *Defense Language Institute Foreign Language Center*) – JAV Gynybos departamento Kalbos instituto Užsienio kalbų centras

EBAO (angl. *effects based approach on operations*) – poveikio operacijos

FAO (angl. *foreign area officers*) – užsienio sričių kariuomenės specialistai

FET (angl. *Female Engagement Teams*) – moterų įsitraukimo grupės

HERO (angl. *Historical Evaluation and Research Organization*) – Istorinių vertinimų ir tyrimų organizacija

HTT (angl. *Human Terrain Teams*) – vietovės komandos

ICI (angl. *Istanbul Cooperation Initiative*) – Stambulo bendradarbiavimo iniciatyva

Info OPS (angl. *Information Operations*) – informacinės operacijos

ISAF (angl. *International Security Assistance Force*) – tarptautinės saugumo paramos pajėgos

KLE (angl. *Key Leader Engagements*) – vietos lyderių įtraukimas

KNIL (ol. *Koninklijk Nederlands Indisch Leger*) – Karališkoji Nyderlandų Rytų Indijos kariuomenė

LREC (angl. *Defense Language, Regional Expertise, and Culture Program*) – Gynybos departamento kalbos, regioninės patirties ir kultūros programa

MGO (ol. *Missie Gerichte Opleiding*) – į misiją orientuoti mokymai

MTR (angl. *military technical revolution*) – kariuomenės technologinė revoliucija

NATO MD (angl. *NATO's Mediterranean Dialogue*) – NATO Viduržemio jūros dialogas

NCW (angl. *network centric warfare*) – į tinklus orientuota karyba
NDC (angl. *NATO Defense College*) – NATO gynybos koledžas
PfP (angl. *Partnership for peace*) – Partnerystė taikos labui
PSY-OPS (angl. *Psychological Operations*) – psichologinės operacijos
RMA (angl. *revolution in military affairs*) – revoliucija karybos srityje
SACEUR (angl. – *Supreme Allied Commander Europe*) – Sąjungininkų pajėgų operacijų vadavietės vyriausiasis vadas
SACT (angl. *Supreme Allied Command Transformation*) – Sąjungininkų pajėgų transformacijos vadavietės vyriausiasis vadas
SHAPE (angl. *Supreme Headquarters Allied Powers Europe*) – Vyriausioji jungtinių pajėgų Europoje vadavietė
SLC (angl. *Senior Leader Course*) – vyresniųjų vadų kursas
TRADOC (angl. *U.S. Army Training and Doctrine Command*) – JAV kariuomenės mokymų ir doktrinų valdyba
UNEF (angl. *United Nations Emergency Force*) – Jungtinių Tautų greitosios pajėgos
WOAC (angl. *Warrant Officer Advanced Course*) – viršilų aukštesnio lygmens kursas
WOBC (angl. *Warrant Officer Basic Course*) – viršilų bazinis kursas

SAVOKŲ ŽODYNAS

Aukšto intensyvumo konfliktai – „beribiai (neriboti) pasauliniai karai, beribiai (neriboti) regioniniai karai, endeminiai teroristiniai išpuoliai panaudojant masinio naikinimo priemones <...> **Vidutinio intensyvumo konfliktai** – riboti pasauliniai karai, riboti regioniniai karai, beribiai (neriboti) vietiniai karai, vietiniai teroristiniai išpuoliai panaudojant masinio naikinimo priemones <...> **Žemo intensyvumo konfliktai** – smurtiniai konfliktai: riboti vietiniai karai, sukilimai, terorizmas, valdžios perversmas ir nesmurtiniai konfliktai: politinis karas, informacinis karas, ekonominis karas, technologinis karas, kibernetinis karas, taikus valdžios perversmas“¹.

Galios daugiklis (angl. *force multiplier*) – „pajėgumas ar / ir savybė, kurią pridėjus ir panaudojus padidinamas pajėgų kovinis potencialas (galia) ir uždavinio (užduoties) įvykdymo sėkmės tikimybė“².

Karinė galia (angl. *military power / fighting power*) – materialūs ir nematerialūs kariniai ištekliai ir jų panaudojimo būdai, užtikrinantys valstybės pajėgumą vykdyti karinę veiklą – paskirtus uždavinius, funkcijas ir užduotis, siekiant įgyvendinti nacionalinius karinius tikslus. Materialiems kariniams ištekliams priskirtinas fizinis elementas, apimantis žmogiškuosius išteklius ir įrangą. Nematerialiems – intelektinis / koncepcinis elementas, apimantis karinių pajėgų panaudojimo būdus – karines doktrinas ir karo teorijas, ir moralinis elementas, apimantis motyvaciją, lyderystę ir vadybą. Karinę galią sudarantys ištekliai gali būti įvardijami ir kaip karinės galios elementai ar komponentai.

Karinės galios struktūra (angl. *components of military power / components of fighting power*) – karinę galią sudarančių fizinio, intelektinio / koncepcinio ir moralinio elementų (išteklių) tarpusavio sąveika ir hierarchija.

Karinės inovacijos – esminiai karinės doktrinos, taktikos ir / ar organizacinės struktūros pokyčiai³, nustatant, kokių karinių užduočių rūšys turi būti

1 Lietuvos karinių pajėgų operacinė doktrina, D–LK–002, antrasis patikslintas leidimas, patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2011 m. kovo 10 d. įsakymu Nr. V–230, 2011. Prieiga internetu: <http://www.lietuvoskariuomene.lt>, p. 4-10 – 4-11.

2 Ibid, p. 2-2.

3 James Q. W., *Bureaucracy: What Government Agencies Do and Why They Do It*, New York: Basic Books, 1989, p. 222.

atliekamos karo metu arba esminiai dabartinių užduočių pakeitimai⁴.

Karinės operacijos, kitokios nei karas (angl. *military Operations Other Than War*, trump. – MOOTW) – operacijos, skirtos karo prevencijai, konfliktų sprendimui, taikos įvedimui ir civilinių institucijų paramai reaguojant į valstybių vidaus krizes. Terminas sukurtas JAV karinėse pajėgose 1990-aisiais. Jungtinėje Karalystėje vartojamas alternatyvus terminas – taikos rėmimo operacijos (angl. *peace support operations*). Tiek karinės operacijos, kitokios nei karas, tiek taikos palaikymo operacijos apima taikos palaikymo (angl. *peace-keeping*), taikos reguliavimo (angl. *peacemaking*), taikos įvedimo (angl. *peace enforcement*) ir taikos kūrimo (angl. *peace building*) procesus. Šios operacijos neapima humanitarinės pagalbos (angl. *humanitarian assistance*) ir pagalbos nelaimių atveju (angl. *disaster relief*)⁵.

Karinių operacijų aplinka (angl. *operational environmet*) – vieta, kur naudojami visi karinės galios aspektai, išgauti iš valstybės politikos, modernių technologijų, doktrininio ir operacinio mokymo. Operacijų aplinka apima tiek fizinę, tiek informacinę aplinką⁶. Operacijų aplinka yra siauresnė sritis nei saugumo aplinka ir apima tik konkrečias (fazines) vietas, kuriose kariuomenė vykdo savo veiklą⁷.

Konvencinis karas – karinis konfliktas, kuriame naudojama tradicinė ginkluotė: lengvieji, sunkieji pėstininkų ginklai, artilerijos pabūklai, kovos mašinos, tankai, karinių oro pajėgų ginkluotė ir karinių jūrų pajėgų ginkluotė ir laikomasi Tarptautinės humanitarinės teisės normų⁸.

Kultūra – dinamiška socialinė sistema, apimanti konkrečios grupės, organizacijos, visuomenės ar kito kolektyvinio vieneto vertybes, įsitikinimus, elgesį ir normas, kurias išmoko, perdavė ir pakeitė visi tam tikros visuomenės nariai⁹.

4 Zisk K. M., *Engaging the Enemy: Organization Theory and Soviet Military Innovation, 1955-1991*, Princeton: Princeton University Press, 1993, p. 4.

5 Segal H., *Geopolitical Integrity*, McGill-Queen's University Press, 2005, p. 275.

6 Spisak J., „Thinking About Decisive Factors of the Armed Forces Development“, *Science & Military*, Vol. 1, 2011, p. 57–60, p. 59.

7 Pikner I. et al., *Military Operating Concepts Development*, Peleman Industries NV: Rijksweg, 2012, p. 28–29.

8 Petrauskaitė A. et al., *Šalies saugumas ir gynyba*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2016, p. 60.

9 *Culture Education and Training Strategy for the U.S. Army*, U.S. Army Training and Doctrine Command Culture Center, Fort Huachuca: U.S. Army Intelligence Center, 2007, p. 7.

Karių kultūrinės kompetencijos (angl. *military cultural competence*) – gebėjimai, užtikrinantys kariuomenės pajėgumą vykdyti karinę veiklą kitoje kultūrinėje aplinkoje ar susiduriant su kultūriniais skirtumais. Kultūrinės kompetencijos apima kultūros specifinį, tarpkultūrinį ir kalbos elementus. Kultūros specifinį elementą sudaro žinios apie tam tikrą šalį, įskaitant ekonominę, religinę ir istorinę padėtį, socialinę infrastruktūrą, vietos populiaciją, politiką, nacionalines ir religines šventes, geografinę, klimatinę, topografinę padėtį. Tarpkultūrinis elementas apima mokėjimą šias žinias taikyti adaptuojantis ir veikiant kitoje kultūrinėje aplinkoje. Kalbos elementas apima kalbos, vyraujančios šalyje, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, įgūdžius, kurių trūkumas gali būti kompensuojamas darbo su vertėju įgūdžiais.

Naujuosius karus apibrėžiančios paradigmos – perspektyvos, analizuojančios, kodėl tradiciniais (konvenciniais) metodais paremtas karinis mąstymas turi ribotą vertę šiuolaikinių ginkluotų konfliktų kontekste ir kokie pokyčiai turi būti vykdomi prisitaikant prie šiuolaikinių karų. Įprastai šios paradigmos konceptualizuoja karus kaip asimetrinius, žemo intensyvumo konfliktus. Nors daliai šių paradigimų šalininkų konvencinis karas neegzistuoja dėl sistemos ir vieneto lygmens ypatybių kaitos, dauguma šių paradigimų atstovų siekia suderinti kariuomenės gebėjimą prisitaikyti tiek prie konvencinių, tiek prie nekonvencinių grėsmių. Greta Mary Kaldor išplėtotos „naujųjų karų“ teorijos, naujuosius karus apibrėžiančioms paradigmoms galima priskirti ir „gynybos, diplomatijos ir plėtros prieigą“ (angl. *3D-approach; Defence, Diplomacy, Development*), „trijų blokų karybą“ (angl. *three-block warfare*), „keturių blokų karybą“ (angl. *four-block warfare*), „karą tarp žmonių“ (angl. *war amongst the people / war between people*), „į kultūrą orientuota karybą“ (angl. *culture-centric warfare*).

Nekonvencinis / asimetrinis karas – karinis konfliktas tarp priešingų jėgų, labai besiskiriančių karine galia, įprastai bent vienai pusei naudojant netradicinius ginklus ir taktiką, pavyzdžiui, partizaninio ar teroristinio karo metodus¹⁰.

Pasirenkamieji karai – Richard N. Haass išskiria dviejų tipų karus: būtinuosius karus (angl. *wars of necessity*) ir pasirenkamuosius karus (angl. *wars of choice*). Būtinieji karai yra neišvengiami karai, apimantys valstybių nacio-

---

10 Petrauskaitė A. et al., *supra note 8*, p. 63.

nalinių interesų įgyvendinimą ir *status quo* išsaugojimą. Būtinųjų karų pavyzdžiai: Antrasis pasaulinis karas, Korėjos karas. Pasirenkamieji karai siejami su ne tokiais svarbiais valstybių interesams karais, todėl valstybės gali imtis alternatyvios politikos, siekiant išvengti karo, nesvarbu, ar tai būtų diplomatinės iniciatyvos, neveikimas ar kažkas kita. Pasirenkamųjų karų pavyzdžiai: Vietnamo, Bosnijos ir Kosovo karai¹¹.

Plataus spektro dominavimas (angl. *full spectrum dominance / full spectrum superiority*) – po 2001 m. rugsėjo 11 d. JAV gynybos ministerija (angl. *US Department of Defense*, trump. – DoD) ir JAV vyriausybės aukščiausio lygmens politikos formuotojai išplėtė asimetrinių ir netradicinių grėsmių sampratą, siekiant užtikrinti valstybės dominavimą visuose konfliktų lygmenyse. Konceptijos tikslas – gebėjimas kontroliuoti bet kokią situaciją ar nugalėti bet kokią priešininą karinėse operacijose¹².

Strateginė kultūra – kolektyviniai (įprastai – valstybinio lygmens) įsitikinimai, požiūriai ir praktikos, susiję su karinės galios naudojimu, palaipsniui besiformuojantys istorijos eigoje¹³.

Vieneto lygmens kintamieji (angl. *unit-level variables*) – valstybės vidaus kintamieji, kurie sąlygoja, ar ir kaip valstybės reaguoja į tarptautinės sistemos spaudimą¹⁴. Neoklasikinio realizmo atstovai dažniausiai išskiria keturias vieneto lygmens kintamųjų grupes: (1) lyderio įvaizdį, (2) strateginę kultūrą, (3) vidaus institucijas ir (4) valstybės ir visuomenės santykius. Kiekvienas šių kintamųjų daro įtaką trimis procesams: (1) tarptautinės sistemos suvokimui, (2) sprendimų priėmimui ir (3) išteklių telkimui ar politikos įgyvendinimui¹⁵.

---

11 Haass R. N., „The Necessary and the Chosen“, *Foreign Affairs*, July/August 2009. Plačiau žr. Haass R. N., *War of Necessity, War of Choice: A Memoir of Two Iraq Wars*, Simon & Schuster; 1st edition, 2010.

12 Ryan M., „Full Spectrum Dominance: Donald Rumsfeld, the Department of Defense, and US Irregular Warfare strategy“, *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 25, No. 1, 2014, p. 41-68, p. 41.

13 Longhurst K., „The Concept of Strategic Culture“, kn. Kümmel G., Prüfert A. D. (sud.). *Military Sociology: the Richness of a Discipline*, Baden – Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2000, p. 302.

14 Rose G., „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, *World Politics*, No. 3, 1998, p. 144–177, cituota iš *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Lobell S. E. et al. (sud.), Cambridge University Press, 2009, p. 58.

15 Lobell S. E. et al. (sud.), *op. cit.*, p. 13.

IVADAS

Pastaruosius trisdešimt metų keitėsi NATO ginkluotųjų pajėgų misija ir užduotys. Socialistinės sistemos žlugimas Rytų Europoje ir vėliau sekęs pačios Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos iširimas lėmė tarptautinę saugumo transformaciją. Šaltojo karo metu didelę įtaką gynybinių pajėgų planavimui turėjo tarptautinės sistemos dvipoliškumas ir branduolinio ginklo grėsmė, kuri po Šaltojo karo, ypač 2001 m. rugsėjo 11-osios teroristinių išpuolių, strateginiame planavime pakeitė suvokimas, jog šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje kylančios grėsmės yra daugialypės. Poreikį keisti ginkluotųjų pajėgų operacijų spektrą dar labiau skatino didėjantis Vakarų valstybių išitraukimas į pasirenkamuosius karus (angl. *wars of choice*). Atsižvelgiant į saugumo aplinkos keliamus iššūkius ir daugialypį grėsmių pobūdį, Vakarų valstybėse išplėstas karinių operacijų spektras, apimantis branduolinį atgrasymą ir aukšto intensyvumo kovas kartu su karinėmis operacijomis, kitokiomis nei karas (angl. *Military Operations Other Than War*, trump. – *MOOTW*), humanitarinės pagalbos operacijomis (angl. *humanitarian assistance*) ir pagalbą kritinių nelaimių metu (angl. *disaster relief*)¹⁶. Apibūdinant pasikeitusį valstybių atsaką į saugumo aplinkos keliamus iššūkius, JAV imtas vartoti terminas „plataus spektro dominavimas“ (angl. *full spectrum dominance, full-spectrum superiority*)¹⁷.

Rugsėjo 11 d. išpuoliai sudarė sąlygas revoliuciniam JAV nacionalinio saugumo politikos pokyčiui, kuriame kultūrinis veiksnys įgijo svarbą, prilygstančiam ankstyvajam Šaltojo karo laikotarpiui, kai buvo suformuluotos sulaikymo (angl. *containment*) ir branduolinio atgrasymo koncepcijos¹⁸. Šaltojo karo metu kertinis saugumo užtikrinimo įrankis buvo kariniai pajėgumai, pirmiausia dėl branduolinio ginklo grėsmės, todėl nematerialių karybos elementų, tokių kaip kultūrinis veiksnys, įtraukimas į karybą buvo ribotas. Viena vertus, sovietologijos plėtra JAV ir kitose NATO bloko šalyse skatino įvairių komu-

16 Dorman A. et al., *The Changing Face of Military Power. Joint Warfare in an Expeditionary Era*, Palgrave Macmillan UK, 2002, p. 6-8.

17 Ibid, p. 7.

18 Buley B., *The New American Way of War. Military Culture and the Political Utility of Force*, Lse International Studies Series, 2007, p. 84-85.

nistinio bloko kultūrų analizę ir sudarė sąlygas išsamesniam ideologinių, politinių ir strateginių nuostatų bei veiksmų tyrinėjimui¹⁹, o strateginės kultūros, kariuomenių kultūros analizė laipsniškai tapo svarbiu elementu tarptautinių santykių aiškinime²⁰. Kita vertus, kultūrinio veiksnio, kaip karių kultūrinių kompetencijų visumos, analizė tuo metu dar nebuvo svarbi karinių mokymų ar pratybų dalis. Šių kompetencijų poreikis planuojant ir įgyvendinant karinius veiksmus itin išryškėjo tik po **Šaltojo karo sparčiai keičiantis grėsmių pobūdžiui – konvencinius konfliktus keičiant asimetriniams konfliktams, sukilimams ir terorizmui**²¹. Tai lėmė skirtingų pasaulio valstybių kariuomenių dalyvavimą daugianacionalinėse tarptautinėse operacijose,²² o NATO ir JAV karinių operacijų Irake ir Afganistane problemos dar labiau aktualizavo kultūrinio dėmens reikšmę: sociokultūrinių veiksnių pažinimo poreikis tapo pagrindine tema tarp karių, grįžusių iš karų Afganistane ir Irake²³. Kartu plėtojosi moksliniai tyrimai, patvirtinantys, jog šiuolaikinėje karyboje neįmanoma atsiriboti nuo sociokultūrinių skirtumų ir jų poveikio tarptautinėse operacijose perspektyvų²⁴.

---

19 Plačiau žr. US Defense Science Board, *Report of the Defense Science Board Task Force on Understanding Human Dynamics*, Washington: Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition, Technology, and Logistics, 2009, taip pat Bonnell V. E., Breslauer G., „Soviet and Post-Soviet Area Studies“, kn. *The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines*, Szanton D. L. (sud.), Berkeley: University of California Press/University of California International and Area Studies, 2002, taip pat Ford S. C., *Human Relations Area Files: 1949-1969, A Twenty-Year Report*, New Haven, Human Relations Area Files, 1970.

20 Žr. Archer S. E., „Civilian and Military Cooperation in Complex Humanitarian Operations“, *Military Review*, March-April 2003, p. 32-41, taip pat Carroll P., „Increasing Cultural Awareness“, *Marine Corps Gazette*, June 2004, taip pat McFarland M., „Military Cultural Education“, *Military Review*, March-April 2005, p. 62-69.

21 Wunderle W. D., *Through the Lens of Cultural Awareness: a Primer for US Armed Forces Deploying to Arab and Middle Eastern Countries*, Fort Leavenworth, Combat Studies Institute Press: Washington, DC, 2006, p. 87.

22 Wolfgang Z., „Intercultural Awareness – a Necessary Asset of Soldiers for International Operations“, *AARMS*, Vol. 10, No. 2, 2011, p. 293–304.

23 Žr. Petraeus D. G., „Learning Counterinsurgency: Observations from Soldiering in Iraq“, *Military Review*, January-February 2006, p. 2-12, taip pat Elkhamri M., „Dealing with the Iraqi Populace: An Arab-American Soldier’s Perspective“, *Military Review*, January-February 2007, p. 110-113, taip pat Trebilcock C. T., „The Modern Seven Pillars of Iraq“, *Army*, February 2007, p. 25-33.

24 Žr. Sarah E. Archer, „Civilian and Military Cooperation in Complex Humanitarian Operations“, *Military Review*, March-April 2003, p. 32-41, taip pat Gordon J. A., *Cultural Assessments and Campaign Planning*, Fort Leavenworth, Kansas: School of Advanced Military Studies, 2004, taip pat McFarland M., *op. cit.*, p. 62-69, taip pat McFate M., „The Military Utility of Understanding Adversary Culture“, *Joint Forces Quarterly*, Iss. 38, July 2005, p. 42-48, p. 48.

Atsakant į šiandieninės saugumo aplinkos keliamus iššūkius, daugelio valstybių kariuomenėse didesniu ar mažesniu mastu pradėti vykdyti kultūriniai mokymai ir į karines doktrinas imtas įtraukti kultūrinių kompetencijų poreikis²⁵. Pavyzdžiui, Lietuvos karinėje doktrinoje pabrėžiama, jog „vienas iš kompetentingo XXI amžiaus kario bruožų, tai – kultūrinis išprusimas“²⁶. Ginkluotųjų pajėgų veiksmai, kuriuose svarbus kultūrinių kompetencijų poreikis, karinėse doktrinose dažnai įvardijami kaip karinės operacijos, kitokios nei karas, taikos palaikymo ar humanitarinės operacijos. Tai kompleksinio pobūdžio operacijos, ne tik keliančios sociokultūrinių žinių poreikį, bet ir apjungiančios skirtingą karinių operacijų spektrą²⁷. Taigi, nors kultūrinis veiksnys karyboje nėra naujas elementas, visgi tik po Šaltojo karo jis suvokiamas ne tik kaip kariuomenės veiksmų efektyvumą didinantis veiksnys, bet ir kaip doktrininis elementas, neretai priskiriamas karinės galios daugikliams (angl. *force multiplier*)²⁸. Tai leidžia daryti prielaidą, kad kultūrinis veiksnys, konkrečiai – karių kultūrinės kompetencijos, keičiantis saugumo aplinkai tapo karinės galios dalimi.

Nepaisant akivaizdžios kultūrinio veiksnio karyboje svarbos, kultūrinio veiksnio, kaip karių kultūrinių kompetencijų visumos, sąveikos su karine galia akademių tyrimų stokojama, nors tokios sąveikos pagrindimas yra aktualus dėl kelių priežasčių. Plačiau prasme tarptautinių santykių ir karo studijų atstovai taiko skirtingus karinės galios aiškinimo būdus. Tarpparadigminių debatų skatinimas, sugretinant karinės galios aiškinimo perspektyvas, atspindi **teorinį bandymą išplėsti tarptautinių santykių teorijų taikymo galimybes karo studijoms.**

---

25 Žr. *Lietuvos karinė doktrina*, D-LK-1, antrasis leidimas, patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. V-570, Lietuvos kariuomenės Karo kartografinis centras, 2016, taip pat *Doctrine of the armed forces of the Slovak Republic*, The General Staff of the Armed Forces of the Slovak Republic, Bratislava 2003.

26 *Lietuvos karinė doktrina*, op. cit., p. 8-3.

27 *Cultural Awareness in the Military. Developments and Implications for Future Humanitarian Cooperation*, Albro R., Ivey, B. (sud.), Palgrave Macmillan UK, 2014, p. 2-3.

28 Žr. Simpson H. „Cultural Awareness as a Key Component of Military Pedagogy: A Force Multiplier in Today’s Operating Environment“, kn. Simpson H., Kvernbek T. (sud.) *Military Pedagogies and Why They Matter*, 2008, p. 29-41, taip pat Spencer E. „It’s All About the People: Cultural Intelligence (CQ) as a Force Multiplier in the Contemporary Operating Environment“, *Journal of Conflict Studies*, 2009, p. 96-106, taip pat Petraeus D. H., *supra note 23*, p. 2-12.

Siaurąja prasme kultūrinio veiksnio karyboje tyrimai yra orientuoti į galios generavimo procesus – strateginės kultūros, organizacinės, įskaitant kariuomenės, kultūros analizę. Pavyzdžiui, kariuomenės kultūros analizė leidžia atskleisti, ką kariuomenės galvoja apie save, kokios karo ir kovos koncepcijos vyrauja kariuomenėje²⁹. Karinės kultūros tyrimai atskleidžia, kaip nacionalinėms ar organizacinėms bendruomenėms būdingos normos sukūrė šioms bendruomenėms būdingus elgesio modelius, tokius kaip nacionaliniai strateginiai stiliai ir organizaciniai kovos metodai³⁰. Taigi, karinės kultūros analizė siaurąja prasme ir karinės galios generavimo procesai plačiąja prasme atskleidžia esamas kariuomenių ypatybes, darančias įtaką kariuomenės elgesio būdams mūšio lauke ir, atitinkamai, karinės galios kaitai – jos didėjimui ar mažėjimui. Karių kultūrinės kompetencijos, įprastai analizuojamos žemesniu, dažniausiai taktiniu karybos lygmeniu³¹, apima kitokią kultūrinio veiksnio tyrimų kryptį kariuomenėje – ne galios generavimo procesą – esamas kultūrinės ypatybes, o karinės galios daugiklius – (kariuomenės) įvaldomus elgesio modelius, didinančius karinę galią. Disertacijoje kultūrinių kompetencijų sąveikos su karine galia analizė atspindi **bandymą išplėsti nematerialių išteklių įtakos karinei galiai teorines ribas.**

Manytina, jog kultūrinio elemento atsiradimui karinės galios struktūroje didžiausią įtaką daro saugumo aplinkos transformacija, tačiau šis poveikis nėra tiesioginis ir priklauso nuo karinės galios konversijos strategijų – grėsmių suvokimo ir atsako į jas kūrimo. Saugumo politikos formuotojų kultūrinio veiksnio įtraukimo į karinės galios struktūrą suvokimo turinio analizė atspindi **teorinį bandymą išplėsti valstybės vidaus (vieneto lygmens) kintamųjų įtakos karinei galiai ribas.** Taigi, disertacijos naujumą suponuoja ne tik

29 Lynn J. A., *Battle: A History of Combat and Culture*, Boulder, Westview Press, 2003, xix.

30 *The Sources of Military Change: Culture Politics and Technology*, Farrell T., Terriff T. (sud.), Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2002, p. 7

31 Žr. Rosen S. P., *Societies and Military Power: India and Its Armies*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1996, taip pat Kier E., *Imagining War: French and British Military Doctrine between the Wars*, Princeton: Princeton UP, 1997, taip pat Katzenstein P., *Cultural Norms and National Security: Police and Military in Postwar Japan*, Ithaca, CornellUP, 1998, taip pat Farrell T., *The Norms of War: Cultural Beliefs and Modern Conflict*, London: Lynne Rienner, 2005, taip pat *The Sources of Military Change: Culture Politics and Technology*, Farrell T., Terriff T. (sud.), *op. cit.*, taip pat Farrell T., „Transnational Norms and Military Development: Constructing Ireland’s Professional Army“, *European Journal of International Relations*, Vol. 7, No. 1, 2001, p. 63–102, taip pat Rosen S. P., „Military Effectiveness: Why Society Matters“, *International Security*, Vol. 19, No. 4, 1995, p. 5–31.

tai, kad ši tema nėra kiek plačiau ir giliau nagrinėta, bet kaip tik dėl to, jog šis disertacinis darbas pirmiausia yra išsiaiškinamasis (angl. *exploratory*).

Siekiant išplėsti tarptautinių santykių teorijų taikymo galimybes karo studijoms kyla vienas didžiausių šio darbo metodologinių iššūkių. Pozityvistinių nuostatų taikymas karinės galios analizei sumažina takoskyrą tarp karinės galios aiškinimo būdų skirtinguose politikos mokslų ir karo studijų kontekstuose ir sudaro sąlygas suformuoti tarpdisciplininį karinės galios teorinį pagrindimą. Kartu pozityvistinių nuostatų taikymas sukuria itin siaurus karinės galios aiškinimo rėmus, karinę galią apibrėžiant kaip tam tikrą materialių išteklių suminį rezultatą. Šiame darbe siekiama parodyti, jog pozityvistinės nuostatos nebūtinai paneigia normatyvinį aiškinimą, o neoklasikinio realizmo teorija tampa priemone pagrįsti šį teiginį. Neoklasikinio realizmo teorija leidžia moksliskai pagrįsti, kaip valstybės transformuoja savo materialius ir nematerialius išteklius formuojant karinę galią strateginiame, operaciniame ir taktiniame lygmenyse. Esminis šios teorijos bruožas yra tai, kad ji sudaro teorines prielaidas tirti, kaip sisteminiai kintamieji (saugumo aplinka) per išterpiančius kintamuosius (karinių doktrinų formuotojų suvokimą) daro įtaką karinės galios struktūrai³².

Nors neoklasikinio realizmo teorijos taikymas karinės galios aiškinimui nėra naujas, Paolo Rosa neoklasikinio realizmo teoriją taiko vienam iš karinės galios elementų – karinių doktrinų analizei³³, tačiau šiame darbe tiriamos platesnės šios teorijos taikymo galimybės. Darbe pagrindžiama nematerialių išteklių (kultūrinio veiksnio) ir vieneto lygmens kintamųjų (saugumo politikos formuotojų suvokimo) įtaka karinės galios struktūrai, darant prielaidą, jog neoklasikinis realizmas sudaro sąlygas atskleisti karinės galios konversijos procesą, bet ne karinės galios turinį. Taigi, disertacijos **mokslinė problema yra** neoklasikinio realizmo teorijos ir karo studijų išvalgų derinimas, eliminuojant neoklasikinio realizmo ribotumą, analizuojant kultūrinį veiksnį karinės galios struktūroje.

Darbo objektas yra kultūrinis veiksnys plačiąja prasme karinės galios struktūroje ir siaurąja – NATO valstybių karinės galios struktūroje. Kultūrinio veiksnio svarba karinės galios struktūroje atspindi bendrą minkštojo galios

---

32 Lobell S. E. et al. (sud.), *supra note* 14, p. 293.

33 Žr. Rosa P., *Neoclassical Realism and the Underdevelopment of China's Nuclear Doctrine*, Palgrave: Pivot, 2018.

elemento reikšmės didėjimą dabartiniame valstybės ir karinės galios aiškinyje. Kultūrinio veiksnio analizė NATO valstybių karinės galios struktūroje pasirenkama dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, NATO įgyvendina daugiausia plataus spektro tarptautinių operacijų, tad NATO pajėgoms kyla didžiausias kultūrinio veiksnio poreikis karyboje, susiduriant su sociokultūriniais iššūkiais. Antra, pačios organizacijos veikimo principas – skirtingų valstybių kariuomenių sąveikumas – didina kultūrinio veiksnio poreikį valstybėms bendradarbiaujant ir koordinuojant savo veiklą tarpusavyje.

Reikia atkreipti dėmesį, jog „NATO valstybių kariuomenių sugebėjimas veikti kartu pasiekiamas per suderinamumą (angl. *interoperability*) – karinių pajėgų, vienetų ir sistemų integralumas leidžia veikti kartu, o bendros doktrinos (taktika ir atlikimo technika) ir procedūros užtikrina sklandų operacijų vykdymą. NATO karinėms pajėgoms ir vienetams pasiekti suderinamumo padeda bendrų standartų laikymasis, bendrų pratybų organizavimas, bendras veiklos planavimas ir rengimasis operacijoms³⁴. Taigi, analizės objektu pasirenkant kultūrinį veiksni NATO valstybių karinės galios struktūroje, kyla analizės lygmenų atskyrimo problema: tiriant kultūrinį veiksni NATO valstybių karinės galios struktūroje tikslinga nustatyti, kaip struktūrinis lygmuo – NATO – veikia vienetų lygmenį – NATO valstybių karinę galią, įtraukiant kultūrinį veiksni į karinės galios struktūrą.

Darbo klausimas: Kodėl kultūrinis elementas, tiksliau – karių kultūrinės kompetencijos, atsiranda karinės galios struktūroje?

Darbo tikslas – teoriškai pagrįsti ir empiriškai patvirtinti kultūrinio veiksnio kaip karinės inovacijos radimąsi karinės galios struktūroje, taikant tarptautinių santykių ir karo studijų teorines perspektyvas.

Užsibrėžtam tikslui pasiekti keliami šie **darbo uždaviniai:**

1. Taikant karo studijų ir neoklasikinio realizmo teorines perspektyvas suformuoti karinės galios struktūros modelį.
2. Pagrįsti kultūrinio veiksnio kaip karinės inovacijos atsiradimą karinės galios struktūroje.
3. Suformuoti karinės galios ir kultūrinio veiksnio sąveikos modelį.
4. Remiantis suformuotu karinės galios ir kultūrinio veiksnio sąveikos

---

34 Lietuvos karinių pajėgų rengimo doktrina, D-LK-07 (patikslinta redakcija), patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2013 m. balandžio 4 d. įsakymu Nr. V-376, 2013, p. 6–1.

modeliu atskleisti kultūrinio veiksnio atsiradimo karinės galios struktūroje priežastis:

4.1. Išanalizuoti kultūrinės kompetencijas NATO doktrininiuose dokumentuose.

4.2. Ištirti kultūrinės kompetencijas NATO politinių lyderių retorikoje.

4.3. Išanalizuoti kultūrinės kompetencijas NATO narių doktrininiuose dokumentuose.

4.4. Ištirti karinių doktrinų formuotojų kultūrinio veiksnio ir karinės galios sąveikos suvokimo turinį.

Ginamieji teiginiai:

G₁ – karinės galios struktūros moksliniam aiškinimui ir tyrimui būtina neoklasikinio realizmo ir karo studijų teorinių įžvalgų sintezė.

G₂ – kultūrinio veiksnio įtraukimas į karines doktrinas yra karinė inovacija, nulemta politinio ir karinio elito saugumo aplinkos suvokimo.

G₃ – kultūrinis veiksnys į karinės galios struktūrą įtraukiamas per doktrinas, skirtas asimetrinei karybai.

G₄ – kultūrinio veiksnio įtraukimas į NATO valstybių karines doktrinas neatspindi NATO sisteminio lygmens reguliavimo.

Literatūros apžvalga ir temos ištirtumas. Siekiant atskleisti kultūrinio elemento sąveiką su karine galia, pirmas kylantis iššūkis – atskleisti karinės galios struktūrą, apibrėžiant **karinės galios išteklius**. Tarptautiniuose santykiuose realizmo ir neorealizmo atstovai apibrėždami karinę galią sudarančius išteklius išryškina materialių elementų – ginkluotės, žmoniškųjų išteklių (angl. *manpower*), gynybai skirto valstybės biudžeto dalies ir pažangių karinių technologijų svarbą³⁵. Vieni dažniausiai naudojamų kiekybinių karinės galios matavimo būdų yra Karo koreliatų projektui (angl. *Correlates of War Project*) sukurtas nacionalinių pajėgumų rodiklis (angl. *Composite Indicator of National Capability*)³⁶, pasaulinis ugnies galios indeksas (angl. *The Global Firepo-*

35 Raitasalo, J., *Constructing war and military power after the Cold War: the role of the United States in the shared Western understandings of war and military power in the post-Cold War era*, Finnish National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies, Series 1, No. 21, Helsinki: National Defence University, 2005, p. 98-99.

36 Žr. Singer D. J., *The Wages of War, 1816-1965: A Statistical Handbook*, Wiley, 1972, taip pat Singer D. J., *Resort to Arms: International and Civil Wars, 1816-1980*, SAGE Publications, 1982, taip pat prieiga internetu: <http://www.correlatesofwar.org>, [žiūrėta 2018-10-29].

wer Index)³⁷, išlaidų kariuomenei duomenų bazė (angl. *Military Expenditure Database*)³⁸, pasaulinis militarizacijos indeksas (angl. *Global Militarization Index*)³⁹. Nepaisant tarptautinių santykių aiškinime vyraujančių kiekybinių karinės galios matavimo metodikų, nemaža dalis skeptikų pastebi, jog materialiais ištekliais grindžiami karinės galios matavimo būdai yra riboto taikymo⁴⁰. Karo koreliatų metodologija kritikuojama, nes tinkama išimtinai konvencinių konfliktų analizei. Po Šaltojo karo didžioji dalis konfliktų yra asimetrinio pobūdžio, todėl materialiais ištekliais grindžiami karinės galios skaičiavimo būdai nebėra pakankami karinės galios analizei⁴¹.

Atsižvelgiant į ribotą materialiais ištekliais grindžiamos karinės galios skaičiavimo metodologijų aiškinamąją gebą, moksliniuose tyrimuose pradėta įtraukti nematerialius išteklius į karinės galios struktūrą⁴². Graham Allison išryškino nematerialių išteklių svarbą karinėms organizacijoms ir įtaką karinės galios efektyvumui⁴³. Karių įgūdžių tyrimai leido pagrįsti mokymų svarbą didinant kariuomenės efektyvumą ir karinę galią⁴⁴. Trevor N. Dupuy pabrėžė kariuomenės moralės, lyderystės, mokymų svarbą⁴⁵. Pavyzdžiui, lyderiai planuoja materialių išteklių panaudojimą karinėse organizacijose, taip darydami tiesioginę įtaką karinei galiai⁴⁶.

Kita vertus, kontekstiniai faktoriai, tokie kaip demokratija, vertybės, visuomenės išsivystymo lygis ir kokybė, taip pat daro įtaką karių gebėjimams,

37 Žr. *Global Firepower Index*, MilitaryFactory.com Network. Prieiga internetu: <https://www.globalfirepower.com>, [žiūrėta 2018-10-29].

38 Žr. *SIPRI Military Expenditure Database*, Stockholm International Peace Research Institute. Prieiga internetu: <https://www.sipri.org/databases/milex> [žiūrėta 2018-10-29].

39 Žr. *Global Militarization Index*, Bonn International Center for Conversion. Prieiga internetu: <https://gmi.bicc.de>, [žiūrėta 2018-10-29].

40 Žr. Gordon M., Trainor B., *The Generals' War*, Boston: Little, Brown, 1995, p. 132–133, 174, taip pat Woodward B., *The Commanders*, New York: Simon & Schuster, 1991, p. 349.

41 Gentry A. J., *How Wars Are Won and Lost: Vulnerability and Military Power*, Praeger Security International, 2011, p. 6.

42 Žr. Biddle S., *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, Princeton: Princeton University Press, 2006, taip pat Goldman E. O., Eliason L. C., *The Diffusion of Military Technology and Ideas*, Stanford: Stanford University Press, 2003.

43 Žr. Allison G., Zelikow P., *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, 2nd edition, New York: Longman, 1999.

44 Žr. Brooks R. A., Stanley E. A., *Creating Military Power: The Sources of Military Effectiveness*, Stanford: Stanford University Press, 2007, p. 12.

45 Žr. Dupuy T. N., *Numbers, Predictions, and War*, Fairfax, Virginia: Hero Books, 1985.

46 Žr. Shimshoni J., „Technology, Military Advantage, and World War I: A Case for Military Entrepreneurship“, *International Security*, Vol. 15, No. 3, Winter 1990/1992, p. 197-199.

o tuo pačiu ir karinei galiai. Dan Reiter ir Allan Stam tyrė režimų įtaką karinei galiai ir pastebėjo, kad demokratinės valstybės laimi daugiau kovų nei nedemokratiniai režimai. Šią tendenciją aiškindamas kaip demokratiškas politinių institucijų poveikį lyderystei ir karių iniciatyvai mūšio lauke⁴⁷, Michael C. Desh taip pat išskyrė demokratiją kaip svarbų karinės galios efektyvumo svertą⁴⁸. Barry R. Posen išryškino nacionalizmo įtaką karinei galiai: valstybės sąmoningai skatina nacionalizmą, siekdamos pagerinti savo karinius pajėgumus⁴⁹. Risa A. Brooks ir Elizabeth A. Stanley savo tyrime akcentavo visuomenių, kultūrų, politinių struktūrų ir globalios aplinkos įtaką karinei galiai ir jos efektyvumui⁵⁰. Stephen Biddle ir Robert Zirkle ištyrė, kaip skirtumai tarp Irako ir Šiaurės Vietnamo visuomenės ir kariuomenės santykių paveikė kariuomenių santykinę galią įsisavinant sudėtingas karines technologijas⁵¹. Be to, Stephen Biddle kartu su Stephen Long atkreipia dėmesį, jog musulmonų ir budistų kultūriniai ypatumai daro įtaką koviniams gebėjimams mūšio lauke prieš Vakarų priešininkus⁵². Biddle ir Long kelia hipotezę, jog geriau išsilavinę kariai gali būti labiau linkę mokytis, geriau įvaldyti sudėtingų ginklų veikimą, taip pat gebėti atlikti taktinius manevrus mūšio lauke. Patvirtindami hipotezę, akademikai daro išvadą, jog išsivysčiusios valstybės, turinčios aukštą pradinio ir vidurinio išsilavinimo lygį, viršija mažiau išsilavinusius priešus mūšio lauke⁵³. Stephen Rosen atskleidė klasių ir kastų stratifikacijos poveikį, pabrėždamas kultūrinių ir socialinių veiksnių įtaką karinei galiai⁵⁴. Ruth Benedict Japonijos žiaurią, savižudišką gynybą Antrojo pasaulinio karo metu sutapatino su japonų garbės ir gėdos koncepcijomis⁵⁵, o Kenneth Michael Pollack teigimu, arabų kultūrinės patologijos paaiškina arabų kariuomenių

47 Žr. Reiter D., Stam A. C., *Democracies at War*, Princeton: Princeton University Press, 2002.

48 Žr. Desch M. C., „Democracy and Victory – Why Regime Type Hardly Matters“, *International Security*, Vol. 27, No. 2, 2002.

49 Žr. Posen B. R., „Nationalism, the Mass Army, and Military Power“, *International Security*, Vol. 18, No. 2, Fall 1993, p. 80-124.

50 Brooks R. A., Stanley E. A., *supra note 44*.

51 Žr. Biddle S., Zirkle R., „Technology, Civil-Military Relations, and Warfare in the Developing World“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 19, No. 2, p. 171-212.

52 Biddle S., Long S., „Democracy and Military Effectiveness: A Deeper Look“, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 48, No. 4, August 2004, p. 525-546.

53 Žr. Biddle S., Zirkle R., *op. cit.*

54 Žr. Rosen S. P., *Societies and Military Power: India and Its Armies*, *supra note 31*.

55 Žr. Benedict R., *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture*, Boston: Houghton Mifflin, 1946.

skurdžias taktines iniciatyvas, žvalgybos nepakankamumą, prastus taktinius manevrus ir sistemingą individualios drąsos rodymą, lemiantį ribotą karinės galios efektyvumą⁵⁶.

John Garnett atkreipia dėmesį, jog karinė galia negali būti apibrėžiama išimtinai materialiais ištekliais, neatsižvelgiant į galios santykį. Karinė galia grindžiama politiniais santykiais tarp potencialių priešininkų ir turi būti pritaikoma konkrečiai situacijai. Ir net itin dideli materialūs pajėgumai gali netikti ar būti nepritaikomi konkrečiai situacijai⁵⁷. Taigi, vis dažniau pabrėžiamas santykinis karinės galios pobūdis, akcentuojant saugumo aplinkos įtaką karinės galios struktūros pokyčiams⁵⁸. Saugumo aplinkos įtaka karinei galiai klasikinėse karybos ir saugumo studijose pakankamai seniai pripažįstama, pabrėžiant, jog karinė galia didžiąja dalimi priklauso nuo nematerialių išteklių – karo strategijų, doktrinų ir taktikų⁵⁹ arba, kaip įvardija Stephen Biddle – karinių pajėgų panaudojimo (angl. *force employment*) būdų. Kokybiniai John Mearsheimer, Barry Posen, Jack Snyder, Elizabeth Kier ir kt. tyrimai akcentuoja (karinių) strategijų svarbą karinei galiai⁶⁰. Scott Bennett ir Allan Stam savo tyrimu atskleidžia sąveiką tarp karinės galios elemento – karinės strategijos

---

56 Pollack K. M., „The Influence of Arab Culture on Arab Military Effectiveness“, daktaro disertacija, Massachusetts Institute of Technology 1996, p. 579.

57 Garnett J., „The Role of Military Power“, kn. Baylis J. et al., *Contemporary Strategy I: Theories and Concepts*, London: Croom Helm, 1987, p. 84.

58 Žr. Dorman A. et al., *supra note 16*, taip pat Biddle S., *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, *supra note 42*, taip pat *The Sources of Military Change: Culture Politics and Technology*, Farrell T., Terriff T. (sud.), *supra note 30*.

59 Žr. Rotte R., Schmidt C. M., „On the Production of Victory: Empirical Determinants of Battlefield Success in Modern War“, *Defence and Peace Economics*, Vol. 14, No. 3, June 2003, p. 75–92, taip pat Arreguin-Toft I., *How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict*, Cambridge, 2005, taip pat Stam A. C., *Win, Lose, or Draw: Domestic Politics and the Crucible of War*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1996, taip pat Mearsheimer J. J., *Conventional Deterrence*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1983, taip pat Gow J., „The New Clausewitz? War, Force, Art and Utility-Rupert Smith on 21st Century Strategy, Operations and Tactics in a Comprehensive Context“, *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 29, No. 6, December 2006, p. 1151-1170, taip pat McMurry R., *Two Great Rebel Armies*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1989, p. 117, taip pat Lyall J., Wilson I., „Rage Against the Machines: Explaining Outcomes in Counterinsurgency Wars“, *International Organization*, 63, No. 1, Winter 2009, p. 67–106.

60 Žr. Mearsheimer J. J., *Conventional Deterrence*, *op. cit.*, taip pat Posen B. R., *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1984, taip pat Snyder J. L., *The Ideology of the Offensive: Military Decision Making and the Disasters of 1914*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1984, taip pat Kier E., *supra note 31*.

ir sėkmės karuose⁶¹. Joseph Samuel Nye taip pat pastebi, jog „tai, ar [turimi] ištekliai iš tikrųjų gali būti paversti pageidaujama rezultatais, priklauso nuo konteksto ir valstybės įgūdžių konvertuoti išteklius į strategijas, kurios duos pageidaujamus rezultatus“⁶². Tad, nepriklausomai nuo akademikų vartojamų skirtingų terminų, ar tai būtų pajėgų panaudojimo būdai, ar galios konversijos strategijos, skirtinguose šaltiniuose pabrėžiama, jog materialūs karinės galios ištekliai neatsiejami nuo jų panaudojimo būdų – nematerialių išteklių, tokių kaip strategijos, karinės doktrinos ir pan.

Kultūrinio veiksnio analizė saugumo studijų kontekste dažniausiai apima strateginės kultūros ir karinės kultūros analizę. Remiantis šiomis perspektyvomis, kultūrinis veiksnys atspindi kariuomenės elgesį karinėse operacijose, nulemtą tam tikrų kultūrinių ypatybių. Karių kultūrinės kompetencijos atspindi kitokią ir dažniausiai tik taktiniame lygmenyje analizuojamą kultūrinio veiksnio karyboje perspektyvą, apimančią tikslingus kariuomenių elgesio pokyčius, prisitaikant prie saugumo ir operacinės aplinkos. Taigi, strateginės ir karinės kultūros perspektyvos atspindi kultūrinį veiksnių karyboje kaip karinės galios determinantą – kariuomenių kultūrinės ypatybes, lemiančias efektyvumą ar neefektyvumą kariniuose veiksmuose, o kultūrinės kompetencijos – galios daugiklį – kariuomenių elgesio pokyčius didinant karinę galią⁶³.

Karių kultūrinių kompetencijų analizė ypatingai suintensyvėjo po Šaltojo karo – kultūra pradėta vertinti kaip esminis karinės veiklos planavimo elementas, o karo teoretikai grįžo prie Carl von Clausewitz teorinių įžvalgų, pristatydami metodus, kaip įtraukti vietos gyventojus ir jų kultūrą į karinės veiklos planavimą⁶⁴. Išplėstas karinių operacijų spektras, kaip atsakas į saugumo aplinkos pokyčius, pakeitė ir karių vykdomas funkcijas, kas lėmė kultūrinių kompetencijų skverbimąsi į karines doktrinas. Kariuomenėms įsitraukiant į rekonstrukcijos, humanitarines, saugumo, mokomąsias ir kitas operacijas, kurios nėra susijusios su tiesioginiais kariniais veiksmais, kariai veikdami ki-

61 Bennett D. S., Stam A. C., „The Duration of Interstate Wars, 1816–1985“, *American Political Science Review* 90, No. 2, June 1996, p. 239–57, cituota iš Grauer R., Horowitz M. C., „What Determines Military Victory? Testing the Modern System“, *Security Studies*, Vol. 21, No. 1, 2012, p. 83–112, p. 87.

62 Nye J. S. Jr., *The Future of Power*, New York: Public Affairs, 2011, p. 10.

63 Žr. *supra* note 31.

64 Herrman J. J., *The Engine of Change: The Evolution of Culture into the Army Planning Process*, U.S. Army School of Advanced Military Studies, 2013, p. 4–5.

toje kultūrinėje aplinkoje iš dalies prisiima ir diplomatų vaidmenį⁶⁵, tad greta tradicinės kario kovotojo koncepcijos paplito kario diplomato koncepcija⁶⁶. Kario diplomato koncepcijos ištakos sietinos ne tik su Charles Moscos⁶⁷ suformuotu modeliu, bet ir ankstesniais tyrimais. Dar 1974 m. Jit Rikhye, Michael Harbottle, Bjorn Egge pabrėžė, kad visiems kariams, dirbantiems taikos palaikymo pareigūnais, nepriklausomai nuo turimo laipsnio, greta tradicinių taktinių mokymų, būtina įgyti įgūdžių, nesusijusių su jėgos naudojimu. „Taktas, diplomatija, argumentavimas derybose ar tarpininkaujant yra taikos palaikymo pareigūnų ginklai. <...> Kariai turi būti supažindinami su informacija, leisiančia suprasti konflikto ištakas, valstybės, kurioje vykdoma operacija, gyventojų ir jų grupių santykius“⁶⁸. 1993 m. Rudolph C. Barnes atkreipė dėmesį į kario diplomato koncepciją, parodydamas strateginę „naujojo kario“ vaidmens svarbą. Anot Barnes, „kariai, turintys kontaktą su vietos gyventojais, privalo būti tiek pat diplomai, kiek jie yra kovotojai. <...> Kariai turi būti supažindinami su šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, kultūra, jos normomis ir politika“⁶⁹.

Be to, dar 1997 m. David M. Last, analizuodamas Kanados įsitraukimo į taikos palaikymo operacijas penkiasdešimties metų praktiką, išryškino karių komunikacinių įgūdžių reikšmę tarptautinių operacijų metu, atskiriant kovinius įgūdžius nuo komunikacinių įgūdžių⁷⁰. 2007 m. Kanados ginkluotųjų pajėgų Sausumos strateginių koncepcijų direktoratas (angl. *Canadian Armed Forces Directorate of Land Strategic Concepts*) paskelbė tyrimą, kuriame pabrėžiama, jog siekiant atitikti įsitraukimo į plataus spektro operacijas reikalavi-

65 Greene T. et al., „The Impact of Culture Clash on Deployed Troops“, *Military medicine*, Vol. 175, December 2010, p. 958-963, p. 960-961.

66 Žr. Moscos C. C., „Toward a Postmodern Military: The United States as a Paradigm“, kn. Moscos C. C., Williams J.A., Segal D. R., (sud.), *The Postmodern Military*, Oxford: Oxford University Press, 2000, taip pat Goodwin D., *The Military and Negotiation, The Role of the Soldier-Diplomat*, Frank Cass, 2005, taip pat Barnes R. C., „Military Legitimacy and the Diplomat-Warrior“, *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 4, Iss. 1, 1993, p. 1-28, taip pat Burke E., „Leaving the civilians behind: The ‘soldier-diplomat’ in Afghanistan and Iraq“, *PRISM*, No 2, September 2009, p. 27-46.

67 Moscos C. C., „Armed Forces in a Warless Society“, *Forum 13*, Munich, 1992.

68 Rikhye J. et al., *The Thin Blue Line: International Peacekeeping and Its Future*, New Haven: Yale University Press, 1974, p. 267.

69 Barnes R. C., *supra note* 66, p. 12.

70 Last D. M., *Theory, Doctrine and Practice of Conflict De-escalation in Peacekeeping Operations*, The Lester B. Pearson Canadian International Peacekeeping Training Centre, Toronto: The Canadian Peacekeeping Press, 1997, p. 87; 121-128.

mus, sausumos pajėgų kariai turi turėti platų žinių ir įgūdžių spektrą. Taktinės kompetencijos ir individualūs bei kolektyviniai karybos įgūdžiai, tradiciškai apibrėžiantys karį kovotoją, išplečiami, įtraukiant ir kario diplomato bei kario tyrėjo koncepcijas. Diplomato vaidmens priskyrimas kariui leidžia apibrėžti ir suvokti karių vykdomą politinę – komunikacinę funkciją bei būtinus įgūdžius, žinias ir gebėjimus, kuriuos karys privalo turėti prisitaikydamas prie besikeičiančio karybos pobūdžio⁷¹. James Jay Carafano, detalizuodamas kario diplomato įgūdžius, įvardija juos kaip apimančius komunikacinius, bendravimo, derybų ir tarpininkavimo, kalbos ir pažinimo įgūdžius ir kultūrinės kompetencijas⁷².

Naujų karybos paradigmų, analizuojančių žemo intensyvumo naujuosius karus, įsitvirtinimas tiek akademiniam, tiek kariniame kontekste atspindi saugumo aplinkos suvokimo kaitą. Šių paradigmų esminis skirtumas nuo ankstesnių – bandymas įrodyti, kad technologinė viršenybė nebėra lemiamas veiksnys siekiant karinės pergalės. Kariuomenės turi pritaikyti ne tik naujas technologijas, bet ir strategijas, reflektuojančias besikeičiančią saugumo aplinką⁷³. Galima teigti, jog naujųjų karų paradigmos atnaujino kultūrinio veiksnio svarbą karyboje⁷⁴, o strateginės JAV ir sąjungininkų nesėkmės karuose Irake ir Afganistane skatino kultūrinio veiksnio įtraukimą į karines doktrinas⁷⁵.

Suvokta kultūrinio veiksnio karyboje svarba lėmė, jog karių kultūrinės kompetencijos, kaip vienas pagrindinių kario diplomato įgūdžių, imtos analizuoti įvairiais aspektais: kultūrinių kompetencijų poreikis skirtingų tarptautinių operacijų metu, pavyzdžiui, taikos palaikymo operacijų⁷⁶, koalicinių

71 Clermont F., „The Art of Being a Soldier-Diplomat ~ From an Implicit Role to an Explicit Function“, *Canadian Military Journal*, Vol. 15, No. 2, Spring 2015, p. 25-35, p. 25-26.

72 Carafano J. J., „On Teaching War: The Future of Professional Military Education“, *Ripon Forum*, Vol. 42, No. 3, 2008, p. 10.

73 Jacob F., „The Theory of a Military Revolution: Global, Numerous, Endless?“, *RUHM*, Vol. 6, No. 3, 2015, p. 189-204, p. 204.

74 Grandia M., *The 3D approach and counterinsurgency: A mix of defence, diplomacy and development. The case of Uruzgan*, Leiden: University of Leiden, p. 5.

75 McFate M., „The Object Beyond War: Counterinsurgency and the Four Tools of Political Competition“, *Military Review*, January–February, 2006, p. 13–26, taip pat Finney N., *Human Terrain Team Handbook*, Fort Leavenworth, KS: Human Terrain System, 2008, cituota iš Bachmann J. et al., *War, Police and Assemblages of Intervention*, Routledge, 2014, p. 22.

76 Žr. Rubinstein R. A., „Cross-Cultural Considerations in Complex Peace Operations“, *Negotiation Journal*, 2003, p. 29-49, taip pat Schwerzel J., „NATO and Peace-Building“, *NATO Review Summer*, 2005. Prieiga internetu http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/english/art3_pr.html, [žiūrėta 2016-04-23].

operacijų⁷⁷ metu. Taip pat plačiai analizuojamos kultūrinės kompetencijos kariuomenėje⁷⁸, atsižvelgiant į karių užimamas pareigas ar laipsnius: kultūrinių mokymų poreikis specialiųjų pajėgų kariams⁷⁹, kariuomenės lyderiams⁸⁰; atsižvelgiant į skirtingus karybos lygmenis: operacinių⁸¹, taktinių⁸² lygmenimis. Tyrimams imtos taikyti įvairios skalės ar vertinimo metodikos: kultūrinio intelekto skalė⁸³, tarpkultūrinių kompetencijų inventorių⁸⁴ ir pan. Be to, tiriamos skirtingų valstybių kariuomenėse taikomos kultūrinės kompetencijos, pavyzdžiui, Kanadoje⁸⁵, Jungtinėse Amerikos Valstijose⁸⁶, Nyderlanduose⁸⁷, valstybių kariuomenėse taikomos kultūrinės kompetencijos lyginamos tar-

---

77 Žr. McRae K. D., *The Role of Culture on Joint Operations*, Newport: Naval War College, 2006.

78 Žr. Driel M., *Assessing Organizational Cross-Cultural Competence in the Military: Developing a Measure*, Defense Equal Opportunity Management Institute, U.S.: Patrick Air Force Base, 2010.

79 Žr. Owens W., *Improving Cultural Education of Special Operations Forces*, Strategy Research Project, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, 2010.

80 Žr. Abbe A. et al., *Cross-cultural competence in Army leaders: A conceptual and empirical foundation*, U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, Study Report 2008-1, Arlington: ARI, 2007, taip pat Wong L. et al., *Strategic Leadership Competencies*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, 2003, taip pat Abbe A., Halpin S. H., „The Cultural Imperative for Professional Military Education and Leader Development“, *Parameters*, Winter 2010, 21-31.

81 Žr. Keene S. T., *Know Your Enemy and Know Yourself: Assessing Progress in Developing Cultural Competence to Enhance Operational Effectiveness*, Joint Military Operations Department, Newport: Naval War College, 2007, taip pat Bledsoe E. E., *The Use of Culture in Operational Planning*, US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2005.

82 Žr. McCloskey M. J. et al., *A Developmental Model of Cross-Cultural Competence at the Tactical Level*, technical report No. 1278, United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, November 2010.

83 Žr. Driel M., *Cross-level measurement of cross-cultural competence: Using the Cultural Intelligence Scale as an example*, Defense Equal Opportunity Management Institute, 2008.

84 Žr. Thomson C. A., Ross K. G., *The Construct and Criterion Validation of the Cross-Cultural Competence Inventory (3CI)*, Final Report, Cognitive Performance Group, 2010, taip pat Ross K. G. et al., *The Development of the CCCI: The Cross-Cultural Competence Inventory*. 3rd International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics, Conference Paper, 2010.

85 Žr. Selmeski B., *Military Cross-cultural Competence: Core Concepts and Individual Development*, Royal Military College of Canada Centre for Security, Armed Forces & Society Occasional Paper Series, No. 1, 2007, taip pat Kelly A. P. *Assessing Cross-cultural Competence: Implications for Selection and Training in the Canadian Forces*, Defence Research and Development Canada, Toronto, technical report, 2013.

86 Žr. Wisecarver M. et al., *Regional Expertise and Culture Proficiency*, Project Report 2012-01, Defense Language and National Security Education Office, September 2012, taip pat Holiday H. L., *Improving Cultural Awareness in the U.S. Military*, Strategy Research Project, U.S. Army War College, 2008.

87 Moelker R., „The Genesis of the „Dutch Approach“ to Asymmetric Conflicts: Operations in Uruzgan and the „Softly, Softly“ Manner of Approaching the Taliban“, *Armed Forces & Society*, Vol. 40, Iss. 1, 2013, p. 96-117.

pusavyje⁸⁸, analizuojamas kultūrinių kompetencijų taikymas skirtingose tarptautinėse operacijose⁸⁹.

Nepaisant padidėjusio dėmesio kultūriniam veiksniai karyboje, moksliniuose tyrimuose iki šiol dar nebuvo bandyta pagrįsti karių kultūrinių kompetencijų ir karinės galios tarpusavio sąveikos. Ankstesni kultūrinių kompetencijų poreikio tyrimai suteikia pagrindą manyti, jog kultūrinis veiksnys yra karinės galios elementas. Tačiau tai yra taktinio lygmens tyrimai, atsiribojantys tiek nuo strateginio, tiek nuo mokslinio šių dviejų elementų tarpusavio sąveikos pagrindimo.

Tyrimo metodologija. Darbe taikoma dedukcinė tyrimo logika. Pirmiausia siekiama išnagrinėti ir apibrėžti karinę galią ir kultūrinį veiksnių plėtimą, o kultūrinės kompetencijas siaurąja prasme, siekiant atskleisti bendrus šių reiškinių konstitutyvinius principus ir tarpusavio sąveikos logiką. Kultūrinio veiksnio NATO valstybių karinės galios struktūroje analizės modelis formuojamas derinant karo studijų ir tarptautinių santykių perspektyvas. Pačiais bendriausiais bruožais teorinė sąveika grindžiama neoklasikinio realizmo paradigmomis, tačiau kai kurie teoriniai elementai, tokie kaip karinės galios išteklių, apibrėžiami remiantis puolimo ir gynybos balanso teorijos atstovo Stephen Biddle pajėgų panaudojimo teorija, taip pat karo studijų literatūra.

Neoklasikinio realizmo teorija pasirinkta dėl dvilypio požiūrio į užsienio politikos sprendimų priėmimo analizę, kuri šiame darbe pritaikoma karinės galios analizei: analizuojant tiek sisteminių veiksnių (saugumo aplinkos), tiek valstybės vidaus kintamųjų (karinių doktrinų formuotojų suvokimo turinio) įtaką karinės galios struktūrai. Neoklasikinio realizmo teorijos taikymas, pasitelkiant įsiterpiančią kintamąją, leidžia analitiškai ištirti ir atskleisti, kaip saugumo aplinkos suvokimas keičia karinės galios struktūrą, kitaip tariant, iliustruoti empiriškai išteklių išgavimo ir pavertimo į faktinę karinę galią procesą. Taikant neoklasikinio realizmo teoriją karinės galios tyrimui sprendžiami trys metodologiniai iššūkiai, atspindintys teorijos taikymo ribotumą: pirmasis susijęs su

---

88 Žr. Trochowska K., „International Experiences in the Operationalization of Culture for Military Operations. Field Research Results“, *Connections: The Quarterly Journal*, Vol. 13, No. 3, Summer 2014, p. 83-103, p. 87-89, taip pat Žotkevičiūtė – Banevičienė A., „Modern Practice of Military Cultural Awareness: Lithuania among the Great Powers“, *Lithuanian Annual Strategic Review 2017-2018*, Vol. 16, p. 87-119, 2018.

89 Brudnicka J., „Cross Cultural Awareness in International Military Operation: International Security Assistance Force in Afghanistan“, *Securitologia*, No. 1, 2015, p. 89-101.

bandymu apibrėžti karinės galios, kaip priklausomo tyrimo kintamojo, teorinio aiškinimo ribas, antrasis – su bandymu atskleisti, kaip saugumo aplinkos kaita skatina kultūrinio veiksnio atsiradimą karinės galios struktūroje, ir trečiasis – su įsiterpiančio kintamojo apibrėžimu nustatant, kurių sprendimų priėmėjų (veikėjų) saugumo aplinkos suvokimo turinys daro įtaką karinės galios struktūrai.

Pirmasis metodologinis iššūkis. Siekiant apibrėžti galios plačiąją prasme ir karinės galios siaurąją prasme teorinio aiškinimo ribas, disertacijoje galios aiškinimas grindžiamas galios kaip išteklių ir galios kaip santykio perspektyvų sinteze, šią sintezę taikant karinės galios analizei. Darbe karinė galia apibrėžiama išteklių terminais, tuo pačiu išlaikant teorines nuostatas, kad išteklių pavertimas pageidaujama rezultatais (t. y. potencialios karinės galios pavertimas į faktinę karinę galią) priklauso nuo saugumo aplinkos suvokimo. Remiantis šia perspektyva, laikomasi nuostatos, kad galia kaip ištekliai ir galia kaip santykis tarpusavyje glaudžiai susiję: galios ištekliai – tiek materialūs, tiek nematerialūs – sukuria galios santykį. Taigi, karinė galia suvokiama kaip apimanti ne tik materialius, bet ir nematerialius išteklius, be to, esanti kontekstualaus pobūdžio. Toks galios aiškinimas sudaro sąlygas išvengti fundamentalių kiekvienos priegios spragų, o skirtingų perspektyvų derinimo pavyzdžių galima rasti ir kitų mokslininkų, pavyzdžiui, Joseph S. Nye darbuose.

Apibrėžiant karinę galią sudarančius išteklius pasitelkiama pajėgų panaudojimo teorija, kuria remiantis karinę galią sudaro fizinis ir intelektinis / koncepcinis elementai. Tuo pačiu pajėgų panaudojimo teorijoje pabrėžiama, jog moralinis ir / ar lyderystės elementai yra priskirtini nematerialiems karinės galios ištekliams⁹⁰, tačiau nėra pateikiamas išsamesnis paaiškinimas, kokie kiti nematerialūs ištekliai, išskyrus intelektinį / koncepcinį elementą, gali būti įtraukiami į karinės galios struktūrą. Siekiant išplėsti nematerialių karinės galios išteklių apibrėžimą, taikoma karo studijų perspektyva, išryškinanti moralinio karinės galios elemento svarbą karinės galios struktūroje.

Antrasis metodologinis iššūkis. Teorinis kultūrinio veiksnio ir karinės galios sąveikos analizės modelis yra grindžiamas prielaida, jog kultūrinio veiksnio atsiradimą karinės galios struktūroje lemia saugumo aplinkos kaita (kultūrinio veiksnio poreikio karyboje didėjimas) ir karinės inovacijos (kultūrinis veiksnys

---

90 Žr. Biddle S., *supra note* 42.

institucionalizuojamas – jis įtraukiamas į karinės galios struktūrą). Siekiant atskleisti, kaip saugumo aplinka skatina kultūrinio veiksnio svarbos didėjimą, pasitelkiama karinių paradigmu analizė, atspindinti atsako į saugumo aplinką kaitą⁹¹. Atskleidžiant diskusijas tarp skirtingų – konvencinės karybos, revoliucijos karybos srityje ir naujųjų karų – paradigmu šalininkų, saugumo aplinka darbe siejama su naujuosius karus aiškinančiomis paradigmomis. Anot šių perspektyvų atstovų, saugumo ir karinių operacijų aplinka lemia kultūrinio veiksnio ir karinės galios tarpusavio sąveikos atsiradimą: mažėjant tradicinės konvencinės karybos poreikiui bei didėjant asimetrinių grėsmių spektrui, keičiasi kariuomenės vykdomos užduotys ir funkcijos. Tai savo ruožtu skatina politinio ir karinio elito suvokimo kaitą – kultūrinių kompetencijų kaip karinės inovacijos įtraukimą į karines doktrinas bei kitus kariuomenės veiklą reglamentuojančius dokumentus, tuo pačiu karinės galios struktūrą.

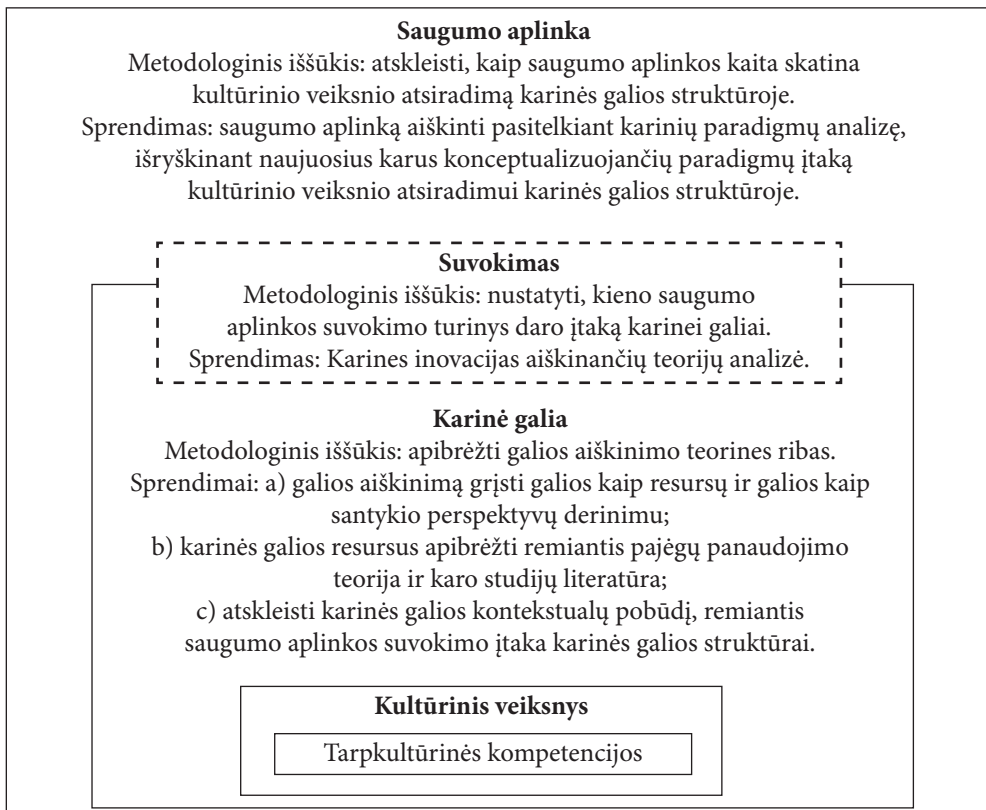
Trečiasis metodologinis iššūkis – nustatyti, kieno saugumo aplinkos suvokimo turinys daro įtaką karinei galiai. Neoklasikinio realizmo teorija taikoma užsienio politikos sprendimų priėmimo analizei, tad ir teorijoje išskiriamas saugumo aplinkos suvokimo kintamasis apima politinio elito suvokimo turinį. Anot Tom Dyson, neoklasikinio realizmo teorija yra naudinga analizuojant sisteminių ir valstybės vidaus kintamųjų įtaką Europos gynybos reformoms, tačiau būtini tolesni tyrimai nustatant teorijos taikymo galimybes civilių ir karinių lyderių tarpusavio sąveikai kuriant karines doktrinas⁹², atitinkamai ir įtaką karinei galiai. Šiame darbe apibrėžiant, kieno saugumo aplinkos suvokimo turinys lemia karinės galios kaitą, pasitelkiamos karines inovacijas aiškinančios teorijos, atskleidžiančios pokyčių karinės galios struktūroje procesą. Politikos mokslų literatūroje akcentuojama daugybė karinių inovacijų šaltinių: technologijos, prognozuojamų mūšio laukų geografija, spėjamų grėsmių pobūdis, galios balansas tarptautinėje sistemoje, civilių ir karių santykių pobūdis, organizacinė kultūra, konkurencija tarp skirtingų kariuomenės padalinių ar tarp kariuomenės šakų, kariuomenės lyderių įtaka. Mokslinių debatų tarp karines inovacijas aiškinančių perspektyvų analizė suteikia pagrindą pagrįsti tiek politinio, tiek karinio elito saugumo aplinkos suvokimo įtaką karinės galios struktūros kaitai.

91 Raitasalo J., *supra note* 35, p. 18.

92 Dyson T., *Neoclassical Realism and Defence Reform in Post-Cold War Europe*, Palgrave Macmillan UK, 2010, p. 243.

Suformuotas karines inovacijas aiškinantis hibridinis modelis, jungiantis Barry Posen ir Stephen Rosen teorines išvalgas, pasitelkiamas siekiant parodyti valstybės vidaus ir struktūrinių kintamųjų tarpusavio sąveiką bei atskleidžiant, kaip politinis ir karinis elitas naudojami galios ištekliams, kurdamas karinę galią. Remiantis šiuo modeliu, karinės galios struktūros kaita priklauso nuo politinio ir karinio elito saugumo aplinkos suvokimo: keisdami karybos koncepcijas ir pajėgų panaudojimo būdus, jie diegia karines inovacijas, o karinės doktrinos yra galios konversijos priemonė – per jas perteikiamas saugumo aplinkos suvokimas ir keičiama karinės galios struktūra.

Disertacijos struktūra atspindi tyrimo **loginę struktūrą**. Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą sprendžiami trys pagrindiniai metodologiniai iššūkiai, atspindintys tyrimo kintamųjų tarpusavio sąveiką (žr. 1 paveikslą).

1 pav. Darbo loginė struktūra⁹³

93 Šaltinis: sudaryta autorės.

Darbe konstruojamas **tyrimo modelis**, į kurį įtraukiami nepriklausomas kintamasis, tarpinis kintamas ir priklausomas kintamasis. **Nepriklausomas kintamasis** šiame darbe yra saugumo aplinka, kurios kaita skatina kultūrinio veiksnio poreikio didėjimą įgyvendinant karines veiklas. **Tarpinis kintamasis** – tai politinio ir karinio elito saugumo aplinkos suvokimas, lemiantis kultūrinio veiksnio įtraukimą į karinės galios struktūrą (institucionalizavimą karinėse doktrinosė). **Priklausomas kintamasis** šiame tyrime yra karinė galia. Tarpinio kintamojo naudojimas suteikia galimybę aiškiau suvokti ir pagrįsti priežastinius tiriamojo reiškinio ryšius (saugumo aplinkos pokyčius susiejant su pokyčiais karinės galios struktūroje) bei sudaro sąlygas atlikti giluminę tiriamojo reiškinio analizę atsakant į klausimą, kodėl kultūrinis veiksnys atsiranda karinės galios struktūroje.

Tyrimo tikslui pasiekti naudojamas kokybinis duomenų analizės metodas – atvejų analizė. Atvejų analizės metodas suteikia galimybę deduktyviai patikrinti suformuotus ginamuosius teiginius ir teorinį tyrimo modelį. Taikoma neoklasikinio realizmo teorija suponuoja būtinybę naudoti kokybinius metodus. Naudojami kokybinės prigimties duomenų rinkimo metodai: aprašomasis metodas, turinio analizė ir interpretacija. Pasitelkti pirminiai šaltiniai apima kelis pagrindinius tipus: karines doktrinas ir kitus kariuomenės veiklą reglamentuojančius dokumentus, strateginius dokumentus, ekspertinius interviu. Darbe naudojamus antrinius šaltinius galima suskirstyti į tarptautinių santykių, karo studijų ir tarpdisciplininės prigimties mokslinę literatūrą tiriamu klausimu. Tyrimo dizainas detalai pristatomas trečioje darbo dalyje.

Disertacijos struktūra. Disertacinį tyrimą sudaro trys skyriai. Pirmame skyriuje apibrėžiamos galios ir karinės galios sampratos, karinės galios ištekliai ir karinės galios struktūra. Darbe nėra siekiama pozicionuoti karinę galią bendrame valstybės galios kontekste, todėl nėra įsitraukiama į karinės galios svarbos ir įtakos valstybės galiai debatus, išlaikant teorines nuostatas, jog karinė galia yra svarbus, tačiau ne vienintelis valstybės galios šaltinis.

Antroje darbo dalyje, pasitelkiant karinių paradigmu analizę, nustatoma saugumo aplinkos įtaka kultūrinio veiksnio įtraukimui į karinės galios struktūrą ir kultūrinis veiksnys operacionalizuojamas, apibrėžiant jį kaip karių kultūrinės kompetencijas. Šiame skyriuje suformuojamas teorinis kultūrinio veiksnio ir karinės galios sąveikos modelis, grindžiamas prielaida, jog kultūri-

nės kompetencijos tampa karinės galios elementu politiniam ir kariniam elitui suvokiant šiandieninės saugumo aplinkos keliamus iššūkius ir atitinkamai įtraukiant kultūrinės kompetencijas į karines doktrinas.

Trečioje dalyje analizuojamos kultūrinės kompetencijos karinės galios struktūroje. Pasirinkta neoklasikinio realizmo teorinė perspektyva lemia tai, kad kultūrinės kompetencijos karinės galios struktūroje analizuojamos įvertinant tiek sisteminius, tiek vieneto lygmens veiksnius. Kultūrinių kompetencijų karinės galios struktūroje analizė apima kelis lygmenis, nustatant skirtingų lygmenų tarpusavio sąveiką. Tiriamos kultūrinės kompetencijos NATO strateginiuose dokumentuose ir NATO politinių lyderių retorikoje, taip pat analizuojama NATO narių – JAV, Jungtinės Karalystės, Nyderlandų ir Lietuvos – karinės doktrinos ir kiti kariuomenės veiklą reglamentuojantys dokumentai (toliau – doktrininiai dokumentai) bei karinių doktrinų formuotojų – politinio ir karinio elito – kultūrinių kompetencijų sąveikos ir svarbos karinės galios struktūroje suvokimo turinys.

1. KARINĖS GALIOS SAMPRATOS AIŠKINIMAI

1.1. Galios aiškinimas taikant realizmo perspektyvas

Išryškindamas realizmo mokyklų atstovų debatus galios klausimu, Brian C. Schmidt atkreipia dėmesį, jog realizmo tradicijoje susiformavo dvi galios sampratos – galios kaip santykio ir galios kaip išteklių. Galios kaip santykio perspektyvos atstovai galią supranta „klasikine vėberiška prasme – kaip vieno veikėjo gebėjimą priversti kitą daryti tai, ko šis priešingu atveju nedarytų. Tuomet empiriškai įrodyti galios veikimą įmanoma tik remiantis kiekybiniais duomenimis apie veikėjų elgesį, t. y. jeigu kuris nors veikėjas, konkuruodamas su kitais, užsibrėžtą tikslą pasiekia dažniau nei jo oponentai“⁹⁴. Galios kaip išteklių perspektyva būdinga neorealizmo atstovams, kurie siūlė „galią įvertinti pagal vadinamuosius galios išteklius (angl. *power resources*), t. y. materialią bazę, kuri potencialiai priverčia kitus paklusti (kariniai pajėgumai, bendrasis vidaus produktas ir t. t.)“⁹⁵. Taigi, dalis realizmo mokyklų atstovų apibrėžia galią *ištekliai* terminais, dalis – remdamiesi santykio perspektyva, kaip galimybe daryti įtaką kitiems veikėjams.

Galios kaip santykio perspektyva būdinga klasikinio realizmo laikotarpiui (XX a. 4–6 dešimtmečiai) ir su išlygomis atkartoja Max Weber galios kaip „galimybės, kad vienas socialinių santykių veikėjas tam tikroje situacijoje įgyvendins savo valią nepaisydamas pasipriešinimo, nepriklausomai, koks pagrindas suteikia jam šią galimybę“, apibrėžimą⁹⁶. Žymiausi šios perspektyvos atstovai – David A. Baldwin⁹⁷, Brian Barry⁹⁸; Robert A. Dahl⁹⁹, Jack N. Nagel¹⁰⁰, Felix

94 Schmidt B., „Competing Realist Conceptions of Power“, *Millennium: Journal of International Studies*, 2005, Vol. 33, No. 3, p. 523–549, cituota iš Isoda V., „Kas yra švelnioji galia? Sąvokos ribos ir empirinių tyrimų metodologijos apmatai“, *Politikos Mokslų Almanachas*, Kaunas, 2013, p. 37–61, p. 39.

95 Ibid, p. 39.

96 Weber M., *The Theory of Social and Economic Organization*, vert. Henderson A. M., Parsons T., Glencoe: The Free Press, 1947, p. 152.

97 Žr. Baldwin D. A., *Paradoxes of Power*, New York: Blackwell, 1989.

98 Žr. *Power and Political Theory: Some European Perspectives*, Barry B. (sud.), London: Wiley, 1976.

99 Žr. Dahl R. A., „The Concept of Power“, *Behavioral Science*, Vol. 2, 1957, p. 201–215.

100 Žr. Nagel J. H., *The Descriptive Analysis of Power*, New Haven: Yale University Press, 1975.

E. Oppenheim¹⁰¹, James T. Tedeschi ir Thomas V. Bonoma¹⁰², o dažniausiai naudojami galios kaip santykio apibrėžimai gali būti priskiriami Hans Morgenthau, Robert A. Dahl ir David A. Baldwin.

Klasikinio realizmo atstovas Morgenthau galią apibrėžė kaip „gebėjimą kontroliuoti kitų <...> veiksmus. <...> Politinė galia yra ją naudojančių [veikėjų] ir tų, kurių atžvilgiu ji naudojama, psichologinis santykis“¹⁰³, o tarptautinę politiką – kaip „kovą dėl galios visuose socialiniuose santykiuose ir visais socialinių organizacijų lygmenimis“, taip skatindamas galios politikos būtinybę¹⁰⁴, kadangi „nesvarbu, kokie yra pagrindiniai tarptautinės politikos tikslai, galia visuomet yra pirmaeilis tikslas“¹⁰⁵. Šioje tradicijoje taip pat plačiai naudojamas Dahl suformuotas galios apibrėžimas: „A turi galios B tiek, kiek jis gali priversti daryti B tai, ko jis šiaip nedarytų“¹⁰⁶.

Baldwin galią mato kaip priešastinį ryšį: „Galios daro įtaką kitų veikėjų elgesiui, požiūriams, įsitikinimams ar norui veikti“¹⁰⁷. Remiantis šia perspektyva, galios bazė ar galios ištekliai negali būti vertinami vien tik atsižvelgiant į galios turėtoją – galios instrumentai tampa potencialiais galios ištekliais tik su sąlyga, kad šių galios instrumentų turėjimas yra vertinamas kito tarptautinių santykių veikėjo, su kuriuo vyksta galios sąveika. Kitaip tariant, išteklių turėjimas nebūtinai atspindi šių išteklių kokybę daryti įtaką¹⁰⁸. Taigi, Baldwin ne tik atsisako galios sutapatavimo su ištekliais, bet ir suformuoja daugiamatį galios aiškinimo būdą: galiai didėjant vienoje dimensijoje, ji gali mažėti kitoje¹⁰⁹, bei išryškina kintantį jos pobūdį: „žvelgiant iš tarptautinės sistemos perspektyvos, negalima priskirti arba kiekybiškai įvertinti galios, nenustatant, kas turi galią prieš ką, galią daryti ką ir kokioje situacijoje, kokiais būdais ir kokiais tikslais“¹¹⁰.

101 Oppenheim F. E., *Political Concepts: A Reconstruction*, Chicago: University of Chicago Press, 1981.

102 Tedeschi J. T., Bonoma T. V., „Power and Influence: An Introduction“, kn. Tedeschi J. T. (sud.), *The Social Influence Processes*, Chicago: Aldine-Atherton, 1972, p. 1-49.

103 Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011, p. 49.

104 Ibid.

105 Ibid, p. 25.

106 Dahl R. A., *supra note 99*, p. 202-203.

107 Baldwin D. A., *supra note 97*, p. 7.

108 Guzzini S., *Power Analysis as a Critique of Power Politics: Understanding Power and Governance in the Second Gulf War*, daktaro disertacija, European University Institute, 1994, p. 86-92.

109 Baldwin D. A., *supra note 97*, p. 207.

110 Read J. H., „Is Power Zero-Sum or Variable-Sum? Old Arguments and New Beginnings“, *Political Science Faculty Publications*, 2012, p. 1-50, p. 24.

Galios kaip santykio tradicijos atstovai dekonstruoja galią ir mato ją kaip daugialypę bei daugiamatę koncepciją¹¹¹, išskiriant tokius galios kaip santykio aspektus kaip vadovavimo pokyčiai, darbotvarkės kontrolė ir preferencijų kūrimas. Gebėjimas vadovauti kitiems keičiant jų elgesį ir pradines nuostatas yra vienas svarbiausių galios kaip santykio bruožų. Kitas aspektas – tai galimybė paveikti kitų norus, kad jie „norėtų to, ko nori tu“, be įsakymo keistis. Dwight Eisenhower šį aspektą apibrėžė kaip „įtaką daryti kažką ne dėl to, kad tu liepi tai daryti, o dėl to, kad kiti instinktyviai nori tai daryti dėl tavęs“¹¹². Tokia bendradarbiavimo galia kontrastuoja ir papildo nurodymų galią: galios kaip santykio perspektyva apima ne tik įsakinėjimą kitiems pasikeisti – paveikti elgesį ir formuoti preferencijas galima ir kitais būdais, nesiremiant morkų ir lazdu metodu¹¹³. Įdomu ir tai, jog galios kaip santykio perspektyva grindžiamos ir dalies karo teoretikų įžvalgos. Pavyzdžiui, Clausewitz pastebėjo, jog galios ištekliai neatsiejami nuo jų pritaikymo esamai saugumo aplinkai: „apibendrinimai karo teorijoje yra pageidautini, tačiau istorinė transformacija išryškina, jog kiekvienas laikotarpis turi savo savitą karo formą, savo ribojančias sąlygas ir išankstines nuostatas“¹¹⁴. Kitaip tariant, galia neatsiejama nuo santykinio pobūdžio.

Galios kaip santykio perspektyva sulaukia ir gausios oponentų kritikos. Anot Ann Hironaka, šios perspektyvos silpnoji pusė yra gebėjimas apibendrinti vieno konkretaus įvykio rezultatus tų pačių valstybių santykiams kitu laikotarpiu ar įtraukiant trečiąją valstybę. Hironaka pastebi, jog „valstybei A nugalėjus valstybę B, valstybė A nebūtinai nugalės kitas valstybes, kurias anksčiau nugalėjo valstybė B. <...> Galingos valstybės ne visada gali priversti silpnesnes valstybes vykdyti savo valią“¹¹⁵. Todd S. Sechser taip pat atkreipia dėmesį, jog „valstybės įprastai grasina žymiai silpnesniems priešinininkams, tačiau jų grasinimai neretai neveiksmingi“¹¹⁶, o Patricia L. Sullivan tyrimo duo-

111 Ambrosetti E. T., „Building a Sphere of Influence in Their Neighbourhood. The Soft Power of Turkey and Russia“, *PRIMO*, No. 5, January 2017, p. 5-6.

112 Nye J. S. Jr, *The Future of Power*, *supra note* 62, p. 10-13.

113 Ibid, p. 10-13.

114 Clausewitz C., *On War*, Penguin Group USA, 1982, cituota iš Jabri V. „Transformations of War: Perspectives from international political sociology“, kn. Denmark R. (sud.), *The International Studies Encyclopedia*, Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. p. 708-715.

115 Hironaka A., *Tokens of Power: Rethinking War*, Cambridge University Press, 2017, p. 43.

116 Sechser T. S., „Goliath’s Curse: Coercive Threats and Asymmetric Power“, *International Organization*, Vol. 64, 2010, p. 627–660, p. 627, cituota iš Hironaka A., *op. cit.*, p. 43.

menimis, „nepaisant didžiulių karinių pajėgumų, didžiosios valstybės nepasiekė savo pagrindinių politinių tikslų beveik 40 procentų karinių operacijų prieš silpnas valstybes metu nuo 1945 m.“¹¹⁷

Apžvelgdama galios kaip santykio perspektyvos trūkumus, Hironaka pastebi, jog „valstybės, kurios sėkmingai pasipriešina didžiųjų valstybių kariniam spaudimui, turėtų būti vertinamos kaip galingesnės nei didžiosios galybės, kurių reikalavimų nėra laikomasi. Žvelgiant iš šios perspektyvos, Vietnamas galėtų būti laikomas didžiąja galybe, kadangi nugalėjo Prancūziją ir JAV, o Afganistanas, atitinkamai, stipresne valstybe už Sovietų Sąjungą. Vis dėlto ši tariama galia tarptautinėje sistemoje nėra pripažįstama ir tokioms valstybėms kaip Vietnamas ar Afganistanas tarptautinių santykių analitikai nesuteikia didžiųjų galybių statuso“¹¹⁸. Dėl daugybės galios kaip santykio perspektyvos taikymo valstybių galios aiškinimui problemų, tiek loginių, tiek empirinių, akademikai pasiūlė alternatyvų galios konceptualizavimo būdą, grindžiamą materialių išteklių identifikavimu ir palyginimu.

Anot Schmidt, dar klasikinio realizmo atstovai iškėlė galios kaip išteklių idėją kaip atsvarą galios kaip santykio perspektyvai¹¹⁹. Šis požiūris į galią plėtojamas dalies klasikinio realizmo ir ypač neorealizmo atstovų darbuose, kurie galios išteklius ar galios pajėgumus (angl. *power capabilities*) mato kaip kertinį valstybės galios elementą¹²⁰. Pagrindiniai ištekliai, identifikuojantys valstybės galią, anot šios perspektyvos šalininkų, yra išlaidos kariuomenei, ginkluotųjų pajėgų dydis, bendrasis nacionalinis produktas, teritorijos ir populiacijos dydis. Morgenthau pateiktame galios apibrėžime išryškinamas *psichologinis santykis* suponavo, jog jo galios apibrėžimas nukreiptas į galios kaip santykio perspektyvą, tačiau Morgenthau vis labiau įsitraukiant į užsienio politikos analizę ir galios balanso debatus, galios apibrėžime ėmė ryškėti galios kaip išteklių teorinės prielaidos. Sekdamas šia galios aiškinimo tradicija, Morgenthau prilygino galią identifikuojamiems ir išmatuojamiems ištekliams ir išskyrė geografiją, gamtinius išteklius, pramoninius pajėgumus, kariuomenę ir populiaciją kaip stabilius

---

117 “Sullivan P. L., „War Aims and War Outcomes: Why Powerful States Lose Limited Wars“, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 51, No. 3, 2007, p. 496–524, cituota iš Hironaka A., *supra note* 115, p. 43.”

118 Hironaka A., *supra note* 115, p. 44.

119 Schmidt B., „Competing Realist Conceptions of Power“, *Millennium: Journal of International Studies*, 2005, Vol. 33, No. 3, p. 532-533.

120 Ambrosetti E. T., *supra note* 111, p. 1-19, p. 5-6.

valstybės galios išteklius. Verta pažymėti, jog Morgenthau į nacionalinės galios išteklius įtraukė ne tik materialius, bet ir sunkiau išmatuojamus nematerialius galios išteklius – nacionalinį charakterį ir nacionalinę moralę, diplomatijos ir vyriausybės kokybę¹²¹. John J. Mearsheimer suformavo kiek kitokį galios išteklių sąrašą, apimančią populiacijos dydį, ekonominį išsivystymą, jūros, oro, sausumos pajėgumus bei branduolinius ginklus¹²².

Neorealizmo mokyklos atstovai galutinai atskyrė galios kaip išteklių ir galios kaip santykio perspektyvas – neorealizmo pradininko Kenneth Waltz teigimu, „tapatinti galią su [rezultato] kontrole reiškia matyti silpnumą visais atvejais, kai [veikėjas] nepasiekia tikslo. [Iš tikrųjų] galia yra *priemonės*, o jų panaudojimo rezultatas ne visada yra užtikrintas. <...> Galią derėtų apibrėžti atsižvelgiant į pajėgumų pasiskirstymą <...> „Pajėgumai“ Waltzo konceptualizacijoje ir yra (materialūs) galios ištekliai, kurių visuma atspindi valstybės galią: <...> populiacijos ir teritorijos dydis, gamtiniai ištekliai, ekonominis potencialas, karinės pajėgos“¹²³. Visgi, siūlydamas materialiais ištekliais grindžiamą galios sampratą, Waltz įvertino ir nematerialių elementų svarbą, galios ištekliams priskirdamas politinį valstybės stabilumą bei politines kompetencijas¹²⁴.

Vienas galios kaip išteklių perspektyvos trūkumų yra tai, jog nei Waltz, nei kiti neorealistas iki šiol nesukūrė visa apimančios formulės valstybių galiai matuoti¹²⁵. Galima manyti, jog materialių išteklių sąrašai suteikia pagrindą išmatuoti valstybės galią, o visas valstybes vertinant pagal tuos pačius kintamuosius galima sudaryti objektyvius valstybių reitingus. Vis dėlto akademikų pateikiami skirtingi galios išteklių sąrašai, pavyzdžiui, skirtumai tarp Morgenthau ir Mearsheimer identifikuojamų galios išteklių, iškelia fundamentalią problemą: negalint nustatyti, kokie galios ištekliai objektyviausiai įvertina

---

121 Raitasalo J., *supra note 35*, p. 45-47.

122 Mearsheimer J. J., *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W.W. Norton and Company, 2001, p. 172.

123 Isoda V., *Europos Sąjungos švelniosios galios šaltiniai ir raiška plėtros procese*, daktaro disertacija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2015, p. 25-26.

124 Duffield J., *Power Rules – The Evolution of NATO's Conventional Force Posture*, Stanford: Stanford University Press, p. 199, cituota iš Raitasalo J., *supra note 35*, p. 45-47.

125 Isoda V., *Europos Sąjungos švelniosios galios šaltiniai ir raiška plėtros procese*, *op. cit.*, p. 25-26.

valstybių galią, galimas bet koks valstybių reitingas¹²⁶. Kita vertus, net jei materialių išteklių sąrašas yra tikslus vienu istoriniu laikotarpiu, galios išteklių svarba gali kisti bėgant laikui. Nacionalinis charakteris yra Morgenthau galios rodiklių sąrašė, tačiau šio rodiklio neišskiria Mearsheimer. Taigi, mokslininkai nesuformavo pagrindimo, kaip nustatyti, kada konkretus išteklių sąrašas nebėra tinkamas valstybių galios vertinimui¹²⁷.

Kita šios perspektyvos problema – potencialios galios, išmatuojamos ištekliais, pavertimas į realizuojamą galią, išmatuojamą pasikeitusiu veikėjų elgesiu¹²⁸. Jeffrey Hart teigimu, pirma, remiantis galios kaip išteklių perspektyva ne visada užtikrinama, kad veikėjai gali panaudoti išteklius, priklausančius jų kontrolei. Antra, kai kuriuos išteklius yra ypatingai sunku išmatuoti ir, trečia, skiriant didelį dėmesį valstybės galiai, atitraukiamas dėmesys nuo nevalstybinių veikėjų, koalicijų ir kolektyvinių veiksmų tarpusavio priklausomybės¹²⁹. JAV kare Vietname neįgijo pranašumo remdamasi materialiais ištekliais – galios kaip išteklių perspektyvos kritikų teigimu, šiame kare nebuvo įvertintas kontekstas, kuriame galia naudojama. Kitaip tariant, nebuvo atsižvelgiama į trečiųjų šalių įtaką konfliktui bei asimetrinį ir daugiadimensinį galios santykį. Taigi, vienas pagrindinių galios kaip išteklių perspektyvos trūkumų yra tai, kad neįvertinamas galios priklausymas nuo dviejų pusių santykio ir išteklių pritaikymas konkrečiai situacijai. Galios kaip santykio perspektyvoje galia matoma kaip tam tikras priešastingumas, santykis, kuriame vienas veikėjas pakeičia kito veikėjo elgesį, tad nors valstybių turimi materialūs ištekliai nėra santykiniai, tačiau pati galia yra santykinė – galios naudojimas susijęs su konkrečia situacija¹³⁰.

Greta realizmo ir neorealizmo mokyklų debatų galios klausimu išskirtinas ir neoklasikinis realizmas. Neoklasikinio realizmo atstovai (Randall Schweller, Fareed Zakaria, William Wohlforth) pateikia dar vieną alternatyvą aiškinant

---

126 Wohlforth W. C., *The Elusive Balance: Power and Perceptions During the Cold War*, Cornell Studies in Security Affairs, Cornell University Press, 1993, p. 7.

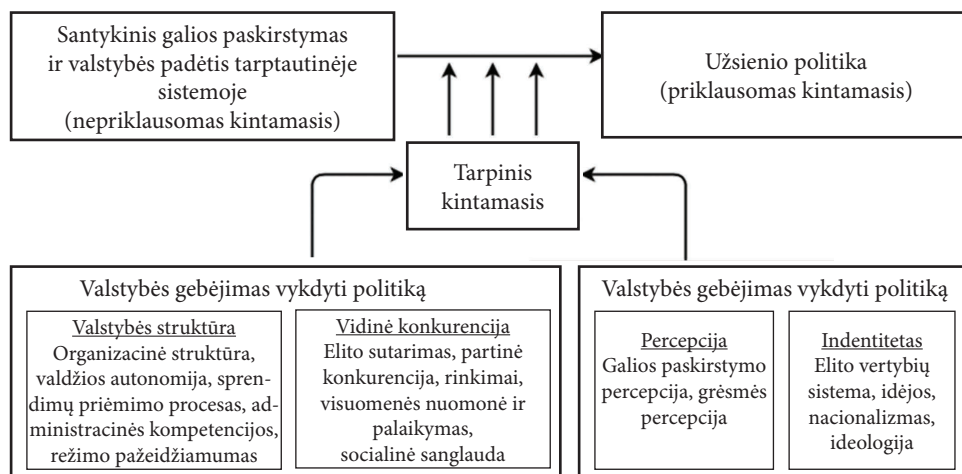
127 Hironaka A., *supra note* 115, p. 45.

128 Nye J.S. Jr. „The changing nature of world power“, *Political Science Quarterly*, Vol. 105, No. 2, 1990, p. 177-192, p. 178.

129 Hart J., „Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations“, *International Organization*, Vol. 30, No. 2, 1976, p. 289–305.

130 Brown C., *Understanding International Relations*, Macmillan International Higher Education, 1997, p. 89.

valstybių elgesį siekiant galios¹³¹. Įsitraukdami į galios kaip santykio ir galios kaip išteklių debatus, neoklasikinio realizmo atstovai pritaria materialiam galios kaip išteklių apibrėžimui, į galios skaičiavimus įtraukdami materialius išteklius, tokius kaip valstybės bendrasis vidaus produktas, išlaidos gynybai, ginkluotųjų pajėgų dydis ir sudėtis, teritorijos dydis ir t.t. Kartu į galios skaičiavimus jie įtraukia ir įvairius nematerialius išteklius: nacionalinę moralę, lyderystę, diplomatijos kokybę ir pan.¹³² Taigi, nors ir pritardami galios kaip išteklių perspektyvai, neoklasikinio realizmo atstovai pabrėžia, kad vien tik valstybės materialių išteklių įvertinimas nesuteikia tinkamo pagrindo aiškinant valstybių elgesį užsienio politikoje. Materialūs ištekliai gali nulemti valstybių elgesį, tačiau šių išteklių įtaka gali būti netiesioginė ir kompleksinė dėl įsiterpiančių vieneto lygmenų kintamųjų¹³³. Neoklasikinio realizmo atstovai santykinę materialią valstybės galią laiko *primus inter pares*¹³⁴, tačiau skirtingai nei klasikinis realizmas ir neorealizmas, pabrėžia, kad „vidaus politika yra svarbus įsiterpiančias kintamasis tarp galios pasiskirstymo ir užsienio politikos elgesio“ (žr. 2 pav.)¹³⁵.

2 pav. Neoklasikinio realizmo kintamieji¹³⁶

131 *Power in world politics*, Berenskoetter F., Williams M. J. (sud.), Routledge, 2007, p. 46.

132 Lobell S. E. et al. (sud.), *supra note* 14, p. 44.

133 Berenskoetter F., Williams M. J. (sud.), *op. cit.*, p. 58.

134 Lindemann B. A., *Cross-Strait Relations and International Organizations*, Jahrhundert: Springer VS, Wiesbaden, 2014, p. 39.

135 Walt S. „The Enduring Relevance of the Realist Tradition“, kn. Katznelson I., Milner H. V. (sud.) *Political Science: The State of the Discipline*, New York: Norton, 2002, p. 197–230, p. 211.

136 „Šaltinis: sudaryta remiantis Lindemann B. A., *op. cit.*, p. 39”

Neoklasikinio realizmo atstovai pateikia platų galimų tarpinių kintamųjų spektrą, tuo pačiu susilaikydami nuo tikslaus nurodymo kiek ir kokių kintamųjų tyrėjai turėtų naudoti analizuodami valstybių užsienio politiką. Įsiterpiančius kintamuosius neoklasikinio realizmo teorijoje galima sugrupuoti į dvi pagrindines kategorijas: a) valstybės gebėjimas vykdyti politiką, apimančią valstybės struktūrą ir vidinę konkurenciją, ir b) valstybės norėjimas vykdyti politiką, apimančią suvokimą ir tapatybę¹³⁷.

Įsiterpiančių kintamųjų įtraukimas į galios skaičiavimus neoklasikinio realizmo teorijoje suteikia pagrindą atskirti potencialią ir faktinę valstybės galias, arba, kaip jas įvardija Zakaria, nacionalinę ir valdžios galias. Nacionalinė galia apima tradicinius materialius išteklius, identifikuotus klasikinių ir struktūrinių realistų. Valdžios galią Zakaria įvardija kaip vyriausybės gebėjimą išgauti nacionalinius išteklius remiant vykdomą politiką bei gebėjimą įgyvendinti savo tikslus. Vyriausybių galimybės iš visuomenės išgauti išteklius, kuriuos reikia panaudoti siekiant užsienio politikos tikslų, yra nevienodos. Valdžios galia atspindi „tą nacionalinės galios dalį, kurią vyriausybė gali išgauti savo tikslams ir [kuri] atspindi tai, kaip centriniai sprendimų priėmėjai gali lengvai pasiekti savo tikslus“ (žr. 3 pav.)¹³⁸.

3 pav. Nacionalinės ir valdžios galių tarpusavio sąveika¹³⁹

Nacionalinė galia suteikia pagrindą nustatyti faktinę valstybės galią, kadangi atspindi valstybės turimus (materialius) išteklius ir valdžios gebėjimą išgauti šiuos išteklius (valdžios galią)¹⁴⁰. Galios koncepcijos išskaidymas, atsižvelgiant tiek į vidaus, tiek į tarptautinius suvaržymus ir identifikuojant

137 Ibid, p. 39.

138 Zakaria F., *From Wealth to Power. The Unusual Origins of America's World Role*, Princeton: Princeton University Press. 1998, p. 37-39.

139 Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Zakaria F., *op. cit.*, p. 37-39.

140 Berenskoetter F., Williams M. J. (sud.), *supra note* 131, p. 59.

valstybei prieinamas elgesio galimybės, sukuria išsamesnę, integruotą požiūrį į galios analizę¹⁴¹. Užsienio politikos sprendimus priima politiniai lyderiai, todėl jų suvokimo turinys yra vienas reikšmingiausių įsiterpiančių kintamųjų nustatant valstybės santykinę galią. Politinių lyderių suvokimas ar jų kolektyviniai įsitikinimai yra idėjinis, nematerialus galios išteklius, leidžiantis paaiškinti, kaip politiniai lyderiai ir politinis elitas reaguoja į sistemos spaudimą, bei atskleidžiantis, kaip valstybės siekia saugumo bei ką darys su galia tarptautinėje sistemoje¹⁴². Anot Zakaria, „politinis elitas, o ne valstybės yra pagrindiniai tarptautinių santykių dalyviai“¹⁴³.

Politikos formuotojų saugumo aplinkos suvokimas, kaip įsiterpiančias kintamasis, filtruoja tiek sisteminių veiksnių, tiek vidaus aplinkos įtaką politiniams sprendimams – dėl savo strateginės kultūros, politinių interesų ir kitų aplinkybių politiniai lyderiai gali pasiūlyti ar remti skirtingas strategijas, susidūrę su sisteminiu spaudimu. Sprendimai, kurie racionalūs žvelgiant iš tarptautinės perspektyvos, gali būti neracionalūs žvelgiant iš valstybės vidaus perspektyvos¹⁴⁴. Stephen Brooks teigimu, „sprendimus priimantys asmenys siekia galios, nes tai mechanizmas, leidžiantis pasiekti valstybei svarbiausius tikslus“¹⁴⁵. Galia yra mechanizmas, o ne tikslas savaime, todėl „tikimasi, kad valstybės sieks galios pagal sąnaudų ir naudos skaičiavimus“¹⁴⁶.

Atsižvelgiant į galios diskusijas realizmo paradigmu kontekste, tolesniuose skyriuose karinės galios analizei numatoma taikyti tam tikrą galios kaip išteklių ir galios kaip santykio perspektyvų sintezę. Galios kaip santykio ir galios kaip išteklių sintezė gali būti grindžiama idėja, jog galia kaip ištekliai ir galia kaip santykis tarpusavyje glaudžiai susiję: galios ištekliai – tiek materialūs, tiek nematerialūs – sukuria galios santykį. Toks galios aiškinimas pasirenkamas siekiant išvengti fundamentalių kiekvienos perspektyvos spragų, o tokių derinimo pavyzdžių galima rasti ir kitų akademikų darbuose. Joseph S. Nye iš

141 Mastanduno M. et al., „Toward a Realist Theory of State Action“, *International Studies Quarterly*, Vol. 33, No. 4, December, 1989, p. 457-474, p. 471.

142 Jung J., „Making Constructive Realism? A Reassessment of the Role of Ideas in Realist Theory“, *The Korean Journal of International Studies*, Vol. 12, May 2014, p. 1-14, p. 13.

143 „Zakaria F., *supra* note 138, p. 42.“

144 Rosa P., *supra* note 33, p. 40.

145 Brooks S. G., „Dueling Realisms“, *International Organization*, Vol. 51, No. 3, 1997, p. 445-477, p. 462.

146 *Ibid*, p. 462.

esmės perėmė realistinę galios sampratą – ypač jau aptartą galios kaip išteklių perspektyvą – ir suderino su tarpusavio priklausomybe (angl. *interdependence*), kaip centrine sąvoka neoliberalizmo teorijoje. „Nye pripažįsta, jog „galia gali būti apibūdinama kaip vieno veikėjo gebėjimas priversti kitus daryti tai, ko šie priešingu atveju nedarytų. <...> Galime akcentuoti tiek pirminius išteklius, kurie suteikia veikėjui šį gebėjimą, tiek pačią faktinę rezultato kontrolę. [Vis dėlto] galios šaltiniu įvardindami asimetrinę tarpusavio priklausomybę, galią mes suvokiame kaip išteklių kontrolę arba potencialą įveikti pasekmes“¹⁴⁷.

Galios kaip išteklių perspektyvos vienas trūkumų – galios konversija, arba, kaip jau minėta anksčiau, gebėjimas paversti potencialią galią, išmatuojamą ištekliais, į realizuojamą galią, išmatuojamą pasikeitusiu veikėjų elgesiu¹⁴⁸. **Taigi, ne tik galios išteklių turėjimas, bet ir gebėjimas šiuos išteklius išgauti ir paversti faktine galia yra svarbus. Galios konversijos klausimą iš esmės išsprendžia neoklasikinio realizmo atstovai, atskirdami nacionalinę ir valdžios galias ir į galios aiškinimą įtraukdami vieneto lygmens kintamuosius, išsamiau atskleidžiančius išteklių išgavimo ir pavertimo į faktinę valstybės galią procesą.** Visgi, įtraukiant šiuos kintamuosius į galios analizę, apsunkinami galios apibrėžimo ir matavimo būdai¹⁴⁹. Viena vertus, neoklasikinio realizmo atstovai nėra pasiekę sutarimo, kurie vieneto lygmens kintamieji yra svarbiausi apibrėžiant valstybių elgesį, tad neoklasikinis realizmas kritikuojamas dėl materialių ir nematerialių išteklių įtraukimo į užsienio politikos analizę *ad hoc* būdu¹⁵⁰. Kita vertus, kai kurių vieneto lygmens kintamųjų, tokių kaip ideologija ar kultūra, įtraukimas į galios analizę kelia problemų teorijos materialistinei logikai¹⁵¹. Remiantis neoklasikiniu realizmu, nacionalizmas, ideologija ir kultūra yra įrankiai, kuriuos politinis elitas gali panaudoti įgyvendindamas valstybės nacionalinius interesus. Tačiau, anot Jeffrey Taliaferro, ideologija gali veikti ir kaip kintamasis, slopinantis politinių lyderių gebėjimą išgauti valstybės išteklius. Pripažindamas, kad nacionalizmas yra

147 Isoda V., *Europos Sąjungos švelniosios galios šaltiniai ir raiška plėtros procese*, supra note 123, p. 27.

148 Nye J. S., *Understanding International Conflicts*, 4th edition, New York: Longman, p. 59, cituota iš Berenskoetter F., Williams M. J. (sud.), supra note 131, p. 47-48.

149 Berenskoetter F., Williams M. J. (sud.), supra note 131, p. 59.

150 Rose G., supra note 14, p. 165.

151 Desch M., „Culture Clash: Assessing the Importance of Ideas in Security Studies“, *International Security*, Vol. 1, 1998, 141–170, p. 155.

instrumentas išgaunant išteklius, nacionalizmą jis priskiria prie įsiterpiančių kintamųjų, turinčių įtakos išteklių gavybai¹⁵². Šiuos elementus matydamas ne kaip priemones politinio elito rankose, o kaip įsiterpiančius kintamuosius, Taliaferro atveria duris į kultūrinę analizę, galinčią nukrypti nuo realizmo materialistinės ontologijos¹⁵³.

Galios kaip išteklių perspektyvos taikymas kelia ir kitą problemą, susijusią su išteklių pakeičiamumu. Tai, kad valstybė turi tam tikrų išteklių, nebūtinai reiškia, kad šie ištekliai gali būti naudojami konkrečiam tikslui pasiekti. Stefano Guzzini teigimu, branduolinių ginklų turėjimas neužtikrina įtakos įgijimo prekybos srityje. Galios kaip išteklių šalininkai remiasi statišku valstybės galios suvokimu, galią apibrėždami kaip tam tikrų išteklių visumą. Šios perspektyvos šalininkai neatsižvelgia į galios kontekstą ir konkrečiai į saugumo aplinkos įtaką bei kaitą nustatant, kokie ištekliai yra tinkamiausi tam tikru metu ar tam tikroje situacijoje. Galios kaip santykio prieigos šalininkai atmeta statišką „vienas dydis tinka visiems“ galios aiškinimą. Išskaidydami galią į daugelį sudedamųjų dalių, jie parodo, kaip galia naudojama skirtingose srityse¹⁵⁴.

Atsižvelgiant į skirtingų perspektyvų taikymo trūkumus, derinant galios kaip santykio ir galios kaip išteklių perspektyvas, tolesnei karinės galios analizei taikytina neoklasikinio realizmo teorija. Ši teorija suteikia pagrindą atsiriboti nuo materialių išteklių kaip vienintelio valstybės galios indikatorius analizės. Neoklasikiniai realistai pabrėžia tiek objektyvių, materialių, tiek nematerialių išteklių svarbą valstybių elgesiui tarptautinėje sistemoje¹⁵⁵, tad neoklasikinio realizmo perspektyvos taikymas tyrime sudaro sąlygas įtraukti nematerialius išteklius į karinės galios analizę, tuo pačiu nenukrypstant nuo materialistinės

---

152 Taliaferro J., „State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State“, *Security Studies*, Vol. 15, No. 3, 2006, p. 464–495, p. 491–493, cituota iš Dyson T., *supra note* 92, p. 122.

153 Brooks S., Wohlforth W., „Power, Globalization and the End of the Cold War“, *International Security*, No. 3 2000/2001, p. 5–53, taip pat Guzzini S., „The Enduring Dilemmas of Realism in International Relations“, *European Journal of International Relations*, No. 4, 2004, p. 533–568, taip pat Legro J., Moravcsik A., „Is Anybody Still a Realist?“, *International Security*, No. 2, 1999, p. 5–55, cituota iš Dyson T., *op. cit.*, p. 122.

154 Guzzini, S., „Structural Power: The Limits of Neorealist Power Analysis“, *International Organization*, Vol. 47, No. 3, p. 443–478, p. 453, cituota iš Berenskoetter F., Williams M. J. (sud.), *supra note* 131, p. 47–48.

155 Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008, p. 11.

realizmo ontologijos¹⁵⁶. Įsiterpiančių kintamųjų įtraukimas į galios analizę suteikia pagrindą išsamiau atskleisti išteklių išgavimo procesą. Atsižvelgiant į galios kaip išteklių požiūrio taikymo trūkumą – galios konversiją ir siekiant išvengti galimo nukrypimo nuo teorijos materialistinių pagrindų, karinės galios analizei pasirenkamas tik vienas, neoklasikinio realizmo atstovų laikomas svarbiausiu, įsiterpiančias kintamasis, tai – politinio elito saugumo aplinkos suvokimo turinys. Toks pasirinkimas grindžiamas prielaida, kad kiti vieneto lygmens kintamieji, turintys įtakos valstybės galiai, pavyzdžiui, kultūra, ideologija ir nacionalizmas, yra priemonės, kurias gali naudoti lyderiai išgaunant išteklius iš visuomenės ir didinant valstybės galią¹⁵⁷. Tuo pačiu, atsižvelgiant į kitą galios kaip išteklių perspektyvos trūkumą – išteklių pakeičiamumą ir siekiant atsiriboti nuo bendro pobūdžio galios aiškinimo būdų, kurių apibendrinimai ne visada gali būti pritaikomi esamam kontekstui, taikytinas galios kaip santykio požiūris, karinę galią ir jos struktūrą apibrėžiant šiuolaikinėje saugumo aplinkoje.

Apžvelgus galimus galios aiškinimo būdus, šiame darbe galia apibrėžiama kaip materialūs ir nematerialūs valstybės ištekliai, kurie, atsižvelgiant į šiuolaikinę saugumo aplinką, naudojami politinio elito, kuriant santykį tarp veikėjų. Šiame darbe karinės galios analizei taikoma ta pati logika, kaip ir apibrėžiant valstybės galią.

---

156 Lobell S. E. et al. (sud.), *supra note* 14, p. 54.

157 Dyson T., *supra note* 92, p. 123.

1.2. Karinės galios aiškinimas taikant realizmo ir karo studijų perspektyvas

1.2.1. Karinės galios aiškinimas taikant realizmo perspektyvas

Karinės galios analizei taikant tą pačią logiką, kaip ir galios analizei, karinė galia apibrėžiama taikant galios kaip išteklių ir galios kaip santykio perspektyvų sintezę. Siekiant apibrėžti karinės galios išteklius pirmiausia, verta aptarti pagrindinę problemą, su kuria susiduriama analizuojant karinę galią, tai – terminologijos, apibūdinančios karinę galią, įvairovė. Karo studijų literatūroje dažniausiai aptinkami su karine galia sietini terminai: 1) „karinė galia“ (angl. *military power*)¹⁵⁸; 2) „kariniai pajėgumai“ (angl. *military capabilities*)¹⁵⁹; 3) „(kariniai) koviniai pajėgumai“ (angl. *fighting capabilities, war-fighting capabilities*)¹⁶⁰; 4) „kovinė galia“ (angl. *fighting power, war-fighting power*)¹⁶¹. Terminas „pajėgumai“ (angl. *capabilities*) dažnai vartojamas kaip sinonimas apibūdinant galią (angl. *power*) arba valstybės turimus su kariuomene susijusius (materialius) išteklius – nepriklausomai nuo veikėjų gebėjimo daryti įtaką kariniams rezultatams¹⁶². Taigi, visos šios sąvokos, nepaisant vertimo skirtumo tarp terminų „pajėgumai“ (angl. *capabilities*) ir „galia“ (angl. *power*), atspindi tą patį tikslą: „kariuomenės pajėgumą vykdyti karinę veiklą – paskirtus uždavinius, funkcijas ir užduotis, siekiant įgyven-

158 Žr. Horowitz M. C., *The Diffusion of Military Power: Causes and Consequences for International Politics*, Princeton: Princeton University Press, 2010, taip pat Biddle S., *supra note* 42.

159 Žr. Hinge A., *Australian Defence Preparedness: Principles, Problems and Prospects: Introducing Repertoire of Missions (ROMINS) a Practical Path to Australian Defence Preparedness*, Canberra: Australian Defence Studies Centre, 2000, taip pat Newell C. R., *Framework of Operational War*, Routledge, 1991.

160 Žr. Jäppinen M. et al., „War fighting capabilities and military-technology interaction“, *The International Society of International Sciences*, 2010, taip pat Cordesman A. H., *Iraqi War Fighting Capabilities: A Dynamic Net Assessment*, Center for Strategic and International Studies, 2002.

161 Žr. Desch M. C., *Power and Military Effectiveness: The Fallacy of Democratic Triumphalism*, The Johns Hopkins University Press, 2008, taip pat Gray C. S., *Perspectives on Strategy*, Oxford University Press, 2013.

162 Žr. Organski A. F. K., Kugler J., *The War Ledger*, Chicago: University of Chicago Press, 1980, taip pat Layne C., *The Peace of Illusion: American Grand Strategy from 1940 to the Present*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 2006, taip pat Sullivan P. L., *supra note* 117, p. 496–524, taip pat Desch M. C., *op. cit.*

dinti nacionalinius karinius tikslus¹⁶³.

Apibrėžiant karinę galią realizmo teorijų kontekste, susiduriama su fundamentaliu iššūkiu apibrėžiant, kokie ištekliai sudaro karinę galią. Tradicinė realizmo perspektyva išryškina materialių elementų – ginkluotės, žmogiškųjų išteklių, gynybai skirtos valstybės biudžeto dalies ir pažangių karinių technologijų – svarbą¹⁶⁴. Vienas dažniausiai naudojamų kiekybinių karinės galios matavimo būdų yra nacionalinių pajėgumų rodiklis (angl. *Composite Indicator of National Capability*), kurį sudaro šeši kriterijai – išlaidos kariuomenei, karinio personalo dydis, energijos suvartojimas, geležies ir plieno gamyba, miesto ir bendras valstybės gyventojų santykis¹⁶⁵.

Visgi nemaža dalis mokslinių tyrimų pabrėžia materialiais ištekliais grindžiamų karinės galios matavimo būdų apribojimus nuspėjant ar aiškinant karinių veiksmų rezultatus. Karo koreliatų metodologija kritikuojama kaip nesuteikianti pagrindo nustatyti, kodėl teroristinės organizacijos, tokios kaip al-Qaeda ar „Islamo valstybė“ generuoja efektyvią karinę galią, neturėdamos pakankamai materialių išteklių. Metodologijos, įvertinančios išimtinai materialius karinius pajėgumus, netinkamos ir analizuojant, kodėl stipresni tarptautinių santykių veikėjai pralaimi karus ar susiduria su sunkumais įveikdami gerokai silpnesnius priešininkus, pavyzdžiui, JAV, kovojanti Afganistane su lengvaisiais ginklais ginkluotais sukilėliais¹⁶⁶. Stephen Biddle atliktas empirinis tyrimas patvirtino, jog materialūs karinės galios ištekliai – bendrasis vidaus produktas, populiacijos dydis, žmogiškieji ištekliai, išlaidos kariuomenei – nebuvo pakankami numatant daugiau nei 60 proc. karinių konfliktų rezultatų. Biddle pastebi, jog „jei politiniai ir socialiniai veiksniai prisideda prie karinės galios formavimo, tuomet daugybė mokslinių teorijų ir politikos vertinimų, besiremiančių materialiais karinės galios operacionalizacijos būdais,

163 Žr. Lietuvos karinė doktrina, *supra* note 25, p. 27, taip pat *Doctrine of the Armed Forces of the Slovak Republic*, *supra* note 25, p. 23, taip pat *UK Defence Doctrine*, Joint Doctrine Publication 0-01 (JDP 0-01), Ministry of Defence, Development, Concepts and Doctrine Centre, 5th edition, November 2014.

164 Raitasalo J., *supra* note 35, p. 98-99.

165 Singer D. J., „Reconstructing the Correlates of War Dataset on Material Capabilities of States, 1816–1985“, *International Interactions*, Vol. 14, p. 115-132.

166 Žr. Arreguín-Toft I., *supra* note 59, p. 97, taip pat Biddle S., *supra* note 42, p. 20–23, taip pat Stam A. C., *supra* note 59, p. 73, taip pat Bennett S. D., Stam A. C., „The Declining Advantages of Democracy: A Combined Model of War Outcomes and Duration“, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 42, No. 3, 1998, p. 344-366, taip pat Sullivan P. L., „War Aims and War Outcomes: Why Powerful States Lose Limited Wars“, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 51, No. 3, 2007, p. 496-524.

gali būti klaidingi. Milžiniškas mokslinis pastatas remiasi nestabiliais pagrindais – standartinės karinės galios matavimo priemonės, kurių pagrindas yra materialūs ištekliai, iš tikrųjų nėra geresnės už monetos metimą prognozuojant karinius rezultatus¹⁶⁷ <...> [Ir net] monetos metimas sukurtų didesnę – 50 procentų tikimybę nuspėti karo rezultatus¹⁶⁸.

Atsižvelgdami į ribotą materialiais ištekliais grindžiamų karinės galios matavimo būdų aiškinamąją gebą, akademikai ėmė įtraukti nematerialius išteklis į karinės galios struktūrą. Pavyzdžiui, Biddle pastebi, kad „karinė galia nėra išimtinai materialūs ištekliai. Tai produktas, kurį valstybės naudoja kaip savo materialius išteklis“¹⁶⁹. Emily O. Goldman ir Leslie C. Eliason taip pat pažymi, jog „tai, kaip kariuomenės perima technologijas ir jas naudoja, kuria karinę galią“¹⁷⁰. Mokslininkų išvalgos gali būti grindžiamos ir karo studijose jau pakankamai seniai išryškinta nematerialių išteklių svarba prognozuojant pergalę kare:¹⁷¹ Sun Tzu ragino karius pažinti savo priešą ir save puolant prieš šilpnąsias puses ir išvengiant stipriųjų ir, atkreipdamas dėmesį į apgaulę karo metu, teigė, jog vadovavimo profesionalumas yra gebėjimas manipuluoti priešo valia siekiant norimo rezultato be kovos. Clausewitz atkreipė dėmesį, jog karas yra „dviejų gyvųjų jėgų susidūrimas“, taip pabrėždamas dinamišką ir interaktyvią karo prigimtį, o ne mechaninį materialių išteklių ar technologijų susidūrimą¹⁷².

Žvelgiant į skirtingas tarptautinių santykių tradicijas, galima manyti, jog realizmas sutelkia dėmesį į materialių išteklių mobilizavimo aspektus, išteklių konvertavimą, galios formavimą ir įgyvendinimą, o konstruktyvizmas siūlo analizuoti nematerialius karinės galios aspektus – nacionalinę valią, jėgos generavimą (angl. *force generation*), lyderystę¹⁷³. Visgi, kaip jau buvo pastebėta ankstesniame skyriuje, nematerialių išteklių įtraukimas į karinės galios struktūrą nėra išimtinai konstruktyvizmo prerogatyva – netgi materialiams karinės

167 Biddle S., *supra note* 42, p. 2.

168 Ibid, p. 21.

169 Ibid, p. 192.

170 *The Diffusion of Military Technology and Ideas*, Goldman E. O., Eliason L. S. (sud.), Stanford: Stanford University Press, 2003.

171 Hironaka A., *supra note* 115, p. 44-46.

172 Gentry A. J., *supra note* 41, p. 12.

173 Thomas W., *The Ethics of Destruction*, Cornell University Press, 2001, p. 48–58, cituota iš Gentry A. J., *supra note* 41, p. 11–15.

galios ištekliams prioritetą teikiantys akademikai, pavyzdžiui, Waltz, sutinka, kad materialūs ištekliai nors ir turi didelę įtaką rezultatams, tačiau kariuomenės igūdžiai taip pat gali daryti įtaką karinei galiai¹⁷⁴. Toks požiūris būdingas daliai realizmo tradicijos atstovų: dar Morgenthau pažymėjo, jog „nuo šiuolaikinės valstybės sistemos atsiradimo penkioliktame amžiuje nė vienai tautai nepavyko primesti savo valios kitai pasaulio daliai remiantis išimtinai materialia galia“¹⁷⁵. Taigi, „Morgenthau nesivadovavo tiesmuka materialistine galios samprata. <...> Siekiant išlaikyti tarptautinės sistemos stabilumą, pasiekti taiką ir saugumą, mechaninio galių pasiskirstymo neužtenka, tam būtinos bendros moralinės nuostatos ir politiniai principai“¹⁷⁶. Realizmo teorijų kontekste neoklasikinis realizmas teikia didžiausią svarbą nematerialių elementų įtraukimui į galios ir, konkrečiai, karinės galios aiškinimą¹⁷⁷.

Saugumo studijų literatūroje dažnai pabrėžiama, jog karinės galios materialių išteklių panaudojimą didžiąja dalimi lemia karinių pajėgų panaudojimo strategijos, pavyzdžiui, karinės doktrinos¹⁷⁸. Vienas pirmųjų tokio požiūrio šalininkų buvo Richard McMurry, analizavęs karinio efektyvumo priežastis JAV pilietinio karo metu ir, konkrečiai – skirtingų veikėjų elgesį ir šio elgesio įtaką kariniam efektyvumui¹⁷⁹. Strategija, kuria naudojasi kariuomenė, gali padėti arba pakenkti tinkamam karinės galios materialių išteklių panaudojimui¹⁸⁰. Kokybiniai John Mearsheimer, Barry Posen, Jack Snyder, Elizabeth Kier, Scott Bennett ir Allan Stam ir kt. tyrimai akcentuoja strategijų ir doktrinų svarbą karinei galiai¹⁸¹. Karinės doktrinos formuojamos atsižvelgiant į grėsmių suvo-

174 Waltz K. N., *Theory of International Politics*, New York: Random House, 1979, p. 131.

175 Morgenthau J. H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 4rd edition New York: Knopf, New York, 1967, p. 156-158.

176 Jakniūnaitė D., „Tragiška politikos vizija pagal Hansą Morgenthau“, kn. Morgenthau H. J. *supra note* 103, p. 14.

177 Schmidt B. C., „Realism and Facets of Power in International Relations“, kn. Berenskoetter F., Williams M. J. (sud.) *Power in World Politics*, Routledge, 2007, p. 43–63, p. 49.

178 Žr. Gow J., *supra note* 59, p. 1151-1170, taip pat Rotte R., Schmidt C. M., *supra note* 59, p. 175–192, taip pat Arreguín-Toft I., *supra note* 59, taip pat Stam A. C., *supra note* 59.

179 McMurry R., *supra note* 59, p. 117.

180 Žr. Stam A. C., *supra note* 59, taip pat Arreguín-Toft I., *supra note* 59, taip pat Lyall J., Wilson I., *supra note* 59.

181 Žr. Mearsheimer J. J., *supra note* 59, taip pat Posen B. R., *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, *supra note* 60, taip pat Snyder J. L., *supra note* 60, taip pat Kier E., *supra note* 31, taip pat Bennett S., Stam A. C., „The Duration of Interstate Wars, 1816–1985“, *American Political Science Review*, Vol. 90, No. 2, June 1996, p. 239–257.

kimą¹⁸² ir *įvardijamos kaip materialius karinius išteklius reguliuojanti priemonė: doktrinos nurodoma, kaip valstybė karo metu naudos savo kariuomenę, kokios rūšies karinėms operacijoms bus teikiama pirmenybė ir pan.*¹⁸³

Realizmo atstovų susidomėjimą karinėmis doktrinomis geriausiai atspindi Barry Posen knyga „Karinės doktrinos šaltiniai: Prancūzija, Britanija ir Vokietija tarp pasaulinių karų“ (angl. *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*). Posen apibrėždamas karines doktrinas nurodo, jog karinė doktrina skirta valstybės prioritetų išdėstymui ir kariuomenės struktūros bei panaudojimo prioretizavimui bei surašymui¹⁸⁴. Prioritetų išdėstymas leidžia sinchronizuoti skirtingų rūšių karines pajėgas (sausumos, jūrų ir oro), pavaldžias tai pačiai valstybei. Tuo pačiu prioriteto įtraukimas į apibrėžimą – tai pripažinimas, kad karinė doktrina yra organizacijos interesų rezultatas. Struktūros ir panaudojimo nustatymas sudaro sąlygas surasti balansą tarp valstybei kylančių grėsmių ir turimų išteklių: grėsmių gali būti daug, o ištekliai beveik visada yra riboti¹⁸⁵. Posen taip pat išryškina takoskyrą tarp karinių doktrinų ir nacionalinės strategijos: „karinė doktrina yra didžiosios strategijos dalis, nukreipta į karinių priemonių naudojimą, todėl doktrinoje daugiausia dėmesio skiriama, kaip ir kokiomis priemonėmis bus naudojamosi karyboje, o didžioji strategija yra valstybės teorija, kaip geriausiai užtikrinti saugumą“¹⁸⁶.

Galima teigti, jog karinės doktrinos atspindi materialių išteklių panaudojimo būdus, kuriant karinę galią. Šias įžvalgas sutvirtina ir gynybos-puolimo balanso atstovo Stephen Biddle pajėgų panaudojimo teorija. Savo tyrime objektu pasirinkęs vidutinio ir aukšto intensyvumo konfliktus ir atsiribojęs nuo žemo intensyvumo konfliktų bei globalių konfliktų, apimančių masinio naikinimo ginklų naudojimą, Biddle analizavo, kaip konvencinėse karinėse operacijose skirtingas materialių išteklių panaudojimas keičia mūšio rezulta-

182 Ka Po Ng, *Interpreting China's Military Power: Doctrine Makes Readiness*, Cass Military Studies, Routledge, 2004, p. 6.

183 Gallo A. A., *Understanding Military Doctrinal Change During Peacetime*, daktaro disertacija, Columbia University, 2018, p. 10.

184 Posen B. R., *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, *supra* note 60, p. 13.

185 Gallo A. A., *op. cit.*, p. 31–32.

186 Posen B. R., *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, *supra* note 60, p. 13.

tus¹⁸⁷. Tyrimu patvirtindamas, kad doktrinos ir taktikos, kuriomis remiantis kariuomenės naudoja savo materialius išteklius mūšio lauke, yra pagrindinis karinę galią lemiantis veiksnys¹⁸⁸. Nors Biddle neatsiribojo nuo materialių išteklių svarbos, tačiau pabrėžė, kad „santykinė ekonominė, demografinė ar pramoninė galia svarbi tik tuomet, kai ją galima panaudoti pasitelkiant jėgos panaudojimą“¹⁸⁹. Be to, atkreipė dėmesį, jog „daugiau nei amžių kariuomenės reaguodavo į pokyčius karyboje plėtodamos doktrinas“¹⁹⁰. Taigi, Posen ir Biddle išvalgas galima sugretinti su neoklasikinio realizmo atstovo Zakaria išvalgomis atskiriant nacionalinę ir valdžios galias per išteklių išgavimo procesą. Savo teorijoje Biddle, išryškindamas ypatingą karinių doktrinų svarbą karinės galios struktūroje iš esmės laiko jas priemone, kuria potenciali karinė galia paverčiama į faktinę karinę galią.

Pajėgų panaudojimo teorija karo studijų kontekste nėra nauja: dar Clausewitz teigė, kad „pajėgų panaudojimas suteikia daugiau galimybių ilgalaikėje perspektyvoje suprasti karą nei laikinas skaitmeninis pranašumas <...> Skaitmeninis [kariuomenės] pranašumas yra materialus veiksnys, kuris buvo pasirinktas iš visų elementų, sudarančių pergalę [apskaičiavimui], nes <...> gali būti pritaikytas matematiniais skaičiavimams. <...> Išskirti skaitmeninį pranašumą kaip vienintelį veiksnį ir [karinės galios] skaičiavimus atriboti nuo karo meno paslapčių – tai supaprastinti karą, o toks karo supaprastinimas neatsilaikytų net akimirkos prieš gyvenimo realijas“¹⁹¹. Svarba, kurią Clausewitz suteikė pajėgų panaudojimui, įgijo ir karinio elito pritarimą šiomis dienomis: JAV generolo Stanley McChrystal teigimu, „pajėgų panaudojimas yra būtinas optimizuojant karinės galios išteklius“¹⁹².

Politikos moksluose pajėgų panaudojimo teorija neretai ignoruojama dėl kelių priežasčių. Viena vertus, lengviau daryti prielaidą, kad valstybės naudoja savo materialius išteklius optimaliai. Remiantis šia logika, materialūs

---

187 Cohen E. O., „Stephen Biddle on Military Power“, *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 28, No. 3, June 2005, p. 413-424, p. 414-415.

188 Biddle S., *supra note* 42, p. 2.

189 Ibid, p. 3.

190 Ibid, p. 197.

191 Clausewitz C., *On War*, New York: Alfred A. Knopf, 1993, p. 134-135.

192 Decker J. M., *Enhancing the Effectiveness of Private Military Contractors*, daktaro disertacija, Bond University, 2015, p. 112.

ištekliai tampa vieninteliu svarbiu karinę galią apibrėžiančiu kintamuoju¹⁹³. Klasikiniai realistai Morgenthau ir Knorr savo darbuose užsiminė apie strategiją, kaip karinės galios elementą, tačiau daugiausia dėmesio skyrė karinę galią sudarančių materialių išteklių kiekybiniam vertinimui¹⁹⁴. Antra vertus, nematerialių išteklių įtraukimas į karinės galios struktūrą didina karinės galios išmatavimo problemišumą. John S. Duffield pabrėžia, jog „sunku ar net neįmanoma išmatuoti nematerialių veiksmų įtakos [karinei galiai], todėl siekiant realizmo teorijas pritaikyti praktikoje, nematerialūs galios veiksniai nustumiami į šoną“¹⁹⁵. Net ir reikšmingus materialius išteklius, tokius kaip prieš kariuomenės dydis ar branduolinių ginklų skaičius, yra sudėtinga apskaičiuoti, o nematerialūs elementai dar sunkiau įvertinami¹⁹⁶.

Nepaisant išsiskiriančių mokslininkų nuomonių dėl nematerialių karinės galios išteklių apskaičiavimo būdų ir šių išteklių svarbos karinės galios struktūroje, Biddle pajėgų panaudojimo teorija yra svarbus atskaitos taškas apibrėžiant karinės galios turinį – įtraukiant nematerialius veiksmus į karinės galios struktūrą, bet ir pagrindžiant karinę galią sudarančių išteklių hierarchiją. Pajėgų panaudojimo teorijoje karinės doktrinos ir taktikos laikomos svarbiausiu karinės galios elementu, reguliuojančiu materialių išteklių panaudojimo būdus. Ši teorija suteikia pagrindą karinę galią aiškinti kaip tam tikrų materialių ir nematerialių išteklių sąveiką, tuo pačiu išskeldama ir dvi fundamentalias problemas.

Pirma, Biddle identifikuoja karinę galią kaip fizinio ir intelektualinio/koncepcinio* elementų sintezę, nors užsimena, jog moralinis ir / ar lyderystės elementai priskirtini nematerialiems karinės galios ištekliams¹⁹⁷, tačiau analizėje nepateikia išsamesnio paaiškinimo, kokie kiti nematerialūs ištekliai, išskyrus

---

193 Glaser C., Kaufmann C., „What is the Offense-Defense Balance and Can We Measure it?“, *International Security*, Vol. 22, No. 4, 1998, 44-82, p. 55-57.

194 Ruffa C., *Imagining War and Keeping Peace? European Military Cultures in a non ESDP Peacekeeping Operation: the case of UNIFIL*, European University Institute, Paper to be presented at the ECPR Joint Workshop Session, Rennes, April 2008, p. 6-8.

195 Duffield J., *supra note* 124, p. 13.

196 Hironaka A., *supra note* 115, p. 44-46.

* Stephen Biddle pajėgų panaudojimo teorijoje nenurodo konkrečiai intelektualinio / koncepcinio elemento, tačiau ankstesniame skyriuje išryškunami intelektualinį / koncepcinį elementą sudarantys komponentai, kurių vienas – karinės doktrinos – suteikia pagrindą manyti, jog pajėgų panaudojimo koncepciją galima tapatinti su intelektualiniu / koncepciniu karinės galios elementu.

197 Žr. Biddle S., *supra note* 42.

pajėgų panaudojimą, gali ir turi būti įtraukiami į karinės galios struktūrą. Viena vertus, Biddle nesiekė apibrėžti karinę galią sudarančių išteklių visumos, jo tikslas buvo pagrįsti pajėgų panaudojimo svarbą karinės galios struktūroje. Kita vertus, dėl menko dėmesio nustatant ir apibrėžiant kitus galimus nematerialius karinės galios išteklius ir atsisakymo juos įtraukti į savo tyrimą Biddle sulaukė Lawrence Freedman kritikos, jog viena šios teorijos silpnųjų pusių – apibrėžimo, kokie nematerialūs ištekliai sudaro karinę galią, trūkumas¹⁹⁸.

Antra, savo teorijoje karinėms doktrinoms ir taktikoms priskirdamas hierarchiškai aukščiausią poziciją karinės galios struktūroje reguliuojant materialių išteklių panaudojimo būdus, Biddle sudaro sąlygas teigti, kad analizuojant karinę galią tikslinga atskirti karinės galios išteklius, apibrėžiančius karinės galios potencialą, nuo faktinės karinės galios, apibrėžiančios valstybės galimybes panaudoti turimus išteklius. Šiuo aspektu Biddle teorinės išvalgos leidžia atskleisti neoklasikinio realizmo teorijos taikymo tikslingumą karinės galios analizei: manytina, jog karinės galios potencialas (turimi materialūs karinės galios ištekliai), pasitelkiant karines doktrinas, pritaikomas esamai saugumo aplinkai, t. y. paverčiamas į faktinę karinę galią. Pajėgų panaudojimo teorijoje šis procesas detaliau nėra atskleidžiamas. Detaliau šis procesas analizuojamas 1.3 skyriuje.

1.2.2. Karinės galios aiškinimas taikant karo studijų perspektyvą

Karo studijų kontekste karinės galios išteklių struktūra neatsiejama nuo generolo John Frederick Charles Fuller suformuotų karo principų, paremtų trimis galios sferomis: fizine, moraline ir kognityvine. Karines technologijas ar karines priemones Fuller priskyrė fizinei sferai, intelektualines pastangas ir karo planų ruošimą – kognityvinei sferai. Lengviausiai identifikuojama sfera Fuller laikė fizinę sferą, ją apibūdinamas kaip „karo abėcėlę“¹⁹⁹, o sunkiausiai – moralinę sferą, kadangi ši apima karių motyvaciją ir kitus elementus, skatinančius kovoti, moralinę sferą apibrėždamas kaip „sielos, ego ar širdies sritį,

198 Freedman L., „A theory of battle or a theory of war“, *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 28, No. 3, June 2005, p. 425-435, p. 432.

199 Fuller J. F. C., *The Foundation of the Science of War*, Military Bookshop, 2012, p. 174.

leidžiančią fizinei ir kognityvinei sritims pasiekti pageidaujamus rezultatus²⁰⁰. Fuller moralinės ir fizinės sferų tarpusavio ryšį suvokė kaip daugiapriežastinį – moralinė sfera didina fizinio komponento (žmogiškųjų išteklių) kovos galią, o fizinio komponento tobulinimas turi teigiamą poveikį moralinei sferai. Greta šių trijų Fuller karo teorijoje identifikuočių sferų verta pažymėti, jog Fuller požiūris į karinę galią atspindi neoklasikinio realizmo idėjas: suvokdamas galią kaip išteklius, Fuller atkreipė dėmesį, jog faktinė karinė galia nustatoma ją panaudojant siekiant konkrečių tikslų²⁰¹. Kitaip tariant, karinę galią apibrėžia ne tik valstybės turimi ištekliai, bet ir gebėjimas šiuos išteklius panaudoti.

Fuller suformuoti karo principai turėjo didelę įtaką karinės minties raidai – vienas pirmųjų bandymų konceptualizuoti karinę galią karinėse doktrinosė buvo 1924 m. JAV kariuomenėje publikuoti Lauko tarnybos nuostatai (angl. *Field Service Regulations*), kuriuose Fuller karo principai buvo įtvirtinti kaip bendrieji kovos principai (angl. *General Principles of Combat*)²⁰². Ankstyvosiose XX a. karinėse doktrinosė Fuller suformuotos galios sferos kaip karinės galios struktūrą apibrėžiantys elementai nebuvo įtvirtinti, tačiau karinės minties raidoje išryškėjo holistinis požiūris į karinę galią, o karinė galia pradėta suvokti kaip suma veiksnių, darančių įtaką kariuomenių galimybėms įgyvendinti užduotis²⁰³. Greta Fuller idėjų JAV karinės minties atstovai taip pat pradėjo didesnę dėmesį skirti nematerialių karinės galios elementų svarbai²⁰⁴. Nors nematerialių karinės galios elementų svarba XX a. karinėse doktrinosė palapsniui vis didėjo, moralinis karinės galios elementas į karinės galios struktūrą pradėtas įtraukti vėliausiai, pavyzdžiui, JAV tik 1986 m. lauko vadove: Operacijos 100-5 (angl. *Field Manual 100-5 Operations*) išryškinama moralinio veiksnio karyboje svarba. Nematerialūs elementai, tokie kaip lyderystė, sanglauda, moralė, drąsa, įgūdžiai šioje doktrinosė savo svarba prilyginami fiziniam elementui – materialių išteklių kiekybei ir kokybei²⁰⁵.

XX a. antroje pusėje Fuller teorijos suformuotos galios sferos imtos įtraukti

---

200 Ibid, p. 15.

201 Ibid.

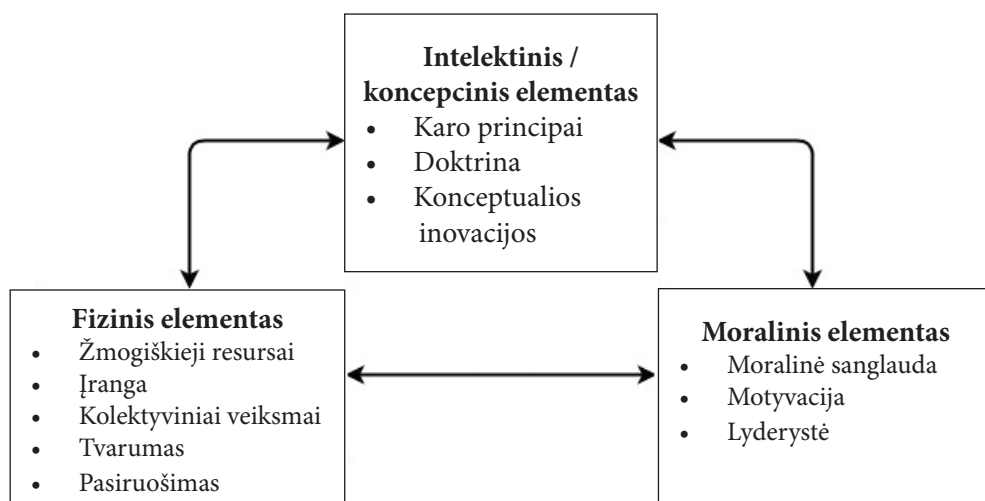
202 Boslego D. V., *The Relationship of Information to the Relative Combat Power Model in Force XXI Engagements*, Forth Leavenworth, Kansas, 1996, p. 11-12.

203 Ibid, p. 13.

204 Ibid, p. 11-12.

205 Richardson W. R., „FM 100-5: The AirLand Battle in 1986“, *Military Review*, Vol. 66, No. 3, 1986, p. 4-11, p. 6.

į skirtingų valstybių karines doktrinas apibrėžiant karinę galią sudarančių išteklių struktūrą. 1988 m. pirmoje rašytinėje Jungtinės Karalystės karinėje doktrinoje (angl. *British Military Doctrine*) karinė galia apibrėžiama kaip „karinės organizacijos gebėjimas veiksmingai vykdyti karines operacijas“²⁰⁶ ir išskaidoma į trijų elementų: intelektualinio/koncepcinio, moralinio ir fizinio – tarpusavio sąveiką²⁰⁷. Verta atkreipti dėmesį, jog visos Jungtinės Karalystės gynybos doktrinos versijos atspindi kariniams dokumentams būdingą inerciją – pamatinę karinės galios struktūrą sudarančių išteklių sandarą, karinę galią suvokiant kaip koncepcinio/intelektualinio, fizinio ir moralinio elementų sintezę, perkeliama iš vienos doktrinos į kitą. 2014 m. Jungtinės Karalystės gynybos doktrinoje pateikiama karinę galią sudarančių išteklių struktūra vizualizuojama 4 paveiksle.

4 pav. Karinės galios struktūra Jungtinės Karalystės gynybos doktrinoje²⁰⁸

Intelektinis/koncepcinis elementas apima *karinės minties raidą* – karinę doktriną plačiąja prasme: intelektualinius debatus, doktrinos kūrimą, idėjų perkėlimą į mokymus. Šis elementas „suteikia mąstymo rėmus, kuriuos pasitelkdamis kariai gali plėtoti supratimą apie savo profesiją ir veiklą, kurią jiems gali

206 Mäder M., *In Pursuit of Conceptual Excellence: the Evolution of British Military-Strategic Doctrine in the post-Cold War Era, 1989-2002*, Peter Lang AG, 2004, p. 95-96.

207 Ibid, p. 95-96.

208 Šaltinis: *UK Defence Doctrine, supra note 163*, p. 25.

tekti atlikti²⁰⁹. **Fizinis elementas** apima *kovos priemones*, tokias kaip žmogiškieji ištekliai, įranga, kolektyviniai veiksmai, tvarumas ir pasiruošimas. **Moralinis** – gebėjimą žmogiškuosius išteklius *pritraukti kovoti* – moralinę sanglaudą, motyvaciją ir lyderystę. Doktrinoje pabrėžiama, jog „karas yra žmogaus veikla ir moralinis elementas daro lemiamą psichologinę įtaką tiek individualiai, tiek grupėje. Moralumas (angl. *morals*) (teisingumo ir neteisingumo principai) didina sanglaudą, dvasinė būklė (angl. *morale*) (pasitikėjimo ir gerovės pojūtis) skatina drąsą ir atsidavimą²¹⁰. „Moralinė sanglauda sustiprina moralinę drąsą kovoti ir tęsti kovą. <...> Motyvacija yra mokymo, pasitikėjimo įranga, lyderystės, vadybos, atlygio, drausmės ir abipusės pagarbos produktas. <...> Lyderystė gali būti apibūdinama asmenybės ir tikslo projektavimu, siekiant paveikti pavaldinius ir kitus svarbiausius suinteresuotuosius subjektus²¹¹.

Visi šie karinės galios elementai yra glaudžiai tarpusavyje susiję: intelektinis/koncepcinis elementas apima moralinį – karinėse doktrinosose keliami lyderystės, motyvacijos ar etiniai apribojimai kyla iš moralinio elemento. Moralinis elementas persipina su fiziniu elementu – atspindi, kaip kariai tiek individualiai, tiek kolektyviai pritaiko savo nematerialius išteklius – intelektą, emocijas, motyvaciją ir lyderystę kovai²¹². Jungtinės Karalystės kariuomenės sausumos operacijų doktrinoje (angl. *Army Doctrine Publication. Land Operations*) taip pat pabrėžiama nematerialių karinės galios elementų – intelektinio/koncepcinio ir moralinio – glaudį sąveika su materialiu (fiziniu) elementu. „Karinė galia apima tiek kiekybinius, tiek kokybinius aspektus. <...> Kiekybiniai karinės galios ištekliai leidžia įvertinti santykinę valstybės karinę galią, nustatant galios santykį (angl. *Force ratio assessments*). Siekiant nustatyti faktinę valstybės karinę galią svarbiais kriterijais greta fizinio karinės galios elemento tampa ir kokybinio pobūdžio nematerialūs ištekliai, tokie kaip moralinis ir intelektinis/koncepcinis elementai²¹³.

Detaliau apžvelgiant skirtingų NATO valstybių karines doktrinas galima pastebėti, kad intelektinis/koncepcinis, moralinis ir fizinis elementai apibrė-

209 Ibid, p. 28.

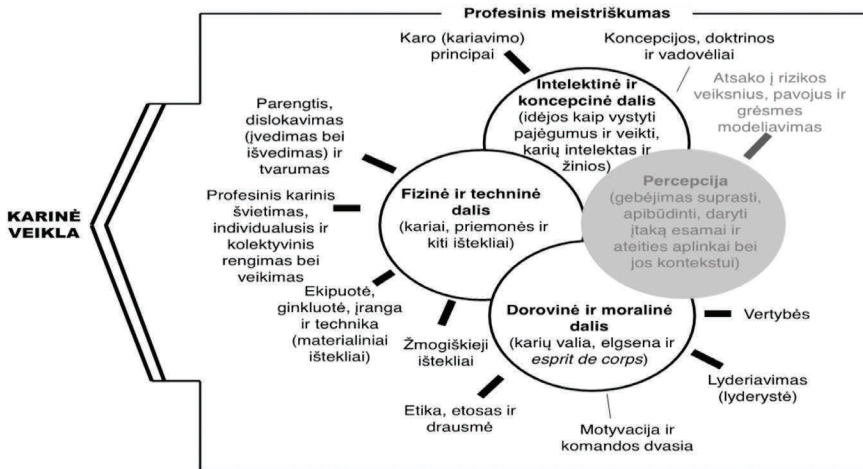
210 Ibid, p. 32.

211 Ibid, p. 33-35.

212 Ibid.

213 *Land Operations*, Land Warfare Development Centre, Army Doctrine Publication AC 71940. Wiltshire: Warfare Branch Editor, HQ Field Army, p. 3-1.

žiami panašiai, pavyzdžiui, Slovakijos karinėje doktrinoje karinę galią sudaro: 1) moralinis komponentas, apimantis motyvaciją, vertybes, lyderystę, vadybą; 2) intelektinis/koncepcinis, apimantis karo principus, karinę doktriną, karo teorijas ir praktiką, ir 3) fizinis, apimantis žmogiškuosius išteklius, ginklus ir aprūpinimą, operacinį pasirengimą, tvarumą ir kolektyvinį darbą²¹⁴. Lietuvos karinėje doktrinoje taip pat pabrėžiama, jog karinė galia priklauso nuo trijų tarpusavyje susijusių komponentų (žr. 5 pav.)²¹⁵.

5 pav. Karinės galios struktūra Lietuvos karinėje doktrinoje²¹⁶

Intelektinis ir koncepcinis elementas šioje doktrinoje apima „idėjas, kaip vystyti pajėgumus ir veikti, karių intelektą ir žinias. Karo principus, koncepcijas ir doktrinas, apibrėžiančias kariuomenės personalo profesinį mąstymą ir elgseną vykdant karinius uždavinius, funkcijas ir užduotis“²¹⁷. Doktrinoje pabrėžiama, jog „šią karinės galios dalį kariuomenė laiko viena svarbiausių, kadangi naujomis karybos idėjomis grindžiami kariavimo (operacinės veiklos vykdymo) gebėjimai (kompetencijos) ir atitinkamas kariuomenės rengimas“²¹⁸. Dorovinis ir moralinis elementas apima „karių valią, elgseną ir *esprit*

214 *Doctrine of the Armed Forces of the Slovak Republic, supra note 25, p. 15.*

215 *Lietuvos karinė doktrina, supra note 25, p. 28.*

216 Šaltinis: *Lietuvos karinė doktrina, supra note 25, p. 3-3 – 3-4.*

217 *Ibid.*

218 *Ibid.*

de corps. Karių nusiteikimą ir jų pasiryžimą įvykdyti karinius uždavinius, funkcijas ir užduotis – kovoti ir aukotis bei vadovautis teisės normomis²¹⁹. Fizinis ir techninis elementas – „karius, karines priemones ir kitus išteklius“²²⁰.

NATO lygmenyje karinę galią sudarančių išteklių struktūra taip pat apibrėžiama kaip fizinio, intelektualinio/koncepcinio ir moralinio elementų tarpusavio sąveika. Pavyzdžiui, 2016 m. NATO sąjungininkų jungtinėje sausumos operacijų doktrinoje (angl. *Allied Joint Doctrine for Land Operations*) intelektualinis/koncepcinis komponentas apima „doktrinas bei karo teorijas, kurios formuojamos per patirtį, išsilavinimą ir žinias“²²¹. Doktrinoje pabrėžiama, jog „blogai suformuotas intelektualinis/koncepcinis elementas lemia netinkamą kitų karinės galios elementų naudojimą“²²². Moralinis elementas atspindi įtikinimą Aljanso pajėgas kovoti ir apima karių „įsitikinimą, kad Aljanso tikslai yra morališkai ir etiškai pagrįsti – taip keliama karių dvasia ir ryžtas siekiant Aljanso tikslų. <...> Moralinis komponentas apima ir tikėjimą, jog kovojama už teisingumą bei gebėjimą išlaikyti valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, gyventojų paramą; operacijų vykdymą remiantis ginkluoto konflikto teise“²²³. Fizinis elementas – tai priemonės kovoti, apimančios „žmogiškuosius išteklius, įrangą, kolektyvinius veiksmus, pasirengimą ir tvarumą. Pasirengimas ir tvarumas atspindi žmogiškųjų išteklių ir įrangos paruošimą, išlaikymą ir pakeičiamumą kovoje“²²⁴.

Lyginant NATO ir NATO narių karines doktrinas galima pastebėti, jog fizinio ir intelektualinio/koncepcinio elementų sandara ir apibrėžimai daugelyje karinių doktrinų iš esmės yra identiški, o moralinio elemento sandara gali būti dvejopa – nukreipiama į asmenines kario savybes, tokias kaip dvasingumas, racionalumas, motyvacija, ir/arba vadybinius elementus – lyderystę, vadybą²²⁵. Atsižvelgiant į tai, kad darbe analizuojama NATO narių karinė galia, o Aljansui priklausančių valstybių karinėse doktrinose įtvirtinta karinės galios

---

219 Ibid.

220 Ibid.

221 *Allied Joint Doctrine for Land Operations*, NATO Standard AJP-3.2, Edition A, Version 1, 2016, p. 2-13 - 2-14.

222 Ibid, p. 2-13 – 2-14.

223 Ibid, p. 2-13 – 2-14.

224 Ibid, p. 2-13 – 2-14.

225 Žr. Porter P., „Good Anthropology, Bad History: The Cultural Turn in Studying War“, *Parameters*, Vol. 37, No. 2, Summer 2007, p. 45-58, taip pat Cox D. G., „Human Terrain Systems and the Moral Prosecution of Warfare“, *Parameters*, Vol. 41, No. 3, Autumn 2011, p. 19-31.

struktūra neturi esminių skirtumų ir atspindi struktūrinį lygmenį – NATO karines doktrinas, šiame darbe karinę galią sudarantys ištekliai apima fizinio, intelektinio / koncepcinio ir moralinio elementų tarpusavio sąveiką. Intelektinių/koncepcinių elementą sudaro karinės doktrinos ir karo teorijos, fizinį – žmogiškieji ištekliai, įranga, kolektyviniai veiksmai, pasirengimas ir tvarumas, moralinį – motyvacija, lyderystė ir vadyba.

1.2.3. Tarpdisciplininis karinės galios aiškinimas

Siekiant suformuoti tarpparadigminį karinės galios aiškinimą ir atsižvelgiant į karo studijų literatūroje nustatytus karinę galią sudarančius išteklius, nematerialiems karinės galios ištekliams, be intelektinio/koncepcinio karinės galios elemento, tikslinga priskirti ir **moralinį elementą**. Moralinio elemento svarbos įvertinimas karyboje turi galias istorines šaknis, o skirtingų Vakarų ir Rytų teoretikų įžvalgos įrodė, jog moralinis elementas nėra naujas karinės galios atributas. Dar Sun Tzu²²⁶ rašė apie moralinio elemento karyboje svarbą: „Pažink save ir savo priešą – tūkstančiai pergalių garantuota.“²²⁷ Clausewitz karo teorijoje taip pat išskyrė moralinį elementą: „moralinės jėgos kare užima pačią svarbiausią vietą. Šios moralinės jėgos kiauurai persmelkia visą karo stichiją. <...> Valia yra tai, kas išjudina ir vadovauja visoms materialioms jėgoms“²²⁸. Prancūzijos pulkininkas Charles Jean Jacques Joseph Ardant du Picq, aprašydamas Friedricho Didžiojo ir Napoleono karus iš kovotojo pozicijos, padarė išvadą, kad moralinio elemento dalis – sanglauda (angl. *cohesion*) leido kariuomenei nugalėti fiziniiais ištekliais pranašesnę priešininką²²⁹. Samuel Lyman Atwood Marshall atnaujino Du Picq kovos vertinimo metodiką analizuodamas Antrąjį pasaulinį karą ir pateikė išvadą, jog karių sanglauda gerina karių tarpusavio komunikaciją ir mokymus²³⁰.

Pirmojo pasaulinio karo patirtis ir su juo susiję technologiniai ir stra-

---

226 Sun Tzu, vert. Samuel B. Griffith, *The Art of War*, London: Oxford University Press, 1971, p. vii.

227 Ibid, p. 9; p. 84.

228 Clausewitz C., *supra note* 191, p. 139.

229 Ardant du Picq C. J. J., *Battle Studies in Roots of Strategy*, book 2, Stackpole Books, 1987.

230 Marshall S. L. A., *Men Against Fire*, Gloucester, Mass: Peter Smith, 1978, p. 37–38; p. 173.

teginiai pokyčiai, karių demoralizacija, psichologinio suskirstymo atsiradimas kariuomenėje bei politiniai, socialiniai ir kultūriniai visuomenių aspektai tarpukario laikotarpiu skatino kariuomenės daugiau dėmesio skirti psichologinių veiksnių įtakai karybai prieš Antrąjį pasaulinį karą, nei skyrė Pirmojo pasaulinio karo metu. Antrojo pasaulinio karo pradžioje Jungtinės Karalystės kariuomenėje buvo įkurtas moralinis komitetas, JAV taip pat ėmė skirti daugiau dėmesio moraliniam elementui karyboje, o karių motyvaciniai aspektai imti įtraukti į karines doktrinas. Be to, daugelyje JAV ir Europos karo akademijų buvo sukurtos elgsenos mokslų, vadovavimo, lyderystės katedros. 1963 m. JAV įsteigė Istorinių vertinimų ir tyrimų organizaciją (ang. *Historical Evaluation and Research Organization*, trump. – HERO) kurios tikslas – išmatuoti nematerialius kovos išteklius²³¹.

Ekkehart Lippert aiškindamas susidomėjimą moralinio elemento įtaka karinei galiai pastebi, jog branduolinė bomba dėl savo kaip absoliutaus ginklo pobūdžio ir abipusio susinaikinimo perspektyvos sukėlė karinę aklavietę. Siekiant pertvarkyti atgrasymo pusiausvyrą intensyviau ieškota inovacijų, persiorientuojant nuo branduolinio karo perspektyvos. Šis perorientavimas buvo nukreiptas į didesnės reikšmės kariuomenei ir kariams suteikimą. Kitaip tariant, buvo susitelkta į žmogiškųjų išteklių optimizavimo perspektyvą. Tokią perspektyvą skatino ne tik Šaltojo karo pobūdis, bet ir gimstamumo mažėjimas ir su juo susijusi žmogiškųjų išteklių išlaikymo kariuomenėje problema²³².

Tarpdisciplininuose rėmuose didžiausią dėmesį moraliniam elementui skiria karo sociologai, moralinį elementą siejantys ne tiek su karinės galios analize, kiek su kariuomenės efektyvumo tyrimais²³³. Politikos moksluose dar Niccolo Machiavelli pabrėžė, jog etninė kariuomenės sudėtis gali paveikti bendrą kariuomenės moralę ir veikimą, taip pat ir valstybės saugu-

231 Kellett A., *Combat Motivation. The Behavior of Soldiers in Battle*, Boston-The Hague-London: Kluwer Nijhoff, 1982, p. 14.

232 Lippert E., „Close Group Affiliation in Combat – Military Cohesion as a Concept of Recultivation“, kn. Klein/Prüfert/Wachtler (sud.), 1998, p. 33-42, p. 33, cituota iš Gaub F., *Military Integration after Civil Wars: Multiethnic Armies, Identity and Post-Conflict Reconstruction*, Routledge, 2010, p. 10.

233 Žr. Chacho T. M., „Why Did They Fight? American Airborne Units in the Second World War“, presented at annual meeting of the American Political Science Association, San Francisco, August 30–September 2, 2001, taip pat Marshall S. L. A., *supra note* 230, taip pat Henderson W. D., *Cohesion: The Human Element in Combat*, Washington: National Defense University Press, 1985, taip pat Little R. W., „Buddy Relations and Combat Performance“, kn. Janowitz M. (sud.) *The New Military: Changing Patterns of Organization*, New York: Russell Sage Foundation, 1964, p. 195–223.

mą²³⁴. Moralinio karinės galios elemento tyrimų pradžia gali būti siejama su Vokietijos ir JAV karių motyvacijos kovoti Antrajame pasauliniame kare analize²³⁵. Šie tyrimai buvo orientuoti į siekį paaiškinti veiksnius, darančius įtaką kariuomenės efektyvumui, ir apėmė tokius aspektus kaip karių profesionalumas, socialinis solidarumas, garbės kodeksas, *esprit de corps*, sanglauda, kolektyvinė disciplina, veiklos ir kovos moralė²³⁶. Tom Henderson McGuffie²³⁷, Charles C. Moskos²³⁸, David R. Segal ir Wallace H. Sinaiko²³⁹ tyrė skirtingų karinių laipsnių karių moralę istorinėje perspektyvoje. Edward Shils ir Morris Janowitz savo tyrimu pagrindė, kad efektyviai veikianti kariuomenė yra ta, kurios kariai turi aukštą sanglaudos lygį. Pasak jų, ideologija, propaganda ir politiniai aspektai buvo kur kas mažiau svarbūs palaikant vokiečių kariuomenės kovinį efektyvumą, nei mažos kovinės grupės sanglauda²⁴⁰. Omer Bartov išryškino moralinių nuostatų ir garbės rizikuoti savo gyvybe valstybės vardu svarbą kariuomenėje²⁴¹. Charles Moskos analizavo latentinę ideologiją, atspindinčią visuotinę socialinės sistemos, dėl kurios kariai kovoja, vertę – aiškus ideologinis įsipareigojimas gali būti moralinio elemento varomąja jėga²⁴². Dalis sociologų pabrėžia karių drausmės, drąsos ar nacionalizmo svarbą²⁴³.

Jungtinės Karalystės karinių doktrinų formuotojo Patrick Mileham teigimu, moralinio elemento svarba karinei galiai gali būti aiškinama trijų veiksmų tar-

234 Machiavelli N., *The Prince*, New York: Barnes & Noble, 1994, p. 8–12; p. 40–48.

235 Shils E. A., Janowitz M., „Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II“, *Public Opinion Quarterly* 12, Summer 1948, p. 280–315, taip pat Stouffer S. A. et al., *The American Soldier: Combat and Its Aftermath*, Princeton: Princeton University Press, 1949, cituota iš Brooks R. A., Stanley E. A., *supra note* 44, p. 5.

236 Kümmel G., *Morale in the Armed Forces. A Holistic Approach and a Multi-Dimensional Model*, Sowi-Arbeitspapier, No. 121, 1999, p. 19-27.

237 Žr. McGuffie T. G., *Rank and File. The Common Soldier at Peace and War, 1642-1914*, London: Hutchinson & Co, 1964.

238 Žr. Moskos C. C., *The American Enlisted Man. The Rank and Rile in Today's Military*, New York: Russell Sage Foundation, 1970.

239 Žr. Segal D. R., Sinaiko W. H., *Life in the Rank and File. Enlisted Men and Women in the Armed Forces of the United States, Australia, Canada and the United Kingdom*, Washington: Pergamon-Brassey, 1987.

240 Žr. Shils E. A., Janowitz M., *op. cit.*, p. 280-315.

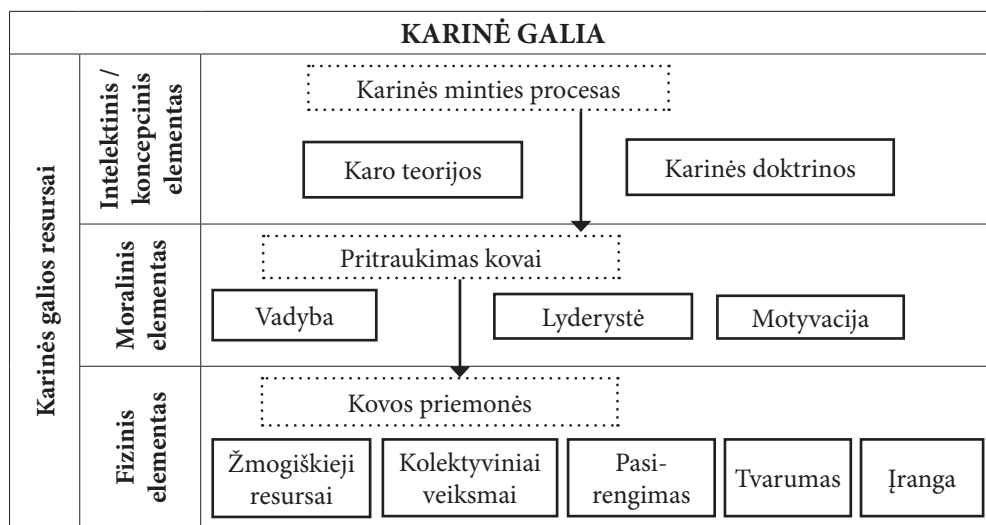
241 Bartov O., *Hitler's Army*, Oxford: Oxford University Press, 1991, cituota iš Brooks R. A., Stanley E. A., *supra note* 44, p. 5.

242 Moskos C. C., *supra note* 238, cituota iš Kümmel G., *op. cit.*, p. 19-27.

243 Castillo J., „The Will to Fight: Explaining a Nation's Determination in War“, paper prepared for annual conference of the International Studies Association, February 21, 2001.

pusavio dinamika: įkvepiant karius kovoti, sustabdant priešininką nuo kovos ir kovojant teisingai. Pirmasis ir antrasis aspektai tarpusavyje glaudžiai susiję – karių moralė skatina kovos dvasią ar kovotojo etosą (angl. *warrior ethos*), atgrasant priešininką nuo kovos ar kovos intencijų savo motyvacijos ir noro kovoti pranašumu. Teisingas kovojimas sietinas su kova siekiant didesnio gėrio, kas atitinkamai yra etikos klausimas²⁴⁴. Mileham pabrėžia, jog moralinis elementas kyla iš karinių vienetų sanglaudos, o vienas svarbiausių moralinio elemento aspektų yra savęs paaukojimas, sietinas su tokiais karių bruožais kaip integralumas, solidarumas, lojalumas, garbė. Moralinis elementas apima ir tokius bruožus kaip drąsa, pagarba kitiems, atkaklumas, pareigos jausmas, profesionalumas. Visos šios savybės išreiškia profesinį kariuomenės pobūdį, jos dvasinį charakterį, kuris kariuomenėje dažnai apibūdinamas žodžiu *ethos*²⁴⁵.

Taigi, papildant Biddle pajėgų panaudojimo teoriją, karinės galios struktūra gali būti apibrėžiama kaip apimanti fizinį, moralinį ir intelektualinį/koncepcinį elementus (žr. 6 pav.).

6 pav. Teorinis karinės galios struktūros modelis²⁴⁶

244 *Applying the Professional Military Ethic Across the Spectrum of Operations*, Wiggins M. G., Dabeck L. (sud.), Symposium Report, Fort Leavenworth, Kansas: Command and General Staff College Foundation Press, 2011, p. 145-146.

245 *Ibid*, p. 150.

246 Šaltinis: sudaryta remiantis *Allied Joint Doctrine for Land Operations*, *supra note* 221, p. 2-13 – 2-14 ir *UK Defence Doctrine*, *supra note* 163.

Intelektinis/koncepcinis elementas turi didžiausią reikšmę karinės galios struktūroje, kadangi reguliuoja materialių išteklių panaudojimo būdus. Biddle teorija suteikia pagrindą hierarchizuoti tik fizinį ir intelektinį/koncepcinį karinės galios elementus. Įtraukiant moralinį elementą į karinės galios struktūrą, šių elementų išsidėstymas ir tarpusavio sąveika gali būti papildoma Jungtinės Karalystės gynybos doktrinoje pateikiamu karinės galios elementų hierarchizavimo būdu. Doktrinoje pabrėžiama, jog fizinis ir moralinis karinės galios elementai tiesiogiai priklauso nuo intelektinio/koncepcinio: karinės doktrinos ir karo teorijos reguliuoja ne tik fizinio elemento naudojimo būdus, bet ir moralinio elemento pritaikymą esamai saugumo aplinkai ir karybos pobūdžiui²⁴⁷. Taigi, moralinis elementas įsiterpia tarp intelektinio/koncepcinio ir fizinio elementų, jungdamas pajėgų panaudojimo būdus (intelektinis/koncepcinis elementas) ir naudojamus žmogiškuosius išteklius (fizinis elementas).

1.3. Karinės galios ištekliai ir saugumo aplinka: karinių inovacijų įtaka karinės galios struktūrai

Dar Fuller atkreipė dėmesį į saugumo aplinkos suvokimo įtaką karinės galios struktūrai, pastebėdamas, jog karinės doktrinos yra įrankis, padedantis karinei organizacijai prisitaikyti prie saugumo aplinkos kaitos, karines doktrinas apibrėždamas kaip „pagrindinę idėją, kaip tam tikru metu, strateginių aplinkybių įtakoje, veikia kariuomenė“²⁴⁸. Šiandieninėse NATO ir NATO valstybių narių karinėse doktrinose apibrėžiant karinę galią išryškinama ne tik karinę galią sudarantys ištekliai, bet ir šių išteklių pritaikymo esamai saugumo aplinkai svarba. Pavyzdžiui, 2016 m. NATO sąjungininkų jungtiniame saugumos operacijų standarte AJP-3.2 teigiama, jog „karinė galia atspindi valstybės turimą galią tam tikru metu, kuri atsiranda dėl galios generavimo proceso – aprūpinimo, mokymų, doktrinų, moralės ir kitų veiksnių“²⁴⁹. Jungtinės Karalystės doktrinoje pabrėžiama, jog „vertindami situaciją, mūsų vadai turi

247 Sloan G., „Military doctrine, command philosophy and the generation of fighting power: genesis and theory“, *International Affairs*, Vol. 88, No. 2, March 2012, p. 243-263, p. 243.

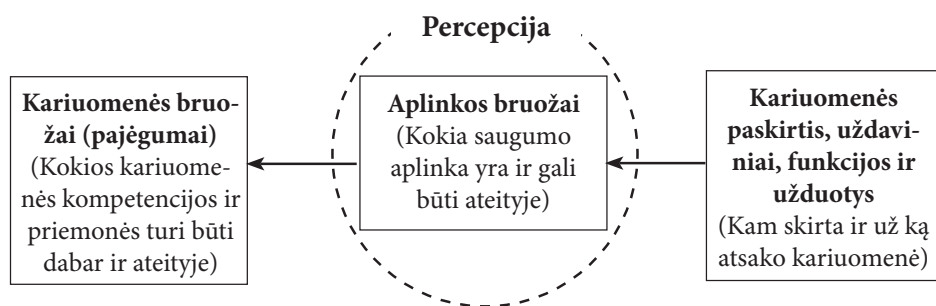
248 Fuller J. F. C., *supra note* 199, p. 30.

249 *Allied Joint Doctrine for Land Operations*, *supra note* 221, p. 2-13.

suprasti kontekstą, kuriame taiko karinę galią²⁵⁰, o Jungtinės Karalystės kariuomenės sausumos operacijų doktrinoje (angl. *Army Doctrine Publication. Land Operations*) akcentuojama, kad karinė galia yra sąlyginė, ne absoliuti koncepcija: „karinės pajėgos gali būti vertinamos kaip turinčios didelę, subalansuotą (materialią) karinę galią, tačiau karinė galia, tinkama konvenciniam karui, gali būti netinkama kitokioms kariuomenės užduotims“²⁵¹.

Jungtinės Karalystės kariuomenės sausumos operacijų doktrinoje itin pabrėžiama aplinkos įtaka karinei galiai: „atsižvelgiant į tarptautinių operacijų neapibrėžtumą – kur, prieš ką ir su kuo gali būti įgyvendinamos tarptautinės operacijos – karinėms pajėgoms reikalingas tiek fizinis, tiek psichologinis pasirengimas veikti skirtingose aplinkose. Karinės pajėgos, pritaikytos kovoti ir veikti tik vienoje aplinkoje, gali neturėti tinkamo karinės galios balanso veikti kitoje kultūrinėje aplinkoje. Kuomet karinė galia formuojama pritaikant karius veikti kompleksiškoje aplinkoje, didėja [kariuomenės] potencialas prisitaikyti prie naujų situacijų“²⁵².

Lietuvos karinėje doktrinoje išryškinama percepcijos svarba. Percepcija įvardijama kaip „gebėjimas suprasti, apibūdinti, daryti įtaką esamai ir ateities aplinkai bei jos kontekstui, (kuris) padeda nustatyti, kokia kariuomenė turi būti (kokias kompetencijas turėti ir kokiems iššūkiams būti pasirengusi dabar ir ateityje) ir kaip turi elgtis jos pajėgos, junginiai, daliniai ir kiti kariniai vienetai vykdydami operacijas ir misijas, siekdami daryti įtaką vietos gyventojų ir oponentų aplinkos ir joje vykstančių reiškinų suvokimui“ (žr. 7 pav.)²⁵³.

7 pav. Saugumo aplinkos suvokimo įtaka karinei galiai²⁵⁴

250 UK Defence Doctrine, supra note 163, p. 27.

251 Land Operations, supra note 213, p. 3-2.

252 Ibid, p. 3-2.

253 Lietuvos karinė doktrina, supra note 25, p. 3-4.

254 Ibid, p. 3-4.

Kitų NATO valstybių karinėse doktrinosė nėra atskirai išskiriama saugumo aplinkos suvokimo įtaka karinei galiai, tačiau pabrėžiama, jog intelektinis/koncepcinis karinės galios elementas – karinės doktrinos ir karo teorijos yra priemonė, padedanti pritaikyti karinę galią esamai saugumo aplinkai. Tokias tendencijas galima įžvelgti Kanados²⁵⁵, Slovėnijos²⁵⁶, Nyderlandų²⁵⁷ karinėse doktrinosė. Galima reziumuoti, jog karinė galia priklauso ne tik nuo valstybės turimų išteklių, bet ir nuo šių išteklių panaudojimo būdų (saugumo aplinkos suvokimo), perteikiamų per intelektinį/koncepcinį elementą.

Saugumo aplinkos įtaką karinės galios struktūrai leidžia atskleisti karines inovacijas aiškinančios teorijos, sudarančios sąlygas paaiškinti, kaip saugumo aplinkos keliami iššūkiai, įskaitant ir išaugusį kultūrinio veiksnio poreikį karyboje, institucionalizuojami karinėse doktrinosė ir tampa karinės galios dalimi. Anot Rosen, naujos karinės pergalės teorijos yra karinių lyderių „tarptautinės saugumo aplinkos struktūros pokyčių suvokimo“²⁵⁸ rezultatas, o karinės inovacijos, apimančios esminius doktrinos, taktikos ir / ar organizacinės struktūros pokyčius²⁵⁹, atspindi, kaip valstybių karinės organizacijos panaudoja turimus išteklius kurdamos karinę galią²⁶⁰. Karinės inovacijos – tai nustatymas, kokių karinių užduočių rūšys turi būti atliekamos karo metu arba esminiai dabartinių užduočių pakeitimai²⁶¹. James Q. Wilson teigimu, „[karinė] inovacija nėra bet kokia nauja programa ar technologija, bet ta, kuri apima naujų užduočių atlikimą arba reikšmingą užduočių vykdymo pakeitimą. Pokyčiai, turintys įtakos tik antraeilėms [kariuomenės] užduotims nėra inovacijos“²⁶². Karinėse organizacijose įprastai karinės inovacijos yra

---

255 *Canadian Military Doctrine*, Canadian Forces Joint Publication, Issued on authority of the Chief of the Defence Staff, 2009.

256 *Military Doctrine*, Doctrine, Development, Education and Training Command, Government of the Republic of Slovenia, 2006.

257 *Netherlands Defence Doctrine*, Ministry of Defence, The Hague Netherlands Ministry of Defence, 2013.

258 Rosen S. P., *Winning the Next War: Innovation and the Modern Military*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1991, p. 57.

259 James Q. W., *supra note 3*, p. 222.

260 *Diffusion of Military Technologies and Ideas*, Goldman E. O., Leslie C. E. (sud.), The Stanford: Stanford University Press, 2003.

261 Zisk K. M., *supra note 4*, p. 4.

262 James Q. W., *supra note 3*, p. 225.

diegiamos ne taikos, o ekstremalių situacijų sąlygomis²⁶³. Taigi, galima teigti, jog karinės inovacijos karo studijų kontekste pasitelkiamos aiškinant karinės galios elemento, konkrečiai – karinių doktrinų – kaitą.

Karinės inovacijos neretai painiojamos su kariuomenės adaptacija. Theo Farrell karines inovacijas apibrėžia kaip „esminį pakeitimą, kuris institucionalizuojamas naujoje doktrinoje, naują organizacinę struktūrą ir / ar naują technologiją“²⁶⁴ o karinę adaptaciją kaip „taktikos, metodų ar esamų technologijų keitimą, siekiant pagerinti operacinę veiklą“²⁶⁵. Inovacijos turi būti „reikšmingo taikymo srities ir poveikio“²⁶⁶. Dideli technologiniai pokyčiai dažnai laikomi inovacijomis, tačiau šių pokyčių priskyrimas inovacijoms ginčytinas, nebent jie iš esmės pakeičia karines taktikas, doktrinas ir (arba) organizacinę struktūrą²⁶⁷. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad technologiniai išradimai savaime nėra inovacija. Dima Adamski teigimu, technologinės naujovės yra svarbi „pirminė sąlyga <...>, bet tikroji revoliucija karinėje srityje priklauso nuo ginkluotės suvienijimo, veiklos koncepcijos, organizacijos struktūros ir ateities karo vizijos“²⁶⁸. Kariuomenės adaptacija atspindi nežymų kariuomenės pokytį – taktikų, metodų ir procedūrų pakeitimus, siekiant pagerinti veiklos rezultatus, kuriems nereikia keisti karinės doktrinos²⁶⁹. Adaptyvūs kariuomenės pokyčiai su laiku gali būti įtraukiami į karines doktrinas, skatinti svarbius struktūros, mokymų ir (arba) materialių išteklių pokyčius. Tokiu atveju kariuomenės adaptacija tampa karine inovacija²⁷⁰.

Reikia atkreipti dėmesį, jog karinės inovacijos siejamos ne tik išimtinai su saugumo aplinkos kaita. Politikos mokslų literatūroje akcentuojama daugy-

---

263 Nagl J. A., *Learning to Eat Soup with a Knife: Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam*, Chicago: University of Chicago Press, 2002, p. 9.

264 Farrell T. G., „Improving in War: Military Adaptation and the British in Helmand Province, Afghanistan“, 2006-2009“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 33, No. 4, 2010, p. 567-594, p. 569.

265 Ibid, p. 569.

266 Grissom A., „The Future of Military Innovation Studies“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 29, No. 5, 2006, p. 905-934, p. 907.

267 James Q. W., *supra note 3*, p. 222.

268 Adamsky D., *The Culture of Military Innovation: The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the US, and Israel*, Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2010.

269 Farrell T. G., „Improving in War: Military Adaptation and the British in Helmand Province, Afghanistan“, *op. cit.*, p. 569.

270 Jordan J., „An Explicative Model of the Processes of Change in Military Organizations: the Response of the United States After 9/11 as a Case Study“, *Revista de ciencia política* (Santiago), Vol. 37, No. 1, 2017, p. 203-226, p. 210.

bė įvairių šaltinių, lemiančių karines inovacijas, tai gali būti tiek struktūriniai veiksniai, pavyzdžiui, technologijos, prognozuojamų mūšio laukų geografija, spėjamų grėsmių pobūdis ir galios balansas tarptautinėje sistemoje, tiek valstybės vidaus (vieneto lygmenis) kintamieji, pavyzdžiui, civilių ir karių santykių pobūdis, organizacinė kultūra, konkurencija tarp skirtingų kariuomenės padalinių, konkurencija tarp kariuomenės šakų, kariuomenės lyderių įtaka²⁷¹. Neoklasikinio realizmo atstovas Paolo Roso pastebi, jog karinėms inovacijoms įtaką daro ne tik tarptautinė saugumo aplinka, bet ir karinės organizacijos interesai ir subkultūros, politikos formuotojų karo ir tarptautinės politikos suvokimas²⁷². Stephen Rosen, Thomas Ehrhard, Barry Posen, Stephen Biddle patvirtina, kad saugumo aplinkos suvokimas ir valstybės vidaus politika įveda naujus kintamuosius į karinių inovacijų aiškinimą²⁷³. Karines inovacijas aiškinančias perspektyvas galima suskirstyti į kelis pogrupius: karių ir civilių modelis (galios balanso prieiga), organizacinė prieiga (angl. *intraservice*), padalinių tarpusavio sąveikos (angl. *interservice*) prieiga ir kultūrinė prieiga²⁷⁴.

Karių ir civilių modelio pradininkas Barry R. Posen akcentuoja **sisteminių veiksmų įtaką** karinei galiai. Doktrininiai pokyčiai priklauso nuo grėsmių ir galios pusiausvyros pasikeitimų, technologijų plėtros, būsimų mūšio laukų geografijos²⁷⁵. Valstybės veikia anarchinėje sistemoje, skatinančioje maksimizuoti galią siekiant išgyventi, taigi remiantis šia perspektyva, karinės doktrinos yra tarptautinės sistemos įtakos pasekmė – suvokdami besikeičiantį grėsmių pobūdį ar besikeičiantį karinių pajėgumų balansą, politiniai lyderiai įsitraukia į inovacijų kūrimą²⁷⁶. Pasak Terry Terriff ir Theo Farrell, „karinės inovacijos yra racionalus atsakas į besikeičiančias strategines aplinkybes; valstybės priima naujas karines praktikas ir pritaiko geriausią karinę praktiką, siekdama išlaikyti konkurenciją“²⁷⁷. Vienas svarbiausių sisteminių veiksmų

271 Gallo A. A., *supra note* 183, p. 10.

272 Rosa P., *supra note* 33, p. 25.

273 O'Hanlon M., *The Senkaku Paradox: Risking Great Power War Over Small Stakes*, Washington: Brookings Institution Press, 2019, p. 20.

274 Gallo A. A., *supra note* 183, p. 49.

275 Ibid, p. 50-54.

276 Posen B. R., „Foreword: Military Doctrine and the Management of Uncertainty“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 39, No. 2, 2016, p. 159-173, p. 159.

277 *The Sources of Military Change: Culture Politics and Technology*, Farrell T., Terriff T. (sud.), *supra note* 30, p. 270, taip pat Waltz K. N., *supra note* 174, p. 127, taip pat Posen B. R., „Nationalism, the Mass Army, and Military Power“, *supra note* 49, p. 82.

karinėms inovacijoms yra saugumo aplinka. Williamson Murray apibrėždamas saugumo aplinką vartoja terminą „specifiškumas“, reiškiantį „specifinių karinių problemų buvimą, kurių sprendimas yra svarbus pranašumas nacionalinės strategijos įgyvendinimui“²⁷⁸. Allan Reed Millet kalba apie „strateginius skaičiavimus“, apimančius „tikėtino priešininko, operacijų nustatymą, pusiausvyrą tarp atgrasymo ar pasirengimo kovai, numatomą konflikto trukmę ir sąjungininkų vaidmenį. (Saugumo aplinkos) suvokimas, strateginė intencija ir politinė intervencija – visi šie veiksniai daro įtaką strateginiams skaičiavimams“²⁷⁹. Greta saugumo aplinkos pabrėžiama ir karinių operacijų aplinkos įtaka doktrininėms inovacijoms. Mokymasis iš patirties, įgytos operacinėje aplinkoje, gali veikti kaip karinių inovacijų diegimo ir stiprinimo mechanizmas. Karinės operacijos suteikia kariuomenėms galimybę išbandyti ir tobulinti karines doktrinas, struktūras ir technologijas, padeda identifikuoti svarbius karinius pajėgumus ir suprasti būsimų karų pobūdį²⁸⁰.

Anot Posen, didelės grėsmės valstybei sąlygomis būtinas civilių įsitraukimas į doktrinius pokyčius. Krizių metu politinis elitas skatina karines inovacijas, paremtas *realpolitik* perspektyva ir pakeičiančias kariuomenės organizacinius interesus ir jos polinkį vengti pokyčių. Mažos grėsmės laikotarpiu karinės organizacijos gali savarankiškai kurti doktrinas be politinio elito įsikišimo. Politinių lyderių įtaka gali būti tiesioginė – reikalaujant karinio vadovavimo pasikeitimų, arba netiesioginė – padedant kariniam elitui, turinčiam patirties įgyvendinant doktrines inovacijas ir įsitikinusiam inovacijų poreikiu. Posen šį karinį elitą įvardija kaip maverikus, tiesiogiai ar netiesiogiai skatinančius pokyčius karinėse institucijose²⁸¹. Taigi, remiantis šia perspektyva, sisteminiai pokyčiai ir politinių lyderių įsitraukimas, reguliuojant kariuomenės prisitaikymą prie strateginės aplinkos, yra neatsiejami karinių inovacijų elementai.

278 Murray W., „Innovation: Past and Future“, kn. Murray W., Millett A.R. (sud.), *Military Innovation in the Interwar Period*, New York: Cambridge University Press, 1996, p. 312.

279 Millett A. R., „Patterns of Military Innovation in the Interwar Period“, kn. Murray W., Millett A. R. (sud.), *Military Innovation in the Interwar Period*, New York: Cambridge University Press, 1996, p. 336-337.

280 Farrel T. et al., *Transforming Military Power since the Cold War*, Cambridge University Press, 2013, p. 13.

281 Posen B. R., *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, *supra* note 60, p. 16; p. 233; p. 174-175.

Antroji doktrininų inovacijų aiškinimo mokykla yra organizacinis modelis. Šios perspektyvos atstovas Stephen Rosen karines inovacijas apibrėžia kaip „vieno iš kariuomenės padalinių kovos būdo pokytį ar sukūrimą naujo kovinio vieneto“²⁸². Toks apibrėžimas nurodo, jog dėmesys pirmiausia nukreipiamas į karinių inovacijų sąveiką su organizacinės struktūros pokyčiais²⁸³. Rosen teigimu, „karinės inovacijos yra proceso, kuriame vyresnieji kariniai lyderiai kuria naują karinės pergalės teoriją, produktas, o organizacijos naudoja vidurinio rango karius, siekdamos diegti inovacijas, kurios palaiko šią teoriją“²⁸⁴. Kariuomenės lyderiai, teikiantys pakeitimus, naudoja savo statusą darydami įtaką organizacijai ir siekdami pageidaujimų karinių inovacijų. Be to, naudojasi skatinimo galimybėmis, įpareigojančiomis vidurinio rango karius remti jų siūlomas karines inovacijas.

Savo teorijoje Rosen kvestionuoja politinių lyderių svarbą, kurią išryškina Posen, pabrėždamas, kad karinės inovacijos, ateinančios išimtinai iš civilinės sferos, yra pasmerktos žlugti. Anot Rosen, karinės inovacijos kyta tarp kariuomenės padalinių, skyrių, atšakų. Remiantis šia perspektyva, karinės inovacijos pirmiausia yra karinio, o ne politinio elito saugumo aplinkos suvokimo rezultatas ir tai yra vienas pagrindinių skirtumų, atskiriančių šiuos inovacijų modelius. Organizacinė teorija išsiskiria ir tuo, kad atspindi interesų įvairovę karinėse organizacijose, o ne traktuoja organizacijas kaip monolitinius blokus. Organizacijos vidiniai skirtumai lemia ideologinę teorijų kovą, o ši savo ruožtu skatina inovacijas. Šie du elementai – inovacijos, nesant civilių įsikišimo, ir padalinių tarpusavio konkurencijos vaidmuo – didžiausias Rosen įnašas karinių inovacijų analizėje²⁸⁵.

Taigi, žymiausi karinių inovacijų perspektyvų atstovai – Posen ir Rosen karines inovacijas aiškina pasitelkdami varžymąsi: pirmasis jas grindžia kaip varžymąsi tarp politinių lyderių, antrasis – tarp karių. Atskirtinas šių akademikų požiūris į kariuomenę: Posen kariuomenę apibūdina kaip vengiančią pokyčių, todėl tik civilių intervencija gali šiuos pokyčius sukurti²⁸⁶. Priešin-

---

282 Rosen S. P., *Winning the Next War: Innovation and the Modern Military*, supra note 258, p. 7.

283 Ibid, p. 2.

284 Ibid, p. 20.

285 Gallo A. A., supra note 183, p. 38.

286 Žr. Posen B., *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, supra note 60.

gai, Rosen siūlo kariuomenės vidaus aiškinamąjį modelį, kuriame konkurencija tarp tarnybų, konkurencija dėl išteklių ir statuso tarp skirtingų padalinių siekimas skatina inovacijas²⁸⁷. Nors Posen ir Rosen nuomonė išsiskiria nustatant, kas, kada ir kaip diegia inovacijas, abu sutinka, kad konfliktai tarp grupių yra karinių inovacijų variklis, ir siekia nustatyti, kieno – civilių (politinių lyderių) ar karių – įsitraukimas yra lemiamas veiksnys karinėms inovacijoms. Bradd Hayes ir Douglas Smith hibridinis doktrinių inovacijų modelis sujungia Rosen ir Posen išvalgas ir tiria tiek karių, tiek civilių įtaką karinėms inovacijoms, taip suteikdamas daugiau aiškinamosios galios karinių doktrinų kaitos priežastims. Hayes ir Smith savo tyrime daro išvadą, kad nei Posen, nei Rosen teorija nėra išskirtinai dominuojanti, taigi, tiek civiliai, tiek kariai daro didelę įtaką doktrininėms inovacijoms²⁸⁸.

Trečiasis požiūris į karines inovacijas apima skirtingų padalinių tarpusavio sąveikos modelį. Teorija formuojama Harvey M. Sapolsky, Samuel P. Huntington ir Cote Jr. Owen darbuose²⁸⁹. Tarpsektorinio lygmens analizė yra vertinama tuo, kad sudaro sąlygas išplėsti doktrinių inovacijų aiškinimą, įtraukiant įvairių veikėjų tarpusavio sąveikas. Padalinių tarpusavio konkurencijos perspektyva leidžia perkelti dėmesį iš vienos karinės organizacijos į kitas karines tarnybas valstybėje. Anot Grissom, tokia prieiga yra paremta išteklių trūkumu ir kova dėl jų – kariniai padaliniai konkuruoja siekdami kurti pajėgumus naujoms misijoms ar atnaujinant seną misiją²⁹⁰. Taigi, kariuomenės pradeda savo iniciatyva diegti doktrines inovacijas, be to, nereikalingas spaudimas iš politinio elito. Kovodami dėl išteklių kariuomenės padaliniai atidžiai stebi naujų poreikių ir misijų kariuomenei atsiradimą, siekdami užsitikrinti išteklių kontrolę, taip skatindami inovacijas. Remiantis šia perspektyva, institucinė inercija, kuri įprastomis aplinkybėmis trukdo inovacijų procesui, sumažėja,

---

287 Žr. Rosen S. P., *Winning the Next War: Innovation and the Modern Military*, supra note 258, p. 2.

288 Hayes B. C., Smith D. V., *The Politics of Naval Innovation*, Research Report 4-94, Newport: U.S. Naval War College, 1994, p. 97.

289 Žr. Sapolsky H. M., „On the Theory of Military Innovation“, *Breakthroughs* 9, No. 1, 2000, p. 35–39, taip pat Huntington S. P., „Interservice Competition and the Political Roles of the Armed Services“, *The American Political Science Review*, Vol. 55, No. 1, March 1961, p. 40-52, taip pat Sapolsky H. M., *The Polaris System Development: Bureaucratic and Programmatic Success in Government*, Cambridge: Harvard University Press, 1972.

290 Grissom A., supra note, 266, p. 910.

kai kariuomenės įsitraukia į biurokratinės kovas dėl biudžeto paskirstymo²⁹¹.

Ketvirtasis karinių inovacijų modelis pabrėžia strateginės ir organizacinės kultūros svarbą karinėms inovacijoms. Theo Farrell, Terry Terriff, Elizabeth Kier, Dima Adamsky yra pagrindiniai šios teorijos atstovai, teigiantys, jog kultūra daro įtaką organizacijų reakcijai į technologines ir strategines galimybes²⁹². Pasak Farrell ir Terriff, kultūra yra pagrindinis veiksnys suprantant konkrečios kariuomenės tikslus, strategijas ir veikimo būdus. Tai reiškia, kad kultūra lemia karines inovacijas, nors dažnai ir netiesiogiai. Kultūrinės transformacijos – tiek strateginės visos visuomenės ir jos elito, tiek organizacinės kariuomenėje – gali tapti inovacijas skatinančiu veiksmu²⁹³. Elizabeth Kier atmeta Posen ir Rosen teorijose išryškintą saugumo aplinkos įtaką, kaip išorinį karines inovacijas skatinantį elementą. Pasak Kier, svarbiausias veiksnys aiškinant karines inovacijas yra karinių organizacijų kultūra²⁹⁴. Kier įžvalgos sutampa su karo istoriko Williamsono Murray įžvalgomis, suteikiant didelę reikšmę karinių institucijų kultūrai karinių inovacijų procese²⁹⁵.

Greta pagrindinių karines inovacijas aiškinančių teorijų itin populiarėja aiškinamieji modeliai „iš apačios į viršų“, karines inovacijas aiškinantys kaip kylančias iš karių patirties mūšio lauke. Adam Grissom atkreipia dėmesį į empirines anomalijas, kurias „iš viršaus į apačią“, t. y. inovacijų, kylančių dėl politinio ir karinio elito įtakos, padalinių tarpusavio konkurencijos, modeliai ribotai paaiškina²⁹⁶. Nors „iš viršaus į apačią“ modeliai dominuoja karinių ino-

---

291 Vicent D., *The Politics of Innovation: Patterns in Navy Cases*, Denver: University of Denver, 1967p. 21, taip pat Cote O. R., *The Politics of Innovative Military Doctrine: The US Navy and Fleet Ballistic Missiles*, daktaro disertacija, Massachusetts Institute of Technology, 1996, p. 77-78.

292 Žr. Farrell T. G., „Figuring Out Fighting Organizations: The New Organizational Analysis in Strategic Studies“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 19, No. 1, Spring 1996, p. 122-135, taip pat Adamsky D., *supra note 268*, taip pat *The Sources of Military Change: Culture Politics and Technology*, Farrell T., Terriff T. (sud.), *supra note 30*, taip pat Kier E., *supra note 31*.

293 *The Sources of Military Change: Culture Politics and Technology*, Farrell T., Terriff T. (sud.), *supra note 30*, p. 7-10.

294 Kier E., *supra note 31*, p. 144-145.

295 Murray W. R., *Two Lectures: Transformation and Innovation: The Lessons of the 1920s and 1930s Looking at Two Distinct Periods of Military Innovation: 1872-1914 and 1920-1939*, Alexandria: Institute for Defense Analyzes, 2002, p. 16-18.

296 Grissom A., *supra note 266*, p. 920-924.

vacijų studijų srityje²⁹⁷, vis daugiau akademikų pastebi, jog „iš apačios į viršų“ modeliai sudaro sąlygas paaiškinti vieneto lygmens sprendimus tiek karo, tiek taikos metu, bei pabrėžia procesų, kuriuos inicijuoja vidutinio ir žemesnio rango kariai, o ne vyresnieji karininkai ar politiniai lyderiai, svarbą²⁹⁸. James Russell, pateikdamas pavyzdį – kovos su sukilimu kampaniją Anbaro ir Ninevos provincijoje Irake, pastebi, jog inovacijos vyko be karinių organizacijų įsikišimo²⁹⁹. Karinės inovacijos šiuo atveju formavosi per vienetų patirtį mūšio lauke. Tokios inovacijos prasideda „taktiniu, *ad hoc* karių prisitaikymu, vadamams reaguojant į esamas aplinkybes ir panaudojant skirtingus kovos būdus ir įrangą mūšio lauke“³⁰⁰. Anot Farrell, kai adaptacija „iš apačios į viršų“ sukelia struktūrinius ir doktrininus pokyčius, ji tampa karine inovacija. Visgi „pagrindinės diskusijos mokslinėje literatūroje remiasi „iš viršaus į apačią“ karinių inovacijų modeliais“³⁰¹.

Apžvelgus akademinę literatūrą, galima teigti, jog karines inovacijas aiškinančios teorijos suteikia pagrindą pritaikyti neoklasikinio realizmo teoriją karinės galios aiškinimui, apibrėžiant: a) kaip vyksta karinės galios išteklių panaudojimo kaita ir b) kieno saugumo aplinkos suvokimo turinys daro įtaką karinės galios kaitai. Viena vertus, remiantis pajėgų panaudojimo teorija, karinės doktrinos yra svarbiausias karinės galios elementas, o karinės inovacijos yra priemonė keisti karinės galios struktūrą pasitelkiant karines doktrinas. Antra vertus, galios balanso modelis sudaro sąlygas atskleisti ryšį tarp sisteminio lygmens ir valstybės vidaus kintamųjų³⁰² – saugumo aplinkos suvokimas yra svarbus karinės galios išteklių panaudojimo būdus keičiantis veiksnys. Valstybės, susiduriančios su tokiomis pačiomis grėsmėmis, skiriasi savo gebėjimu išgauti ir mobilizuoti išteklius: saugumo aplinkos suvokimas daro įtaką ir tam, ar valstybės pasirenka inovacijas, emuliaciją, ar esamų karinių strategi-

297 Cohen E. A., „Change and Transformation in Military Affairs“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 27, No. 3, September 2004, p. 395-407, p. 400, taip pat Farrell T. G., „Improving in War: Military Adaptation and the British in Helmand Province, Afghanistan, 2006-2009“, *supra note* 264, taip pat Russell J. A., *Innovation, Transformation, and War: Counterinsurgency Operations in Anbar and Ninewa, Iraq, 2005-2007*, Stanford: Stanford University Press, 2011, p. 595-624, p. 623.

298 Grissom A., *supra note* 266, p. 920-924.

299 Russell J. A., *op. cit.*, p. 623.

300 Ibid, p. 629.

301 Ibid, p. 569-570.

302 Lobe N., *Reacting Against Non-Traditional Threats after the Balkan Wars*, University of Amsterdam, daktaro disertacija, 2015, p. 10-11.

jų tęstinumą³⁰³. Sprendimus priimančias asmenys turi aukštą savarankiškumo lygį verčiant grėsmes iš tarptautinės saugumo aplinkos į pokyčius karinėse doktrinos³⁰⁴. Tokios teorinės prielaidos suderinamos su neoklasikinio realizmo idėja, kad tiesioginis ryšys tarp saugumo aplinkos ir užsienio politikos (o šiuo atveju – karinės galios) neegzistuoja, ryšys sukuriamas per filtrą – esamos saugumo aplinkos suvokimo turinį. Siekiant atskleisti karinės galios pokyčius kaip karinių inovacijų rezultatą, laikytina, jog tiek karinio, tiek politinio elito saugumo aplinkos suvokimas daro įtaką karinės galios pokyčiams.

Remiantis šiame ir ankstesniuose skyriuose analizuota literatūra, galima pateikti toliau darbe naudojamą karinės galios apibrėžimą: **karinė galia – tai materialūs ir nematerialūs ištekliai ir jų panaudojimo būdai, užtikrinantys kariuomenės pajėgumą vykdyti karinę veiklą – paskirtus uždavinius, funkcijas ir užduotis, siekiant įgyvendinti nacionalinius karinius tikslus.** Materialiems ištekliais priskiriamas fizinis karinės galios elementas, apimantis žmogiškuosius išteklius ir įrangą. Nematerialiems ištekliais – intelektinis / koncepcinis elementas, apimantis karines doktrinas ir karo teorijas, bei moralinis elementas, apimantis motyvaciją, lyderystę ir vadybą. Išteklių panaudojimo būdai atspindi karinio ir politinio elito saugumo aplinkos suvokimą diegiant karines inovacijas. Taigi, karinės doktrinos yra įrankis keisti karinės galios panaudojimo būdus, karinę galią pritaikant esamai saugumo aplinkai.

---

303 Dyson T., *supra note* 92, p. 4.

304 *The Sources of Military Change: Culture Politics and Technology*, Farrell T., Terriff T. (sud.), *supra note* 30, p. 16.

2. KULTŪRINIS VEIKSNYS ŠIUOLAIKINĖJE SAUGUMO APLINKOJE

2.1. Kultūrinio veiksnio karyboje istorinė raida

Kariniame kontekste kultūrinis veiksnys jau ilgą laiką siejamas su karyba: dar Herodotas pabrėžė priešų pažinimo svarbą kaip priemonę gerinant karių pajėgų veiklos efektyvumą³⁰⁵. Kultūrinį posūkį karių veiksmų planavime galima išvelgti karo strategų Sun Tzu, Clausewitz, Antoine Henri Jomini darbuose. Nors Sun Tzu savo darbuose neanalizavo kultūrinio veiksnio, tačiau įvertino karių savimonės ir priešų pažinimo svarbą siekiant laimėti karus: „jei pažįsti savo priešą ir save patį, tau nebaisūs ir šimtas mūšių; jei nepažįsti priešų, bet pažįsti save, vieną mūšį laimėsi, kitą – pralaimėsi; jei nepažįsti nei savo priešų, nei savęs, tave sumuš kiekviename mūšyje“³⁰⁶. XVIII a. Europos kariuomenėms ėmus plėsti karines operacijas į ne Vakarų regionus – Afriką, Aziją ir Vidurio Rytus, tradiciniai karybos metodai netiko susiduriant su kitokia kultūrine aplinka. Atsižvelgdami į besikeičiantį karybos pobūdį, britų, prancūzų ir vokiečių kariuomenių vadai ir mąstytojai ėmė į karių operacijų planavimą ir įgyvendinimą įtraukti kultūrinius ir religinius aspektus³⁰⁷.

Clausewitz taip pat atkreipė dėmesį į kultūros įtaką karui. Clausewitz savo darbuose nevariojo žodžio „kultūra“, tačiau jo suformuota trejybės (angl. *Trinity*) koncepcija parodė sąveiką tarp žmonių, kariuomenės ir vyriausybės³⁰⁸. Aprašydamas Napoleono karus Pirėnų pusiasalyje ir Rusijoje, Clausewitz teigė, kad šie karai „parodė, kokią įtaką politikai, karybos potencialui ir kovos ištekliams gali turėti tautos širdis ir temperamentas; negalima tikėtis, kad ateityje šis indėlis nebus naudojamas, nepriklausomai, ar karai bus kariaujami savigynos tikslais, ar siekiant patenkinti ambicijas“³⁰⁹. Tai, ką Clausewitz laikė „tautos širdimi ir temperamentu“, apėmė žmonių vertybes, įsitikinimus, požiūrį ir mąstymo būdus, taigi – kultūrinius aspektus. James Donald Hittle, pristatydamas Jomini knygą „Karo menas“ (angl. *Art of War*), pastebėjo,

305 McFate M., *supra note* 24, p. 42-48, p. 42.

306 Sun Tzu, *supra note* 226, p. 78.

307 Salmoni B. A., Holmes-Eber P., *Operational Culture for the Warfighter: Principles and Applications*, Marine Corps University Press, 2008, p. 16.

308 Herrman J. J., *supra note* 64, p. 4–5.

309 Clausewitz C., *supra note* 191, p. 258.

kad Jomini atkreipė dėmesį, jog karas apima daugiau nei tik karines pajėgas: „karas yra didžioji drama, kurioje tūkstančiai fizinių ir moralinių priežasčių daugiau ar mažiau veikia ir jų negalima supaprastinti iki matematinių skaičiumų“³¹⁰. Nekarinės pajėgos apima „žmonių, su kuriais kovojama, entuziazmą, finansinius išteklius, prisirišimą prie valdžios ar institucijų bei kitus išteklius ir apribojimus“³¹¹. Taigi, tiek Clausewitz, tiek Jomini, nors ir neskyrė dėmesio kultūrinio veiksnio analizei, tačiau jų išvalgos buvo nukreiptos į ateitį, įspėjant apie netradicinę karą, kuris kovojamas tik suprantant kitos tautos mąstymo ir gyvenimo būdą, prigimtį³¹².

XX a. kultūrinis veiksnys karyboje imtas sieti su žmonių širdžių ir protų pritraukimu siekiant laimėti kovas su sukilimais. Šią perspektyvą plėtojo Thomas Edward Lawrence, Mao Tse-Tung, Che Guevara, Frank Kitson, David Galula, Roger Trinquier ir David Kilcullen³¹³. Mao teigimu, pagrindinis galios šaltinis kare priklauso žmonių masėms, apibrėždamas šią galią kaip „tikrą geležies bastioną, kurio neįmanoma sutriuškinti naudojant bet kokią kitą jėgą žemėje“³¹⁴. Norint sutelkti mases, sukilėliams svarbu rasti priežastį, kuri „padėtų masėms suprasti, kad [sukilėliai] atstovauja jų interesams, kad jų gyvenimas yra glaudžiai susijęs su sukilėliais. Kartu su šiais sukilimo principais reikia atkreipti dėmesį į žmonių gerovę ir jų norus“³¹⁵. David Galula ir Roger Trinquier tarnavo Prancūzijos kariuomenėje XX a. viduryje, o jų teorinėms išvalgomis didelę įtaką darė sukilimai prieš prancūzišką kolonijinę valdymą Pietryčių Azijoje ir Šiaurės Afrikoje, o ypač Prancūzijos ir Alžyro karas. Galula vietos gyventojus identifikavo kaip gravitacijos centrą teigdamas, kad sukilėliams reikia „pagrįstos priežasties pritraukti rėmėjus iš vietos gyventojų

---

310 Jomini A. H., *The Art of War* with an introduction by J.D. Hittle, *Roots of Strategy*, Book 2, Mechanicsburg: Stackpole Books, 1998, p. 428; p. 437; p. 447.

311 Ibid, p. 447.

312 Strader K. O., *Culture: The Key Terrain Integrating Cultural Competence Into JIPB*, Kansas: School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, 2006, p. 18.

313 Charles L. Lister, „Cultural awareness and counterinsurgency in Afghanistan“, 2011. Prieiga internetu: <http://www.e-ir.info/2011/03/11/cultural-awareness-and-counterinsurgency-in-afghanistan/>, [žiūrėta 2017-06-08].

314 Zedong M., *Quotations from Chairman Mao Tse-Tung*, Peking: Foreign Language Press, 1966, p. 88–89.

315 Ibid, p. 88–89.

tarpo³¹⁶. Galula teigimu, „reikalingas nuolatinis ir nuoseklus karių kontaktas su sukilėliais ir gyventojais, siekiant juos izoliuoti nuo sukilėlių ir įtvirtinti jų pasitikėjimą kariais. Kovotojai su sukilėliais turi išsiaiškinti, kokių politinių reformų gyventojai nori, ir imtis priemonių taktiniu lygmeniu įgyvendinti šioms reformoms³¹⁷. Galula pasisakė už gyventojų surašymą naudojant registravimo ir atpažinimo korteles, kurių tikslas yra žinoti gyventojų sudėtį – rinkti informaciją apie priešą, kontroliuoti gyventojus, nustatyti sukilėlių aktyvistus³¹⁸. Tokio metodo taikymo principai panašūs į JAV kariuomenės 2007–2014 m. naudotą vietovės komandų sistemą (angl. *Human Terrain System*), didinančią karių kultūrines kompetencijas tarptautinių operacijų metu. Trinquier manė, kad karo pobūdis pasiekė naują epochą, kurią jis pavadino modernia karyba, konvencinius karus tarp nacionalinių valstybių palikęs praityje³¹⁹.

Kilcullen pastebi, jog Irako karas fundamentaliai skyrėsi nuo sukilimų, kuriuos analizavo Galula ir Trinquier: „Dabartiniai sukilimai skiriasi tiek politiniais, tiek strateginiais, operaciniais ir taktiniais aspektais nuo ankstesnių epochų³²⁰. Ir nors suabejoja klasikinės kovos prieš sukilėlius teorijos, aprašytos XX a. viduryje, taikymu šiandien, tačiau pabrėžia, jog kai kurie sukilimo aspektai išlieka pastovūs, ypač širdžių ir protų laimėjimas: „operatyviniu kovos su sukilėliais lygmeniu išlieka konkurencija tarp kelių pusių, kurių kiekviena siekia mobilizuoti gyventojus dėl savo tikslų... Žmonės išlieka prizų³²¹. Kovoje su sukilėliais karinės pajėgos turi atsižvelgti į kultūrinius skirtumus tarp karių ir gyventojų: „Skirtingai nei mes, afganai nebūtinai nustoja kalbėti su priešu pradėję kovoti: dauguma konfliktų baigiasi, kai viena grupė pereina į kitą pusę arba sutinka atsisakyti kovoti. Tai, kad mūsų vietos partneriai palaiko dialogą su priešu, nėra nesąžiningumo vyriausybei rodiklis³²². Kilcullen pasisako už karių kultūrines kompetencijas, skatindamas pažinti šalies, ku-

316 Galula D., *Counter-Insurgency Warfare: Theory and Practice*, Westport: Praeger Publishers, 1968, p. 13.

317 Ibid, p. 116.

318 Ibid, p. 116.

319 Trinquier R., *Modern Warfare: A French View of Counterinsurgency*, London: Pall Mall Press, 1964, p. 8.

320 Kilcullen D., „Counter-Insurgency Redux“, *Survival*, Vol. 48, No. 4, 2006, p. 111.

321 Ibid, p. 117.

322 Kilcullen D., *Counterinsurgency*, Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 58.

riuje vykdoma karinė operacija, gyventojus, topografiją, ekonomiką, istoriją, religiją, kultūrą ir pan.³²³

Šiandieninis kultūrinis posūkis karo studijose yra „kultūros pavertimas ginklu“ (angl. *weaponizing of culture*): „Tai, kad kultūrinis posūkis karyboje pasiekė patį Vakarų gynybos mąstymo branduolį, atspindi tradicinio karinio planavimo pokyčius. Tokioje situacijoje technologijos ir atstumas neteko svarbos, o kultūrinis veiksnys įžengė į karinio mąstymo arsenalą“³²⁴. Karo strategams vis dažniau prireikia antropologinių ir sociologinių žinių. Devintojo dešimtmečio JAV karinė strategija rėmėsi technologiniu pranašumu, tinkamu konvencinėms kovoms, tačiau JAV nebuvo pasiruošusi veiklai Irake ir Afganistane po tiesioginių karinių veiksmų, išlaikant kontaktą su gyventojais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija. Atsižvelgiant į karinių technologijų revoliucijų trūkumus, karo strategų teigimu, prasideda kultūros kontrrevoliucija, skatinanti suprasti sąveiką tarp žmonių kovos būdų ir jų tradicijų, tapatybės, religijos, kolektyvinės atminties, nuostatų ir įpročių³²⁵.

2.2. Karinių paradigmu įtaka kultūrinio veiksnio įtraukimui į karines doktrinas

Pasibaigus Šaltajam karui branduolinio galios balanso svarba sumenko, be to, didelio masto konvencinis didžiųjų valstybių ar aljansų karas tapo gana neįtikėtiniu scenarijumi. Priešingai, skirtingo asimetrinio laipsnio ir intensyvumo mažieji karai, taikos palaikymo ir nekarinės kariuomenių misijos įgijo svarbą kariniame planavime. Karinių intervencijų didėjimas, tarptautinio terorizmo augimas turėjo didelę įtaką strateginio, operacinio ir taktinio mąstymo kaitai

---

323 Fawcett G. S., *Cultural Understanding in Counterinsurgency: Analysis of the Human Terrain System*, Kansas: School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, p. 6–11.

324 Evans M. „Opening up the Battlefield: War Studies and the Cultural Turn“, *Journal of War and Culture Studies*, Vol. 1, No. 1, 2008, p. 47–51, cituota iš Footitt H., „War and Culture Studies in 2016: Putting ‘Translation’ into the Transnational?“, *Journal of War & Culture Studies*, Vol. 9, No. 3, 2016, p. 209–221, p. 210.

325 Porter P., *supra note* 225, p. 47.

kariuomenėje³²⁶. Dalies karo strategų teigimu, atsižvelgiant į karinių technologijų revoliucijos trūkumus, prasideda kultūros kontrrevoliucija, skatinanti karyboje suprasti sąveiką tarp žmonių kovos būdų ir jų tradicijų, tapatybės, religijos, kolektyvinės atminties, nuostatų, įpročių³²⁷. Žmogiškojo veiksnio įtraukimas į karinių veiksmų planavimą ir įgyvendinimą žymi poslinkį nuo į valstybę orientuotos karybos (angl. *state-centric warfare*) link į gyventojus orientuotos karybos (angl. *population-centric warfare*)³²⁸.

Kultūrinis veiksnys šiuolaikinėje karyboje gali būti siejamas su naujuosius karus aiškinančių paradigmu iškilimu³²⁹. Šių paradigmu šalininkų teigimu, naujieji karai nėra totaliniai karai, tai – asimetriniai, žemo intensyvumo konfliktai, kuriuos dažniausiai sukelia nacionalistiniai, etniniai, religiniai ir kultūriniai veiksniai³³⁰. Kitaip tariant, susiduriama su vadinamaisiais tapatybės karais³³¹. Vincent Desportes pabrėžia, jog karas tiek šiandien, tiek ateityje bus asimetrinio pobūdžio, o kariuomenės veiksmai tampa būdu bendrauti, nes „veiksmai, net ir mažiausi, kalba garsiau nei žodžiai“³³². Herfried Münkler nurodo, jog asimetrija karyboje yra vienas pagrindinių naujųjų karų bruožų³³³. Nors karų asimetriškumas nėra naujas reiškinys karyboje, „tam tikra prasme

---

326 Bredow W., „New wars, MOOTW, CRO, terrorism, and the military“, kn. Caforio G. (sud.) *Social Sciences and the Military: An Interdisciplinary Overview*, Cass Military Studies, Routledge; 1st edition, 2006, p. 170-171.

327 Porter P., *supra note* 225, p. 47.

328 Žr. Buzan B. et al., *Security: a New Framework for Analysis*, Lynne Rienner, 1998, taip pat *Human Security Report: War and Peace in the 21st Century*, Human Security Centre, Oxford: Oxford University Press, 2005, taip pat MacFarlane N. S., Foong Khong Y., *Human Security and the UN: a Critical History*, Indiana University Press, 2006.

329 Teemu N., *The Social Battlespace of Stabilization Operations: Action Amongst the People*, Maanpuolustuskeskus, 2010, p. 19

330 Žr. Herfried M., „What is Really New About the New Wars? A Reply to the Critics“, kn. Olsen J.A. (sud.) *On New Wars*, Oslo: Norwegian Institute for Defence Studies, 2007, p. 67–82, taip pat Kaldor M., *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, DehraDun: Natraj, 2005, taip pat Munkler H., *The new wars*, Cambridge: Polity Press, 2005.

331 Antczak A., „‘New’ and ‘Old’ Wars – the Changing Dimensions of Warfare“, *Przegląd Polityczny*, No. 3, 2018, p. 199-216, p. 200.

332 Desportes V., *La Guerre Probable. Penser autrement*, Éditions Économica, France, 2007, p. 18-21.

333 Münkler H., „The Wars of the 21st Century“, *International Review of the Red Cross*, Vol. 85, No. 849, 2003, p. 7–22, cituota iš Bredow W., *op. cit.*, p. 168.

visas karas yra asimetrinis, niekada nėra identiškų priešininkų³³⁴, tačiau šiuolaikinėje saugumo aplinkoje skirtumai tarp kovojančių pusių yra didesni nei anksčiau. Pavyzdžiui, JAV turi aukšto lygio kariuomenę, kurią galima greitai dislokuoti visame pasaulyje, tačiau karai Afrikoje, Vidurio Rytuose ir kituose žemynuose išryškino, jog lemiamas veiksnys karyboje buvo ne aukštųjų technologijų ginklai, o gebėjimas sumažinti priešo karinę galią atrandant ir išnaudojant jo silpnąsias puses³³⁵.

Naujuosius karus apibrėžiančių paradigmų šalininkai siekia paaiškinti, kodėl tradicinis karinis mąstymas turi ribotą vertę šiuolaikinių ginkluotų konfliktų kontekste ir kokie pokyčiai turi būti vykdomi prisitaikant prie šiuolaikinių karų. Pergalė tokiuose konfliktuose negali būti grindžiama išimtinai kariuomenės materialiais ištekliais, daug dažniau pergalė priklauso nuo kariuomenės gebėjimo sumažinti visuomenės paramą oponentui. Lind ir Hammes pastebi, kad Vakarų karinės pajėgos neišnaudoja savo karinio potencialo, kadangi veikia pagal karo principus ir doktrinas, pabrėžiančias manevrinės karybos, pavyzdžiui, *blitzkrieg*, svarbą³³⁶. Naujųjų karų šalininkai ėmėsi identifikuoti būtinus pokyčius karyboje, kurių vienas pagrindinių – Mary Kaldor atnaujinta širdžių ir protų laimėjimo strategija „naujųjų karų“ teorijoje³³⁷. Užduočiai, kuriai šiuolaikinės kariuomenės buvo prastai paruoštos, įgyvendinti³³⁸. Generolas Stanley McChrystal taip pat atkreipė dėmesį, kad, laimėjusios gyventojų širdis ir protus, tarptautinės saugumo paramos pajėgos (angl. *International Security Assistance Force*, trump. – ISAF) galėjo laimėti karą³³⁹.

Nors daliai naujųjų karų šalininkų konvencinis karas yra miręs dėl sis-

---

334 Pfanner T., „Asymmetric Warfare from the Perspective of Humanitarian Law and Humanitarian Action“, *International Review of the Red Cross*, Vol. 87, No. 857, 2005, p. 149–74, cituota iš Bredow W., *supra note* 326, p. 168.

335 Ibid, p. 168.

336 Lind W. S. et al., „The Changing Face of War: Into the Fourth Generation“, kn. Terriff T. et al. (sud.), *Global Insurgency and the Future of Armed Conflict: Debating Fourth-Generation Warfare*, New York: Routledge, 2008, p. 13-20.

337 Kaldor M., *supra note* 330, p. 121.

338 Rynning S., Schmitt O., „Alliances“, kn. Gheciu A., Wholforth W. (sud.) *Oxford Handbook of International Security*, 2017, p. 4.

339 McChrystal S., „Commanders Initial Assessment“, Department of Defense, 2009, p. 1-1.

temos ir vieneto lygmens ypatybių kaitos³⁴⁰, dauguma šių paradigimų siekia suderinti kariuomenės gebėjimą prisitaikyti tiek prie konvencinių, tiek prie nekonvencinių grėsmių³⁴¹. Pavyzdžiui, generolas Charles C. Krulak, apibrėždamas XXI a. mūšio lauką, suformavo „trijų blokų“ karybos koncepciją, teigdamas, jog „tai bus asimetrinė karyba <..> vienu metu mūsų kariai maitins ir rengs pabėgėlius, teikdami humanitarinę pagalbą. Kitu metu jie taikys dvi konfliktuojančias gentis įgyvendindami taikos palaikymo operacijas ir, galiausiai, jie kovos mirtiname vidutinio intensyvumo mūšyje, ir visa tai vyks tą pačią dieną trijuose miesto blokuose. Tai bus trijų blokų karas. Tokioje aplinkoje konvencinės [karybos] doktrinos ir organizacijos turi mažai įtakos. Tai pokyčių aplinka“³⁴². Apibrėždamas blokus, pirmąjį Krulak apibūdina kaip tradicinę konvencinę karybą, nors ir daro išlygą, jog, skirtingai nei tradicinėje karyboje, kariaujančios šalys gali nenaudoti vienodų kovos taisyklių, pavyzdžiui, prieš kovotojai gali nesilaikyti karo teisės ir sąmoningai naudoti civilių aukas, taip konfliktą paversdami asimetriniu. Antras blokas – taikos palaikymo ir kitos stabilizavimo operacijos. Trečias blokas – humanitarinė parama ir rekonstrukcija. Antro ir trečio bloko įgyvendinimui reikalingas kariuomenės bendradarbiavimas su civiliais, įskaitant diplomatus, nevyriausybinės organizacijas, vietas ir užsienio vyriausybių darbuotojus. Krulak pabrėžia, jog nei vienas iš šių blokų neturi būti laikomas svarbesniu už kitus ar matomas kaip atskirų blokų karas, tai – kontinuumas, kuriame taikos blokas gali virsti karinių veiksmų bloku, ir atvirkščiai³⁴³. Taigi, „vien tik technologiniai ar moksliniai sprendimai nebus tinkami šiandieniniams konfliktams išspręsti; taip pat jie negalės pakelti Clausewitz vadinamojo karo rūko“³⁴⁴.

JAV generolas James Mattis ir pulkininkas Frank Hoffman 2005 m. papildė Krulak koncepciją įtraukdami kultūrinę veiksnį ir taip suformuodami

340 Creveland M., „Technology and War II: Postmodern War?“, kn. Townshend C. (sud.), *The Oxford Illustrated History of Modern War*, Oxford: Oxford University Press, 1997, p. 298–314.

341 Evans M., „The Twenty-First Century Security Environment: Challenges for Joint Forces“, *The RUSI Journal*, Vol. 154, No. 2, 2009, p. 64–72, p. 66.

342 Krulak C. C., „Three Block War“, *Vital Speeches of the Day*, Vol. 64, Iss. 5, December 1997.

343 Sarkar R., *The New Soldier in the Age of Asymmetric Conflict*, Vij Books India, 2013, p. 48.

344 Krulak C. C., „Cultivating Intuitive Decision-making“, *Marine Corps Gazette*, 1999, cituota iš Borsani D., „Beyond military technology, the cultural dimension of counterinsurgency doctrines“, International Commission of Military History (ICMH), *Technology and Warfare*, 2012, 38th Congress of Military History, Sofia University Press: Sofia, 2013, p. 375–383, p. 378.

„keturių bloků“ karybos koncepciją. Autoriai pažymėjo, kad hibridiniai karai, kaip ir mažieji karai, negali būti laimėti mūsų lauke, sutelkiant dėmesį tik į karines technologijas, todėl „trijų bloků“ karybos koncepcija turi būti išplečiama pridėdant didžiausią bloką – karių kultūrinius mokymus. „Kariai turi taip pat gerai suprasti vietovės kultūrinį reljefą, kaip kad supranta fizinį vietovės žemėlapi“³⁴⁵. Ketvirtasis blokas karyboje skirtas didinti „intelektualiai galiai“: paveikti šalies, kurioje vykdoma operacija, vietos gyventojams ir pasiūlyti jiems alternatyvą sukilėlių skatinamai ideologijai³⁴⁶.

„Karo tarp žmonių“ perspektyvos šalininkai tvirtina, kad tarpvalstybiniai karai baigėsi ir XXI a. prasidėjo nauja asimetrinės karybos forma. Šio požiūrio pradininkas generolas Rupert Smith pabrėžia, kad karas, kokį žinojome, nebeegzistuoja ir daro išvadą, kad nauja karo tarp žmonių paradigma pakeitė industrinio karo paradigmą, o ir aiškus karo ir taikos atskyrimas, akivaizdus tarpvalstybiniuose karuose, nebeegzistuoja³⁴⁷. Šis paradigmatis poslinkis rodo, kad žmonės yra mūsų lauko dalis³⁴⁸. Civiliai gyventojai mūsų lauke vienu metu yra ir tikslas, ir uždaviniai, ir galimos priešiškos jėgos. Taigi, žmonės yra mūsų laukas: tautos valia ir nuomonė lemia rinkimus, daro įtaką politikams ir paveikia pajėgų panaudojimą tiek vietos, tiek tarptautiniu mastu. Pasak Smith, „šiandieninės tarptautinės operacijos vyksta tarp žmonių, o tai reiškia, kad informacija tapo valiuta. Karas nebėra priemonė sunaikinti priešininkui, tai – priemonė pakeisti jo ketinimus“³⁴⁹.

Visos naujuosius karus apibrėžiančios paradigmos išryškina, jog technologinė viršenybė negali užtikrinti karinės pergalės, todėl karyboje kariuomenė turi pritaikyti ne tik naujas technologijas, bet ir strategijas³⁵⁰. Vienas šių strateginių pokyčių, kaip jau minėta, apima kovos su sukilimu teorijų taikymą sprendžiant naujų karų keliamus iššūkius³⁵¹. Taigi, „naujų karų“, „karo

345 Mattis J. N., Hoffman F. G., „Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars“, *Proceedings*, November 2005, p. 18–19.

346 Borsani D., *supra note 344*, p. 378-379.”

347 Smith R., *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, London: Penguin, 2006, p. 17.

348 Smith R., „Methods of Warfare. Interview with General Sir Rupert Smith“, *International Review of the Red Cross*, Vol. 88, No. 864, December 2006, p. 719-727, p. 720.

349 Smith R., *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, *op. cit.*, p. 3-20; p. 280–291; p. 377–385.

350 Jacob F., *supra note 73*, p. 204.

351 Gray C. S., *supra note 161*, p. 85-88.

tarp žmonių“, „keturių blokų karybos“ teorijos atnaujino kultūrinio veiksnio karyboje svarbą³⁵², o strateginės JAV ir sąjungininkų nesėkmės skatino karines inovacijas – kultūrinio veiksnio įtraukimą į karines doktrinas³⁵³. Nuo 2005 m. JAV kariuomenė aktyviai siekia įtraukti antropologijos žinias į karines doktrinas³⁵⁴. Atsargos majoras generolas Robert H. Scales pabrėžė į kultūrą orientuotos karybos (angl. *culture-centric warfare*) svarbą, teigdamas, kad Irako krizė reikalauja „išskirtinio gebėjimo suprasti žmones, jų kultūrą ir motyvaciją“, JAV gynybos sekretorius Donald Rumsfeld 2004 m. akcentavo poreikį įtraukti užsienio kalbų įgūdžius ir regionines bei kultūrinės žinias ruošiant karius. Konfliktai Irake ir Afganistane atvėrė galimybes instituciniams pokyčiams didinant karių ir civilių kultūrinės kompetencijas,³⁵⁵ kurių stygius, pasak ISAF veteranų, buvo pagrindinė NATO operacijų Afganistane problema³⁵⁶. Steinberg teigimu, invazijos į Iraką strategijoje nubuvo įvertinta, kokie karinės galios elementai reikalingi siekiant nugalėti naują grėsmę, kylančią iš teroristinių grupių³⁵⁷.

Apibendrinant galima teigti, jog karų po Šaltojo karo pobūdis skatino iš naujo įvertinti kultūrinio veiksnio karyboje svarbą ir šis veiksnys kai kuriose naujuosius karus apibrėžiančiose paradigmos netgi tapo skiriamuoju operacinės aplinkos bruožu^{358*}. Siekiant išvengti kritikos naujuosius karus apibrėžiančioms paradigmoms, reikia atsižvelgti į Kaldor ir Kilcullen taikomas

352 Grandia M., *supra note* 74, p. 5.

353 McFate M., „The Object Beyond War: Counterinsurgency and the Four Tools of Political Competition“, *Military Review*, January–February, 2006, p. 13-26, taip pat Finney N., *Human Terrain Team Handbook*, Fort Leavenworth: Human Terrain System, 2008, cituota iš Bachmann J. et al., *supra note* 75, p. 22, taip pat Gray C. S., *supra note* 161, p. 85-88.

354 Žr. Clemis M. G., „Crafting Non-Kinetic Warfare: The Academic-Military Nexus in US Counterinsurgency Doctrine“, *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 20, No. 1, 2009, p. 60-84, taip pat Kipp J., et al. „The Human Terrain System: A CORDS for the 21st Century“, *Military Review*, Vol. 86, No. 5, 2006, p. 8-15, taip pat McFate M., Jackson A., „An Organizational Solution for DOD’s Cultural Knowledge Needs“, *Military Review*, Vol. 85, No. 4, 2005, p. 18-21, taip pat Renzi F., „Terra Incognita and the Case for Ethnographic Intelligence“, *Military Review*, Vol. 86, No. 5, 2006, p. 16-22.

355 Uifaleanu O. L., *NATO’s Comprehensive Approach – A Challenge for Cultural Training*, Strategy research project, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, 2010, p. 9.

356 Kaiser S. S., *Intercultural Perceptions*, Air Command and Staff College, Air university, 2016, p. 15.

357 Wagner J. P., „The Effectiveness of Soft & Hard Power in Contemporary International Relations“, 2014. Prieiga internetu: <http://www.e-ir.info/2014/05/14/the-effectiveness-of-soft-hard-power-in-contemporary-international-relations/>, [žiūrėta 2017-11-30].

358 * Toks požiūris gali būti grindžiamas į kultūrą orientuotos karybos (angl. *Culture-centric Warfare*) paradigma.

teorines išlygas. Kaldor, atsakydama į kritiką naujųjų karų naujumui, siūlo naujuosius karus suprasti kaip naują mokslinių tyrimų strategiją³⁵⁹. Kilcullen taip pat pabrėžia, jog „kaip ir visuose konfliktuose, sėkmė priklauso nuo gebėjimo prisitaikyti, plėtoti naujus atsako mechanizmus ir eiti pirmyn su besikeičiančiomis grėsmėmis. Reaguodami į šią karo formą [naujuosius karus] kuriame naujas paradigmas, padedančias prisitaikyti prie naujų aplinkybių. Dalis paradigmų dar tik formuojamos, dalis – tokios kaip idėja matyti konfliktus kaip plataus spektro kovos su ginkluotais pasipriešinimais problema, reikalaujančią pirmiausia nekarinio atsako, įtraukiant priemones apsaugoti didelės rizikos populiacijas nuo priešo įtakos – jau yra taikomos“³⁶⁰.

Reikia pabrėžti, jog darbe nėra siekiama pagrįsti naujųjų karų naujumo ar šių paradigmų pranašumo prieš kitas, pavyzdžiui, konvencinės karybos ar revoliucijos karybos srityje paradigmas. Naujuosius karus apibrėžiančios paradigmos sudaro sąlygas atskleisti, kaip besikeičianti saugumo ir tarptautinių operacijų aplinka skatina karybos pobūdžio kaitą ir kultūrinio veiksnio įtraukimą į karinės galios struktūrą. Išryškintas kultūrinio veiksnio įtraukimas į kariuomenės strateginius dokumentus suteikia pagrindą manyti, jog **keičiantis karybos pobūdžiui kultūrinis veiksnys tapo karine inovacija**. Visgi kultūrinio veiksnio ir karinės galios intelektualinio/koncepcinio elemento sąveika reikalauja detalesnės analizės, nustatant, kaip skirtingose karinėse doktrinosse yra reglamentuojamas kultūrinis veiksnys, ir konkrečiai – karių kultūrinės kompetencijos.

2.3. Kultūrinių kompetencijų apibrėžimas taikant tarpdisciplininius rėmus

Karių kultūrinių kompetencijų samprata, nors ir plačiai naudojama įvairiuose kariuomenės tyrimuose, vis dar išlieka viena labiausiai ginčytinų koncepcijų. Tiek tarp akademikų, tiek kariniame kontekste susiduriama su sąvo-

359 Kaldor M., „Defence of New Wars“, *International Journal of Security and Development*, Vol. 2, No. 1, 2013, p. 1-16, p. 1.

360 Kilcullen D. J., „New Paradigms for 21st-Century Conflict“, *eJournal USA*, Vol. 12, 2007, p. 39-45, p. 40-41.

kos aiškinimo ir apibrėžimų naudojimo įvairovė³⁶¹ bei skirtingų apibrėžimų hierarchijos stoka. Lietuvos karo studijų ir kitoje akademinėje terminijoje karių kultūrinės kompetencijos yra gana nauja sąvoka, nors jau „prieš beveik du dešimtmečius tapo įprastu amerikiečių ir britų karinėje terminijoje, sukūrus specialius kultūrinio prusinimo (ar kultūrinio rengimo – angl. *cultural training*) kursus ir parengus medžiagą, siūlomą kariniam personalui, siunčiamam į tarptautines operacijas, ypač musulmonų kraštus“³⁶². Nors užsienio karo studijose šis terminas nėra naujas, tačiau, apibrėžiant karių kultūrinės kompetencijas, pastebima gausi terminų vartojimo įvairovė³⁶³. Akademinėje literatūroje vartojami kultūrinės kompetencijas nusakantys apibūdinimai: kultūrinė adaptacija (angl. *cultural adaptability*)³⁶⁴, kultūrinė ekspertizė (angl. *cultural expertise*)³⁶⁵, kultūriniai gebėjimai (angl. *cultural capability*)³⁶⁶, kultūrinė žvalgyba (angl. *cultural intelligence*)³⁶⁷, kultūrinis jautrumas (angl. *cultural sensitivity, intercultural sensitivity*)³⁶⁸, kultūrinis raštingumas (angl. *cultural literacy*)³⁶⁹, tarpkultūrinės kompetencijos (angl. *intercultural competence, cross-culture*

---

361 Selmeski B., *supra note* 85, p. 5.

362 Račius E., „Kultūrinių kompetencijų veiksnio iškilimas XXI a. karinėje diplomatijoje“, kn. *Lietuvos karinė diplomatija XXI amžiuje: retrospektyva ir perspektyva*, mokslinės praktinės konferencijos medžiaga, atsakingasis redaktorius prof. dr. Vitkus G., Vilnius, 2010 m. gruodžio 3 d., Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, p. 51–55, p. 51.

363 Selmeski B., *supra note* 85, p. 5.

364 Žr. Sutton J. L., Gundling E., „Enabling Cultural Adaptability“, kn. *Strategies to Maintain Combat Readiness during Extended Deployments – A Human Systems Approach*, Meeting Proceedings, Paper 12, Neuilly-sur-Seine, France: RTO, 2005, p. 12-1 – 12-10.

365 Žr. Wisecarver M. et al., *supra note* 86, taip pat Kaczmar S. R., *Cultural Expertise and its Importance in Future Marine Corps Operations*, Quantico, Virginia: USMC Command & General Staff College, 1996.

366 Žr. Abbe A., *Building Cultural Capability for Full-spectrum Operations*, ARI Study Report 2008-04, Arlington: U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Science, 2008.

367 Žr. Coles J. P., „Cultural Intelligence & Joint Intelligence Doctrine“, *Joint Operations Review*, Joint Forces Staff College, 2005, p. 1-14, taip pat David C. T., „Domain and Development of Cultural Intelligence: The Importance of Mindfulness“, *Group and Organization Management*, Vol. 31, No. 1, February 2006, p. 78-99, taip pat David C. T. et al., „Cultural Intelligence: Domain and Assessment“, *International Journal of Cross Cultural Management*, Vol. 8, No. 2, 2008, p. 123-143.

368 Žr. Shamir B., Ben-Ari E., „Leadership in an Open Army? Civilian Connections, Interorganizational Frameworks and Changes in Military Leadership“, kn. Hunt J. G., Dodge G., Wong L. (sud.), *Out-of-the-Box Leadership: Transforming the Twenty-First-Century Army and Other Top-Performing Organizations*, Stamford: JAI Press, 1999, p. 15-40, taip pat Mitchell R. H. et al., „Measuring Intercultural Sensitivity: The Intercultural Development Inventory“, *International Journal of Intercultural Relations*, Vol. 27, 2003, p. 421-443, p. 421.

369 Žr. McFarland M., *supra note* 20, p. 62–69.

competence)³⁷⁰, kultūrinis supratingumas (angl. *cultural understanding*)³⁷¹, kultūros žinios (angl. *cultural knowledge*)³⁷², kultūrinis sąmoningumas (angl. *cultural awareness*)³⁷³, tarpkultūrinis pasirengimas (angl. *intercultural readiness*)³⁷⁴ ar tarpkultūrinis efektyvumas (angl. *multicultural effectiveness*)³⁷⁵.

Be sąvokų gausos, dar didesnę painiavą įneša ir skirtingų terminų hierarchijos klausimas. Dalis mokslininkų siūlo šių terminų nehierarchizuoti: Egdūnas Račius pastebi, jog kultūrinio sąmoningumo, kultūrinio supratingumo, kultūrinio jautrumo, kultūrinio intelekto terminai gali būti vartojami kaip sinonimai³⁷⁶. Kita vertus, mokslinėje literatūroje pastebimi ir bandymai hierarchizuoti minėtus apibrėžimus. Victor Bados et al. hierarchizuoja kultūrinį sąmoningumą, kultūrinį supratingumą ir kultūrinę kompetencijas. Kultūrinį

---

370 Žr. Elron E. et al., „Cooperation and Coordination Across Cultures in the Peacekeeping Forces: Individual and Organisational Integrating Mechanisms“, kn. Britt T. T., Adler A. B. (sud.), *The Psychology of the Peacekeeper*, Westpoint, Connecticut: Praeger, 2003, p. 261–282, taip pat Abbe A. et al., *Cross-cultural Competence in Army Leaders: A Conceptual and Empirical Foundation*, supra note 80, taip pat Selmeski B., supra note 85, taip pat Abbe A., Halpin S. H., „The Cultural Imperative for Professional Military Education and Leader Development“, supra note 80, taip pat Kamorski M. W., *A Study of the Need for Cross-cultural Capability Development in the Members of the United States Military*, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, 2008.

371 Žr. Bledsoe E. E., supra note 81, taip pat *Counterinsurgency*, Field Manual, No. 3-24, Department of the Army, Washington: US Army Training and Doctrine Command and Marine Corps Combat Development Command, 2006, taip pat Leslie M. S., „Cultural Understanding: The Cornerstone of Success in a COIN Environment“, *Infantry*, Vol. 96, No. 47, 2007, p. 7–12, taip pat Hernandez P. R., „Developing Cultural Understanding in Stability Operations: A Three Step Process“, *Field Artillery Journal*, January-February, 2007, p. 5–10.

372 Žr. Jager S. M., *On the Uses of Cultural Knowledge*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2007, taip pat Kienscherf M., „Plugging Cultural Knowledge into the U.S. Military Machine: The Neo-Orientalist Logic of Counterinsurgency“, *Topia – Canadian Journal of Cultural Studies*, Vol. 23–24, 2010, p. 121–143.

373 Žr. Kimmel P. R., „Cultural and Ethnic Issues of Conflict and Peacekeeping“, kn. Harvey J. Langholtz (sud.), *The Psychology of Peacekeeping*, Westpoint, Connecticut: Praeger, 1998, p. 57-71, taip pat Schwerzel J., „Transforming Attitudes“, *NATO Review*, Summer 2005. Prieiga internetu http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/english/art3_pr.html, [žiūrėta 2018-07-10], taip pat Skelton I., Cooper J., „You’re Are Not From Here, Are You?“, *Joint Force Quarterly*, Iss. 36, 2005, p. 12-16, taip pat Wunderle W. D., supra note 21, taip pat Ulibarri W. J., „Cultural Awareness-Winning at the Tactical Level“, *Infantry*, Vol. 97, May-June 2008, p. 2.

374 Dodd C. H., „Intercultural Readiness Assessment for Pre-departure Candidates“, *Intercultural Communication Studies*, Vol. 16, No. 2, 2007, p. 1-17.

375 Oudenhoven J. P., Zee K. I., „Predicting Multicultural Effectiveness of International Students: the Multicultural Personality Questionnaire“, *International Journal of Intercultural Relations*, Vol. 26, 2002, p. 679-694.

376 Račius E., „The ‘Cultural Awareness’ Factor in the Activities of the Lithuanian PRT in Afghanistan“, *Baltic Security & Defence Review*, Vol. 9, 2007, p. 57–78, p. 58.

sąmoningumą ir kultūrinį supratingumą apibrėždamas kaip karių gebėjimą identifikuoti ir apibūdinti pagrindinę informaciją apie kitą kultūrinę aplinką. Tai apima žinių apie kitą kultūrą įgijimą. Kultūrinės kompetencijos apima karių gebėjimą naudoti, sintetinti informaciją apie kitą kultūrinę aplinką arba gebėjimą ne tik įgyti, bet ir pritaikyti žinias apie kitą kultūrą. Pastaroji sąvoka prilyginama karių gebėjimui disponuoti įgyta informacija, o pirmosios dvi – gebėjimui atkartoti įgytą informaciją³⁷⁷. Mokslinėje literatūroje pateikiami pavieniai ir neišbaigti kultūrinių kompetencijų terminų hierarchizacijos modeliai nepakankami nustatant visuminį ir hierarchizuotą šios sampratos įvairovės vaizdą, o analizuojant skirtingus terminus pastebima, jog mokslininkai, kalbėdami apie tas pačias sąvokas, jas supranta skirtingai³⁷⁸.

Kariniam kontekste kultūrinės kompetencijos plačiąja prasme gali būti apibrėžiamos kaip „karinių operacijų kultūrinio konteksto ir ryšio tarp kultūros ir karybos žinojimas“³⁷⁹. Visgi ir čia kultūrinių kompetencijų samprata neturi nustatytų standartų ir priklauso nuo skirtingų valstybių vartojamų sampratų. Jungtinės Karalystės jungtinės doktrinos notoje „Kultūros reikšmė kariuomenei“ (angl. *The Significance of Culture to the Military*) kultūriniai gebėjimai įvardijami kaip „gebėjimas suprasti kultūrą ir pritaikyti šias žinias efektyviai išitraukiant į sąveiką kitoje kultūrinėje aplinkoje“³⁸⁰. Šie gebėjimai išskaidomi į tris lygmenis: kultūrinį sąmoningumą, kultūrinį supratingumą ir kultūrinės kompetencijas³⁸¹. 2016 m. Jungtinės Karalystės karinėje doktrinoje karių kultūrinės kompetencijos skirstomos taip pat į tris lygmenis: kultūrinį sąmoningumą, kultūrinės kompetencijas ir kultūrinę ekspertizę. Šių kompetencijų apibrėžtys atitinka Jungtinėje notoje „Kultūros reikšmė kariuomenei“ (angl. *The Signifi-*

377 Bados V. et al., *Guidelines for Commanders and Staffs: Operationalization of Culture into Military Operations (Best Practices)*, Final Report, USJFCOM J9 Joint Concept Development and Experimentation, Suffolk, 2010, p. 8-9.

378 McDonald D. P. et al., *Developing and Managing Cross-cultural Competence within the Department of Defense: Recommendations for Learning and Assessment*, Paper submitted to the Defense Language Office, Revised October 27, 2008, p. 25-26.

379 *Multinational Interoperability Council Coalition Building Guide*, Multinational Interoperability Council, 3rd edition, Volume III.2, Cross-Cultural awareness & Competence – a Guide to Best Practices, Version 1.1, 07 November 2012, p. 1–2.

380 *The Significance of Culture to the Military*, Joint Doctrine Note, No. 1/09, United Kingdom Assistant Chief of the Defence Staff. Wiltshire: Chief of Defence (Development, Concepts and Doctrine), January 2009, p. 1–2.

381 Ibid, p. 1–2.

cance of Culture to the Military) įvardytų kompetencijų apibrėžimus, kurie suformuluoti, kultūrinį supratingumą pakeičiant kultūrinėmis kompetencijomis, o kultūrinės kompetencijas – kultūrine ekspertize. Kultūrinis sąmoningumas yra „pagrindinės žinios apie kitos kultūros aspektus, šių aspektų svarbos ir įtakos supratimas bei gebėjimas pritaikyti šias žinias siekiant norimo efekto“³⁸². Kultūrinės kompetencijas sudaro pažengusiųjų lygmens žinios apie kultūrinius aspektus, jų svarbos ir poveikio supratimas bei gebėjimas taikyti šias žinias, įgūdžius ir požiūrius. Įgūdžiai pasiekiami per kasdieninę sąveiką su kita kultūra, tiek tiesiogiai įsitraukiant, tiek per vertėjus, ir suteikia aukšto lygmens kultūrinių kompetencijų, kurios gali būti tobulinamos iki kultūrinės ekspertizės³⁸³. Kultūrinė ekspertizė yra „aukščiausio lygmens žinios apie kitos kultūros kultūrinius aspektus. Tai supratimas apie kitos kultūros svarbą ir jos poveikį vietiniams, įgūdžiai spręsti netikėtas užduotis bei gebėjimas analizuoti ir efektyviai pritaikyti šią analizę planuojant tolesnius veiksmus, susiliejęs su kita kultūra ir gebėjimas mąstyti kaip tam tikros tikslinės kultūros atstovui“³⁸⁴.

Kanados ginkluotuosiose pajėgose karių kultūrinės kompetencijos taip pat hierarchizuojos, išskaidant į kultūrinių kompetencijų ir kultūrinio sąmoningumo lygmenis. Kultūrinės kompetencijos apibrėžiamos kaip „asmeninės savybės, žinios ir įgūdžiai, lemiantys gebėjimą efektyviai veikti kitoje kultūroje“³⁸⁵, o kultūrinis sąmoningumas įvardijamas kaip „kultūros specifinių ir tarpkultūrinių žinių derinys“³⁸⁶. Vokietijos kariuomenės Lyderystės, plėtros ir civilinio švietimo centras (vok. *Zentrum Innere Führung*) tarpkultūrinės kompetencijas apibrėžia kaip „žinias ir gebėjimą adekvačiai elgtis su kitomis kultūromis ir religijomis bei supratimą ir jautrumą kitų kultūrų vertybėms ir elgesiui“³⁸⁷.

Greta NATO narių kariuomenėse taikomų nevienodų karių kultūrinės kompetencijas nusakančių terminų net ir toje pačioje valstybėje galima su-

382 Ibid, p. 5-22 – 5.23.

383 Ibid.

384 Ibid.

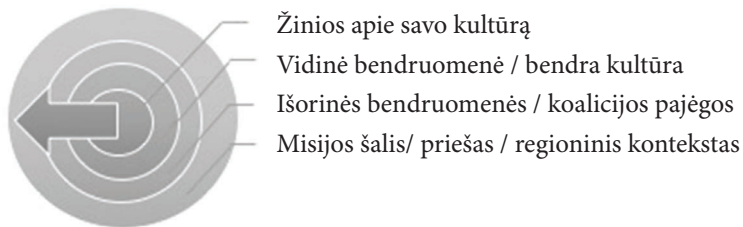
385 *Multinational Interoperability Council Coalition Building Guide*, Multinational Interoperability Council, *supra note 379*, p. 2-3.

386 „Cultural Intelligence and Leadership: An Introduction for Canadian Forces Leaders“, kn. Davis K. (sud.), *Canadian Defence Academy Press*, 2009, cituota iš *Multinational Interoperability council coalition building guide, supra note 379*, p. 2.”

387 „Interkulturelle Kompetenz in der Bundeswehr: Handreichung für Multiplikatoren“, 2009/2010, cituota iš *Multinational Interoperability council coalition building guide, supra note 379*, p. 2.”

sidurti su kultūrinių kompetencijų apibrėžimo problema. JAV ginkluotosios pajėgos neretai kritikuojamos dėl kultūrinių kompetencijų apibrėžimo standartizavimo stygiaus tarp skirtingų kariuomenės padalinių³⁸⁸. Atsakymą į šią kritiką galima rasti JAV gynybos departamento paskelbtame Tarpkultūrinių kompetencijų plane (angl. *Department of Defense Cross-Cultural Roadmap*), kuriame teigiama, jog „nepriklausomai nuo skirtingų tarpkultūrinių kompetencijų apibrėžimų, [šia koncepcija] visada sukuriamas vienodas rezultatas – kariuomenės veiklos efektyvumo didinimas kitoje kultūrinėje aplinkoje“³⁸⁹.

Painiavą apibrėžiant karių kultūrinės kompetencijas įneša ir tai, kad kultūrinės kompetencijos yra daugiamatė sąvoka: kultūrinių kompetencijų poreikis keičiasi priklausomai nuo karių atliekamų operacijų pobūdžio ir veikimo zonos³⁹⁰. Šis poreikis, nors ir mažiausiu mastu, atsiranda kariams veikiant savo kultūrinėje aplinkoje (nacionalinė, kariuomenės kultūra) ir didėja įsitraukiant į koalicinių pajėgų vykdomą veiklą. Didžiausias kultūrinių kompetencijų poreikis atsiranda kariuomenėms vykdant tarptautinę operaciją kitoje kultūrinėje aplinkoje (žr. 8 pav.)³⁹¹.

8 pav. Kultūrinių kompetencijų poreikio modelis³⁹²

388 Sands G. R. R. et al., „Assessing Language, Regional Expertise & Culture (LREC) Performance: Not like threading a camel through the eye of a needle“. Prieiga internetu: <http://www.govtilr.org/Publications/Final%20to%20Scott.pdf>. [žiūrėta 2017-07-08].

389 Yuengling R., „Diversity Competency Model“, kn. Scarpate J. C., McDonald D. P. (sud.), *Celebrating the History & Future of Human Relations Research: DEOMI 8th Biennial Equal Opportunity, Diversity, and Culture Research Symposium*, Defense Equal Opportunity Management Institute (DEOMI) Press, Patrick AFB, 2012, p. 275-321, p. 281.

390 McDonald D. P. et al. *Developing and Managing Cross-cultural Competence within the Department of Defense: Recommendations for Learning and Assessment*, supra note 378, p. 25-26.

391 Ibid, p. 25-26.

392 Šaltinis: sudaryta remiantis McCloskey M. J., *Measuring Learning and Development in Army Cross-Cultural Competence*, Draft Technical Report, Springfield: 361 Interactive, LLC2008, cituota iš McDonald D. P. et al., *Developing and Managing Cross-cultural Competence within the Department of Defense: Recommendations for Learning and Assessment*, op. cit., p. 25-26.

Pirma vidinė modelio sfera iliustruoja, kad kariams pirmiausia įtaką daro jų pačių kultūra, kurią suprasdami jie įgyja potencialą suprasti ir kitą kultūrinę aplinką³⁹³. Antrąją vidinę sferą sudaro vidinė bendruomenė ir/ar bendra kultūra, tai – civiliai ir kariai, atstovaujantys skirtingoms visuomenės grupėms, nors veikiantys toje pačioje kultūrinėje aplinkoje. Šioje sferoje susiduriama su demografiniais skirtumais, todėl atsiranda tarpkultūrinių kompetencijų, kurios yra svarbios norint suprasti žmogiškuosius, organizacinius ir kultūrinius skirtumus, poreikis. Pirmosios dvi vidinės modelio sferos išreiškia idėją, kad kariai turi žinoti savo kultūros vertybes ir tendencijas – taip įgyjamas gebėjimas atpažinti bendravimo su kitų kultūrų atstovais panašumus ir skirtumus³⁹⁴. Antra išorinė modelio sfera apima kultūrinius ir organizacinius skirtumus, su kuriais kariai susiduria veikdami kitoje kultūrinėje aplinkoje³⁹⁵. Ši sfera atspindi karių gebėjimą veikti kartu su tarptautiniais partneriais, pavyzdžiui, NATO šalių kariuomenėmis, susiduriant su skirtingomis elgesio, taktikos praktikomis ar netgi skirtingais tarptautinės operacijos tikslais ar tikslų siekimo būdais³⁹⁶.

Išorinė modelio sfera atspindi požiūrį, kad siekiant efektyviai veikti kitoje kultūrinėje aplinkoje ir norint suprasti šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietinių gyventojų vertybes, priešo motyvus ir elgesį, kariams reikalingas didžiausias kultūrinių kompetencijų poreikis³⁹⁷. Kariuomenės įsitraukia į rekonstrukcijos, humanitarines, saugumo ir kitas operacijas, kurios nėra tiesiogiai susijusios su kariniais veiksmais, o kariai kitoje kultūrinėje aplinkoje veikia ir kaip diplomatai³⁹⁸. Karių kultūrinės kompetencijos tarptautinių operacijų metu gali padėti tiek pritraukiant vietinių gyventojų paramą, tiek suprantant priešą.

Viena vertus, sociokultūrinės žinios padeda kariams kuriant familiarius santykius su kitos kultūros atstovais ir skatina vietinius prisidėti prie sėkmingo tarptautinės operacijos įgyvendinimo. Artimi karių santykiai su vietiniais

---

393 Reid P. A., *Key Perspectives on the Interplay between Cross-Cultural Competence and Diversity Competence*, Defense Equal Opportunity Management Institute Directorate of Research, 2011, p. 10-11.

394 Ibid.

395 Ibid.

396 McDonald D. P., *A Brief Note on the Multi-layered Nature of Cross-cultural Competence*, Defense Equal Opportunity Management Institute, technical Report No. 22-08, Patrick AFB: DEOMI, 2008, p. 2.

397 Reid P. A., *op. cit.*, p. 11.

398 Ibid.

padeda stiprinti bendradarbiavimą tarp vietos gyventojų ir karių, leidžia įgyti vietos gyventojų palaikymą karių vykdamai tarptautinei operacijai, įtraukia juos į vietines saugumo iniciatyvas, didina šalies vyriausybės ir ją remiančios koalicijos paramą karių vykdamai veiklai³⁹⁹. Pavyzdžiui, JAV vykdant humanitarinę misiją Somalyje, kariai susidūrė su kultūrinių skirtumų sukelta problema – somaliečiai atsisakė priimti maisto paketus iš karių. Kariai tokį veiks-
mą interpretavo kaip protestą prieš JAV karių dislokavimą Somalyje. Visgi gilesnis vietinių gyventojų nuostatų, religijos pažinimas nebūtų inspiravęs tokios interpretacijos: į kai kuriuos maisto paketus buvo dedama kiaulienos, o tai Somalio musulmonams prilygo asmeniniam įžeidimui⁴⁰⁰.

Kita vertus, žinios apie vietos papročius, kultūrą, jos supratimas ir net kalbos mokėjimas kariams padeda geriau suprasti priešų motyvaciją, elgesio modelius, sprendimų priėmimo procesus ir vertybių sistemą, darančią įtaką priešų nuostatoms, veiksams ar sprendimams. Šio lygio kultūrinės kompetencijos padeda atpažinti informacines operacijas ir skleidžiamą propagandą, šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, istorinius simbolius. Turint žinių apie istorinius aljansus ar priešų rėmėjus, galima lengviau numatyti galimus finansavimo šaltinius, tiekimo maršrutus, atskirti saugias zonas nuo istoriškai pasirenkamų priešų išpuolių vietų, galimų taikinių ir numatomo išpuolių laiko, kuris gali būti istoriškai, religiškai ar ideologiškai reikšmingas priešų operacijai pradėti⁴⁰¹, ir todėl sėkmingiau planuoti karines operacijas.

Atsižvelgdama į didžiausią kultūrinių kompetencijų poreikį kariams dalyvaujant tarptautinėse operacijose, Allison Abbe išskyrė visam karių kultūrinių kompetencijų spektrui, t. y. tiek dirbant koalicijos pajėgose, tiek išitraukiant į sąveiką su vietiniais gyventojais tarptautinės operacijos metu, būtinus kultūrinių kompetencijų elementus (žr. 9 pav.).

---

399 Spencer E., „Brains and Brawn: Cultural Intelligence (CQ) as the ‘Tool of Choice’ in the Contemporary Operating Environment“, *Canadian Military Journal*, Vol. 11, No. 1, 2010, p. 15-23, p. 20.

400 Wolfgang Z., *supra note* 22, p. 301.

401 Ibid, p. 21.

9 pav. Kultūrinės kompetencijas sudarantys elementai⁴⁰²

Dauguma analitikų sutaria, kad šių trijų elementų sintezė tinkama apibrėžiant kultūrinės kompetencijas. Beveik analogišką karių kultūrinių kompetencijų modelį siūlo Prisco R. Hernandez, išskirdamas kalbos įgūdžius, akademines tam tikros kultūros studijas ir praktinį žinių pritaikymą kitoje kultūrinėje aplinkoje⁴⁰³. Mokslinėje literatūroje tarpkultūrinio, kultūros specifinio ir kalbos elementų sąveikos svarbą apibrėžiant kultūrinės kompetencijas savo tyrimuose taip pat įvardija Stanley H. Halpin, Brian Selmeski⁴⁰⁴.

Remiantis šiuo modeliu, kultūros specifinės žinios plačiaja prasme atspindi žinojimą, *ką galvoti*, ir apima tikslinę informaciją apie šalį ir/ar regioną, kuriame vykdoma tarptautinė operacija⁴⁰⁵. Mokslinėje literatūroje dažniausiai kultūros specifinėms žinioms priskiriama informacija apie šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, ekonomiką, religiją, istoriją, socialinę infrastruktūrą, demografinius vietos gyventojų duomenis, politinę situaciją, nacionalines ir religines šventes, geografiją, klimatą, topografiją. Kultūros specifinis elementas gali būti išskaidomas į dvi kategorijas, tai: 1) žinios apie šalį ir / ar regioną, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, ir 2) gebėjimas taikyti šias

402 Šaltinis: sudaryta remiantis Abbe A., *Building Cultural Capability for Full-spectrum Operations*, supra note 366, p. 2.

403 Hernandez P. R., supra note 371, p. 6.

404 Kultūros specifinis elementas neretai akademinėje literatūroje dar vadinamas regioninėmis kompetencijomis, regioninėmis žiniomis.

405 Chaitra M. Hardison et al., *Cross-cultural Skills for Deployed Air Force Personnel: Defining Cross-cultural Performance*, Santa Monica: Rand Corporation, 2009, p. 9.

žinias tarptautinės operacijos metu⁴⁰⁶.

Karių kultūrinės kompetencijos, apimančios išimtinai kultūros specifinį elementą – faktines žinias apie šalį, kurioje numatoma vykdyti ar vykdoma tarptautinė operacija, nėra pakankamos karių veiklai tarptautinių operacijų metu vykdyti. Kultūros specifinis elementas taikomas išimtinai taktiniu – operaciniu lygmeniu⁴⁰⁷. Kultūros specifinio elemento ribotą pritaikomumą tarptautinėms operacijoms pabrėžia Abbe:⁴⁰⁸ „kalbos ir kultūros specifinis elementai suteikia teorinių žinių kariams veikti tam tikroje kultūroje, o tarpkultūrinis elementas suteikia galimybę lanksčiau prisitaikyti bet kokioje kultūrinėje aplinkoje“⁴⁰⁹. Taigi, kultūrinės kompetencijos neatsiejamos nuo tarpkultūrinio elemento – karių gebėjimo prisitaikyti kitokioje kultūrinėje aplinkoje, siekiant efektyvios sąveikos ir su kitais kariais, vietos gyventojais bei koalicijos partneriais⁴¹⁰.

Tarpkultūrinis elementas plačiąja prasme atspindi *supratimą*, kaip bendrauti su kitos kultūros atstovais, kaip interpretuoti kultūriškai skirtingas situacijas, pritaikyti savo elgesį siekiant norimų rezultatų⁴¹¹. Tai pažintiniai, elgesio ir emociniai karių įgūdžiai ir savybės, deklaratyvios, procedūrinės ir konceptualios žinios, kritinio mąstymo įgūdžiai bei socialinio įsitraukimo aspektai⁴¹². Tarpkultūrinio elemento įtraukimas į karių kultūrinės kompetencijas yra gana naujas mokslinių ir karinių tyrimų lygmuo, siekiant nustatyti ne

406 Žr. Kok Yee et al., *Cultural Intelligence: Its Potential for Military Leadership Development*, Paper presented at the 47th International Military Testing Association in Singapore from 8 to 10 November 2005, p. 3, taip pat Chaitra M. Hardison et al., *supra note* 405, p. 9, taip pat Paris C., „Framework for Cross-Cultural Competence and Learning Recommendations“, kn. Jerry C. Scarpate, McDonald D. P. (sud.), *Celebrating the History & Future of Human Relations Research: DEOMI 8th Biennial Equal Opportunity, Diversity, and Culture Research Symposium*, Defense Equal Opportunity Management Institute (DEOMI) Press, Patrick AFB, 2012, p. 135-154, p. 147.

407 Elron E. et al., *supra note* 370, p. 262.

408 Abbe A., „The historical Development of Cross-cultural Competence“, kn. Greene-Sands R.R., Greene-Sands A. (sud.) *Cross-Cultural Competence for a Twenty-First-Century Military*, New York: Lexington, 2014, p. 33.

409 Ibid, p. 33.

410 Caligiuri P. et al., *Training, Developing, and Assessing Cross-Cultural Competence in Military Personnel*, Technical Report 1284, United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, April 2011, p. 6-7.

411 Žr. Abbe A., *Building Cultural Capability for Full-spectrum Operations*, *supra note* 366, taip pat Abbe A., Halpin S. H., „The Cultural Imperative for Professional Military Education and Leader Development“, *supra note* 74, p. 21-31, taip pat Selmeski B., *supra note* 85.

412 Culhane E. et al., „Beyond Frontiers: The Critical Role of Cross-Cultural Competence in the Military“, *The Industrial-Organizational Psychologist*, Vol. 50, No. 1, July 2012, p. 30-37, p. 33.

tik reikalingą žinių spektrą, bet ir konkrečius kariuomenių elgesio būdus tarpkultūrinėje aplinkoje⁴¹³. Tarpkultūrinio elemento modelis, kuris taikomas JAV kariuomenėje, kariniame laivyne, karinėse oro pajėgose, pakrančių apsaugoje, taip pat karių ir civilių tarpkultūrinių kompetencijų tyrimams⁴¹⁴, iliustruojamas 1 lentelėje.

1 lentelė. Tarpkultūrinio elemento sandaros modelis⁴¹⁵

Pagrindinės kompetencijos		Pagrindines kompetencijas realizuojantys veiksniai	
Mąstymo veiksniai	Jungiamieji veiksniai	Atsparumo veiksniai	Įsitraukimo veiksniai
Kultūros žinių pritaikymas	Komunikacijos žinios	Pažinimas: tolerancija dviprasmiškoms situacijoms, mažas uždarumo poreikis, susilaikymas nuo smerkimo, įsitraukimas	Mokymasis: mokymasis stebint
Organizacinis sąmoningumas	Tarpasmeniniai įgūdžiai	Organizacinis sąmoningumas: atsparumas stresui, emocijų kontrolė	Sąveika: socialinis lankstumas, noras dalyvauti
Kultūros perspektyva įgyjant įgūdžių	Kultūrinė adaptacija	Asmenybė: pasitikėjimas savimi, tapatybė, optimizmas	

413 Žr. Johnston J. H. et al., *A Framework for Cross-cultural Competence and Learning Recommendations*. Orlando: Naval Air Warfare Center Training Systems Division, 2010, taip pat McCloskey M. J., *Measuring Learning and Development in Army Cross-cultural Competence*, Arlington: U. S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 2008, taip pat McCloskey M. J. et al., *Assessing the Development of Cross-cultural Competence in Soldiers*, Arlington: U. S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 2009.

414 Yuengling R., *Foundation for Diversity Training: Competency Model and Learning Objectives*, Defense Equal Opportunity Management Institute (DEOMI) Press, Technical Report No. 06-12, May 2011, p. 3.

415 Šaltinis: sudaryta remiantis Paris C., *supra note* 406, p. 142.

Tarpkultūrinį elementą sudaro šešios pagrindinės kompetencijos: kultūrinių žinių pritaikymas, organizacinis sąmoningumas, kultūros perspektyva įgyjant įgūdžius, komunikacijos žinios, tarpasmeniniai įgūdžiai ir kultūrinė adaptacija ir šias kompetencijas realizuojantys veiksniai: pažinimas, organizacinis sąmoningumas, asmenybė, mokymasis ir sąveika. Pagrindinių kompetencijų ir jas realizuojančių veiksnių tarpusavio sąveika sudaro tarpkultūrinį elementą⁴¹⁶. Pagrindines kompetencijas sudarantys elementai atskleidžiami, remiantis Renée Yuengling⁴¹⁷, Carol Paris⁴¹⁸ ir Michelle Wisecarver et al.⁴¹⁹ atlikta analize, kuri pateikiama 2 lentelėje.

2 lentelė. Pagrindinių kompetencijų aiškinamasis modelis⁴²⁰

Pagrindinės kompetencijos	
Mąstymo veiksniai	Jungiamieji veiksniai
<p>Kultūrinių žinių pritaikymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kultūrinių skirtumų atpažinimas ir šios informacijos pritaikymas siekiant suprasti panašumus ir skirtumus tarp kultūrų • Kultūrinių stereotipų ir skirtumų suvokimas 	<p>Komunikacinės žinios</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neverbalinės komunikacijos ženklai bendraujant su kitų kultūrų atstovais • Priimtinos normos ir taisyklės bendraujant su kitų kultūrų atstovais • Minčių ir idėjų perdavimas klausytojui priimtinu būdu
<p>Organizacijos sąmoningumas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizacijos misijos ir funkcijų įgyvendinimas • Siekis gerinti organizacijos politiką, procedūras, programas ir praktiką • Organizacijos reikalavimų laikymasis, susiduriant su prieštaraujančiais reikalavimais organizacijoje ir už jos ribų 	<p>Tarpasmeniniai įgūdžiai</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įsitraukimas – bendravimas ir bendra veikla su kitos kultūros atstovais • Teigiamo įvaizdžio kūrimas • Idėjų ir elgesio modifikavimas siekiant kompromiso

416 Ibid, p. 136.

417 Žr. Yuengling R., *supra note* 414.

418 Žr. Paris C., *supra note* 405, p. 135-154.

419 Žr. Wisecarver M. et al., *supra note* 86.

420 Šaltinis: Adaptuota pagal Yuengling R., *supra note* 414, p. 46-61, taip pat Paris C., *supra note* 406, p. 147-154, taip pat Wisecarver M. et al., *supra note* 86, p. D2-D5.

2 lentelės tęsinys

Kultūrinės perspektyvos priėmimas	Kultūrinė adaptacija
<ul style="list-style-type: none"> • Savų kultūrinių nuostatų ir vertybių atskyrimas nuo kitų kultūrų nuostatų ir vertybių • Kultūrinio konteksto analizė • Veiksmų ir žodžių interpretavimo kitose kultūrinėje aplinkoje analizė 	<ul style="list-style-type: none"> • Elgesio ir aprangos pritaikymas laikantis ar rodant pagarbą kitos kultūros vertybėms ar papročiams • Informacijos rinkimas ir interpretavimas apie kitos kultūros žmones ir aplinką, priimtinas socialines taisykles ir normas siekiant gerinti bendravimo su kitais ir savo elgesio įgūdžius • Adaptacija susiduriant su kitokių vertybių, papročių ir kultūrų žmonėmis

Pagrindines kompetencijas sudaro mąstymo ir jungiantieji veiksniai, apimantys pažintinius, elgesio ir emocinius karių įgūdžius ir savybes. Mąstymo veiksmų grupė atspindi deklaratyvias, procedūrinės ir konceptualias žinias, kritinio mąstymo įgūdžius. Jungiančiųjų veiksmų grupė – socialinio įsitraukimo aspektus⁴²¹. Pagrindinės kompetencijos sudaro sąlygas įvairiapusiškai įvertinti karių turimas kompetencijas, atskleidžiant karių gebėjimą suprasti skirtumus ir panašumus tarp kultūrų, gebėjimą išvengti stereotipinių nuostatų formavimosi, taip pat karių supratimą apie atstovaujamos organizacijos misiją ir funkcijas, gebėjimą analizuoti kitą kultūrinį kontekstą, matyti save iš kitos kultūros pozicijos, gebėjimą rinkti ir interpretuoti informaciją apie žmones ir juos supančią aplinką ir pan.⁴²² Pagrindines kompetencijas realizuojantys veiksniai atspindi karių savybes, spartinančias ar trukdančias kompetencijų įgijimui⁴²³. Tai tarpkultūrinių kompetencijų vystymo prielaidos (žr. 3 lentelė)⁴²⁴.

421 Culhane E. et al., *supra note* 412, p. 33.

422 Wisecarver M. et al., *supra note* 86, p. 26.

423 Paris C., *supra note* 405, p. 135.

424 Culhane E. et al., *supra note* 412, p. 33.

3 lentelė. Pagrindines kompetencijas realizuojantys veiksniai⁴²⁵

Pagrindines kompetencijas realizuojantys veiksniai	
Atsparumo veiksniai	Įsitraukimo veiksniai
<p>Pažinimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tolerancija dviprasmiškoms situacijoms. Gebėjimas suvaldyti neužtikrintumą naujose ir sudėtingose situacijose, kuriose nėra „teisingo“ būdo interpretuoti dalykus • Mažas uždarmo poreikis. Susilaikymas nuo skubių sprendimų priėmimo ir atvirumas naujai informacijai • Susilaikymas nuo smerkimo. Susilaikymas nuo smerkimo susiduriant su nauja patirtimi, žiniomis ar požiūriu • Įsitraukimas. Įsitraukimas į veiklą, priimant dalykus ir žmones remiantis tarptautinės operacijos bendrumu 	<p>Mokymasis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mokymasis stebint. Informacijos rinkimas ir interpretavimas siekiant gerinti bendravimo su kitais ir savo elgesio įgūdžius; turimos žinių bazės nuolatinis atnaujinimas • Smalsumas. Siekis suprasti idėjas, vertybes, normas, elgesį ir situacijas, kurios yra naujos ir skiriasi nuo įprastinių ir priimtinių
<p>Organizacijos sąmoningumas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atsparumas stresui. Tolerancija emociškai sekinančioms situacijoms; gebėjimas išlaikyti koncentraciją į uždavotį net ir susiduriant su kliūtimis; susiduriant su stresinėmis situacijomis reaguoti ramiai • Emocijų kontrolė. Emocijų ir emocijų išraiškų kontrolė siekiant palaikyti misijos vykdymą 	<p>Sąveika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Socialinis lankstumas. Teigiamo įvaizdžio formavimas, idėjų ir elgesio modifikavimas siekiant kompromiso • Noras dalyvauti. Aktyvus siekis įsitraukti ir atrasti nepažintas tarpkultūrines sąveikas
<p>Asmenybė</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasitikėjimas savimi. Motyvacija, pažinimo ištekliai ir veiklos kryptis, atitinkanti situacijos reikalavimus • Tapatybė. Asmenines vertybių nepriklausomai nuo situacijos išlaikymas • Optimizmas. Išskylančios problemos matomos kaip išsprendžiami iššūkiai ir mokymosi galimybė 	

425 Šaltinis: Paris C., supra note 406, p. 145-146.

Pagrindines kompetencijas realizuojantys veiksniai skirstomi į dvi grupes: 1) atsparumo ir 2) išitraukimo. Atsparumo veiksniai atspindi karių atsparumą stresui. Išitraukimo veiksniai atskleidžia karių socialinės sąveikos potencialą kitoje kultūrinėje aplinkoje⁴²⁶. Minėtieji veiksniai glaudžiai susiję su pagrindinėmis kompetencijomis, tai – pagrindinių kompetencijų pirmtakai, tarpkultūrinių kompetencijų turėjimo ir įgijimo potencialas. Kitaip tariant, kariai, neturintys pagrindines kompetencijas realizuojančių veiksmų dalyje numatytų bruožų: netoleruojantys dviprasmiškų situacijų, negebantys kontroliuoti savo emocijų išraiškų, nesiekiantys išitraukti į sąveiką su vietiniais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija ir pan., negali įgyti pagrindinių tarpkultūrinių kompetencijų⁴²⁷.

Kalbos įgūdžiai atspindi trečią kultūrinių kompetencijų elementą ir apima valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, kalbos ir / ar kalbos, žinomos abiem atstovaujamos pusėms (pavyzdžiui, kariams ir vietiniams šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija) mokėjimą. Reikia pastebėti, jog kalbos elementas dalyje kultūrinių kompetencijų modelių yra priskiriamas kultūros specifiniam elementui⁴²⁸, tačiau įprastai išskiriamas kaip atskiras kultūrinės kompetencijas sudarantis elementas. Kalbiniai įgūdžiai ne tik palengvina karių gebėjimą suprasti ir laikytis tam tikros kultūros elementų, bet ir sudaro sąlygas išitraukti į socialinę komunikaciją kitoje kultūrinėje aplinkoje, peržengiant kitos kultūros ir kultūrinių skirtumų stebėjimo ribas⁴²⁹. Neretai tarptautinių operacijų metu kalbos įgūdžių stygius kompensuojamas karių socialinę sąveiką su vietiniais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vystant per vertėjus. Tokiu atveju kariai turi būti paruošiami dirbti su vertėju – naudodamiesi vertėjo paslaugomis, kariai turi žinoti, kas gali būti sakoma, o kas nepriimtina vietiniams gyventojams; įsitikinti, kad verčiant vertėjas perteikia tiek žodžių prasmę, tiek tinkamą emo-

426 Culhane E. et al., *supra note* 412, p. 33.

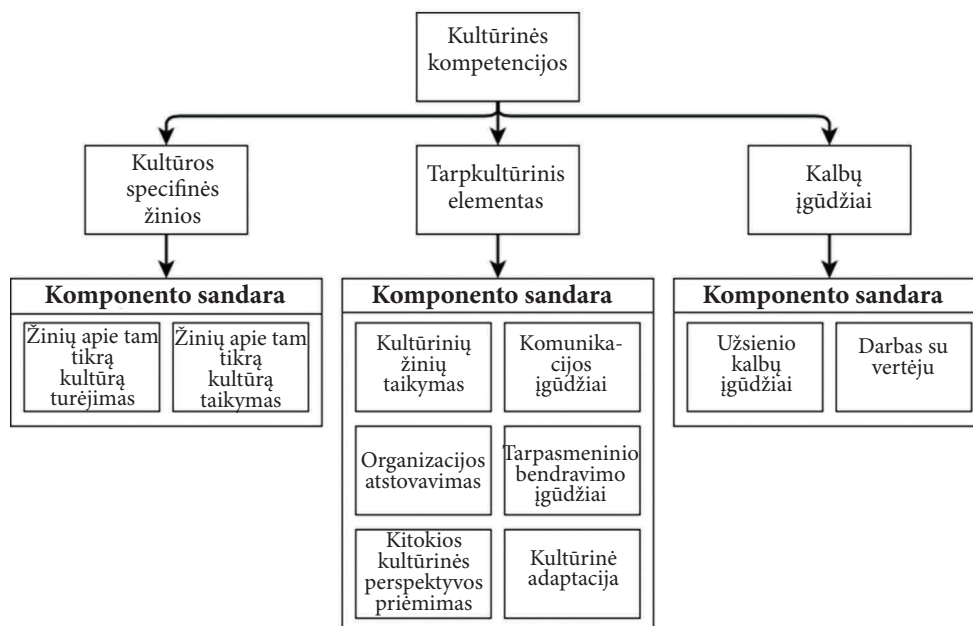
427 Gabrenya W. K. Jr. et al., „Assessing Cross-Cultural Competence: How Good are the Available Instruments?“ kn. Scarpate J. C., McDonald D. P. (sud.), *Celebrating the History & Future of Human Relations Research: DEOMI 8th Biennial Equal Opportunity, Diversity, and Culture Research Symposium*, *supra note* 405, p. 46-47.

428 Žr. Kok Yee et al., *supra note* 405, p. 3.

429 Watson J. R., *The Role of Language Proficiency in Cross-cultural Competence (3C): A Fundamental Key to Intercultural Effectiveness in Military Personnel*, United States Military Academy, West Point, New York, p. 3.

ciją, palaikyti tinkamą nežodinę sąveiką bei įsitikinti, kad vertėjas turi tinkamo lygio kalbos žinias, atitinkančias tarptautinės operacijos reikalavimus⁴³⁰.

Apskritai šiame darbe karių kultūrinės kompetencijos išskaidomos į tris elementus: kultūros specifinį, tarpkultūrinį ir kalbos. Papildant teorinį Abbe kultūrinių kompetencijų modelį, modelis vizualizuojamas remiantis išplėstiniu šių kompetencijų aiškinimu (žr. 10 pav.)

10 pav. Teorinis kultūrinių kompetencijų modelis⁴³¹

Išanalizuotos karių kultūrinės kompetencijas nusakančios sampratos ir terminai suteikia pagrindą suformuoti toliau darbe vartojamą kultūrinių kompetencijų apibrėžimą. Plačiąja prasme kultūrinės kompetencijos – tai karinių operacijų kultūrinio konteksto ir ryšio tarp kultūros ir karybos žinojimas. Siaurąja prasme – tai kompetencijos, užtikrinančios kariuomenės pajėgumą vykdyti karinę veiklą kitoje kultūrinėje aplinkoje. Kultūrinės kompetencijos

430 Wisecarver M. et al., *supra note* 86, p. A-5.

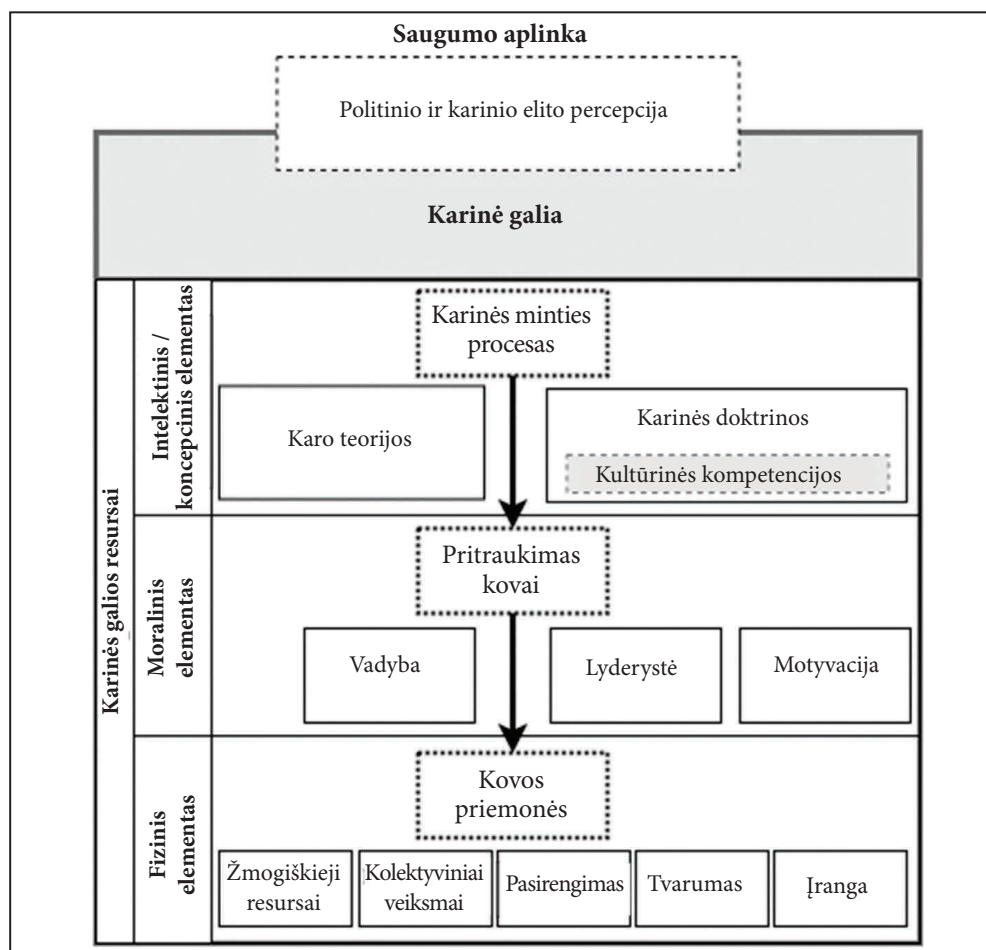
431 Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Abbe A., *Building Cultural Capability for Full-spectrum Operations*, *supra note* 366, p. 2, taip pat Paris C., *supra note* 406, p. 147-154, taip pat Yuengling R., *supra note* 414, p. 46-61, taip pat Wisecarver M. et al., *supra note* 86, p. D2-D5.

apima kultūros specifinį, tarpkultūrinį ir kalbos elementus. Kultūros specifinį elementą sudaro žinios apie tam tikrą šalį, įskaitant ekonominę, religinę ir istorinę padėtį, socialinę infrastruktūrą, vietos populiaciją, politiką, nacionalines ir religines šventes, geografinę, klimatinę, topografinę padėtį. Tarpkultūrinis elementas apima mokėjimą šias žinias taikyti adaptuojantis ir veikiant kitoje kultūrinėje aplinkoje. Kalbos elementas apima kalbos, vyraujančios šalyje, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, įgūdžius, kurių trūkumas gali būti kompensuojamas darbo su vertėju įgūdžiais.

2.4. Teorinis kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveikos modelis

Ankstesniuose skyriuose buvo analizuojami trijų pagrindinių šio darbo kintamųjų – karinės galios (priklausomas kintamasis), saugumo aplinkos, išryškinančios karių kultūrinių kompetencijų svarbą (nepriklausomas kintamasis), bei karinio ir politinio elito suvokimo (įsiterpiantis kintamasis) aiškinimo būdai ir tarpusavio sąveikos, pasitelkiant tiek tarptautinių santykių, tiek karo studijų perspektyvas. Atsižvelgiant į ankstesniuose skyriuose analizuojamą visų darbo kintamųjų tarpusavio sąveiką, šiame skyriuje pateikiamas kultūrinių kompetencijų sąveikos su karine galia modelis (žr. 11 pav.).

Šiuolaikinė saugumo ir karinių operacijų aplinka pasižymi kultūrinio veiksnio įtaka karinių veiksmų planavimui: mažėjant tradicinės konvencinės karybos poreikiui bei didėjant asimetrinių grėsmių spektrui, keičiasi kariuomenės vykdomos užduotys ir funkcijos, o tai savo ruožtu skatina kultūrinio veiksnio įtraukimą į karinės galios struktūrą. Karių kultūrinės kompetencijos per įsiterpiantį kintamąjį – politinio ir karinio elito suvokimo procesą yra įtraukiamos į karinės galios struktūrą kaip intelektualinio/koncepcinio karinės galios elemento – karinių doktrinų dalis.

11 pav. Teorinis kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveikos modelis⁴³²

Viena vertus, kultūrinių kompetencijų įtraukimas į karines doktrinas atspindi kultūrinio veiksnio svarbos suvokimą karinės minties raidoje ir kultūrinių kompetencijų tapimą doktrininiu elementu karinės galios struktūroje. Antra vertus, nors karių kultūrinės kompetencijos į karinės galios struktūrą yra įtraukiamos per karines (doktrines) inovacijas, tačiau persipina ir su kitais karinės galios elementais – kultūrinių kompetencijų įtraukimas į karinės galios struktūrą atspindi karinės minties raidą, realizuojamą per žmogiškuo-

432 Šaltinis: sudaryta autorės.

sius išteklius (fizinis karinės galios elementas) – karius. Kartu sąveikos grandinėje apimdamas ir moralinį karinės galios elementą, atspindintį, kaip kariai (tiek individualiai, tiek kolektyviai) pritaiko savo nematerialius išteklius – intelektą, emocijas, motyvaciją ir lyderystę – įgydami ir pritaikydami kultūrinės kompetencijas. Taigi, kultūrinės kompetencijos nėra išimtinai intelektualinio / koncepcinio karinės galios elemento dalis.

Teoriniame kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveikos modelyje išlaikomos pagrindinės neoklasikinio realizmo idėjos, jog perdavimo mechanizmas tarp sisteminio lygmens ir valstybės vidaus politikos sprendimų nėra tiesioginis, jų tarpusavio ryšys priklauso nuo įsiterpiančio kintamojo – suvokimo. Atsižvelgiant į ankstesniame skyriuje (žr. 1.3 skyrių) analizuotas karines inovacijas aiškinančias teorijas, išplečiamos veikėjų grupės, kurių saugumo aplinkos suvokimo turinys daro įtaką karinių doktrinų formavimui. Politinio elito saugumo aplinkos suvokimo filtras, kaip įsiterpiantis kintamasis, šiame darbe išplečiamas įtraukiant ir karinio elito suvokimo turinį. Toks suvokimo turinio išplėtimas grindžiamas Posen galios balanso ir Rosen organizacinės teorijų derinimu, aiškinant karinių inovacijų priežastis.

Suvokimo turinio išplėtimas, greta politinio elito suvokimo įtraukiant ir karinio elito suvokimo turinį, yra svarbus tolesnio tyrimo elementas – remiantis Rosen teorinėmis įžvalgomis, karinis elitas tiesiogiai prisideda prie karinių doktrinų formavimo. Politinio ir karinio elito saugumo aplinkos suvokimo turinio analizės derinimas suteikia pagrindą detaliau atskleisti karių kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveiką. Taigi, nors saugumo ir karinių operacijų aplinka laikytina veiksmiu, lemiančiu karių kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveikos atsiradimą, ši sąveika nėra tiesioginė ir priklauso nuo karinio ir politinio elito suvokimo – keisdami karybos koncepcijas ir pajėgų panaudojimo būdus, jie diegia karines inovacijas, atsispindinčias karinėse doktrinosė.

Taigi, manytina, jog kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveika galimai yra nepastovi. Kadangi ši sąveika atsiranda kaip politinio ir karinio elito saugumo ir karinių operacijų aplinkos suvokimo rezultatas ir kyla dėl šiuolaikinės saugumo aplinkos skiriamąo bruožo – asimetrinio pobūdžio naujųjų karų, manytina, jog ne visų kariuomenės veiklų įgyvendinimui yra būtinos karių kultūrinės kompetencijos. Galima daryti prielaidą, jog kariniam ir po-

litiniam elitui atsižvelgiant į šiandieninę saugumo aplinką, karių kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos tik į tam tikro tipo karines doktrinas, nukreiptas į asimetrinius, žemo intensyvumo karus. Taigi, karinės doktrinos yra priemonė keisti karinės galios struktūrą, o kultūrinių kompetencijų įtraukimas į skirtingo tipo karines doktrinas atspindi, kiek ir kokių karinių veiksmų planavime kultūriniam veiksmui teikiama svarba.

Atkreiptinas dėmesys, kad saugumo ir kariuomenės operacijų aplinka apskritai neturi būti apribojama kultūrinio veiksnio įtaka karybai. Kiti veiksniai, kylantys dėl besikeičiančios saugumo aplinkos ir įsiterpiančios į karinės galios struktūrą, šiame darbe nėra analizuojami. Šio darbo tikslas yra pagrįsti kultūrinio veiksnio įtraukimo į karinės galios struktūrą priežastis ir svarbą, išskyrus jį kaip pagrindinį tyrimo objektą. Atsižvelgiant į šias sąsajas, galutinis kultūrinių kompetencijų įsiterpimo į karinės galios struktūrą tikslas yra karinės galios didėjimas per karių įgūdžių plėtrą, pritaikant kariuomenę platesniam veiklos spektrui, apimančiam ne tik kario kovotojo, bet ir kario diplomato įgūdžius.

Šių teiginių ir sudaryto tyrimo modelio patikimumas yra nagrinėjamas 3 skyriuje.

3. KULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS KARINĖS GALIOS STRUKTŪROJE

3.1. Tyrimo struktūra ir metodologija

Šiame poskyryje aprašoma empirinio tyrimo metodologija. Pirmiausiai pateikiamas tyrimo dizainas: tyrimo teorinio modelio kriterijai ir rodikliai, nurodoma, kokiais metodais bus renkama informacija ir atliekamas tyrimas. Teorinė dalis yra paremta trijų elementų – karinės galios, kultūrinių kompetencijų ir saugumo aplinkos analize, pagrindžiant, jog kultūrinės kompetencijos į karinės galios struktūrą yra įtraukiamos per koncepcinį karinės galios elementą – karines doktrinas. Empirinė dalis, pirmiausia, yra skirta teorinėje dalyje suformuotos sąveikos patvirtinimui. Šis sąveikos patvirtinimas empirinėje dalyje remiasi karinės galios pagrindinio elemento – karinių doktrinų analize. Analizuojant karines doktrinas tiriama, kokiose karinėse doktrinose įtvirtinamos kultūrinės kompetencijos, kokiais aspektais ir pan. Be to, sąveikos pagrindimo sustiprinimui tiriamas karinio ir politinio elito, formuojančio karines doktrinas, suvokimo turinys ir NATO politinių lyderių retorika. Tyrimo etapai nurodomi ir aprašomi 4 lentelėje.

4 lentelė. Empirinio tyrimo dizainas⁴³³

Kriterijai	Rodikliai	Atvejai	Informacijos rinkimo metodai	Duomenų analizės metodai
	Kultūrinės kompetencijos NATO karinėse doktrinose	1. NATO	Dokumentų analizė (karinės doktrinos ir kiti kariuomenės veiklą reglamentuojantys dokumentai)	<ul style="list-style-type: none"> • Pirminių duomenų analizė • Kokybinė turinio analizė • Interpretacinis metodas

433 Šaltinis: sudaryta autorės.

4 lentelės tęsinys

Kultūrinės kompetencijos karinės galios struktūroje	Kultūrinės kompetencijos NATO politinių lyderių retorikoje	1. NATO	Kokybinis tyrimas: tematinė turinio analizė	<ul style="list-style-type: none"> • Kokybinė turinio analizė • Lyginamoji analizė • Interpretacinis metodas
	Kultūrinės kompetencijos nacionalinių valstybių karinėse doktrinose	1. JAV 2. Jungtinė Karalystė 3. Nyderlandai 4. Lietuva	Dokumentų analizė (karinės doktrinos ir kiti kariuomenės veiklą reglamentuojantys dokumentai)	<ul style="list-style-type: none"> • Pirminių duomenų analizė • Antrinių duomenų analizė • Kokybinė turinio analizė • Lyginamoji analizė • Interpretacinis metodas
	Karinių doktrinų formuotojų – politinio ir karinio elito suvokimo turinys	1. JAV 2. Jungtinė Karalystė 3. Nyderlandai 4. Lietuva	Kokybinis tyrimas: ekspertų giluminis interviu	<ul style="list-style-type: none"> • Kokybinė turinio analizė • Lyginamoji analizė • Interpretacinis metodas

Kaip pateikiama 4 lentelėje, siekiant atskleisti karių kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveiką, tyrimas išskaidomas į keturias, tarpusavyje susijusias, dalis.

Pirmiausia tiriamos karių kultūrinės kompetencijos NATO doktrininiuose dokumentuose. Karių kultūrinių kompetencijų standartizavimo klausimas, pirmiausia, yra NATO kompetencijų klausimas, taigi tikslinga manyti, kad NATO taikoma praktika yra perimama ir/ar pritaikoma valstybių narių. Visgi, NATO taikoma praktika yra rekomendacinio pobūdžio, tad kultūrinės kompetencijos NATO narių karinėse doktrinose nebūtinai atspindi NATO kultūrinių kompetencijų perspektyvą. Atsižvelgiant į šias prielaidas, tikslinga analizuoti NATO narių karines doktrinas, taip atskleidžiant, kokią įtaką struktūrinis lygmuo (NATO) daro vienietų lygmeniui (NATO valstybės).

Antra, sąveikos pagrindimui analizuojama NATO politinių lyderių retorika, leidžianti identifikuoti kultūrinės kompetencijas apimančią tematiką NATO lygmeniu bei atskleisti kultūrinių kompetencijų raidos aspektus NATO

doktrininiuose dokumentuose.

Trečia, analizuojami JAV, Jungtinės Karalystės, Nyderlandų ir Lietuvos doktrininiai dokumentai. **Atvejų pasirinkimą lėmė** tai, kad JAV, Jungtinė Karalystė įgyvendina daugiausia tarptautinių operacijų, turi daug kovinės patirties, o šių valstybių kariuomenių sudėtis pasižymi daugiakultūriškumu⁴³⁴. JAV laikytina valstybe, kurios patirtis tarptautinių operacijų metu daro didžiausią įtaką kitų valstybių praktikos formavimui, tačiau reikia pažymėti, jog tik XX a. pabaigoje didžiosios valstybės, tokios kaip JAV, Jungtinė Karalystė, ėmė ištraukti į taikos palaikymo operacijas, kuriose ir išryškėjo kultūrinių kompetencijų poreikis. Į šias operacijas didžiosios valstybės Šaltojo karo laikotarpiu neįsitraukdavo dėl tuo metu vyravusių nešališkumą pabrėžiančių taikos palaikymo doktrinų. XX a. antroje pusėje taikos palaikymo operacijos iš esmės buvo „vidutinių valstybių“, tokių kaip Nyderlandai, atsakomybės sritis⁴³⁵. Tačiau, atvejų analizėje išskirtini Nyderlandai kaip valstybė, daug dėmesio skirianti intelektualinei karybos raidai. Lietuvos atvejis atspindi nacionalinės valstybės atvejo analizę. Tyrimui pasirinktų valstybių išsitraukimo į tarptautines karines operacijas mastas skiriasi – 2018–2019 m. duomenimis, apie 177000 JAV⁴³⁶, 8200 Jungtinės Karalystės⁴³⁷, 500 Nyderlandų⁴³⁸ ir iki 140 Lietuvos⁴³⁹ ginkluotųjų pajėgų karių dalyvavo tarptautinėse operacijose. Skirtumai tarp valstybių išsitraukimo į karines operacijas masto sudaro palankias sąlygas palyginti skirtingų pajėgumų valstybių skiriamą dėmesį kultūrinėms kompetencijoms.

Ketvirta, tiriami kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karines doktrinas lemiantys veiksniai, remiantis karinių doktrinų formuotojų – politinio ir ka-

---

434 Žr. Haesebrouck T., „EU Member State Participation in Military Operations: a Configurational Comparative Analysis“, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 30, No. 2-3, 2017, p. 137-159.

435 Segal D. R. „Current Developments and Trends in Social Research in Military“, kn. Caforio G. (sud.), *Social Sciences and the Military. An Interdisciplinary Overview*, supra note 326, p. 60.

436 Number of Military and DoD Appropriated Fund (APF) Civilian Personnel Permanently Assigned By Duty Location and Service/Component (as of June 30, 2019), *Defense Manpower Data Center*, [žiūrėta 2019-08-15].

437 Ministry of Defence, *Quarterly Location Statistics*, April 2019. Prieiga internetu: <https://www.gov.uk/government/statistics/location-of-uk-regular-service-and-civilian-personnel-annual-statistics-2019>, [žiūrėta 2019-08-15].

438 Nyderlandų gynybos ministerija, „Missions Abroad“. Prieiga internetu: <https://english.defensie.nl/topics/missions-abroad>, [žiūrėta 2019-08-15].

439 Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, „Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse operacijose ir mokymo misijose“. Prieiga internetu: https://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/tarptautines_operacijos.html, [žiūrėta 2019-08-15].

rinio elito – tarpusavio sąveika ir grėsmių suvokimu. Politinio ir karinio elito suvokimo turinio analizė sudaro sąlygas išsamiau atskleisti ir pagrįsti, kodėl kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos į karines doktrinas kaip karinė inovacija. Tiriamas valstybių, kurių doktrininiai dokumentai buvo analizuoti trečioje tyrimo dalyje, politinio ir karinio elito suvokimo turinys.

Tyrimo strategija. Siekiant atskleisti kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveiką, taikoma trianguliacinio matavimo strategija. Darbe atliekamas kokybinio pobūdžio tyrimas, kurį galima apibūdinti kaip „sisteminą, ne-struktūrizuotą atvejo ar individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimą natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį, holistinį jų paaiškinimą“⁴⁴⁰. Duomenų rinkimui naudojami metodai: dokumentų analizė, tematinė turinio analizė ir ekspertiniai interviu. Duomenų analizei naudojami metodai: pirminių ir antrinių šaltinių analizė, kokybinė turinio analizė, lyginamoji analizė ir interpretacinis metodas (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Empirinio tyrimo etapai⁴⁴¹

I etapas	Dokumentų analizė	Tikslas – nustatyti, kaip ir kokio tipo karinėse doktrinosse reglamentuojamos kultūrinės kompetencijos
II etapas	Tematinė turinio analizė	Tikslas – gauti informacijos, kaip formuojamas kultūrinių kompetencijų diskursas NATO politinių lyderių retorikoje
III etapas	Ekspertinis interviu	Tikslas – gauti informacijos apie karių kultūrinių kompetencijų įtraukimo į NATO valstybių karines doktrinas priešastis

Dokumentų analizė. Dokumentų analizės metodo taikymu siekiama atskleisti, kaip ir kokiuose NATO ir NATO narių pirminiuose dokumentuose – karinėse doktrinosse ir kituose kariuomenės veiklą ir karo tarnybą reglamentuojančiuose dokumentuose – apibrėžiamos karių kultūrinės kompetencijos, nesiiamt vertinti kultūrinių kompetencijų mokymų efektyvumo kiekvienoje tiriamoje valstybėje. Dokumentų analizės metodu siekiama sistemiškai pa-

440 Kardelis K., *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex, 2002, p. 273.

441 Šaltinis: sudaryta autorės.

žvelgti į karines doktrinas (dokumentus) ir atskleisti, kaip kultūrinės kompetencijos kinta skirtingose doktrinos. Svarbu atkreipti dėmesį, jog strateginėse karinėse doktrinos neretai pateikiamos tik kultūrinių kompetencijų gairės, todėl, siekiant išplėsti informacinį lauką, į tyrimą įtraukiamos visos karinės doktrinos – tiek strateginės, tiek operacinės bei taktinės – ir kiti kariuomenės veiklą ir karo tarnybą reglamentuojantys dokumentai, tokie kaip kariuomenės vado, ministrų įsakymai, reglamentai ir pan. Nesant pakankamo pirminių dokumentų prieinamumo, kokybinė duomenų analizė papildoma ir antriniais šaltiniais – moksline literatūra, kurioje analizuojamos tiriamų valstybių karinės doktrinos ir/ar kiti kariuomenės veiklą ir karo tarnybą reglamentuojantys dokumentai. Kokybinė NATO ir NATO narių karinių doktrinų ir kitų kariuomenės veiklą reglamentuojančių dokumentų analizė atliekama remiantis šiais kriterijais:

1. Nustatyti, kada po Šaltojo karo kultūrinės kompetencijos imtos įtraukti į karines doktrinas.

2. Išanalizuoti, kokio tipo karinėse doktrinos reglamentuojamos kultūrinės kompetencijos.

3. Atskleisti, kaip doktrininiuose dokumentuose yra reglamentuojamos kultūrinės kompetencijos:

- 3.1. kultūrinių kompetencijų mokymų metodai ir trukmė;

- 3.2. kultūrinių kompetencijų diferenciacija atsižvelgiant į karių vykdomą veiklą, užimamas pareigas ar karinius laipsnius.

4. Atskleisti tarptautinių operacijų ir/ar kitų valstybių patirties įtaką kultūrinių kompetencijų kaitai.

5. Palyginti teorinio kultūrinių kompetencijų modelio atitiktį karinėse doktrinos reglamentuojamoms kultūrinėms kompetencijoms.

Tyrimo metu analizuojamos karinės doktrinos ir kiti kariuomenės veiklą reglamentuojantys dokumentai nuo NATO ir NATO narių ištraukimo į tarptautines operacijas po Šaltojo karo nuo 1990 m. rugpjūčio mėn. iki 2019 m. birželio mėn. NATO atvejo analizei naudojami doktrininiai dokumentai, pateikiami oficialiame NATO tinklapyje (www.nato.int). JAV atvejo analizei – Tėvynės saugumo skaitmeninės bibliotekos (angl. *Homeland Security Digital Library*) duomenų bazė (www.hsdl.org), kurioje atrinktos JAV Gynybos departamento (angl. *Department of Defense*) ir JAV kariuomenės departamento

(angl. *Department of the Army*) publikuoti doktrininiai dokumentai. Jungtinės Karalystės – Jungtinės Karalystės vyriausybės tinklapis (<https://www.gov.uk>), kuriame atrinktos Jungtinės Karalystės Plėtros, koncepcijų ir doktrinų centro (angl. *Development, Concepts and Doctrine Centre*) publikuoti doktrininiai dokumentai. Nyderlandų – Nyderlandų gynybos ministerijos tinklapyje (www.government.nl) pateikta Nyderlandų gynybos doktrina ir antriniai šaltiniai. Lietuvos – Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos tinklapyje publikuotos karinės doktrinos (www.kariuomene.kam.lt) ir Lietuvos kariuomenės „Avilio“ sistemoje esantys kariuomenės veiklą reglamentuojantys dokumentai. Iš viso peržiūrėta per 300 pirminių šaltinių, į tyrimą įtraukti 69 šaltiniai, kuriuose minimos kultūrinės kompetencijos. Pasikartojantys dokumentai, pavyzdžiui, karinių doktrinų atnaujinimai, neturintys didelės įtakos tyrimui (kultūrinių kompetencijų reglamentavimas išlaikomas toks pat, kaip ir ankstesnėje doktrinoje) į tyrimą nėra įtraukiami. Informacija papildoma 35 antriniais šaltiniais. Dokumentai pateikiami chronologine tvarka.

Tematinė turinio analizė. Tyrime taikant vieną iš diskurso analizės metodų – tematinę turinio analizę, tiriamas kultūrinių kompetencijų diskurso formavimas NATO politinių lyderių retorikoje – analizuojami oficialiame NATO puslapyje <http://www.nato.int/> anglų kalba pateikiami oficialūs pranešimai žiniasklaidai. Tiriamuoju laikotarpiu nuo 1990 m. rugpjūčio mėn. iki 2019 m. gruodžio mėn. tematiškai sugrupuotos NATO politinių lyderių 235 žinutės. Tiriami NATO politiniai lyderiai, tačiau nėra analizuojami atskirų valstybių narių politikai. NATO pagrindinis politinis veikėjas yra generalinis sekretorius, kuris ne tik reprezentuoja organizaciją, bet ir yra visų jos valstybių narių pozicijų atstovas. Politiniam lygmeniui taip pat priskiriami Sąjungininkų pajėgų vadavietės operacijoms (angl. – *Supreme Allied Commander Europe*, trump. – SACEUR) ir Sąjungininkų pajėgų vadavietės transformacijai (angl. *Supreme Allied Command Transformation*, trump. – SACT) vadai.

Ekspertinis interviu. Šis metodas naudojamas siekiant atskleisti politinių ir karinių lyderių, formuojančių karines doktrinas, kultūrinių kompetencijų įtraukimo į karines doktrinas priežastis. Ekspertai buvo atrinkti taikant tikslinę atranką, t. y. apgalvotai, siekiant apklausti konkrečius asmenis, kurie dalyvavo karinių doktrinų formavime. Siekiant tyrimą prisodrinti informacija, bet esant ribotam prieinamumui prie dalies politinio ir karinio elito, formuo-

jančio karines doktrinas, papildomai interviu imami iš akademikų, analizuojančių tiriamų valstybių karines doktrinas ir / ar vedančių kariams kultūrinius mokymus.

Informantai ir jų charakteristika. Kokybinio tyrimo imties dydžiui nėra nustatyta griežtų reikalavimų,⁴⁴² todėl, remiantis savanoriškumo principu, apklausti 12 karinių lyderių bei akademikų. Pasirinkti informantai atitiko bent vieną iš dviejų kriterijų: a) prisidėjo prie tiriamos valstybės karinės doktrinos formavimo ir / arba b) moksliniame lygmenyje analizavo tiriamos valstybės karinę (-es) doktriną (-as) ir / ar vykdė kariams kultūrinius mokymus. Politiniai lyderiai (10 ekspertų) atsisakė būti įtraukti į apklausą, teigdami, jog karines doktrinas formuoja išimtinai karinis elitas. Ekspertų skaičius nebuvo nustatytas prieš atliekant tyrimą, buvo remiamasi informacijos prisodrinimo principu. Gavus informaciją iš 12 informantų, informacija ėmė kartotis, todėl duomenų rinkimas buvo užbaigtas. Siekiant mokslinio korektiškumo ir užtikrinant tiriamųjų anonimiškumą, ekspertų vardai ir pavardės perkoduojami į skaičius nuo 1 iki 12, t. y. *Informantas nr. 1, Informantas nr. 2* ir t. t. Tyrime dalyvavusių asmenų demografinės charakteristikos pateikiamos 6 lentelėje.

6 lentelė. Tyrime dalyvavusių asmenų demografinės charakteristikos⁴⁴³

Nr.	Informantas	Atstovaujama valstybė	Eksperto statusas	Atstovaujama institucija
1.	<i>Informantas nr. 1</i>	JAV	Akademikas, atsargos karininkas, veda kariams kultūrinius mokymus	JAV oro pajėgų kultūros ir kalbos centras (angl. <i>US Air Force Culture & Language Center</i>)
2.	<i>Informantas nr. 2</i>	JAV	Akademikas, veda kariams kultūrinius mokymus	JAV karinio jūrų laivyno koledžas (angl. <i>US Naval War College</i>)

442 Paston D. C., *Qualitative Evaluation and Research Methods*, 2nd edition, Newbury Park: Sage Publications, 1990.

443 Šaltinis: sudaryta autorės.

6 lentelės tęsinys

3.	<i>Informantas nr. 3</i>	JAV	Akademikas, atsargos karininkas, veda kariams kultūrinius mokymus	JAV oro pajėgų kultūros ir kalbos centras (angl. <i>US Air Force Culture & Language Center</i>)
4.	<i>Informantas nr. 4</i>	Jungtinė Karalystė	Akademikas, atsargos karininkas	Kranfildo universitetas (angl. <i>Cranfield University</i>)
5.	<i>Informantas nr. 5</i>	Jungtinė Karalystė	Karininkas, akademikas	Jungtinės Karalystės gynybos ministerija (angl. <i>British Ministry of Defence</i>)
6.	<i>Informantas nr. 6</i>	Jungtinė Karalystė	Karininkas, akademikas	Jungtinės Karalystės gynybos ministerija
7.	<i>Informantas nr. 7</i>	Nyderlandai	Atsargos karininkas	Nyderlandų gynybos akademija (angl. <i>Netherlands Defence Academy</i>)
8.	<i>Informantas nr. 8</i>	Nyderlandai	Karininkas, akademikas	NATO štabas Italijoje (angl. <i>NATO Headquarters Italy</i>)
9.	<i>Informantas nr. 9</i>	Nyderlandai	Akademikas	Nyderlandų gynybos akademija
10.	<i>Informantas nr. 10</i>	Lietuva	Karininkas	Lietuvos kariuomenės Mokymo ir doktrinų valdyba
11.	<i>Informantas nr. 11</i>	Lietuva	Atsargos karininkas	Lietuvos kariuomenės Mokymo ir doktrinų valdyba
12.	<i>Informantas nr. 12</i>	Lietuva	Akademikas, veda kariams kultūrinius mokymus	Vytauto Didžiojo universitetas

Tyrimo procesas. Tyrimas vykdytas 2019 metų sausio – birželio mėnesiais.

Tyrimo etika. Informantai dalyvavo tyrime savanoriškai. Tyrimo dalyviai buvo raštu informuoti, kad bus užtikrintas informacijos konfidencialumas ir anonimiškumas.

Tyrimo duomenų rinkimui naudojamas interviu metodas laikomas vienu svarbiausių kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodų⁴⁴⁴. Interviu metodo taikymas grindžiamas prielaida, kad prasminga suprasti tiriamųjų požiūrius,

444 Valackienė A., Mikėnė S., *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika*, Kaunas: Technologija, 2008, p. 131.

nuomones, vertinimus, suvokti jų patirtis⁴⁴⁵. Vertinimo instrumentu šiame tyrime pasirinktas pusiau struktūruotas interviu, kuris „nepirriša prie klausimų tvarkos ar numatytų pasakyti žodžių <...>, todėl interviu gaunama išsamesnių, susistemintų duomenų“⁴⁴⁶. Naudojamą duomenų rinkimo instrumentą – pusiau struktūruoto interviu klausimyną (žr. 1 priedą) sudaro trys klausimų blokai: instrukcinis – motyvacinis, diagnostinis ir demografinis. Diagnostinį bloką sudaro 7 pagrindiniai klausimai ir 13 šiuos klausimus detalizuojančių papildomų klausimų, kurie pateikiami negavus pakankamos informacijos informantui atsakius į pagrindinius klausimus. Demografinį bloką sudaro klausimai apie atstovaujama instituciją, einamas pareigas, darbo karinėse struktūrose trukmę, karinį ir/ar akademinį laipsnį.

Informantams pateikiami atviri klausimai, leidžiantys išreikšti savo nuomonę ir žinomą informaciją, nenukrypstant nuo pagrindinės interviu temos – kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveikos analizės. Interviu numatyti probleminiai klausimai atitinka darbo teorinėje dalyje aprašytą karių kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveiką. Dalis struktūruotų interviu buvo vykdoma žodžiu, kita dalis, esant ribotam prieinamumui prie informantų – susirašinėjant elektroniniais laiškais ar telefonu. Ekspertinio interviu metu gauti duomenys buvo analizuojami atliekant kokybinę duomenų turinio analizę, kurios pagrindą sudaro tekstų pavidalu išreikštos informacijos interpretavimas ir sisteminimas⁴⁴⁷. Kokybinė duomenų turinio analizė apima daugkartinį tekstų skaitymą, interpretavimą ir pagrindimą patvirtinančius teiginius iš tekstų⁴⁴⁸, leidžiančius daryti išvadas sistemingai atpažįstant tam tikras pranešimų charakteristikas⁴⁴⁹.

---

445 Bitinas B. et al., *Kokybinių tyrimų metodologija*, Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008, p. 152.

446 Rupšienė L., *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 67–68.

447 Bitinas B. et al., *op. cit.*, p. 136.

448 Žydžiūnaitė V. et al., „Socialinio pedagogo adaptacijos kokybinė diagnostika“, *Pedagogika*, 2005, p. 23–31, p. 25.

449 Berg B. L., *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*, Boston: Allyn and Bacon, 2001, p. 241.

Tyrimo išlygos:

1. analizuojamos taktinės, operacinės ir strateginės karinės doktrinos, atsi-
ribojant nuo valstybės didžiosios strategijos, kadangi didžioji strategija atspin-
di valstybės nekarinę galią;

2. analizė neapima neformalių karinių doktrinų. Darbe karinės doktrinos
siejamos išimtinai su rašytinėmis doktrinomis – formaliai patvirtintais ir pa-
skelbtais dokumentais;

3. kultūrinių kompetencijų sąveika su kitais karinės galios elementais (mo-
raliniu ir fiziniu) šiame tyrime nėra analizuojama.

Tyrimo kokybę užtikrinantys veiksniai. Duomenų rinkimo metodo ir instrumentų patikimumas ir validumas. Darbo tyrime naudojamas interviu metodas sudaro sąlygas įsigilinti į kiekvieno iš tiriamųjų asmeninį požiūrį ir nuostatas, susijusias su tiriamuoju reiškiniu. Duomenų patikimumo siekiama imant interviu iš kelių kategorijų tiriamųjų, atstovaujančių skirtingoms NATO valstybėms. Tai leidžia išplėsti tiriamojo reiškinio aprašymo ir analizės gali-
mybes. Duomenų validumą užtikrina ir pusiau struktūruoto interviu metodo naudojimas, sudarančio sąlygas užduoti papildomus ir/ar patikslinamuosius klausimus, taip išvengiant neteisingo informacijos interpretavimo.

Duomenų analizės metodo patikimumas ir validumas. Kokybinė duo-
menų turinio analizė sudaro sąlygas ne tik detaliam aprašyti tiriamąjį reiškinį,
bet ir atlikti giluminę tiriamojo reiškinio analizę, o siekiant duomenų analizės
metodo validumo, transkribuota interviu metu gauta informacija pateikiama
informantams, kad jie patikslintų, jei, jų manymu, transkripcijos atliktos ne-
teisingai.

3.2. Kultūrinės kompetencijos NATO

3.2.1. NATO doktrinių dokumentų analizė

NATO transformacija po socialistinės sistemos žlugimo buvo nulemta globalios saugumo aplinkos pokyčių ir paties Aljanso savo tapatybės paieškų žlugus dviejų karinių blokų priešpriešai. Nors po Šaltojo karo sumažėjo NATO kaip gynybinio aljanso reikšmė, Balkanuose išplieskė etnonacionalistiniai, genocidiniai ir kiti panašaus pobūdžio konfliktai, kurie kėlė tiesioginį pavojų Europos šalims. Šių konfliktų kontekste NATO ėmė kurti naują tapatybę – tapo antrosios kartos taikos palaikymo veikėju euroatlantinėje zonoje, taip išlaikydama svarbaus tarptautinių santykių veikėjo statusą⁴⁵⁰. Dar prieš 1990-uosius nedaugelis tikėjosi, kad ne karinės, o taikos palaikymo, rekonstrukcijos ir panašaus pobūdžio operacijos taps vienu svarbiausių ir ilgalaikių NATO uždavinių bei įsipareigojimų po Šaltojo karo⁴⁵¹.

Nepaisant Aljanso narių ištraukimo į koalicines tarptautines operacijas ir vis didėjančios karių kultūrinių kompetencijų svarbos, dažniausiai kultūrinių kompetencijų poreikis išreiškiamas ne tiek NATO, kiek valstybių nacionalinėse karinėse doktrinos. Viena vertus, NATO lygmeniu pastebimas tam tikras kultūrinių kompetencijų svarbos įvertinimas – NATO organizuoja kultūrinių kompetencijų mokymus ar įtraukia kultūrinės kompetencijas į mokymo programas, tokias kaip „misijos pakartojimo pratimus“ (angl. *Mission Rehearsal Exercises*), be to, steigiami komitetai ir darbo grupės sprendžiant kultūrinių kompetencijų standartizavimo klausimą. Kita vertus, iki pastarųjų metų tai buvo daugiau techninis veiksmas, nei siekis įtraukti karius į kultūrų sąveiką ar skatinti karių bendradarbiavimą kultūriniu lygmeniu, o kultūriniai mokymai buvo daugiau *ad hoc* iniciatyvos, kurios nebuvo standartizuotos NATO strateginiuose dokumentuose⁴⁵². Nesant kultūrinių mokymų standartizavimo NATO lygmeniu, narės skirtingai interpretavo karių kultūrinės kompetencijas

450 Kfir I., „NATO’s Paradigm Shift: Searching for a Traditional Security-Human Security Nexus“, *Contemporary Security Policy*, Vol. 36, Iss. 2, 2015, p. 220–221.

451 Uifaleanu O. L., *supra note* 355, p. 9.

452 *Assessing the Impact of Cultural Awareness and Public Perceptions in NATO Operations*, Seminar held on 24 October 2013, NATO HQ, Report, 11 November 2013.

ir jų poreikį tarptautinių operacijų metu⁴⁵³. Takoskyrą tarp NATO narių didino ir tai, kad Aljansui priklausančios valstybės ne tik skirtingai interpretavo karių kultūrinės kompetencijas, bet ir skirtingais lygmenimis įgyvendino įvairius sprendimus ruošdamos kultūriškai kompetentingus karius⁴⁵⁴.

Vienu pirmųjų pokyčių įtraukiant kultūrinį veiksnį į karinius dokumentus NATO lygmeniu galima laikyti NATO Strateginę koncepciją (1999 m.). Šioje koncepcijoje nėra kalbama apie kultūrinį veiksnį *per se*, tačiau išryškinama sąveika tarp karinių pajėgų ir civilinės aplinkos (tiek vyriausybės, tiek nevyriausybės). Civilių ir karių bendradarbiavimas šioje koncepcijoje įvardijamas kaip tarpusavyje susijęs: „vis dažniau kariuomenės padeda civilinėms valdžios institucijoms; tuo pat metu civilinė parama karinėms operacijoms yra svarbi logistikai, ryšiams, medicininei pagalbai ir viešiesiems ryšiams“⁴⁵⁵. „Vadove 2001“ (angl. *NATO Handbook 2001*) deklaruojami trys pagrindiniai NATO pajėgų pokyčiai: „1. sumažinti karinių vienetų dydį ir parengtį; 2. didinti karinių vienetų lankstumą ir mobilumą; 3. kurti daugianacionalines koalicijos pajėgas“⁴⁵⁶. Įgyvendinant šiuos pokyčius 2001 m. sukurta civilių ir karių bendradarbiavimo grupė, o 2003 m. Aukščiausioji jungtinių pajėgų Europoje vadavietė (angl. *Supreme Headquarters Allied Powers Europe*, trump. – SHAPE) sukūrė NATO karių ir civilių bendradarbiavimo (trump. – CKB, angl. *Civil-Military Co-operation*, trump. – CIMIC) doktriną siekdama įgyvendinti Strateginėje koncepcijoje numatytus tikslus⁴⁵⁷. Viena iš CKB kuopų pagrindinių užduočių – rinkti kultūrinę informaciją ir pritaikyti ją apmokant karius⁴⁵⁸. Plečiant karių ir civilių bendradarbiavimo institucionalizavimą 2007 m. įsteigtas NATO karių ir civilių kompetencijos centras (angl. *CIMIC Center*

453 *Multinational Interoperability Council Coalition Building Guide*, supra note 379, p. 7-9.

454 Trochowska K., supra note 88, p. 87-89.

455 *The Alliance's Strategic Concept*, Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C., NAC-S(99) 65, 1999. Prieiga internetu: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, [žiūrėta 2015-12-01].

456 Tresch T. S., „Cultural and Political Challenges in Military Missions: How Officers View Multiculturalism in Armed Forces“, kn. Caforio G. (sud.), *Advances in Military Sociology: Essays in Honor of Charles C. Moskos*, 2015, p. 109-123, p. 112.

457 *Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation*, NATO Standard AJP-3.4.9(A), Edition A, Version 1, 2013.

458 „From Cultural Understanding to Cross Cultural Competence“. Prieiga internetu: <http://www.cimic-coe.org/products/conceptual-design/cimic-innovation/advanced-cultural-competence-aac/cross-cultural-competence-ccc/>, [žiūrėta 2015-12-01].

of Excellence, trump. – CCOE)⁴⁵⁹.

Danijos vyriausybė kartu su NATO narių parama taip pat ėmėsi iniciatyvos ir 2004 metų pabaigoje pristatė visaapimančio požiūrio (angl. *Comprehensive approach*) koncepciją Aljanso darbotvarkėje⁴⁶⁰. Visaapimantis požiūris, pavadintas „Suderintas planavimas ir veiksmai“ (angl. *Concerted Planning and Action*), žymi strateginę evoliuciją – Danijos iniciatyva buvo siekiama gerinti civilių ir karių bendradarbiavimą⁴⁶¹, nors ir nebuvo apibrėžti rėmai ar kodifikuota turima praktika, ypač NATO bendradarbiaujant su išorės veikėjais šioje srityje. Iniciatyvos tikslas buvo ne sukurti naujus, nepriklausomus NATO pajėgumus, bet sustiprinti Aljanso gebėjimą bendrauti su kitais tarptautiniais veikėjais ir pagerinti NATO misijas šiose zonose⁴⁶².

NATO viršūnių susitikime Bukarešte 2008 m. balandį Aljanso vadovai patvirtino veiksmų planą, rengiant ir įgyvendinant NATO indėlį į visaapimančią požiūrį. NATO siekė tobulinti krizių valdymo priemones ir stiprinti Aljanso gebėjimą dirbti kartu su šalimis partnerėmis, tarptautinėmis, nevyriausybinėmis organizacijomis ir šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, lyderiais⁴⁶³. NATO viršūnių susitikime Lisabonoje 2010 m. priimta nauja strateginė koncepcija⁴⁶⁴. „Pagrindiniai koncepcijos elementai sietini su visaapimančio požiūrio taikymu operacijose, glaudesniu tarpusavio bendradarbiavimu su kitais operaciniame rajone veikiančiais dalyviais ir civilinių pajėgumų plėtojimu. <...> Absoliuti dauguma priemonių sietina su civilinių pajėgumų plėtojimu, taip pat atkreipiamas dėmesys į gana naujas Aljansui funkcijas – vietinių pajėgų apmokymą. Tai nėra naujos funkcijos *per se*, kadangi NATO vykdo mokymus Afganistane, Kosove ir Irake. Tiesiog šioms funkcijoms suteikiamas

---

459 *Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation, supra note 457.*

460 Ovidiu L. U., *NATO's Comprehensive Approach – A Challenge for Cultural Training*, Strategy research project, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, 2010, p. 7.

461 Fischer K., Christensen J. T. „Improving Civil-Military Cooperation the Danish Way“, *NATO Review*, 2005. Prieiga internetu: <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/english/special.html> [žiūrėta 2015-11-26].

462 Uifaleanu O. L., *supra note 355*, p. 9.

463 Ibid.

464 *Active Engagement, Modern Defence*, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation, Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010.

didelis svoris planuojant ir įgyvendinant operacijas⁴⁶⁵.

Konfliktai Irake ir Afganistane išryškino visapusiško karių ir civilių bendradarbiavimo poreikį tarptautinių karinių operacijų metu bei atvėrė galimybes instituciniams pokyčiams didinant karių ir civilių kultūrinės kompetencijas⁴⁶⁶. Akademinėje literatūroje analizuojant visa apimančio požiūrio taikymą karinėms operacijoms, atkreipiamas dėmesys į provincijų atkūrimo grupes – vienetus, kuriuos sudaro karinės, civilinės ir diplomatinės dalys. Tokių grupių tikslas – išplėsti centrinės valdžios pasiekiamumą, sustiprinti saugumą vykdant saugumo sektoriaus reformą ir rekonstrukciją⁴⁶⁷. Bendradarbiavimo tarp civilių ir karių didinimas žymėjo ne tik koordinavimo, bet ir esminius strateginio mąstymo pokyčius, pradėdant įtraukti kultūrinį veiksni į strateginį planavimą⁴⁶⁸.

Tokie skandalai kaip Korano sudeginimas Afganistane 2012 metais, seksualinis vaikų išnaudojimas Dramblio Kaulo Krante, Haityje ir Konge parodė, kad karių kultūrinės kompetencijos NATO lygmeniu nepakankamos⁴⁶⁹. Kaip kitos kultūros neišmanymas gali turėti mirtinų pasekmių, geriausiai iliustruoja žalia–mėlyna išpuoliai Afganistane, sietini su kultūriniais skirtumais, atsiradusiais koalicijos partneriams apmokant Afganistano saugumo pajėgas. Afganistano saugumo pajėgos vidaus išpuolių metu nužudė apytiksliai 45 NATO karius. Dažniausiai tokių išpuolių organizavimu buvo kaltinami Talibano kariai, tačiau, NATO lyderių teigimu, tik ketvirtadalis tokių išpuolių gali būti priskiriami Talibano kovotojams, infiltruotiems į Afganistano saugumo pajėgas. Didžioji dalis šių išpuolių kilo dėl nesusipratimų, kultūrinių skirtumų ir Afganistano karių asmeninio nepasitenkinimo koalicijos kariais⁴⁷⁰.

Žalia–mėlyna išpuoliai patraukė ir tuometinio NATO generalinio sekretoriaus Anders Fogh Rasmussen dėmesį – 2012 m. rugsėjo 5 d. telefoninio po-

465 Jasutis G., „Pokyčiai NATO operacijose: KFOR atvejis“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, 2012, Vol. 11, p. 69–84, p. 71–72.

466 Uifaleanu O. L., *supra note* 355, p. 9.

467 Williams M. J., *The Good War: NATO and the Liberal Conscience in Afghanistan*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011, p. 106-107.

468 Uifaleanu O. L., *supra note* 355, p. 9.

469 Blaise N., *Cultural Awareness Training in crisis management, its position in the ESDP/CSDP today*, New Horizons in European Studies, Aston University, 24-25 April 2014, p. 13.

470 Bezhan F., „The Deadly Consequences of Cultural Insensitivity in Afghanistan“. Prieiga internetu: <http://www.rferl.org/content/afghanistan-deadly-consequences-of-cultural-insensitivity/24707511.html>, [žiūrėta 2015-11-21].

kalbio su Afganistano prezidentu Hamid Karzai metu Rasmussen pripažino, kad karių kultūriniai mokymai NATO lygmeniu yra svarbus veiksnys siekiant sustabdyti augantį išpuolių prieš koalicijos karius skaičių. Be to, atkreipė dėmesį, kad siekiant sustabdyti viešus išpuolius prieš karius, būtina įtraukti į karines doktrinas ne tik patikrinimo procedūrų sustiprinimą, geresnę kontrolę, bet ir karių kultūrinės kompetencijas. Norint išvengti panašaus pobūdžio išpuolių prieš NATO karius, buvo išleista 28 puslapių „Brošiūra koalicijos pajėgų kultūrai suprasti“ (angl. *Brochure for Understanding the Culture of Coalition Forces*), skirta Afganistano kariams. Brošiūroje nurodomi pagrindiniai kultūriniai skirtumai tarp jų ir Vakarų kultūrų, pabrėžiant, kad jie neturėtų išsižeisti, jei Aljanso kariai užkelia kojas ant stalo, keikiasi ar tapšnoja jiems per nugaras, nes tai vakariečiai daro nesąmoningai, be ketinimo įžeisti⁴⁷¹.

2013 m. vasario 6 d. patvirtinta NATO sąjungininkų jungtinė civilių ir karių bendradarbiavimo doktrina (angl. *Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation*). Doktrina, suderinta tiek horizontaliai, tiek vertikalčiai NATO sąjungininkų jungtinių doktrinų hierarchijoje (angl. *Allied Joint Doctrine Hierarchy*, trump. – AJDH), patvirtino su karių ir civilių bendradarbiavimu susijusias funkcines sritis bei įgyvendino visa apimančią požiūrį. Su šia doktrina karių ir civilių bendradarbiavimas buvo modernizuotas, siekiant geriau įveikti operacijų aplinkoje kylančius iššūkius⁴⁷². NATO vystydama ir reglamentuodama karių ir civilių bendradarbiavimą, įtraukia ir kultūrinės kompetencijas į karinių veiksmų planavimą – doktrinoje numatoma, kad CKB kuopos analizuoja kultūros, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, kontekstą, taip pat teikia paramą planuojant ir įgyvendinant tarptautines operacijas, veda kultūrinius mokymus, užtikrina efektyvų bendradarbiavimą tarp karių ir civilių ir pan. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad karių kultūrinių kompetencijų mokymas paliekamas nacionalinių valstybių CKB kuopų atsakomybei, o kultūrinių kompetencijų standartizavimo NATO lygmeniu nebuvimas suteikia pagrindą valstybėms individualiai interpretuoti karių kultūrinės kompetencijas ir jų poreikį tarptautinių operacijų metu.

Galima teigti, jog NATO strateginiuose dokumentuose po Šaltojo karo kultūrinės kompetencijos pirmiausia išryškėja kaip sąveikumo tarp karių ir

471 Ibid.

472 *Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation, supra note 457.*

civilių didinimas. Greta šios tendencijos kultūrinių kompetencijų poreikis NATO strateginiuose dokumentuose nuo 2009 m. ima ryškėti ir kovos su sukilimais doktrinoje. ISAF karinės pajėgos palaipsniui įvedė kovos su sukilimais strategiją, kuri buvo nukreipta į vietinių šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, širdžių ir protų laimėjimą ir ISAF buvimo legitimizavimą misijos regione⁴⁷³. 2011 m. NATO sąjungininkų jungtinėje kovos su ginkluotais pasipriešinimais doktrinoje (angl. *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency*) pabrėžiama, jog į planavimo procesą turi būti įtraukti kultūriniai aplinkos aspektai, padedantys suformuoti kuo aiškesnį vietovės sociokultūrinį portretą, įvertinant ne tik sukilėlių stipriąsias puses, bet ir kitus kultūrinius aspektus⁴⁷⁴. 2016 m. NATO sąjungininkų jungtinėje kovos su ginkluotais pasipriešinimais doktrinoje (angl. *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency*) akcentuojama, jog „NATO pajėgos daug labiau nei bet kada anksčiau įsitraukia į operacijas, kuriose priešas įprastai yra tarp vietos gyventojų ir vykdo neteisėtą veiklą. <...> Operacijose, vykdomose tarp žmonių, NATO pajėgos susiduria su priešu, kuriam asimetrinė karyba yra norma <...>, todėl NATO pajėgos turi sutelkti dėmesį į misiją ir vietos gyventojus, suprantant sociokultūrinius veiksnius, politiką ir istoriją [prieš] puolant sukilėlių tinklą. Pagrindinis dėmesys tokių operacijų metu skiriamas gyventojams, [todėl] saugumo užtikrinimas ir geografinių sričių kontrolė <...> tampa būtinybe“⁴⁷⁵. Doktrinoje taip pat pabrėžiama kultūrinių kompetencijų svarba tokių operacijų metu: „efektyvios kovos su sukilėliais pajėgos turi turėti tiek kultūrinių kompetencijų, tiek bendrą supratimą apie šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, visuomeninį, ekonominį ir politinį kraštovaizdį“⁴⁷⁶ <...> Svarbiausias vaidmuo tenka kultūrinėms kompetencijoms, paremtoms civilių ir karių tarpusavio bendradarbiavimu“⁴⁷⁷.

Pastaruosius kelerius metus kultūrinės kompetencijos NATO lygmeniu

473 *NATO's Counterterrorism & Counterinsurgency Experience in Afghanistan, Lessons Learned Workshop Report*, NATO Centre of Excellence Defence Against Terrorism, Ankara, 18-20 November 2014, p. 69.

474 *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*, NATO Standard AJP-3.4.4, NATO Standardization Office, 2011, p. 2-7.

475 *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*, NATO Standard AJP-3.4.4, Edition A, Version 1, NATO Standardization Office, 2016, p. 1-4.

476 *Ibid*, p. 1-6.

477 *Ibid*, p. 2-32.

pradėtos įtraukti į platesnį karinių doktrinų spektrą – kultūrinių kompetencijų svarba akcentuojama 2018 m. NATO sąjungininkų jungtinėje civilių ir karių bendradarbiavimo doktrinoje (angl. *Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation*)⁴⁷⁸, 2016 m. NATO sąjungininkų jungtinėje saugumo pajėgų paramos doktrinoje (angl. *Allied Joint Doctrine for Security Force Assistance*)⁴⁷⁹, taip pat 2015 m. NATO sąjungininkų jungtinėje kariuomenės įnašo į stabilizaciją ir rekonstrukciją doktrinoje (angl. *Allied Joint Doctrine for the Military Contribution to Stabilization and Reconstruction*)⁴⁸⁰, 2015 m. NATO sąjungininkų jungtinėje jėgos apsaugos doktrinoje⁴⁸¹, 2014 m. NATO sąjungininkų jungtinėje psichologinių operacijų doktrinoje (angl. *Allied Joint Doctrine for Psychological Operations*)⁴⁸², 2014 m. NATO sąjungininkų jungtinėje taikos palaikymo operacijų doktrinoje (angl. *Allied Joint Doctrine for the Military contribution to Peace Support*)⁴⁸³ ir daugelyje kitų NATO doktrinų.

Šių doktrinų kontekste išskirtina Saugumo pajėgų paramos pajėgų doktrina, kurioje kultūrinėms kompetencijoms skiriamas itin didelis dėmesys: „kultūrinis supratimas yra gyvybiškai svarbus Saugumo paramos pajėgų operacijų vykdymui. <...> NATO turi bendradarbiauti su skirtingomis kultūromis (įskaitant tas, kurios priklauso NATO) ir dirbti su tais, kurių įsitikinimai, politinės struktūros ir požiūriai į karines operacijas gali būti skirtingi. <...> NATO privalo parodyti kultūrinę pagarbą savo partneriams, kuris yra būtinas siekiant sukurti abipusį pasitikėjimą. <...> Kultūriniai nesupratimai gali kilti, kai viena grupė aiškina kitos grupės elgesį netinkamame kontekste ar remdamasi savo kultūrinėmis normomis. <...> Kultūrinis sąmoningumas turi būti naudojamas visais [karybos] lygmenimis:

1. Strateginiu lygmeniu padeda sprendimų priėmimo procesui ir ge-

---

478 Žr. *Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation*, NATO Standard AJP-3.19, Edition A Version 1, NATO Standardization Office, 2018.

479 Žr. *Allied Joint Doctrine for Security Force Assistance (SFA)*, NATO Standard AJP-3.16, Edition A Version 1, NATO Standardization Office, 2016.

480 Žr. *Allied Joint Doctrine for the Military Contribution to Stabilization and Reconstruction*, NATO Standard AJP-3.4.5, Edition A, Version 1, NATO Standardization Office, 2015.

481 Žr. *Allied Joint Doctrine for Force Protection*, NATO Standard AJP-3.14, Edition A Version 1, NATO Standardization Office, 2015.

482 Žr. *Allied Joint Doctrine for Psychological Operations*, NATO Standard AJP-3.10.1, Edition A, Version 1, NATO Standardization Office, 2014.

483 Žr. *Allied Joint Doctrine for the Military contribution to Peace Support*, NATO Standard AJP-3.4.1, Edition A, Version 1, NATO Standardization Office, 2014.

riausios strategijos sukūrimui.

2. Operatyviniu lygmeniu padeda pasirinkti tinkamiausią bendravimo su įvairiais dalyviais būdą.

3. Taktiniu lygmeniu remia sąmoningumo ir supratingumo ugdymą, siekiant sumažinti [išpuolių prieš NATO pajėgas] riziką ir užmezgant ryšius⁴⁸⁴.

Reikia atkreipti dėmesį, jog kultūrinės kompetencijos NATO strateginiuose dokumentuose tendencingai išryškėja doktrinos, nukreiptose į vietos gyventojus, o kultūrinės kompetencijos neretai priskiriamos situaciniam sąmoningumui: „kultūrinė informacija turi padėti identifikuoti pagrindines grupes [misijos regione], kas šioms grupėms yra svarbu, dėl ko jos kovoja, kaip normos reguliuoja visuomenę ir kaip sprendžiami ginčai, tradicines valdžios institucijas, valdžios institucijų problemas ir kaip stabilizuojami visi šie veiksniai“⁴⁸⁵ arba rizikos valdymui⁴⁸⁶. Pažymėtina ir tai, kad Saugumo pajėgų paramos pajėgų doktrina geriausiai atskleidžia kultūrinių kompetencijų supratimą NATO lygmeniu: nors tai tikslinei kariuomenės šakai skirta doktrina ir joje nėra pateikiamas kultūrinių kompetencijų apibrėžimas, tačiau šioje doktrinoje ypatingai įvertinama kultūrinių kompetencijų svarba – jos matomos kaip apimančios visus karybos lygmenis (strateginį, operacinį, taktinį). Be to, esančios daugiadimensinio pobūdžio – kultūrinių kompetencijų svarba pabrėžiama tiek kariams bendradarbiaujant tarpusavyje tarptautinių pajėgų sudėtyje, tiek bendraujant su vietiniais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, gyventojais.

Aptariant kultūrinių kompetencijų įgijimą, NATO ribose kultūrinės kompetencijos suprantamos kaip dviejų lygmenų mokymas: a) organizacijos viduje ir b) organizacijos išorėje. Organizacijos viduje kultūrinių kompetencijų mokymai apima bendrus NATO šalių narių karinius mokymus, bendrus karių ir civilių mokymus⁴⁸⁷. Planuojant tarptautines operacijas svarbu „atsižvelgti į kultūrinius ir lyčių aspektus. Tam reikia gerai išmanyti vietos kultūrą“⁴⁸⁸

484 *Allied Joint Doctrine for Security Force Assistance (SFA)*, supra note 479, p. 3-14 – 3-16.

485 *Allied Joint Doctrine for the Military Contribution to Stabilization and Reconstruction*, supra note 480, p. A-4.

486 *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*, NATO Standard AJP-3, Edition C Version 1, NATO Standardization Office, 2019, p. D-5.

487 *Assessing the Impact of Cultural Awareness and Public Perceptions in NATO Operations*, supra note 452.

488 *Allied Joint Doctrine for the Military Contribution to Stabilization and Reconstruction*, supra note 480, p. 3-4.

<...> Be individualių NATO valstybių narių mokymo reikalavimų, mokymai prieš dislokavimą turėtų sustiprinti regioninį, politinį, kultūrinį ir ekonominį sąmoningumą ir palengvinti civilių ir karinių darbuotojų koordinavimą ir supratimą⁴⁸⁹. Išoriniu lygmeniu kultūrinės kompetencijos apima vietos (dažniausiai šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija) kultūros ir konteksto supratimą⁴⁹⁰. NATO gynybos koledžas (angl. *NATO Defense College*, trump. – NDC) gali būti laikomas vienu iš bandymų didinti karių kultūrinės kompetencijas tarp kariuomenės lyderių NATO ir jos partnerių kontekste. Gynybos koledže organizuojamos programos, atviros ne tik NATO valstybėms, bet ir Partnerystės taikos labui (angl. *Partnership for peace*, trump. – PfP), NATO Viduržemio jūros dialogo (angl. *NATO's Mediterranean Dialogue*, trump. – MD) ir Stambulo bendradarbiavimo iniciatyvos (angl. *Istanbul Cooperation Initiative*, trump. – ICI) narėms. Dauguma šiame koledže vykdomų kursų skirti tarpkultūrinio bendradarbiavimo ir tarpkultūrinių kompetencijų ugdymui tarp NATO narių ir jų sąjungininkių⁴⁹¹.

Pažymėtina, jog pastaraisiais metais NATO ėmėsi standartizuoti kultūrines kompetencijas. 2019 m. NATO standartizacijos susitarime „Mokymai ir lavinimas taikos rėmimo operacijoms“ (angl. *Training and Education for Peace Support Operations*) išskiriami keli kultūrinių kompetencijų ruošimo moduliai: „M27 Informacija apie misijos vietovę“ (angl. *Mission area information*), „M28 Etinės charakteristikos ir elgesio būdai“ (angl. *Ethical Characteristics and Code of Conduct*) ir „M29 Lyčių perspektyvos“ (angl. *Gender Perspective in Peace Support Operations*). M27 modulyje akcentuojamas poreikis kariniams vienetams žinoti etinį, politinį ir teisinį misijos pagrindą, misijos teritorijos ypatybes (geografinius, etninius, lyties, religinius, klimato aspektus), suprasti kultūrinius veiksnius misijos teritorijoje, suprasti misijos pajėgų ir misijos partnerių struktūrą, vaidmenis ir atsakomybę; suprasti misijos mandatą, konkrečias ir numanomas užduotis. M28 modulyje akcentuojama taikos palaikymo operacijų reikšmės ir tikslo, įvairių socialinių ir kultūrinių nuosta-

489 Ibid, p. 3-6.

490 „Assessing the Impact of Cultural Awareness and Public Perceptions in NATO Operations“, *supra note 452*.”

491 Palloni E. „Educating to Cross-cultural Competence. The Case of the NATO Defense College“, NDC Research Division, February 1, 2018. Prieiga internetu: <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1137#>, [žiūrėta 2019-02-16].

tų skirtingose visuomenėse, Jungtinių Tautų elgesio kodekso, nulinės tolerancijos politikos žinojimas, netinkamo elgesio padariniai ir pan. M29 modulis apima lyčių perspektyvos įvertinimą ir pritaikymą konfliktų sprendimui⁴⁹².

Apibendrinant galima teigti, jog dėmesys kultūrai nors ir didėja NATO karinėse doktrinos, tačiau tai nėra pagrindinė NATO planavimo, mokymo ir veiklos procedūrų dalis⁴⁹³. Kultūrinių kompetencijų standartizavimo klausimu NATO žengtas dar tik pirmasis žingsnis: kultūrinių mokymų standartizavimo kitokio pobūdžio tarptautinėms operacijoms, išskyrus 2019 m. NATO standartizacijos susitarimą „Mokymai ir lavinimas taikos rėmimo operacijoms“, analizuojant NATO doktrininis dokumentus, nepavyko aptikti. Pavieniai (nestandartizuoti) mokymai yra orientuoti į konkretų regioną, kuriame vykdoma tarptautinė operacija, kariai kultūriškai ruošiami tik prieš dislokuojant, o mokymo priemonės ugdant karių kultūrinės kompetencijas dažniausiai apima tik informaciją apie misijos vietovę, etnines misijos vietos charakteristikas ir elgesio kodus⁴⁹⁴. Atsižvelgiant į tai, kad kultūrinės kompetencijos įtraukiamos, tačiau ribotai standartizuojamos NATO doktriniuose dokumentuose, galima teigti, jog regioninis lygmuo (NATO) nedaro esminės įtakos kultūrinių kompetencijų reguliavimui nacionalinių valstybių karinėse doktrinos.

3.2.2. Kultūrinės kompetencijos NATO politinių lyderių retorikoje

Tiriant kultūrinės kompetencijas NATO politinių lyderių retorikoje, pirmiausia buvo išanalizuota kultūrinės kompetencijas apibūdinanti terminija anglų kalba. Tyrimo metu išryškėjo, kad NATO politiniai lyderiai, kalbėdami apie kultūrinės kompetencijas NATO kontekste, dažniausiai vartoja netiesiogiai karių kultūrinės kompetencijas nusakančius terminus^{495*}, tokius kaip kultūrinis sąmoningumas (angl. *Cultural awareness*), kultūrinis jautrumas (angl. *Cultural sensitivity*) ir pan. Kultūrinės kompetencijos NATO politinių lyderių

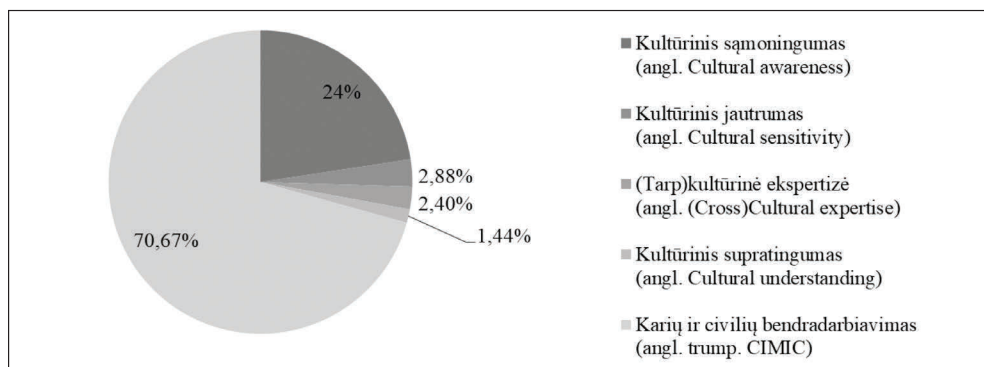
492 *Training and Education for Peace Support Operations*, NATO Standard ATrainP-1, Edition D, Version 1, NATO Standardization Office, 2019, p. 4-90 – 4-95.

493 *Implementing Cross-Cultural-Competence Training*. Prieiga internetu: <http://www.act.nato.int/article-2013-2-18>, [žiūrėta 2016-11-11].

494 Blaise N., *supra note* 469, p. 13.

495 * Kultūrinių kompetencijų terminas NATO politinių lyderių retorikoje nėra vartojamas.

retorikoje atsispindi kaip karių ir civilių bendradarbiavimą (angl. *Civil Military Cooperation*, trump. – CIMIC) įvardijantis veiksnys. Nors CIMIC negalima tiesiogiai tapatinti su kultūrinėmis kompetencijomis, tačiau karių ir civilių bendradarbiavimas vystomas pasitelkiant kultūrinės kompetencijas kaip vieną svarbiausių ši bendradarbiavimą įgalinančių veiksnių. Taigi, galima teigti, kad CIMIC neatsiejama dalis ir bendradarbiavimo pagrindas yra kultūrinės kompetencijos plačiąja prasme, t. y. tiek nacionalinių, tiek NATO pajėgų viduje, tiek tarptautinių operacijų zonoje. Šias išvalgas patvirtina ir ankstesnėje dalyje pateikiama NATO dokumentų analizė, kurioje išryškėjo, kad kultūrinis veiksnys NATO lygmeniu pirmiausia pradėtas reglamentuoti kaip karių ir civilių bendradarbiavimo pagrindas. Taigi, manytina, kad CIMIC terminas gali būti vartojamas nusakant su kultūrinėmis kompetencijomis susijusius veiksnius NATO kontekste. NATO politinių lyderių retorikoje CIMIC minimas 147 kartus ir tai sudaro 70,67 proc. visų tirtų atvejų (žr. 12 pav.).

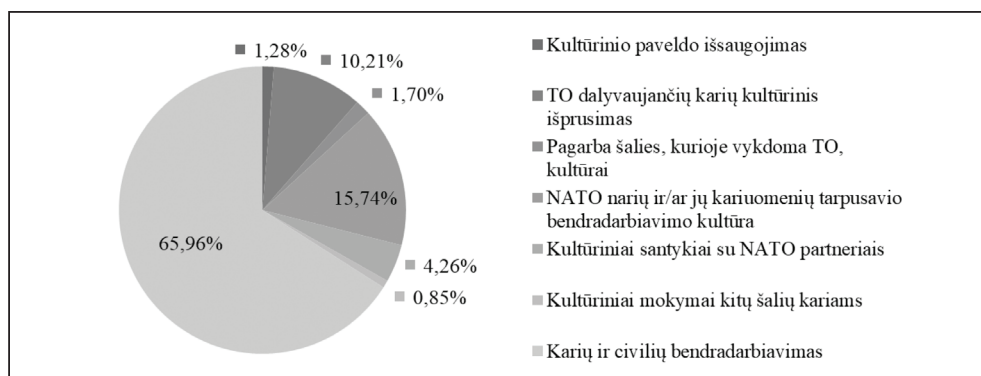
12 pav. Kultūrinės kompetencijas įvardijanti terminija NATO politinių lyderių retorikoje⁴⁹⁶

Atkreiptinas dėmesys, kad tiriamuoju laikotarpiu NATO politinių lyderių retorikoje vartojami keturi tiesiogiai kultūrinės kompetencijas įvardijantys terminai, tai – kultūrinis sąmoningumas (angl. *cultural awareness*) – 47 kartai, arba 24 proc. visų atvejų, kultūrinis jautrumas (angl. *cultural sensitivity*) – 6 kartai, arba 2,88 proc. visų atvejų, (tarp)kultūrinė ekspertizė (angl. *(cross) cultural expertise*) – 5 kartai, arba 2,40 proc. visų atvejų, ir kultūrinis

496 Šaltinis: sudaryta autorės.

supratingumas (angl. *cultural understanding*) – 3 kartai, arba 1,44 proc. visų atvejų. Tokie terminai, sinonimiškai vartojami įvardijant kultūrinės kompetencijas, kaip kultūrinė adaptacija (angl. *cultural adaptability*), kultūriniai gebėjimai (angl. *cultural capability*), kultūrinis intelektas (angl. *cultural intelligence*), kultūrinis raštingumas (angl. *cultural literacy*), kultūros žinios (angl. *cultural knowledge*) ir tarpkultūrinės kompetencijos (angl. *intercultural competence, cross-culture competence*), NATO politinių lyderių retorikoje nėra vartojami.

Kultūrinių kompetencijų diskursas NATO politinių lyderių retorikoje apima 7 pagrindines temas: 1) tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinės kompetencijos, 2) pagarba šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, kultūrai, 3) NATO narių ir/ar jų kariuomenių tarpusavio bendradarbiavimo kultūra, 4) kultūriniai santykiai su NATO partneriais, 5) karių ir civilių bendradarbiavimas, 6) kultūriniai mokymai kitų šalių kariams, 7) kultūrinio paveldo išsaugojimas. Analizuojant kultūrinių kompetencijų kontekstą NATO politinių lyderių retorikoje, tyrimo metu išryškėjo, kad kultūrinės kompetencijos dažniausiai siejamos su karių ir civilių santykiais – 155 atvejais, arba 65,96 proc. visų tirtų atvejų (žr. 13 pav.).

13 pav. Kultūrinės kompetencijas apimanti tematika NATO politinių lyderių retorikoje⁴⁹⁷

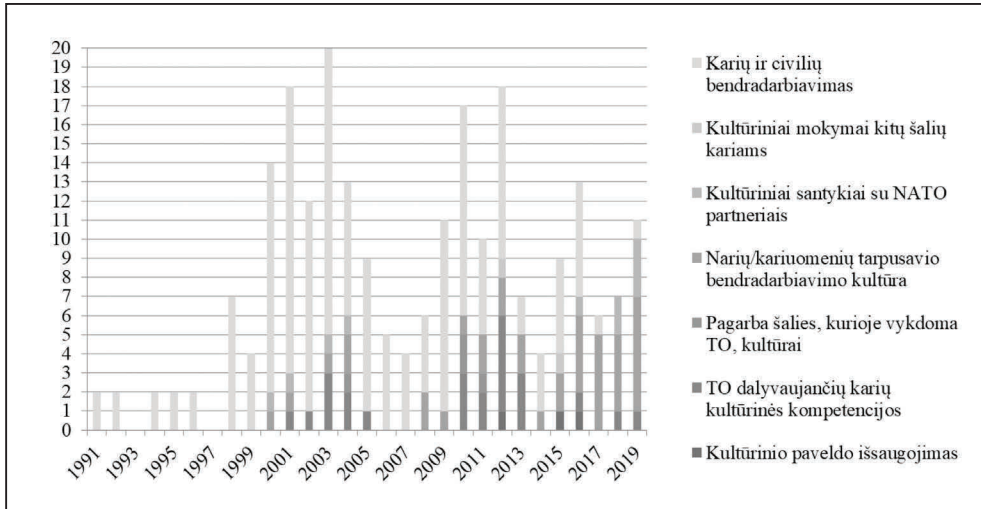
Kultūrinės kompetencijos taip pat išryškėja NATO politiniams lyderiams aptariant NATO narių ir/ar jų kariuomenių tarpusavio bendradarbiavimo

497 Šaltinis: sudaryta autorės.

kultūrą, pavyzdžiui, karių gebėjimą bendradarbiauti tarpusavyje multikultūrinėje NATO sudėtyje – šiame kontekste kultūrinės kompetencijos minimos 37 kartus, ir tai sudaro 15,74 proc. visų tirtų atvejų. Be to, nemažą dalį kultūrinių kompetencijų konteksto užima NATO politinių lyderių dėmesys tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinėms kompetencijoms ir jų svarbai ruošiant karius tarptautinėms operacijoms – 24 kartai, arba 10,21 proc. visų tirtų atvejų. Verta atkreipti dėmesį, jog karių tarpusavio bendradarbiavimo kultūriniai aspektai bei tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinės kompetencijos yra dvi labiausiai vyraujančios temos, greta karių ir civilių bendradarbiavimo, NATO karinėse doktrinos ir kituose kariuomenės veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose.

Nors ir mažesniu mastu, kultūrinės kompetencijos NATO politinių lyderių retorikoje išryškėja ir kita tematika, pavyzdžiui, aptariant santykius su NATO partneriais – 10 atvejų, arba 4,26 proc. visų tirtų atvejų, kaip karių pagarba šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, kultūrai – 4 atvejai, arba 1,70 proc. visų tirtų atvejų. Be to, kultūrinės kompetencijos išryškėja ir kaip karių sąmoningumas išsaugant kultūrinį paveldą (dažniausiai šalyje, kurioje vykdoma tarptautinė operacija) – 3 atvejai, arba 1,28 proc. visų tirtų atvejų, bei atkreipiamas dėmesys ir į kultūrinius mokymus kitų šalių kariams – 2 atvejai, arba 0,85 proc. visų tirtų atvejų.

Analizuojant kultūrinės kompetencijas apimančios tematikos pasiskirstymą NATO politinių lyderių retorikoje tiriamuoju laikotarpiu, pastebimos tam tikros bendros tendencijos. Karių ir civilių bendradarbiavimo tema politinių lyderių retorikoje itin išsivyravo nuo 1998 m. (7 atvejai 1998 m., lyginant su 1991–1997 m. buvusiais 0–2 atvejais) ir iki pat 2012 m. išliko svarbiausia kultūrinės kompetencijas apimančio konteksto dalimi. Karių ir civilių bendradarbiavimo tematikos NATO politinių lyderių retorikoje sumažėjimą 2013–2014 m. galima sieti su karių ir civilių bendradarbiavimo reglamentavimu NATO – 2013 m. vasario 6 d. buvo patvirtinta Jungtinių sąjungininkų civilių ir karių bendradarbiavimo doktrinos A versija, įtvirtinusi su karių ir civilių bendradarbiavimu susijusias pagrindines funkcines sritis (žr. 14 pav.).

14 pav. Kultūrinės kompetencijas apimančios tematikos pasiskirstymas NATO politinių lyderių retorikoje tiriamuoju laikotarpiu⁴⁹⁸

Kultūrinių mokymų kitų šalių kariams svarba NATO politinių lyderių darbotvarkėje išryškėja tik 2012 m. ir 2015 m. Galima manyti, kad 2012 m. politinių lyderių retorikoje išaugusi kultūrinių mokymų kitų šalių kariams svarba gali būti sietina su prasidėjusiais žalia–mėlyna vidaus išpuoliais Afganistane (žr. 3.2.1 skyrių), o 2015 m. su NATO pozicija pasitraukti iš Afganistano, apmokius vietines pajėgas savarankiškai veikti Afganistane. Kultūrinių santykių su NATO partneriais tema, NATO politinių lyderių retorikoje dominavusi 2000–2004 m., gali būti sietina su NATO plėtros banga ir šalių potencialių NATO narių ruošimuisi prisijungti prie NATO. Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2000 m. NATO politinių lyderių retorikoje dėmesys pradedamas skirti NATO narių ir/ar kariuomenių tarpusavio bendradarbiavimo kultūrai. Šis aspektas apima pirmąją teorinę kultūrinių kompetencijų sferą – pirmiausia kariai turi gebėti dirbti tarpusavyje nacionalinės kariuomenės sudėtyje ir daugianacionalinėje NATO koalicijoje, taip įgydami gebėjimą veikti kultūriškai svetimoje aplinkoje. Dėmesys karių tarpusavio bendradarbiavimo kultūrai iki pat 2019 m. NATO politinių lyderių retorikoje išlieka pastovus ir svyruoja nuo 1 iki 6 NATO politinių lyderių pasisakymų per metus.

498 Šaltinis: sudaryta autorės.

Tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinės kompetencijos NATO politinių lyderių retorikoje ima dominuoti nuo 2001 m. ir gali būti siejamos su NATO įsitraukimu į tarptautinę operaciją Afganistane 2001 m. Pažymėtina, kad ši tema NATO politinių lyderių retorikoje yra viena nepastoviausių – dėmesys tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinėms kompetencijoms varijuoja nuo 0 (2006–2009 m., 2014–2015 m., 2017 m.) iki 5 (2012 m.) pasisakymų per metus. 2012 m. išaugusi tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinių kompetencijų tema taip pat gali būti siejama su žalia–mėlyna išpuoliais, ir tai leidžia daryti prielaidą, kad ši tema yra politizuojamas NATO politinių lyderių retorikos aspektas – tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinių kompetencijų poreikis NATO politinių lyderių retorikoje atsiranda tik susidūrus su akivaizdžiomis karių veiklos tarptautinių operacijų metu nesėkmėmis. Kiti kultūrinės kompetencijas apimantys NATO politinių lyderių retorikos aspektai, pavyzdžiui, kultūrinės kompetencijos kaip karių sąmoningumas apsaugoti kultūrinį paveldą (ypatingai šalyse, kuriose vykdomos tarptautinės operacijos), pagarba šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, kultūrai, NATO politinių lyderių retorikoje atsiranda sporadiškai, todėl tam tikros šios tematikos tendencijos neišryškėja.

Apibendrinant galima teigti, kad kultūrinių kompetencijų diskursas NATO politinių lyderių retorikoje suaktyvėjo 1998 m., kultūrinės kompetencijas siejant su karių ir civilių bendradarbiavimo aspektais. Kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, vienas pirmųjų NATO doktrininių pokyčių, didesnę dėmesį imant teikti kultūriniam veiksmui, buvo 1999 m. NATO Strateginė koncepcija. Iki 1998 m. kultūrinės kompetencijas apimanti tematika NATO politinių lyderių retorikoje atsirasdavo sporadiškai (0–2 pasisakymų per metus). Nuo 2000 m. dėmesys su kultūrinėmis kompetencijomis susijusiam diskursui ne tik akivaizdžiai išaugo, bet ir kultūrinės kompetencijas apimanti tematika NATO politinių lyderių išplėsta, pavyzdžiui, pradedamas skirti dėmesys tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūriniais mokymams, kariuomenių tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo kultūrai, kultūriniais santykiais su NATO partneriais ir pan.

NATO politinių lyderių retorikos tyrimas patvirtina ankstesnėje dalyje pateikiamos NATO dokumentų analizės rezultatus, kad kultūrinės kompetencijos NATO lygmeniu pirmiausia yra siejamos su karių ir civilių bendradarbia-

vimo aspektais, o akivaizdus kultūrinės kompetencijas apimančios tematikos didėjimas žymi atsaką į tarptautines operacijas Irake ir Afganistane. Atsižvelgiant į bendrą pasisakymų kultūrinės kompetencijas apimančia tematika kiekį tiriamuoju laikotarpiu, galima teigti, jog politinių lyderių retorika atspindi ir tam tikrą dėmesio kultūrinėms kompetencijoms stygių, pastebimą NATO doktrininiuose dokumentuose, ypač kultūrinių kompetencijų standartizavimo klausimu. Kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, kultūrinės kompetencijos vis dar ribotai standartizuojamos doktrininiuose dokumentuose ir didžiąja dalimi išlieka kaip valstybių narių atsakomybės klausimas, taigi ir politinių lyderių retorika labiau orientuota į karių ir civilių tarpusavio bendradarbiavimo vystymą, nei tiesioginį dėmesį karių kultūrinėms kompetencijoms.

3.3. NATO valstybių doktrininių dokumentų analizė

3.3.1. Jungtinės Amerikos Valstijos

2001 m. rugsėjo 11 d. teroristiniai išpuoliai ir po jų surengtos karinės operacijos Afganistane ir Irake suteikė pagrindą diskusijai JAV kariuomenėje, aptariant kultūrinio veiksnio vaidmenį mūšio lauke ir iš naujo atrandant, kad kultūra ir karyba tarpusavyje glaudžiai susipynusios. Daugybė JAV kariuomenės aukšto rango karininkų, grįžusių iš tarnybos Afganistane ar Irake, mokslininkų, užsienio politikos profesionalų ėmė publikuoti straipsnius, pabrėždami kultūrinio veiksnio įtaką karių vykdomai veiklai⁴⁹⁹. Kultūrinių kompetencijų sąveikos su karine galia svarba sulaukė ir Baltųjų rūmų palaikymo: prezidentas Barac Obama savo kalboje karo veteranams 2009 m. pabrėžė, kad „XXI a. karinė galia bus matuojama ne ginklais, kuriuos mūsų kariai turi, bet kalbomis, kuriomis jie kalba, ir kultūromis, kurias jie pažįsta“⁵⁰⁰.

Iki 2001 m. kultūrinis veiksnys JAV doktriniuose dokumentuose akcentuojamas tik informacinių operacijų (angl. *information operations*) karinėje doktrinoje⁵⁰¹. 2001 m. JAV Gynybos departamentas inicijavo politinius ir organizacines struktūras pokyčius kariuomenėje, kurių vienas – vis platesnis kultūrinio veiksnio įtraukimas į skirtingas karines doktrinas ir kultūros centrų kūrimas ruošiant karius tarptautinėms operacijoms. Nors kultūrinis karių ruošimas tarptautinėms operacijoms nebuvo naujas posūkis JAV strateginiame mąstyme, tačiau kultūrinių mokymų centrų kūrimas buvo naujas žingsnis. Daugelis kultūrinių mokymų temų ir metodų Vietnamo karo metu sutampa su dabartiniu kariuomenės ruošimu, tačiau esminis skirtumas tarp kultūrinio veiksnio Vietnamo ir Irako bei Afganistano karuose yra kultūrinių kompetencijų įtraukimas į karines doktrinas, atspindintis pokyčius karinės

---

499 Simakhov V. K., *Cultural Competence and the Operational Level of War*, Naval War College, 2013, p. 3.

500 „Obama’s Address to Veterans“, *New York Times*, 2009 08 17. Prieiga internetu: <http://www.nytimes.com/2009/08/18/us/politics/18obama.text.html?mcubz=1>, [žiūrėta 2017-06-17].

501 *Information Operations*, Field Manual, No. 100-6, Headquarters, Department of the Army, Washington, 1996.

galios struktūroje⁵⁰².

2001 m. kultūrinės kompetencijos įtrauktos į specialiųjų operacijų pajėgų ruošimo lauko vadovą⁵⁰³, 2003 m. – į civilinių reikalų specialistų ruošimo lauko vadovą⁵⁰⁴. Palaipsniui kultūrinės kompetencijos imtos priskirti ne tik funkciniam specialistams, bet ir kariuomenės lyderiams⁵⁰⁵ – 2005 m. JAV kariuomenės lauko vadove „Kariuomenė“ (angl. *The Army*) pabrėžiama, jog „naujoje saugumo aplinkoje kultūrinės kompetencijos tapo viena svarbiausių kariuomenės lyderių sričių. Kariuomenės lyderiai įgyja žinių apie pagrindines pasaulio kultūras ir supranta, kokią įtaką šios kultūros daro karinėms operacijoms“⁵⁰⁶. Apytiksliai 2013 m. kultūrinės kompetencijos JAV kariuomenėje imtos suvokti kaip visiems kariams būtinos kompetencijos⁵⁰⁷.

Tai, kad kultūrinio veiksnio įtraukimui į karines doktrinas didelę įtaką turėjo karai Irake ir Afganistane, atspindi 2005–2006 m. doktrininiai dokumentai. 2005 m. pergalės Irake nacionalinėje strategijoje (angl. *National Strategy for Victory in Iraq*)⁵⁰⁸ kultūrinis veiksnys vis dar nėra minimas, tačiau jau 2006 m. išleistame kariuomenės lauko vadove „Kova su ginkluotais pasipriešinimais“ (angl. *Counterinsurgency*) bei **Jūrų korpuso karybos vadove** (angl. *Warfighting Publication*) kultūriniam veiksmui teikiama didelė svarba. Jūrų korpuso karybos vadove pabrėžiama, kad „dėmesys civiliams dažnai yra svarbiausias veiksnys planuojant karines operacijas“⁵⁰⁹. Kariuomenės lauko vadovas „Kova su ginkluotais pasipriešinimais“ iš pagrindų pakeitė kariuomenės požiūrį į karių kultūrinės kompetencijas. Tai buvo naujo tipo doktrina, fundamentaliai besiskirianti nuo ankstesnių doktrinų tuo, jog pagrindinis dėmesys *čia* skiriamas žmonėms. Doktrinos pagrindas – Clausewitz idėjos, pabrėžiančios žmo-

502 Abbe A., Gouge M., „Cultural Training for Military Personnel: Revisiting the Vietnam Era“, *Military Review*, July-August 2012, p. 9-17, p. 9.

503 *Army Special Operations Forces Intelligence*, Field Manual, No. 3-05.102, Headquarters Department of the Army, Washington, 2001.

504 *Civil Affairs Tactics, Techniques, and Procedures*, Field Manual, No. 3-05.401, Headquarters Department of the Army, Washington, 2003.

505 *Army Leader Development Strategy*, Department of the Army, Washington, 2013.

506 *The Army*, Field Manual, No. 1, Headquarters Department of the Army, Washington, 2005, p. 1-19.

507 *Doctrine for the Armed Forces of the United States*, Joint Publication (JP) 1, United States Department of Defense, 2013.

508 *National Strategy for Victory in Iraq*, National Security Council, 2005.

509 Cricks, J., Moving Beyond Force-on-Force Planning, *Interagency Journal*, Vol. 2, No. 1, 2011, p. 29-37, p. 32.

nių ir jų lūkesčių svarbą karyboje⁵¹⁰. Šiame vadove pažymima, jog „kovos su maištininkais metu neproduktyvu naudoti prastai paruoštus ar nesuprantančius vietos gyventojų karius. <...> Kovos su ginkluotais pasipriešinimais pajėgų tikslas yra mobilizuoti juos palaikančius žmones prieš sukilėlius, [todėl] vietos gyventojai turi jaustis saugūs, nejausti grėsmės iš kovos su ginkluotais pasipriešinimais pajėgų vykdomų veiksmų ar operacijų“⁵¹¹. Doktrinoje didelis dėmesys skiriamas karių kultūrinėms kompetencijoms, nors ir nepateikiami kultūrinių mokymų standartai⁵¹².

Lauko vadovą „Kova su ginkluotais pasipriešinimais“ apibūdina tokie terminai kaip „socialiniai tinklai“, „vaidmenys ir statusai“, „socialinės normos“, „tabu“, „kultūra“, „tapatybė“, „pasakojimai“, „mitai“, „įsitikinimai“, „ideologijos“ ir kt., kuriuos vargu ar būtų buvę galima rasti JAV kariuomenės lauko vadovuose ankstesniais laikotarpiais⁵¹³. Šiame lauko vadove skatinamas paradigminis pokytis strateginiame požiūryje į konfliktus⁵¹⁴. Tai, kad kovos su sukilimu lauko vadovas yra naujas ir radikalus požiūris, aiškiai žymi Sarah Sewall įvadinis žodis: „šis vadovas keičia Amerikos požiūrį į karo būdą“⁵¹⁵. Vadove išryškintas reikalavimas suprasti sukilimą kaip politinę kovą, kurioje gravitacijos centras yra vietos gyventojai – lemiamas veiksnys kovoje⁵¹⁶. Pagrindiniai principai šiame vadove grindžiami mintimi, kad civilių gyventojų apsauga ir kuo mažesnės žalos atsiradimas yra veiksminga strategija, kuria siekiama laimėti gyventojų širdis ir protus⁵¹⁷. Kovos su sukilimais vadovo reikalavimų įgyvendinimas buvo įtrauktas į daugiašalių pajėgų Irake veikimo gaires ir protokolus, taigi šis vadovas buvo taikomas ne tik JAV kariams, bet ir visoms operacijoje „Tvirta taika“ (angl. *Operation Enduring Freedom*) dalyvaujančioms šalims, o lauko vadovas „Kova su ginkluotais pasipriešinimais“ 2009 m. buvo naudojamas kaip bendra tarptautinių saugumo pajėgų strategija Afganistane⁵¹⁸. Ši strategija skiriasi nuo įprastinio karinio mąstymo tuo, kad

510 Herrman J. J., *supra note* 64, p. 9.

511 *Counterinsurgency*, Army Field Manual, No. 3-24, United States. Department of the Army, 2018.

512 Herrman J. J., *supra note* 64, p. 9.

513 Kienscherf M., *supra note* 372, p. 131.

514 *Counterinsurgency*, Field Manual, The U.S. Army Marine Corps, No. 3-24, 2007, p. xxxv.

515 *Ibid*, p. xxi.

516 *Ibid*, p. xxv.

517 *Ibid*, p. 48-49.

518 *Ibid*, p. 48-49.

galutinis kovos su sukilimu tikslas yra įgyti vietos gyventojų paramą. Perėjimas nuo ankstesnių karybos metodų, tokių kaip karas su terorizmu, prie siekio laimėti gyventojų širdis ir protus turėtų būti suprantamas kaip strateginis kultūrinis posūkis karyboje⁵¹⁹.

Nors JAV kariuomenėje vis garsiau imta kalbėti apie karių kultūrinės kompetencijas, vis dar trūko mokymų strategijos. 2007 m. galima laikyti lūžio tašku institucionalizuojant karių kultūrinės kompetencijas. Tais metais Gynybos departamento Kalbų biuras (angl. *Defense Language Office*) surengė Regioninės ir kultūrinės ekspertizės viršūnių susitikimą (angl. *Regional and Cultural Expertise Summit*), kurio tikslas buvo identifikuoti regionines ir kultūrinės kompetencijas, siekiant „suprasti tarptautinių operacijų poreikius ir sukurti rėmus sinchronizuojant politiką, planus ir programas, atitinkančius esamus poreikius“⁵²⁰. Šio susitikimo rezultatu tapo 2007 m. publikuota JAV gynybos departamento baltoji knyga „JAV gynybos departamento regioniniai pajėgumai: kelias pirmyn“ (angl. *DoD Regional Capabilities, The Way Ahead*), kurioje numatyta, kokių veiksmų reikia imtis institucionalizuojant karių kultūrinius mokymus⁵²¹. Kariuomenėje pradėtos kurti kultūrinio lavinimo programos, kalbos ir kultūros centrai, karjeros vystymo modeliai⁵²².

Vienas pirmųjų dokumentų, sietinų su karių kultūrinių kompetencijų mokymų standartizavimu, buvo JAV gynybos departamento 2007 m. publikuota instrukcija „Kalbos ir regioninės patirties vadyba“ (angl. *Management of Language and Regional Expertise*)⁵²³. Tuo pat metu JAV kariuomenės mokymų ir doktrinų valdyba (angl. *U.S. Army Training and Doctrine Command*, trump. – TRADOC) paskirta vykdomuoju agentu įgyvendinant visaapimančius karjeros plėtojimo ir priešdislokacinius užsienio kultūrų ir kalbų mokymosi sprendimus⁵²⁴. Visgi, decentralizuotos skirtingų kariuomenės padalinių iniciatyvos sukūrė kultūrinio lavinimo infrastruktūrą, kuriai stigo vientisumo: tarp skir-

519 Porter P., *supra note* 225, p. 48.

520 Chu D. S., *DoD Regional Capabilities: The Way Ahead- Regional and Cultural Expertise: Building a DoD Framework to Meet National Defense Challenges*, White Paper, Department of Defense, Under Secretary of Defense, 2007, p. 9.

521 Ibid.

522 Simakhov V. K., *supra note* 499, p. 3.

523 *Management of the Defense Language, Regional Expertise, and Culture (LREC) Program*, DOD Instruction 5160.70, Office of the Under Secretary of Defense for Personnel and Readiness, 2016.

524 Simakhov V. K., *supra note* 499, p. 3.

tingų kariuomenės padalinių buvo vartojama tarpusavyje nesuderinta terminija, o įvairių institucijų nuomonių divergencija trukdė bendrai kultūrinių mokymų sėkmei⁵²⁵. Šiuo metu kultūrinės kompetencijos yra įtrauktos į platų spektrą skirtingų JAV kariuomenės doktrinų. Kultūrinės kompetencijos išryškintos karinėse doktrinose, skirtose stabilizacijos operacijoms⁵²⁶, kitokioms nei karas operacijoms, civilių paramos operacijoms⁵²⁷, daugianacionalinėms operacijoms⁵²⁸, plataus spektro operacijoms⁵²⁹, jungtinės ir nacionalinės žvalgybos paramos karinėms operacijoms⁵³⁰, hibridinėms grėsmėms⁵³¹.

Kultūriniai mokymai JAV kariuomenėje yra organizuojami dviejų institucijų – Kariuomenės išmokytojų centro (angl. *The Center for Army Lessons Learned*, trump. – CALL) ir JAV kariuomenės žvalgybos centro (angl. *United States Army Intelligence Center*, trump. – USAIC). Išmokytojų centro renka ir analizuoja duomenis iš įvairių dabartinių ir istorinių šaltinių, įskaitant karines operacijas, ir rengia mokymus. Vienas uždavinių – ruošti skirtinoms kultūroms pritaikomas karių kultūrinių kompetencijų programas. Šie mokymai pirmiausia skirti žvalgybos pareigūnams, į tarptautines operacijas dislokuotam personalui ir personalui, turinčiam specializuotų užduočių. Kariuomenės žvalgybos centras įprastai teikia kultūrinius mokymus apie islamo kultūrą. Kaip ir CALL, USAIC mokymai skirti pareigūnams, kuriems reikia papildomos informacijos, atliekant užduotis misijos teritorijoje. Pirmaisiais karių kultūrinių kompetencijų institucionalizavimo JAV kariuomenėje metais beveik nebuvo kultūrinio švietimo programų, skirtų žemesnio rango darbuotojams. Gynybos departamentas pripažino šią problemą ir ėmėsi papildomų

---

525 Ibid.

526 *Stability*, Joint Publication, No. 3-07, United States Government US Army, 2016, taip pat, *Stability*, Army Doctrine Publication, No. 3-07, Headquarters Department of the Army Washington, 2019.

527 *Civil Support Operations*, Field Manual, No. 3-28, Headquarters Department of the Army Washington, 2010.

528 *The Army in Multinational Operations*, Field Manual, No. 3-16, Headquarters Department of the Army Washington, 2014.

529 *Training for Full Spectrum Operations*, Field Manual, No. 7-0, Headquarters Department of the Army Washington, 2008.

530 *Joint and National Intelligence Support to Military Operations*, Joint Publication 2-01, Department of the Army, 2017.

531 *Hybrid Threat*, Training Circular No. 7-100, Headquarters Department of the Army Washington, 2010.

mokymo programų organizavimo⁵³².

Atsižvelgiant į kultūrinio lavinimo trūkumus 2015 m. buvo pakeista ir 2016 m. atnaujinta 2005 m. išleista Gynybos departamento direktyva „Gynybos kalbos, regioninės patirties ir kultūros programa“ (angl. *Defense Language, Regional Expertise, and Culture Program*, trump. – LREC)⁵³³. Ši programa reguliuoja funkcijų paskirstymą tarp skirtingų kariuomenės padalinių įgyvendinant kalbos, regioninės patirties ir kultūros programą⁵³⁴. 2016 m. atnaujintoje instrukcijoje „Gynybos kalbos, regioninės patirties ir kultūros programos vadyba“ (angl. *Management of the Defense Language, Regional Expertise, and Culture Program*) pateikiami gerokai patikslinti karių kultūrinių mokymų standartai ir kultūrinės kompetencijas sudarančios kompetencijos. Karių kultūrinės kompetencijos programoje išskaidomas į regioninius įgūdžius, kurie šioje instrukcijoje atitinka teoriniame modelyje pateiktas kultūros specifines ir kalbos kompetencijas, bei kultūrinius mokymus, atspindinčius tarpkultūrinės kompetencijas. Regioniniai įgūdžiai instrukcijoje išskaidomi į šešis mokomuosius lygmenis (0-5), nuo pradinio iki eksperto, kiekvienam lygmeniui iškeliant konkrečius kalbinių įgūdžių, gebėjimų ir patirties standartus. Visuose lygmenyse reikalaujamas valstybės ar specifinio regiono, kuriame vykdomos tarptautinės operacijos, istorinių, politinių, kultūrinių, sociologinių, ekonominių ir geografinių veiksnių supratimas⁵³⁵. Pradinį regioninių įgūdžių lygmenį turintys kariai turi žinoti pagrindinius faktus apie misijos šalį, regioną ar kultūrą – dydį, kaimynines šalis, vietinę kalbą, turi turėti žinių apie tos šalies vyriausybę, pagrindinius veikėjus, religiją, istoriją; žinoti faktus apie misijos regiono ir JAV santykius, taip pat turi būti susipažinę su pagrindinėmis misijos regiono normomis – kaip elgtis ir pan. Žinios gali būti įgyjamos išklausan mokymus apie regioną ar šalį prieš paskyrimą ar atvykimą į misijos šalį⁵³⁶.

Kultūriniai mokymai skirti visiems kariams, įskaitant ir rezervo karius, ir turi būti išklausomi pirmaisiais jų tarnybos metais. Instrukcijoje kultūriniai

---

532 Ooink B., *The Cultural Backpack. Training soldiers to operate in unfamiliar environments*, Radboud University Nijmegen Royal Netherlands Army, 2008, p. 50.

533 Publikuota 2005 m. kaip „Gynybos kalbos programa“ (angl. *Defense Language Program*).

534 *Defense Language, Regional Expertise, and Culture (LREC) Program*, Department of Defense Directive 5160.41E, 2015.

535 Ibid, p. 26.

536 Ibid, p. 29.

mokymai išskaidomi į keturis elementus:

a) *diplomatinė mąstysena*, apimanti savos kultūrinės perspektyvos, kultūrinio konteksto, tarpkultūrinių santykių svarbos misijai supratimą, gebėjimą valdyti savo kultūrinės nuostatas ir suprasti, kaip kariai yra matomi kitų kultūrų atstovų;

b) *kultūriniai mokymai*, apimantys išmoktas kultūrinės koncepcijas ir žinias, ruošiantis kultūrinei sąveikai, žinių atnaujinimą, remiantis kitų patirtimi, patirties ir kontaktų paiešką tobulinant supratimą apie kitas kultūras;

c) *kultūrinis samprotavimas*, apimantis gebėjimą suprasti situacijas ar aplinką ir suvaldyti netikėtą kultūrinį elgesį, naudoti turimas žinias aiškinant situacijas, suprasti kitą kultūrinę perspektyvą;

d) *tarpkultūrinė sąveika*, apimanti įsitraukimą į kultūrinę sąveiką su kitais, net jei kultūriniai veiksmai, sąveika ir jos rezultatai nėra žinomi, gebėjimą kurti ir naudoti alternatyvias strategijas, siekiant norimų tikslų, bei gebėjimą numatyti, kaip kitų kultūrų atstovai interpretuos ir reaguos į tam tikrus veiksmus, manieras ir bandymą bendrauti⁵³⁷.

Šiuo metu JAV kariuomenėje vykdoma daugybė skirtingo lygmens kultūrinių ir kalbinių mokymų kursų: Kapitonų karjeros kursas (angl. *Branch Captains Career Course*), Bazinis karininkų lyderių kursas (angl. *Basic Officer Leader Course*, trump. – BOLC-B), Viršilų aukštesnio lygmens kursas (angl. *Warrant Officer Advanced Course*, trump. – WOAC), Viršilų bazinis kursas (*Warrant Officer Basic Course*, trump. – WOBC), Vyresniųjų vadų kursas (angl. *Senior Leader Course*, trump. – SLC), Išplėstinis lyderių kursas (angl. *Advanced Leader Course*, trump. – ALC). Šių kursų tikslas yra ugdyti karių gebėjimą suprasti kultūras ir pritaikyti šias žinias jungtinėje, tarpinstitucinėje, tarpvyriausybiniėje ir tarptautinėje aplinkoje, įgyjant pakankamą kompetencijų lygį veikti kompleksinėje aplinkoje.

Gynybos kalbos instituto Užsienio kalbų centras (angl. *Defense Language Institute Foreign Language Center*, trump. – DLIFLC) teikia pagalbą Sausumos pajėgų štabo karininkų mokyklai (angl. *Army's Command and General Staff School*, trump. – CGSS) vedant kalbų mokymus tiek prieš dislokuojant karius į tarptautinę operaciją, tiek vykdant profesionalius kalbų mokymus. Vykdomi tiek

---

537 *Defense Language, Regional Expertise, and Culture (LREC) Program, supra note 534, p. 31-32.*

operaciniai, tiek strateginiai kalbų mokymai, pavyzdžiui, visi JAV kariuomenės karininkai nuo 2006 m. prieš dalyvaudami operacijose „Tvirta taika“ (angl. *Operation Enduring Freedom*), „Irako laisvė“ (angl. *Operation Iraqi Freedom*) ar „Naujoji aušra“ (angl. *Operation New Dawn*) galėjo rinktis Irako arba dari dialektų 48 valandų trukmės kalbos kursus. Kartu vykdomi ir strateginiai kalbų mokymai – JAV kariai, kurie yra suinteresuoti įgyti pasirinktų kalbų mokymosi visą gyvenimą pagrindus, gali mokytis pasirenkamajame kinų, prancūzų, arabų ar ispanų kalbų 48 ar 72 valandų kurse. Sudaryta ir savarankiško mokymosi galimybė naudojantis internetinėmis 16 kalbų mokymosi programomis⁵³⁸.

Išskirtinos trys pagrindinės atšakos ir funkcinės srities karininkų karjeros sritys, kuriose skiriamas ypač didelis dėmesys kultūriniais mokymams: specialiųjų operacijų pajėgos, psichologinių operacijų specialistai, užsienio sričių specialistai (angl. *foreign area officers*, trump. – FAO). „Specialiųjų pajėgų operacijoms būdingas jų strateginis ir operacinis poveikis. Unikalus specialiųjų operacijų pajėgų įgūdžiai yra kalbų kvalifikacijos, orientacijos į regioną, kultūrinės kompetencijos ir tarpasmeniniai santykiai yra raktas į sėkmę“⁵³⁹. Specialiųjų operacijų pajėgų kariams keliamuose reikalavimuose numatyta tvirtos žinios bent apie vieną pasaulio regioną ir bent vieno regiono profesionalūs kalbos įgūdžiai. Taip pat geri asmeniniai ir tarpkultūrinės komunikacijos įgūdžiai, politikos žinios ir kultūrinis jautrumas, nes misijos sėkmė dažnai priklauso nuo specialiųjų operacijų pajėgų karių gebėjimo palaikyti ryšį ir daryti įtaką užsienio kultūrų žmonių požiūriui ir elgesiui⁵⁴⁰.

Psichologinių operacijų specialistai turi suprasti užsienio auditorijos emocijas, motyvus ir elgesį, todėl psichologinių operacijų specialistams reikalingos regioninės, tarpkultūrinės žinios ir profesionalūs kalbiniai įgūdžiai, įgyjami ne tik studijuojant, bet ir per patirtį tarptautinių operacijų metu⁵⁴¹. Užsienio sričių specialistams keliamos užduotys reikalauja ištraukti ir daryti įtaką gyventojams, dirbant su jais ir su vietinėmis institucijomis. Tokie specialistai turi

538 Smith S. A., „Army Culture and Foreign Language Program“, *Military Intelligence Professional Bulletin*, MIPB, Vol. 38, No. 1, January – March 2012, p. 8-12.

539 *Army Special Operations Forces*, Field Manual, No. 3-05 (100-25), Headquarters Department of the Army Washington, 2006, p. 3-3.

540 *Commissioned Officer Professional Development and Career Management*, Pamphlet 600-3, Headquarters Department of the Army Washington, 2014, p. 167.

541 *Ibid*, p. 179.

turėti tarpkultūrinės komunikacijos, kalbinių įgūdžių ir regioninių žinių. Iki Rugsėjo 11-osios daugiau nei 95 procentai tokių specialistų priklausė kariuomenės rezervui, po Rugsėjo 11-osios šie specialistai imti perkelti į aktyviasias pajėgas⁵⁴². Užsienio sričių specialistai turi turėti strateginį požiūrį, regionines kompetencijas, užsienio kalbų ir profesinių karinių įgūdžių bei patirties⁵⁴³.

Verta paminėti, jog tarptautinių saugumo paramos pajėgų išmoktos pamokos Afganistane paskatino institucionalizuoti keletą papildomų kultūrinių iniciatyvų JAV kariuomenėje:

1. Vietovės komandos (angl. *Human Terrain Teams*, trump. – HTT). Komandas sudaro 5–6 socialinių mokslų – antropologijos, sociologijos, politikos mokslų, regioninių studijų – atstovai ir lingvistai. Vietovės komandų suformavimo tikslas buvo įtraukti į karybą socialinių mokslų atstovus, patariančius vyresniesiems karininkams kultūros klausimais ir padedančius suprasti vietos gyventojus regionuose, kuriose šie patarėjai yra dislokuoti. Pasiteisinus bandomajam vietovės komandų variantui, 2007 m. vietovės komandos tapo viena iš JAV kariuomenės programų, kuri 2010 m. pasidarė nuolatinė ir buvo vykdoma iki 2014 m.⁵⁴⁴

2. Pagrindinių lyderių įtraukimas (angl. *Key Leader Engagements*, trump. – KLE). Ši iniciatyva – tai karinių lyderių bendradarbiavimas su svarbiais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietos lyderiais. Šių grupių tikslas – ne tik įsitraukti į trumpalaikį bendradarbiavimą su vietos lyderiais krizių metu, bet ir kurti ilgalaikius santykius, įgyjant vietos lyderių paramą kariuomenės interesams įgyvendinti.

3. Moterų įsitraukimo grupės (angl. *Female Engagement Teams*, trump. – FET). Grupės sudarė moterų karės, kurių tikslas – esant poreikiui dirbti su Afganistano moterimis, nes vyrų karių bendravimas ir bendradarbiavimas su Afganistano moterimis šalyje nėra socialiai priimtinas.

4. Kuopos žvalgybos paramos grupės (angl. *Company Intelligence Support Teams*, trump. – CoIST). Šios grupės, susidedančios iš 2–6 karių, atlieka vietos žvalgybinę analizę – orų, prieš, reljefo ir vietos gyventojų poveikio draugiškoms operacijoms analizę, taip siekiant sumažinti neapibrėžtumą ir suteikti

---

542 Ibid, p. 189.

543 Ibid, p. 213.

544 Kaiser S. S., *supra note* 356, p. 17-18.

pagalbą priimant sprendimus. Kuopos žvalgybos paramos grupės tikslas – paspartinti informacijos ir žvalgybos rinkimo srautą nuo kuopos lygmens iki aukštesniojo štabo⁵⁴⁵.

Galima pastebėti, jog JAV kariuomenėje tendencingai didėja dėmesys kultūrinėms kompetencijoms. Viena vertus, karių kultūrinių kompetencijų mokymai yra plečiami ir ilgalaikėje perspektyvoje apims visą kariuomenę: 2014 m. kariuomenės reglamente 350-1 „Kariuomenės mokymas ir lyderių ugdyimas“ (angl. *Army Training and Leader Development*) pabrėžiama, jog „žmogiškoji dimensija, kurioje kariuomenė turi veikti kaip kompleksinės šiuolaikinės aplinkos dalis, reikalauja, kad kariai visais lygmenimis turėtų tam tikras kultūrinės kompetencijas ir užsienio kalbų gebėjimus. Šiandien nepakanka, kad tik ribotas karių skaičius turėtų šiuos įgūdžius“⁵⁴⁶. Antra vertus, didėja kultūrinių kompetencijų svarba ne tik įgyvendinant tarptautines operacijas, bet ir bendradarbiaujant su koalicijos partneriais: 2019 m. doktrinoje „Daugiašalės operacijos“ (angl. *Multinational Operations*) kultūrinės kompetencijos priskiriamos karinės galios daugikliams, vykdant daugiašalių pajėgų operacijas⁵⁴⁷.

3.3.2. Jungtinė Karalystė

Jungtinės Karalystės kariuomenėje karių kultūrinės kompetencijos užima itin svarbią poziciją ne tik dėl kolonijinės praeities, bet ir dėl pačios kariuomenės struktūros. Karių kultūrinių kompetencijų svarba Jungtinėje Karalystėje išryškėjo tiek dėl ilgos multikultūrinės tradicijos kariuomenės viduje, tiek dėl ilgametės patirties įgyvendinant tarptautines operacijas⁵⁴⁸. Jungtinės Karalystės sausumos pajėgos susideda iš karių, kilusių iš įvairių pasaulio regionų, įskaitant Nepalą (apie 3400 karių, kurių dauguma priklauso gurkų brigadai),

545 Beljan R., „Afghanistan: Lessons Learned from an ISAF Perspective“, *Small Wars Journal*, May 30, 2013. Prieiga internetu: <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/afghanistan-lessons-learned-from-an-isaf-perspective>, [žiūrėta 2017-05-07].

546 *Army Training and Leader Development*, AR 350-1, U.S. Army, Washington: Government Printing Office, August 19, 2014, p. 8-1.

547 *Multinational Operations*, Joint Publication 3-16, Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 2019, p. 1-4.

548 Gates K. D., *Applying Culture to Military Operations: A Review of Foreign Militaries*, USMC Command and Staff College, Research Paper, 2012, p. 15–18.

Fidžį (apie 2000 karių), Jamaiką (apie 900 karių), Pietų Afrikos Respubliką ir Ganą (apie 800 karių), Zimbabvę (apie 600 karių). Be to, Jungtinės Karalystės kariuomenėje tarnauja kariai iš Seišelių, Mauricijaus ir Maltos. Daugianacionalinis kariuomenės pobūdis lemia kultūrų tarpusavio supratimo skatinimą ir, visų svarbiausia, pagarbą, kaip karių moralės pagrindą⁵⁴⁹.

Dėmesio kultūrinėms kompetencijoms didėjimas po Šaltojo karo atsispindi britų gynybos doktrinoje: pirmoje (1997 m.)⁵⁵⁰ ir antroje (2001 m.)⁵⁵¹ doktrinos versijose kultūrinėms kompetencijoms dėmesys nėra skiriamas. Trečioje versijoje, išleistoje 2008 m., atkreipiamas dėmesys, jog „analizuojant kontekstą svarbiausi yra kultūriniai ir istoriniai situacijos ar operacinės aplinkos bruožai. Atidžiai išnagrinėję kultūrinius ir istorinius situacijos bruožus ir juos įtraukę į planavimą, gauname esmines įžvalgas, kaip geriausiai gali būti naudojama karinė galia siekiant tikslų ir rezultatų. Kultūra ir istorija gali turėti įtakos visiems karinės galios taikymo aspektams – nuo treniruočių ir kultūrinės aklimatizacijos iki operacijų vykdymo⁵⁵². 2011 m. ketvirtoje doktrinos versijoje atkartojama trečioje versijoje pateikta informacija bei pabrėžiama, jog „karinė galia visada turi būti apibrėžiama atsižvelgiant į kontekstą. Šis kontekstas apima situacijos pobūdį, aplinką, oponentus, sąjungininkus, partnerius ir kitas organizacijas, be to, kultūrą ir istoriją.“⁵⁵³ Verta pažymėti, jog trečioje gynybos doktrinos versijoje kultūrinės aplinkos įtaka karinei galiai nėra taip tiesiogiai išryškinama: „kultūrinė aplinka *gali* turėti įtakos karinei galiai“⁵⁵⁴. 2014 m. penktoje versijoje, kaip ir ketvirtojoje, akcentuojama tiesioginė kultūrinio veiksnio įtaka karinei galiai: „visuomenės aspektai ir kultūrinė aplinka turi įtakos, kaip mes naudojame karinę galią, ir ne visada tokiu būdu, kuris būtų iškart akivaizdus. Mes turime būti morališkai ir fiziškai pasirengę veikti aplinkoje, kurioje kovojame. Galia, optimizuota kovai pagal vieną scenarijų, gali būti netinkama veikiant kitur“⁵⁵⁵.

549 Trochowska K., *supra note* 88, p. 83.

550 *British Defence Doctrine*, Joint Warfare Publication 0-01, The Joint Doctrine & Concepts Centre Ministry of Defence, London: Caldwell Prince, 1997.

551 *British Defence Doctrine*, Joint Warfare Publication 0-01, The Joint Doctrine & Concepts Centre Ministry of Defence, Shrivenham, 2nd Edition, 2001.

552 *British Defence Doctrine*, Joint Warfare Publication 0-01, The Development, Concepts and Doctrine Centre Ministry of Defence, Shrivenham, 3rd Edition, 2008, p. 4-2.

553 *British Defence Doctrine*, Joint Warfare Publication 0-01, The Development, Concepts and Doctrine Centre Ministry of Defence, Shrivenham, 4th Edition, 2011, p. 4-1.

554 *British Defence Doctrine*, 3rd Edition, *supra note* 552, p. 4-2

555 *UK Defence Doctrine*, *supra note* 163, p. 26.

Analizuojant kitas Jungtinės Karalystės karines doktrinas ir karinę veiklą reglamentuojančius dokumentus, pastebima, jog dar 2007 m. buvo išleisti trys bukletai, taikytini kultūrinių kompetencijų didinimui tarptautinių operacijų metu: „Irakas: kultūros vertinimas“ (angl. *Iraq: Cultural Appreciation Booklet*)⁵⁵⁶, „Afganistanas: kultūros vertinimas“ (angl. *Afghanistan: Cultural Appreciation Booklet*)⁵⁵⁷ ir „Arabų pasaulis: įvadas į kultūros vertinimą“ (angl. *The Arab World: An Introduction To Cultural Appreciation*)⁵⁵⁸.

2007 m. kovo mėn. Jungtinės Karalystės karinės pajėgos priėmė kovos su ginkluotais pasipriešinimais doktriną (angl. *British Army Field Manual „Countering Insurgency“*), kurioje išryškinama kultūrinių kompetencijų svarba ir kuri iš esmės pakeitė karių, dalyvaujančių tarptautinėse operacijose, mokymus. 2007 m. Jungtinės Karalystės ginkluotosios pajėgos įsteigė agentūrą, kuri yra dalis Tikslinių ir informacinių operacijų direktorato (angl. *Directorate of Targeting and Information Operations*, trump. – DTIO). Agentūra atsakinga už informacijos, susijusios su kultūra ir kultūrinėmis normomis tarptautinės operacijos vietovėje, rinkimą ir naudojimą. Viena iš šios agentūros darbo grupių yra Socialinio ir kultūrinio profilio grupė (angl. *Social and Cultural Profile group*), kurios pagrindinė užduotis – nustatyti tarptautinės operacijos teritorijoje esančių gyventojų profilį, numatyti kultūrinės ir tarpkultūrinės gaires, reikalingas apmokant karius prieš tarptautinę operaciją, kultūrinių ryšių tiksliniuose regionuose analizė. Pagrindinė struktūra, atsakinga už karių kultūrinius mokymus ir švietimą, yra Gynybos kultūros palaikymo skyrius (angl. *Defense Cultural Support Unit*, trump. – DCSU). Gynybos kultūros palaikymo skyrius koordinuoja kultūrinius mokymus ginkluotosiose pajėgose, konsultuoja kultūros klausimais ir atlieka nuolatinę misiją – apmoko kultūros patarėjus (angl. *Cultural Advisors*, trump. – CULAD), dalyvaujančius tarptautinėse operacijose ir teikiančius kultūrinį

---

556 *Iraq: Cultural Appreciation Booklet*, Background Brief, 2007. Prieiga internetu: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/16869/iraq_cultural_appreciation_booklet.pdf.

557 *Afghanistan: Cultural Appreciation Booklet*, Background Brief, 2007. Prieiga internetu: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/16870/afghanistan_cultural_appreciation_booklet.pdf.

558 *The Arab World: An Introduction to Cultural Appreciation*, Background Brief, 2007. Prieiga internetu: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/16871/arab_world_introduction_cultural_appreciation_booklet.pdf.

lavinimą kariams įvairiais lygmenimis⁵⁵⁹.

Vienas pagrindinių Jungtinės Karalystės kariuomenės kultūrinės kompetencijas reglamentuojančių dokumentų yra 2008 m. išleistas „Britų kariuomenės kultūrinis vadovas“ (angl. *British Army Cultural Guidance*), skatinantis pagarbą kitiems kaip kariuomenės pagrindinę vertybę. Vadove pateikiama pagrindinė informacija apie Jungtinės Karalystės kariuomenę sudarančias nacionalines grupes. Informacija suskirstyta į atskiras kategorijas, paaiškinant kiekvienos grupės skirtumus, panašumus, kultūros normas ir kultūrinius aspektus, kurie gali kelti sunkumų kasdieniame bendradarbiavime⁵⁶⁰.

2009 m. Jungtinės Karalystės jungtinėje notoje „Kultūros reikšmė kariuomenei“ (angl. *The Significance of Culture to the Military*) pabrėžiama, kad kultūrinė informacija turi būti prieinama pradinėse karių ruošimo fazėse, o kultūriniai mokymai ir kultūrinės kompetencijos yra pagrindinis veiksnys „suprantant kitus, su kuriais dirbame kartu“⁵⁶¹. Kaip jau minėta pirmajame skyriuje, notoje kultūrinės kompetencijos skirstomas į tris lygmenis: kultūrinį sąmoningumą, kultūrinį supratingumą ir kultūrinės kompetencijas. Kultūrinio sąmoningumo mokymai skiriami visiems kariams, kultūrinio supratingumo – kariams, ištraukiantiems į sąveiką su vietos gyventojais, tokiems kaip civilių ir karių bendradarbiavimo grupės, saugumo ir stabilizacijos komandos, žvalgybos personalas. Aukščiausio lygmens kultūrinių kompetencijų mokymai skiriami kultūros patarėjams⁵⁶².

2013 m. „Kultūros reikšmė kariuomenei“ buvo pakeista į kitą jungtinę notą „Kultūra ir žmogiškasis reljefas“ (angl. *Culture and the Human Terrain*). Notoje „paaiškinama kultūra: apibūdinamos socialinės struktūros, sistemos ir organizacijos, taip pat žmonių sąveika“⁵⁶³. Kultūra notoje suskaidoma į penkias kategorijas: socialinę, politinę, ekonominę, įsitikinimus ir vertybes bei sąveiką, ir kiekvienai kategorijai skiriamas atskiras skyrius. Tarp 2009 ir 2013 m. notų pastebimas didelis skirtumas tiek tono, tiek turinio prasme. 2013 m.

559 Dragomir I., „Military communication in intercultural contexts“, *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*. Conference. Prieiga internetu: <http://www.upm.ro/gidni3/GIDNI-03/Lds/Lds%2003%2088.pdf>, [žiūrėta: 2017-07-10].

560 Trochowska K., *supra note* 88, p. 83.

561 *The Significance of Culture to the Military*, *supra note* 380, p. 5-1

562 *Ibid*, p. 1-2; p. 5A-2.

563 *Culture and the Human Terrain*, Joint Doctrine Note 4-13, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, 2013, p. 1-1.

leidinys apima daug sudėtingesnį, daugiadimensinį kultūros supratimą⁵⁶⁴.

Be šių dviejų doktrinų, kultūros žinių poreikis kariuomenėje pabrėžiamas 2011 m. Jungtinės Karalystės jungtinėje notoje „Taikos palaikymas: besikeičiantis karinių pajėgų vaidmuo“ (angl. *Peacekeeping: an Evolving Role for Military Forces*)⁵⁶⁵. 2011 m. išleistame leidinyje „Kultūros specialistų grupių vadovas“ (angl. *Defence Cultural Specialist Unit*) numatyti kultūrinių kompetencijų mokymai ne tik kultūros specialistams, bet ir visiems britų kariams. Šiame vadove išskelti du pagrindiniai tikslai: „a) ruošti kultūros patarėjus ir b) remti kultūrinio sąmoningumo mokymus kariams, atliksiantiems tarptautines operacijas užsienyje. Ilgojo laikotarpio tikslas – pradiniu lygmeniu supažindinti su kultūriniais mokymais visus karius“⁵⁶⁶. Kultūros, kaip kariuomenei būtino elemento, idėja atsispindi ir strateginio lygmens dokumente – Jungtinės Karalystės gynybos doktrinoje. Taigi, dėl karų Irake ir Afganistane ėmus formotis kultūrinio veiksnio karyboje poreikiui, kultūra britų karinėje tradicijoje tapo doktrininiu elementu⁵⁶⁷.

Kultūrinio veiksnio svarba taip pat pabrėžiama 2012 m. jungtinėje doktrinoje „Saugumas ir stabilizavimas: karinis indėlis“ (angl. *Security and Stabilisation: the military contribution*), 2016 m. pakeistoje į Jungtinės Karalystės jungtinę doktriną „Pasirengimas stabiliam pasauliui: kariuomenės indėlis“ (angl. *Shaping a Stable World: the Military Contribution*). 2012 m. doktrinoje suabejojama kariniais pajėgumais: „Jungtinės Karalystės karinės struktūros šiuo metu nėra optimizuotos atsižvelgiant į daugelį stabilizacijos užduočių, kuriose masiniai dalykai ir žmogiškieji veiksniai, vietos kontekstas ir kultūros supratimas yra pagrindinės sėkmės priežastys“⁵⁶⁸.

Jungtinėje Karalystėje karių kultūrinės kompetencijos suprantamos kaip kultūros specifinio, kalbinio ir tarpkultūrinio elementų sintezė. Tai patvirtina 2011 m. jungtinėje doktrinoje „Supratimas ir žvalgybinė parama jungtinėms operacijoms“ (angl. *Understanding and Intelligence Support to Joint Operations*)

564 Cornish H. A., *'Be polite, be professional, be prepared to kill': counterinsurgency, masculinity and British military doctrine*, daktaro disertacija, The University of Edinburgh, 2015, p. 85.

565 *Peacekeeping: an evolving role for military forces*, Joint Doctrine Note 5/11, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, 2011, p. 3-3.

566 *Multinational Interoperability council coalition building guide*, supra note 379, p. B-3.

567 Cornish H. A., *op. cit.*, p. 85.

568 *Security and Stabilisation: The Military Contribution*, Joint Doctrine Publication (JDP) 3-40, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, 2009, p. 2-14.

vartojama kultūrinių gebėjimų sąvoka. Kultūriniai gebėjimai šioje doktrinoje įvardijami kaip gebėjimas suprasti kultūrą ir pritaikyti šias žinias ištraukiant į kitą kultūrinę aplinką. Doktrinoje detalizuojama, jog kultūrinių gebėjimų igijimui būtinos ne tik žinios apie regioną, kuriame numatoma vykdyti tarptautinę operaciją, bet ir tarpkultūrinės karių kompetencijos bei supratimas, kaip kultūros daro įtaką pasaulio suvokimui⁵⁶⁹. 2016 m. Jungtinės Karalystės karinėje doktrinoje „Pasirengimas stabiliam pasauliui: kariuomenės indėlis“ karių kultūrinės kompetencijos tiesiogiai susiejamos su karine galia, pabrėžiant, jog kultūros ir istorijos supratimas ir įtraukimas į kariuomenės planavimo ir mokymo procesą didina karinę galią⁵⁷⁰. Be to, kultūrinės kompetencijos matomos kaip įtakos darymo priemonė: „įtaka pasiekama pakeičiant tikslinės auditorijos elgesį, ir tai nėra vien viešos žinutės ar žiniasklaidos skelbiama informacija, bet ir tai, kaip karių žodžiai ir elgesys yra matomi, interpretuojami ir suprantami tam tikrų auditorijų, kurios tai mato per savo kultūrinę, istorinę, religinę ir tradicijų prizmę. Norint daryti įtaką, reikia suprasti tikslinę auditoriją.“⁵⁷¹

Jungtinėje Karalystėje kultūriniai mokymai prieš dislokuojant karius į tarptautinę operaciją yra privalomi visiems kariams. Mokymų trukmė priklauso nuo karinio vieneto ir jo specializacijos ir trunka nuo vienos iki kelių savaitių. Nors didžiausias dėmesys tam skiriamas apmokant kultūros patarėjus, tačiau keičiantis Jungtinės Karalystės karinei doktrinai, kultūrinės kompetencijos tapo visų karių kompetencijų dalimi⁵⁷². Mokymai, prieš dislokuojant karius į tarptautines operacijas, apima praktinius užsiėmimus, dėmesį skiriant tiek tarpkultūriniais, tiek kultūros specifiniams kultūrinių kompetencijų elementams⁵⁷³. Mokymai vyksta dviem kryptimis, tai – mokymai, skirti visų karinių laipsnių kariams (angl. *All Ranks Briefing*), ir dvi 45 minučių trukmės sesijos, skirtos taktiniams vadams. Be to, visam į tarptautines operacijas siunčiamam personalui, ypač tiems, kurie tiesiogiai susiduria su vietos gyventojais, skiriamas savaitės trukmės pirmojo lygio kultūros specialisto kursas. Kurso tikslas – suteikti perso-

569 *Understanding and Intelligence Support to Joint Operations*, Joint Doctrine Publication 2-00 (JDP 2-00), 3rd edition, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, August 2011, p. 1–17.

570 *Ibid*, p. 27.

571 *Shaping a Stable World: The Military Contribution*, Joint Doctrine Publication 05, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, March 2016, p. 85.

572 Trochowska K., *supra note* 88, p. 96–97.

573 *Ibid*, p. 96–97.

nalui žinių apie šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, kultūrą. Ruošiant kultūros patarėjus, kurie yra lingvistai ir naudoja savo regioninę patirtį patardami kariniams lyderiams priimant sprendimus, mokoma pagal pažengusiųjų kultūros specialistų programą, kurią sudaro dvejų savaitių trukmės tarpkultūrinis ir penkiolikos mėnesių trukmės kalbos kursas. Kultūros patarėjai taip pat turi pabaigti dvylikos savaitių trukmės mokymus, orientuotus į krizių valdymo, informacines operacijas ir ryšių palaikymo veiklą. Kultūros patarėjų mokymai užbaigiami trijų keturių savaitių trukmės kursu, orientuotu į kultūros specifines tam tikro regiono charakteristikas, įskaitant ten vyraujančius galios santykius, ekonomiką, politiką, religiją, istoriją ir pan. aspektus. Kultūros patarėjų ruošimas trunka vidutiniškai dvidešimt mėnesių⁵⁷⁴.

Jungtinė Karalystė iš kitų valstybių dalyvavimo tarptautinėse operacijose patirties yra perėmusi JAV kariuomenėje taikomą moterų įsitraukimo grupių koncepciją, o kultūros specialistų koncepcija remiasi JAV vietovės komandų modeliu. Jungtinės Karalystės kariams dalyvaujant tarptautinėje operacijoje Afganistane, kultūros specialistų vaidmuo buvo toks pat, kaip JAV vietovės komandų – jie turėjo iširti ir suprasti vietinę kultūrinę, politinę, socialinę, ekonominę ir istorinę aplinką, kad padėtų kariuomenės lyderiams priimti geresnius sprendimus. Papildomai jie užsiimdavo ir karių kultūriniais mokymais misijos vietoje. Be šių iniciatyvų, Jungtinėje Karalystėje skatinamas tarptautinių operacijų metu karių įgytos patirties perdavimas kariams⁵⁷⁵.

3.3.3. Nyderlandai

Šaltojo karo metu Nyderlandai buvo tik nedidelė NATO narė, praradusi savo kolonijas. 1963 m. Nyderlandų vyriausybė nusprendė, kad aktyvesnis dalyvavimas taikos palaikymo operacijose būtų naudingas Nyderlandų kariuomenei, ypač siekiant pakeisti savo kaip kolonijinės galios neigiamą įvaizdį⁵⁷⁶. Nyderlanduose kultūriniai karių mokymai tapo standartine mokymų progra-

---

574 United Kingdom Ministry of Defence, „Military Develops its Cultural Understanding of Afghanistan“, *Defence News*, 24 February 2010.

575 Trochowska K., *supra note* 88, p. 96–97.

576 Ooink B., *supra note* 532, p. 56

mos dalimi, o skiriamas dėmesys kultūriniam veiksmui karyboje netgi įgijo savo pavadinimą. Nyderlandų naudojamas būdas tarptautinių operacijų metu laimėti vietinių gyventojų širdis ir protus nuo 2006 m. vadinamas „olandų metodu“ (angl. *dutch approach*)⁵⁷⁷.

Nyderlandų mokslininkai pabrėžia, jog olandų metodas turi istorines ir kultūrinės šaknis. Rene Moelker teigimu, „[šiuolaikinis] olandų metodas nėra kažkas naujo, jis sietinas su kolonijinėmis strategijomis, kurios buvo orientuotos į bendradarbiavimo su vietiniais šalies, kurioje vykdoma operacija, didinimą“⁵⁷⁸, o gynybos specialistas Rob de Wijk pastebi, jog „olandų praktika asimetrinėje karyboje ir kolonijinio laikotarpio karinės doktrinos, nukreiptos į širdžių ir protų laimėjimą, tapo pagrindu kultūrinių kompetencijų institucionalizavimui kariuomenėje“⁵⁷⁹. Olandų metodas buvo sukurtas siekiant laimėti širdis ir protus „šypsenos ir pamojavimo“ (angl. *smile and wave*) metodu: kariams įsitraukiant į sąveiką su vietiniais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, gyventojais, bendradarbiaujant ir suteikiant vietos valdžios institucijoms galimybę perimti viešosios tvarkos užtikrinimą. Šio metodo tikslas – naudojant kuo mažiau karinių pajėgų įgyti vietinių gyventojų pasitikėjimą. Olandų naudojamas metodas kėlė riziką kariams: tarptautinės operacijos Afganistane metu kariai nedėvėjo veidrodinių akinių tam, kad Afganistano vietiniams neprimintų rusų, stengėsi patruliuoti pėsčiomis, dėvėti minimalų kiekį apsauginių rūbų ir pan. *The Times* olandų metodą įvardijo kaip „siekį nugalėti Talibaną pasikviečiant juos puodelio arbatos“. Nyderlandų pulkininkas Theo Vleugels, atsakydamas į šią kritiką, atkreipė dėmesį, kad: „jūs turite būti tarp žmonių, norėdami daryti jiems įtaką. Mes jiems siūlome pagalbą ir darbą, ir jie gali pasirinkti. Jei jie nuspręš kovoti, mes kovosime, bet tai turėtų būti paskutinė išeitis.“⁵⁸⁰

577 Moelker R., „The Genesis of the „Dutch Approach“ to Asymmetric Conflicts: Operations in Uruzgan and the „Softly, Softly“ Manner of Approaching the Taleban“, *supra note 87*, p. 97-98.

578 Moelker R., „The „Dutch Approach“ and the Expeditionary Formula“, kn. *The Comprehensive Approach: Challenges and Prospects*, Hansen F. S. (sud.), Copenhagen: Royal Danish Defence College, 2009, cituota iš Zaalberg T. B., „The Use and Abuse of the ‘Dutch Approach’ to Counter-Insurgency“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 36, No. 6, 2013, p. 867-897, p. 869.

579 Wijk R., „Fighting Terrorism: A Useful Military Strategy?“, kn. *Peace, Security and Development in an Era of Globalization*, Molier G., Nieuwenhuys E. (sud.), Dordrecht, Leiden and Boston: Martinus Nijhoff Publishing, 2009, cituota iš Zaalberg T. B., *op. cit.*, p. 872.

580 Moelker R., „The Genesis of the „Dutch Approach“ to Asymmetric Conflicts: Operations in Uruzgan and the „Softly, Softly“ Manner of Approaching the Taleban“, *supra note 87*, p. 97-98.

Nepaisant, jog kultūrinės kompetencijos Nyderlandų kariuomenėje turi galias istorines šaknis, doktriniuose dokumentuose šių kompetencijų svarba imta akcentuoti tik nuo 2007 m. Doktrinoje „Kova su ginkluotais pasipriešinimais ir kariuomenės įnašas“ (ol. *Informatiebulletin 07/02: COIN en de militaire bijdrage*) pabrėžiamas į gyventojus orientuoto metodo įgyvendinimas. Šis metodas doktrinoje nėra detalizuojamas, tik paminima, jog kiekviename karinės hierarchijos lygmenyje kariai turi gerai pažinti vietovę ir joje gyvenančius gyventojus. Kultūrinis veiksnys dokumente minimas bendromis frazėmis, tokiomis kaip „vietos kultūros ir religijos pažinimas“. Be to, doktrinoje nurodoma, kad kariai turi patuliuoti tarp vietinių gyventojų, siekdami užmegzti su jais kontaktą, gauti paramą ir informaciją⁵⁸¹.

2012 m. Jungtinėje Nyderlandų doktrinoje „Vadovavimas ir kontrolė“ (angl. *Command and Control*) jau sukonkretinama karių kultūrinių kompetencijų svarba karyboje: „karinis personalas dažnai turi kontaktą su kitų kultūrų atstovais, kurių kiekvienas turi skirtingas normas ir vertybes. Visas karinis personalas, sąveikaujantis su vietiniais gyventojais, ypač vadai, turi suprasti kitas kultūras. <..> Be konfliktų, susijusių su tradiciniu karu tarp dviejų valstybių, šiuolaikiniai konfliktai taip pat apibūdinami kaip karas tarp žmonių. Konfliktai vyksta apgyvendintose vietovėse ir jų apylinkėse, kur gyventojų valia ir parama yra pagrindas laimėti.“⁵⁸² Kultūrinės kompetencijos šioje doktrinoje siejamos su informacine aplinka ir vietos gyventojų pritraukimu: „vis daugiau įrodymų rodo perėjimą nuo konvencinių konfliktų tarp valstybių prie nevalstybinių subjektų konfliktų, kuriuose politinė ir socialinė įtampa kyla dėl ideologinių, religinių ir kultūrinių skirtumų. Vietos gyventojų parama valdžios institucijoms ir karinei operacijai yra svarbus įtakos veiksnys.“⁵⁸³ 2013 m. Nyderlandų gynybos doktrinoje (angl. *The Dutch Defence Doctrine*) pabrėžiama, jog greta kitų patarėjų vadą remia ir kultūros ar genties patarėjas (angl. *cultural or tribal adviser*, trump. CULAD, TRIBAD)⁵⁸⁴.

581 OTCO, Informatiebulletin 07/02. Counter Insurgency (COIN) en de militaire bijdrage. Dutch Army. Unpublished internal document, 2008, cituota iš Jong J. S., *The comprehensive approach to counterinsurgency: opportunity for opportunism?!*, Utrecht University, 2013, p. 35.

582 *Command and Control*, Joint Doctrine Publication 5, Ministry of Defence of the Netherlands, 2012, p. 29.

583 Ibid, p. 31.

584 Ibid, p. 72.

2018 m. Hagos Strateginių studijų centras (angl. *The Hague Centre for Strategic Studies*) parengė ataskaitą „Stipriosios pusės. Karališkosios Nyderlandų kariuomenės galimybių perspektyvos ateityje“ (angl. *Playing to Your Strengths. A Different Perspective on Future Capabilities for the Royal Netherlands Army*), skirtą įvertinti kariuomenės transformacijai bei sudaryti kariuomenės lyderiams gaires rengiant 2020 m. gynybos apžvalgą (angl. *Defense Review 2020*). Ataskaitoje pažymima, jog pastaraisiais metais itin išryškėjo karinių pajėgų, turinčių tam tikrų specialiųjų operacijų pajėgų bruožų, kūrimas. Tai – karinės pajėgos, užimančios tarpinę grandį tarp įprastų karinių pajėgų ir specialiųjų operacijų pajėgų. Greta visų savybių, reikalingų tokio tipo karinėms pajėgoms, itin pabrėžiama karių kultūrinių kompetencijų svarba veikiant ir kovojant tarp civilių⁵⁸⁵.

Oficialus karių ruošimas karinėms misijoms deklaruojamas ginkluotųjų pajėgų vado instrukcijoje „A-700a“ (ol. *Aanwijzing A-700a*). Instrukcijoje akcentuojama, jog kiekvienas Nyderlandų karys, dislokuojamas užsienio valstybėje, turi atitikti tam tikrus reikalavimus. Be fizinių ir funkcinių reikalavimų, kariams privalomi į misiją orientuoti mokymai (ol. *Missie Gerichte Opleiding*, trump. – MGO), kurių vienas elementų – kultūriniai mokymai⁵⁸⁶. Instrukcijoje nurodomi kultūrinių kompetencijų reikalavimai kariams: „a) pagrindinės žinios apie misijos teritorijos kultūrinį paveldą ir istoriją; b) pagrindinės žinios apie vietos papročius, mentalitetą ir priimtino elgesio būdus (angl. *do's and don'ts*) bei c) pagrindinės žinios ir įgūdžiai, reikalingi bendraujant su visomis suinteresuotomis šalimis“⁵⁸⁷. Mokymus, remiantis šia instrukcija, įgyvendina Taikos operacijų mokykla (angl. *School for Peace Operations*)⁵⁸⁸.

Vidutinė kultūrinio pasirengimo prieš dislokuojant karius į tarptautines operacijas trukmė Nyderlanduose yra keturių savaitių trukmės kursai, kurių metu supažindinama su valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, istorija, kultūra ir papročiais. Mokymai apima tiek kultūros specifinius, tiek tarp-

---

585 Bekkers F. et al., *Playing to Your Strengths. A Different Perspective on Future Capabilities for the Royal Netherlands Army*, Spiegeleire, 2018, p. 44.

586 Jong J. S., *supra note* 581, p. 60.

587 Chief of the Defence Staff, Instruction Number A-700, cituota iš Gooren R. H. E., „Soldiering in Unfamiliar Places: The Dutch Approach“, *Military Review*, March-April 2006, p. 54–60.

588 Ministry of Defence of the Netherlands, School for Peace Operations. Prieiga internetu: <https://english.defensie.nl/topics/school-for-peace-operations>, [žiūrėta 2019-03-10].

kultūrinius kultūrinių kompetencijų elementus⁵⁸⁹. Instruktoriai pirmiausia siūlo plataus spektro požiūrį į neseniai įvykusį ar vykstantį konfliktą, įskaitant tai, kaip įvairios misijos srities gyventojų grupės suvokia konfliktą. Be to, analizuojamos konflikto pasekmės, aptariama, kaip pokonflikcinio streso ir psichologinės traumos lygis tarp žmonių gali paveikti jų reakciją į tarptautinėje operacijoje dalyvaujančius karius. Siekdami supažindinti su šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, kasdieniu gyvenimu, instruktoriai pateikia pagrindinius socialinius ir geografinius faktus apie gyventojų struktūrą, etninę įvairovę, gyvenimo trukmę, ekonominę veiklą ir užimtumą, pajamų šaltinius ir bendrą vystymosi lygį. Instruktoriai istorinę informaciją apie analizuojamą valstybę pritaiko dabartinio konflikto kontekste. Kariai taip pat supažindinami su įvairiomis socialinio gyvenimo organizavimo formomis, pradedant nuo šeimos koncepcijos iki klanų ir genčių sistemų, analizuojamas vietos garbės, gėdos, keršto suvokimas. Mokymai apima ir religijos svarbos vietos bendruomenėms įvertinimą, religinių lyderių vaidmens, vietinių religinių švenčių analizę. Esant poreikiui, instruktoriai paaiškina dominuojančios religijos pagrindinius principus. Nyderlanduose didelis dėmesys skiriamas kultūrinių skirtumų tarp Nyderlandų ir valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, analizei, įskaitant kūno kalbos aspektus. Atkreipiamas dėmesys ir į lyčių klausimus, mokymus nukreipiant ne tik į skirtingus socialinius vyrų ir moterų vaidmenis vietos visuomenėje, bet ir aptariama, kokio elgesio su skirtingomis lytimis tikimasi iš karių⁵⁹⁰.

Nyderlandų kariuomenėje vykdant kultūrinius mokymus didelis dėmesys skiriamas interaktyviems metodams – nuotraukoms, žemėlapiams, kitai grafinei ir vaizdinei medžiagai, o mokymai yra diferencijuojami – aukštesnės grandies kariai gauna daugiau akademinų paskaitų ir seminarų konkrečiomis kultūros temomis⁵⁹¹. Didindama karių kultūrinės kompetencijas, Nyderlandų kariuomenė yra pritaikiusi JAV praktiką naudoti moterų įsitraukimo komandas, vertėjus, kurie konsultuoja vyresnius karininkus kultūros klausimais, o po tarptautinės operacijos kariai perduoda savo įgytą patirtį kitiems kariams⁵⁹².

---

589 Trochowska K., *supra note* 88, p. 96-97.

590 Gooren R. H. E., *supra note* 587, p. 55-58.

591 Ibid.

592 Trochowska K., *supra note* 88, p. 96-97.

3.3.4. Lietuva

Lietuvoje pirmoji iniciatyva vykdant karių kultūrinių kompetencijų mokymus buvo 2005 m. gegužės mėn. pasirašytas susitarimas tarp Krašto apsaugos ministerijos ir Vilniaus universiteto Orientalistikos centro. Remiantis šiuo susitarimu pradėti vykdyti kalbų mokymai, skirti kariams, išvykstantiems į tarptautinę operaciją Afganistane. Susitarimas buvo trumpalaikis, nes instruktorių, apmokančių karius, kalbos žinios nebuvo pakankamos tinkamam karių paruošimui. Antroji iniciatyva buvo 2005 m. Lietuvos kariuomenės Generolo Adolfo Ramanausko kovinio rengimo centro sutartis su Multikultūrinių ryšių centru. Šiame centre dirbantys mokslininkai, islamo ir Vidurio Rytų ekspertai, turintys farsi ir arabų kalbos įgūdžių, vedė kariams tiek kultūros, tiek kalbos mokymus. Visgi, dėl nepakankamo Krašto apsaugos ministerijos suinteresuotumo tęsti karių kultūrinių kompetencijų mokymus bei finansavimo trūkumo, kultūrinių mokymų buvo atsisakyta grįžtant prie NATO sąjungininkų pagalbos apmokant karius ir karių mokymosi vieniems iš kitų, dalijantis ankstesnėse misijose dalyvavusių karių patirtimi⁵⁹³.

Karių neformalusis mokymasis vieniems iš kitų, dalijimasis tarptautinėje operacijoje filmuota medžiaga, nuotraukomis, patirtimi ir išpūdžiais tapo nauju postūmiu formalizuojant kultūrinius mokymus – Krašto apsaugos ministerija išreiškė siekį įkurti centrą, kuriame iš tarptautinės operacijos grįžę kariai galėtų susisteminti savo patirtį ir žinias ir jas perduoti į tarptautines operacijas vykstantiems kariams. Kartu, siekiant didinti karių kultūrinės kompetencijas, 2006 m. Krašto apsaugos ir Užsienio reikalų ministerijų iniciatyva buvo parengtas Goro provincijos vadovas, skirtas Afganistano istorinei, geografini, ekonominei, socialinei ir saugumo situacijai. Vadovas buvo itin mažos apimties, neišsamus, tad Lietuvos kariai ir toliau vadovavosi JAV karių naudojamu Afganistano vadovu, ribotai pritaikomu Goro provincijai dėl etninių, religinių ir socialinių grupių skirtumų skirtingose Afganistano provincijose⁵⁹⁴.

Karių kultūrinio lavinimo svarba iš naujo įvertinta 2011 m. Lietuvos karių pajėgų operacinėje doktrinoje. Doktrinoje didelis dėmesys skiriamas ka-

593 Račius E., „The ‘Cultural Awareness’ Factor in the Activities of the Lithuanian PRT in Afghanistan“, *supra note* 376, p. 69–70.

594 *Ibid*, p. 73.

rių kultūrinėms kompetencijoms, išskiriant tiek karių bendradarbiavimo su partneriais svarbą: „Abipusė pagarba partnerių profesiniams sugebėjimams, kultūrai, istorijai, religijai, papročiams ir vertybėms stiprina bendradarbiavimą <...> tiek prieš pažinimo svarbą: „<...> Tarptautinėse operacijose būtina turėti informacijos ne tik apie draugiškas, bet ir apie priešą pajėgas.“⁵⁹⁵ Taip pat doktrinoje pabrėžiama, jog viena svarbiausių tarptautinių operacijų metu kariuomenei kylanti operacinė problema sietina su šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietinių gyventojų pažinimu: „Pirma operacinė problema <...>, būdinga tarptautinėms operacijoms <...>, pasižymi tuo, kad prieš daugianacionalines operacines pajėgas (ir jų vienetus) oponentas gali veikti smulkiomis grupėmis <...>, naudoti nereguliarią taktiką, mišrius ginklus, improvizuotuosius sprogmenis, savižudžius, pasaulio spaudą ir kitas priemones <...> ir vykdo operacijas, kurios yra dalinai palaikomos (remiamos) vietinių gyventojų (vietinės kultūros). Pagrindinis tikslas operaciniu lygmeniu (tokiaje aplinkoje) bus nustatyti oponento svorio (gravitacijos) centrus ir juos neutralizuoti ar kaip kitaip paveikti“⁵⁹⁶. Doktrinoje, nurodant pagrindinius veiksnius, kurie daro įtaką tarptautinių operacijų planavimui ir vykdymui, minima, kad vienas jų yra kalba, kultūra ir situacija⁵⁹⁷, o kultūriniai skirtumai įvardijami kaip „pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką tarptautinių operacijų planavimui ir vykdymui“⁵⁹⁸.

Vienas svarbiausių šios doktrinos indėlių į karių kultūrinės kompetencijas yra atsakomybės kultūriškai apmokant karius paskirstymas, numatant, jog civilių ir karių bendradarbiavimo specialistai, kurie „patys, turėdami kultūrinės kompetencijos, turi skatinti karius domėtis ir paisyti kitos šalies kultūros, tradicijų ir suvokti, kaip svarbu yra dirbti kartu su civiliais subjektais“⁵⁹⁹. Išskirtina ir tai, jog šioje doktrinoje pirmą kartą apibrėžiamos kultūrinės kompetencijos, kurios įvardijamos kaip „vietos gyventojų bei operacijų rajone veikiančių civilių subjektų tradicijų, istorijos išmanymas, rodoma pagarba jų gyvenimo būdui“⁶⁰⁰.

595 Lietuvos karinių pajėgų operacinė doktrina, *supra note* 1, p. 1–17.

596 Ibid, p. 2–33.

597 Ibid, p. 3–27.

598 Ibid, p. 3–32.

599 Ibid, p. 5–40.

600 Ibid, p. 5–40.

2013 m. Lietuvos karinių pajėgų rengimo doktrinoje karių kultūrinės kompetencijos siejamos tik su operacinės aplinkos pažinimu, teigiant, kad, „norėdami suprasti operacinę aplinką, turime analizuoti objektyvius veiksnius, kurie keičia operacinės aplinkos sąlygas ir kartu daro įtaką esamų ir būsimų operacijų vykdymui, karių <...> mokymui bei pajėgų (vienetų) rengimui. Šie veiksniai gali būti, bet neapsiriboti: 1. kultūrų, ideologijų ir socialinių struktūrų įvairovė“⁶⁰¹.

2016 m. karinėje doktrinoje kultūrinės kompetencijos išryškinamos kaip viena iš kariams būtinų kompetencijų, pabrėžiant, kad: „kariuomenės branduolį sudaro motyvuoti, iniciatyvūs, tvirtos kovos dvasios ir gerai parengti (ypač psichologiškai) kariai <...>, gebantys veikti daugianacionalinėje ir daugiakultūroje aplinkoje“⁶⁰². Taip pat „XXI amžiaus karys pasižymi: <...> kultūrinio ir teisiniu išprusimu <...>, gebėjimu veikti daugianacionalinėje, daugiakultūroje, tarpinstitucinėje, tarporganizacinėje ir tarpvalstybinėje aplinkoje“⁶⁰³. Atkreiptinas dėmesys, jog doktrinoje nėra detalizuojama, kas laikytina kultūriniu išprusimu, kaip šis išprusimas ar gebėjimas veikti kitokioje kultūrinėje aplinkoje turėtų būti įgyjamas ir ar kultūriškai išprusęs karys – tai karys, turintis kultūrinių kompetencijų, apibrėžtų Lietuvos karinių pajėgų operacinėje doktrinoje.

Apžvelgiant karių kultūrinių kompetencijų įgyvendinimo reglamentavimą Lietuvos kariuomenės vado įsakymuose, galima pastebėti, kad kariai yra skirstomi pagal savo darbo specifiką – didžiausias kultūrinių kompetencijų poreikis keliamas civilių ir karių bendradarbiavimo specialistams bei psichologinių operacijų specialistams. 2010 m. civilių ir karių bendradarbiavimo būrio / komandos individualių užduočių sąrašė ir atlikimo standartuose keliamos trys su karių kultūrinėmis kompetencijomis sietinos užduotys: „1. Suprasti, tradicijų ir kultūrų įvairovę, mokėti atskirti pagrindinius kultūrinės veiklos skirtumus įvairiuose operacijų rajonuose <...> 2. Karys turi būti susipažinęs su egzistuojančiomis pasaulio religijomis, mokėti atskirti pagrindines religijas ir galimas įtakas operacijų rajonuose <...> 3. Žinoti vertėjo darbo ypatumus ir mokėti praktiškai dirbti su vertėju susitikimų metu“⁶⁰⁴. 2011 m. kariuomenės

601 Lietuvos karinių pajėgų rengimo doktrina, supra note 34, p. 8-1.

602 Lietuvos karinė doktrina, supra note 25, p. 6-1.

603 Ibid, p. 8-3.

604 Lietuvos kariuomenės vado 2010 m. gruodžio 27 d. įsakymas Nr. V-1160 „Dėl Civilių ir karių bendradarbiavimo būrio karių individualių užduočių sąrašo tvirtinimo“.

vado patvirtintuose civilių ir karių bendradarbiavimo specialisto kurso individualių užduočių atlikimo standartuose numatyta, kad ruošiant civilių ir karių bendradarbiavimo specialistus įtraukiamas dar vienas kultūrinį pažinimą didinantis reikalavimas, tai – „paaiškinti lyčių aspekto įtaką operacijoms“⁶⁰⁵. Tiesa, 2017 m. parengtoje Civilių ir karių bendradarbiavimo kurso mokymo programoje religijos pažinimas išbraukiamas iš kariams keliamų užduočių sąrašo. Kultūros ir lyčių aspektų įtakos tarptautinėms operacijoms analizei skiriamos dvi teorinės akademinės valandos, darbo su vertėju įgūdžių ugdymui skiriama viena teorinė ir viena praktinė akademinė valanda⁶⁰⁶.

Psichologinių operacijų specialistams taip pat keliami aukšti kultūrinių kompetencijų reikalavimai. Šie specialistai turi „gebėti atlikti šalies (valstybės) studijas remdamiesi politine-karine analize, įskaitant ir kultūros, kalbos, vertybių, tikėjimo ir elgsenos, religijos, socialinių organizacijų analizę bei dirbti su vertėjais“⁶⁰⁷. Visgi, įsakyme nėra detalizuojama, kaip ugdomi psichologinių operacijų specialistų analitiniai įgūdžiai, leidžiantys atlikti tikslinės valstybės analizę, ir kiek valandų skiriama tokių specialistų mokymams.

Lietuvoje, priešingai nei kitose analizuotose valstybėse, karių kultūrinių kompetencijų mokymų diferenciacija pagal karinį laipsnį yra ribota. Tokio tipo diferenciaciją galima išvystyti tik puskarininkių karjeros mokymo programose. Puskarininkių karjeros III pakopos kurso programoje, reglamentuojančioje viršilų ir seržantų majorų ruošimą, vienas iš keliamų mokymo tikslų yra „suprasti, kaip skirtingi vadovavimo stiliai yra veikiami skirtingų kultūrų“, kuri išskaidoma į kelias užduotis: „1. paaiškinti vadovavimo stilius; 2. diskutuoti apie vadovavimo stilių taikymą; 3. paaiškinti, kas yra kultūra; 4. paaiškinti kultūrų tipologijas“⁶⁰⁸. Be to, šios grandies puskarininkiams keliamas dar vienas tikslas – „suprasti, kaip vadovavimo stiliai taikomi tarptautinėse karinėse operacijose“, gebant diskutuoti apie kultūros aspektus, darančius įtaką ope-

605 Lietuvos kariuomenės vado 2011 m. rugsėjo 15 d. įsakymas Nr. V-933 „Dėl Civilių ir karių bendradarbiavimo specialisto kurso individualių užduočių atlikimo standartų tvirtinimo“.

606 Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centras, Civilių ir karių bendradarbiavimo kursas, Mokymo programa, JLMC-L7-070.

607 Lietuvos kariuomenės vado 2011 m. gruodžio 8 d. įsakymas Nr. V-1255 „Dėl Psichologinių operacijų specialisto ir kario individualių užduočių sąrašo ir jų atlikimo standartų patvirtinimo“, p. 3.

608 Lietuvos kariuomenės vado 2015 m. lapkričio 20 d. įsakymas Nr. V-1415 (Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. spalio 17 d. įsakymo Nr. V-1419 redakcija) „Dėl Puskarininkių karjeros III pakopos kurso mokymo programos tvirtinimo“.

racijoms. Šiems dviem tikslams įgyvendinti skiriamos 4 akademinės valandos⁶⁰⁹. Puskarininkių karjeros II pakopos mokymo programoje, reglamentuojančioje vyr. seržantų ir štabo seržantų rengimą, numatyta, kad šios grandies kariams viena iš keliamų užduočių yra „suprasti etiško ir neetiško sprendimo įtaką karinėms operacijoms“, iškeliant užduotis: „1. palyginti etiško ir neetiško sprendimo įtaką karinėms operacijoms; 2. apibūdinti etikos iššūkius, darančius įtaką sprendimų priėmimui, ir jų poveikį operacijoms; 3. paaiškinti, kas yra kultūra; 4. paaiškinti kultūrą apimančias sritis; 5. diskutuoti, kokią įtaką operacijos sėkmei gali turėti kultūrinis sąmoningumas“⁶¹⁰. Tikslui įgyvendinti skiriamos 2 akademinės valandos⁶¹¹. 2014 m. Puskarininkių karjeros I pakopos kurso mokymo programoje, reglamentuojančioje grandinių ir seržantų rengimą, numatyta, kad kariai turi „žinoti pagrindinius kultūrinių skirtumų bruožus <...>, suprasti kultūrinio sąmoningumo ugdymo svarbą ir įtaką operacijos sėkmei“⁶¹². Visgi atnaujintoje 2016 m. Puskarininkių karjeros I pakopos kurso programoje kultūrinis pažinimas eliminuojamas kaip šios grandies kariams būtinas mokomasis dalykas⁶¹³. Atkreiptinas dėmesys, kad nei pirmos, nei antros pakopos puskarininkių mokymo programose nėra nurodoma, kokia kultūrinio sąmoningumo koncepcija remiamasi mokant karius.

Karininkų mokymo programose kultūrinių kompetencijų mokymai nėra atskirai reglamentuojami. Tam tikros mokymų užuomazgos pastebimos kariūnų – būsimų karininkų mokymo programose. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje studijuojantys kariūnai turi pasirenkamąjį kursą „Tarpkultūrinė komunikacija“, taip pat dalis kariūnų, konkrečiai – studijuojantys tarptautinius santykius, supažindinami su regionų studijomis.

Visų karinių laipsnių karių ruošimą tarptautinėms operacijoms šiuo metu reglamentuoja „Karių rengimo tarptautinėms operacijoms (individualių įgūdžių atnaujinimo) kursas“. Šioje programoje kariams keliamas mokymo tiks-

---

609 Ibid.

610 Lietuvos kariuomenės vado 2014 m. rugsėjo 15 d. įsakymas Nr. V-912 (Lietuvos kariuomenės vado 2017 m. sausio 18 d. įsakymo Nr. V-58 redakcija) „Dėl Puskarininkių karjeros II pakopos kurso mokymo programos tvirtinimo“.

611 Ibid.

612 Lietuvos kariuomenės vado 2014 m. rugsėjo 29 d. įsakymas Nr. V-979 (Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. rugpjūčio 5 d. įsakymu Nr. V-1107 redakcija) „Dėl Puskarininkių karjeros I pakopos kurso mokymo programos tvirtinimo“.

613 Ibid.

las – „žinoti tarptautinės operacijos šalies istoriją, regiono kultūrinius ir religinius ypatumus“ ir užduotys, įgyvendinant šį tikslą: „1. apibūdinti būsimo operacijos rajono kultūrą, tradicijas, religiją, politinę ir ekonominę situaciją, geografiją, klimatą, populiaciją, istoriją, konflikto raidą ir karinę situaciją; 2. apibūdinti bendravimo su vietiniais gyventojais ypatumus; 3. apibūdinti islamo ir krikščionybės panašumus bei skirtumus“⁶¹⁴. Šiam mokymo tikslui pasiekti skiriamos 3 valandos teorinių užsiėmimų klasėse. Be to, kariams keliamas tikslas – „suprasti darbo su vertėju pagrindinius principus“ ir užduotis „išvardinti darbo su vertėju pagrindinius principus“. Šiai užduočiai įgyvendinti skiriama 1 valanda teorinių užsiėmimų klasėse. Kalbų, vyraujančių tarptautinių operacijų zonose, mokymai kariams nėra organizuojami⁶¹⁵.

Verta pažymėti, jog Lietuvoje nėra vienos institucijos ar karinio padalinio, vykdančio karių kultūrinius mokymus – civilių ir karių bendradarbiavimo specialistų kultūrinės kompetencijas ugdo Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centras, puskarininkių – Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokykla, kariūnų – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, į tarptautines operacijas siunčiamų karių – Lietuvos kariuomenės Generolo Adolfo Ramanausko kovinio rengimo centras. Be to, atkreiptinas dėmesys, jog visuose analizuotuose Lietuvos karių kultūrinės kompetencijas reglamentuojančiuose dokumentuose nėra skatinamas ar kitaip deklaruojamas karinių dalinių bendradarbiavimas tarpusavyje keičiantis karių kultūrinio lavinimo patirtimi ar kitų NATO narių patirties perėmimas.

3.4. Kultūrinės kompetencijos karinės galios struktūroje: ekspertų suvokimo turinio analizė

Tiriant JAV, Jungtinės Karalystės, Nyderlandų ir Lietuvos ekspertų kultūrinių kompetencijų įtraukimo į karines doktrinas ir jų svarbos karinės galios struktūroje suvokimą, išryškėjo tam tikros bendros tendencijos, aptartos tiek

---

614 Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. kovo 9 d. įsakymas Nr. V-342 „Dėl Lietuvos kariuomenės vado 2012 m. spalio 31 D. įsakymo Nr. V-1260 „Dėl Karių rengimo tarptautinėms operacijoms (individualių įgūdžių atnaujinimo) kurso programos tvirtinimo“ pakeitimo“.

615 Ibid.

teorinėje dalyje, tiek analizuojant NATO narių doktrininis dokumentus. Dauguma informantų mano, jog karių kultūrinės kompetencijos yra neatsiejamas karinės galios elementas, kuris istoriniame karybos kontekste gali būti siejamas su „širdžių ir protų laimėjimo“ koncepcija, atspindinčia nuostatą laimėti kovą ne panaudojant jėgą, o pritraukiant šalininkus, pavyzdžiui, valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, gyventojus:

„Taip, žinios apie kitą kultūrą visada buvo svarbios kaip karybos elementas. Manau, kad tai yra vienas iš senųjų karo principų.“ Informantas nr. 2

„Karyba nuo Aleksandro Makedoniečio nepasikeitė. <...> Asimetriniame kare tuo labiau karyba nepasikeitė, nes nori nenori, tu privalai, norėdamas sutriuškinti priešininką, kuris yra daug žemesnio technologinio lygio, tu privalai nusileisti iki jo lygio tam, kad jį sunaikinti, sutriuškinti. <...> Kuriame kare nebuvo atakuojamos širdys ir protai? Antras pasaulinis? Visada buvo. Pirmas pasaulinis? Tas pats. Tiesiog priemonės buvo kitokios. Dabar paprasčiau atakuoti. Tada buvo lengviau apsaugoti, nes <...> kiekvienos valstybės svorio centras yra valia priešintis. Jeigu ją panaikini, tada tu 50 proc. pasieki pergalę be fizinės jėgos panaudojimo. Ir tas buvo visada.“ Informantas nr. 11

„Širdžių ir proto laimėjimui visada buvo reikalingos [kultūrinės kompetencijos].“ Informantas nr. 7

Pastebima tendencija, jog informantai, atstovaujantys valstybėms, turinčioms kolonijinę patirtį ar ilgametę įsitraukimo į taikos palaikymo operacijas praktiką, pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės, Nyderlandų ekspertai, karių kultūrinės kompetencijas sieja su karinių ekspedicinių operacijų patirtimi. Tačiau informantai, atstovaujantys valstybėms, neturinčioms kolonijinės patirties, karių kultūrinės kompetencijas sieja su tarptautinėmis operacijomis po Šaltojo karo, ypač su valstybių įsitraukimu į operacijas Irake ir Afganistane. Kaip jau buvo aptarta ankstesniuose skyriuose, šios operacijos žymi tam tikrą lūžio tašką karinės galios struktūroje, didesnę reikšmę karyboje ėmus teikti nematerialiems karinės galios elementams, įskaitant ir karių kultūrinės kompetencijas. Įdomu tai, jog nei vienas ekspertas, atstovaujantis JAV, nesusiejo karių kultūrinių kompetencijų su JAV karine patirtimi Vietnamo kare, kuriame, kaip išryškėjo analizuojant karių kultūrinių kompetencijų raidą JAV kariuomenėje, ir buvo pradėti taikyti tam tikri kultūriniai elementai. Apibendrintos karių kultūrinių kompetencijų atsiradimo karinės galios struktūroje priežastys pateikiamos 7 lentelėje.

7 lentelė. Kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą lemiantys veiksniai⁶¹⁶

Požymiai	Iliustracijos
Valstybės, turinčios kolonijinę ir / ar išitraukimo į taikos palaikymo operacijas patirtį, karių kultūrinės kompetencijas sieja su šiose operacijose naudota praktika	<p>„Jungtinėje Karalystėje kultūrinės kompetencijos kariuomenei tapo svarbios, kai buvo sukurta Britanijos imperija ir britų karinės pajėgos veikė skirtinguose pasaulio regionuose, pavyzdžiui, užkariaujant Indiją XVIII amžiuje ir užkariaujant Afriką XIX amžiuje.“ Informantas nr. 5</p> <p>„[Nyderlanduose] mes anksčiau turėjome tokias kolonijas kaip Indonezija, Surinamas ir Antilai, o Nyderlandų rytų Indijoje turėjome kariuomenę, vadinamą KNIL [ol. Koninklijk Nederlands Indisch Leger, liet. Karališkoji Nyderlandų Rytų Indijos kariuomenė]. Daugelis karių buvo iš skirtingų sričių. Ir jiems reikėjo kultūrinių kompetencijų.“ Informantas nr. 7</p>
Valstybės, neturinčios kolonijinės patirties, karių kultūrinės kompetencijas sieja su išitraukimu į tarptautines operacijas po Šaltojo karo	<p>„Aš galvoju, kad [kultūrinės kompetencijos įgijo svarbą kariuomenėje] tuomet, kai mes pradėjome veikti su partneriais. Pradedant nuo Jungtinių Tautų pirmų operacijų Bosnijoje Hercegovinoje, EUROFOR. Ir šis poreikis visą laiką yra. Ir vis tiek viskas daugiau mažiau sukasi apie religiją.“ Informantas nr. 10</p> <p>„Kultūrinių veiksmų svarba [kariuomenėje] itin išryškėjo po 2001 m. teroro išpuolių, nors didžiausią reikšmę įgijo 2006-2007 m.“ Informantas nr. 1</p> <p>„Kultūrinės kompetencijas sieju su operacijomis Afganistane ir Irake.“ Informantas nr. 3</p>

Aptariant kultūrinių kompetencijų sampratą ir nustatant ją sudarančius elementus, visų tiriamų valstybių informantai pabrėžė teoriniame modelyje įvardintų tarpkultūrinio, kultūros specifinio ir kalbinio elementų svarbą. Teorinis karių kultūrinių kompetencijų modelis didžiąja dalimi remiasi JAV kariuomenėje taikomu modeliu, todėl ir tyrimo metu JAV informantai tiesiogiai įvardijo kultūros specifinio ir tarpkultūrinio elementų poreikį:

„Manau, kad yra dvi rūšys [kultūrinės kompetencijas sudarančių elementų]: regioninės žinios (kultūros specifinės) ir tarpkultūrinės kompetencijos (tai reiškia bendrą socialinių sistemų supratimą). Abu yra būtini.“ Informantas nr. 2

„<...> bendrakultūrinės žinios yra nepalyginamai svarbesnės nei kultūros specifinės. [Kariams] neįmanoma būti visų regionų ekspertais, todėl svarbu pri-

616 Šaltinis: sudaryta autorės.

sitaikyti, kitaip tariant – bendrieji įgūdžiai. <...> Tai, kad kariai turi tik kultūros specifinių žinių, nesuteikia jiems gebėjimo veikti kitoje kultūrinėje aplinkoje, kuomet susiduriama su problemomis, kurios nebuvo aptartos mokymų metu, pavyzdžiui, jie išmokyti, kaip bendrauti su vietiniais, tačiau nežino, ką daryti, kai ožkų banda išeina į kelią. Kultūrinis veiksnys, koks jis yra dabar [kariuomenėje], iš esmės yra taktinis lygmuo, reikia pereiti į strateginės kultūros lygmenį.“
Informantas nr. 1

Kitoms analizuojamoms NATO narėms atstovaujantys ekspertai neišskyrė konkrečių karių kultūrinės kompetencijas sudarančių elementų, tačiau apibrėždami karių kultūrinės kompetencijas, pabrėžė teoriniame modelyje identifikuotus elementus: istorijos, religijos pažinimą, apimančią kultūros specifinį elementą, komunikacijos įgūdžius, kultūrinę adaptaciją ir kitus elementus, apimančius tarpkultūrinį elementą bei kalbinius įgūdžius:

„Suprasti kitus (draugus ir priešus) yra karinės žvalgybos dalis.“
Informantas nr. 7

„Pagrindinis istorijos, religijos ir ekonomikos supratimas <...> Tarpkultūrinis elementas taip pat būtinas, ypač karių atvira [kitai kultūrai] mąstysena.“
Informantas nr. 8

„[Karių kultūrinės kompetencijos] yra supratimas kitų kultūros, bet ne savo. Tu neperimi jų kultūros. Karybos prasme yra kultūrinis „awareness“ [liet. sąmoningumas] – ką kariai turi žinoti. Ypač tarptautinėse operacijose. <...> Pagrindinis dalykas yra kultūrinis informuotumas, kaip ir „situational awareness“ [liet. situacinis sąmoningumas] – žinoti, į kokią situaciją patekai. Taip ir „cultural awareness“ [liet. kultūrinis sąmoningumas] – žinoti, į kokią aplinką patekai, ir atitinkamai elgtis, vykdyti operacijas. Suprasdamas kultūros ypatumus, gali nuspėti, kokia bus reakcija į tavo veiksmus.“
Informantas nr. 10

„Pažinimas tos kultūros, į kurią vyksti, tų žmonių, su kuriais bendrauji, tradicijų, papročių, vertybių. Elgesio normų.“
Informantas nr. 12.

„[Karių] kultūrinės kompetencijos nėra tiksliai atpažinimas kitos kultūros, gebėjimas adekvačiai reaguoti į kitų kultūrų atstovų elgesį, atliepti jų lūkesčius, bet tai kartu <...> ir žinios, kurios pirmiausia būtų sietinos su kalba <...> Ir kitas dalykas – istorinės gelmės – tautos, nacijos ar etninės grupės evoliucija, kuri neabejotinai apima ir socialinius tinklus, santykius, stratifikaciją, religinius aspektus, galbūt ir socioekonominius.“
Informantas nr. 3.

Taigi, karių kultūrinės kompetencijos, remiantis skirtingoms valstybėms atstovaujančių ekspertų suvokimo turiniu, apima tiek tam tikros kultūros pažinimą, tiek karių kalbinius, adaptacinius, įsitraukimo į kitą kultūrą įgūdžius. Pažymėtina, jog JAV, Jungtinei Karalystei, Nyderlandams atstovaujantys informantai akcentuoja tarpkultūrinio elemento svarbą, kultūros specifines žinias, matydami kaip atspindinčias taktinį-operacinį lygmenį, o tarpkultūrinį elementą – kaip sudarantį sąlygas karių kultūrinės kompetencijas perkelti į strateginį mąstymą: *„Kultūrinės kompetencijos šiandien yra taikomas tik taktiniame lygmenyje, kultūra yra svarbi kariuomenei, bet ji svarbi kaip bendra kultūrinė koncepcija, t. y. strateginiame lygmenyje. Pavyzdžiui, Rusijos Krymo aneksija prasidėjo gerokai anksčiau nei karių įsiveržimas – ji prasidėjo kaip kultūrinės informacijos skleidimas.“ Informantas nr. 1*

Tiriant Lietuvai atstovaujančių informantų suvokimo turinį, pastebimas išsiskiriantis požiūris į kultūrinių kompetencijų poreikį skirtinguose karybos lygmenyse. Dalis informantų, apibrėždami karių kultūrinės kompetencijas, jį suvokia kaip kultūros specifinį elementą, atspindintį operacinį karybos lygmeniu: *„[karių kultūrinės kompetencijos] čia operacinis parengimas, parengimas operacinei aplinkai, kur tu dalyvauji <...> Aš kaip ir sakiau, [kultūrinės kompetencijos] yra labiau operacinis, operacinei aplinkai pritaikytas <...>„ Informantas nr. 11*

Kiti ekspertai pabrėžia poreikį kultūrinės kompetencijas perkelti į strateginį lygmenį ir akcentuoja ilgalaikių mokymų svarbą: *„Mes visą laiką kalbame apie abu. „Education“ [liet. švietimas] yra duoti supratimą kaip galvoti. „Training“ [liet. apmokymai] ir „education“ visada eina kartu. Visa laiką yra ir praktikos dalis. „Education“ yra „how to think“ [liet. kaip mąstyti], „training“ yra „how to do“ [liet. kaip daryti]. Tie elementai turi būti visur“. Informantas nr. 12.*

Apibendrinant galima pažymėti, jog ekspertai akcentuoja karių kultūrinių kompetencijų svarbą tiek taktiniu-operaciniu, tiek strateginiu karybos lygmeniu. Ankstesniame skyriuje, tiriant NATO narių karines doktrinas, taip pat išryškėjo, jog karių kultūrinės kompetencijos įtraukiamos tiek į strategines, tiek į operacines ir taktines doktrinas. Taigi, galima teigti, jog karių kultūrinės kompetencijos apima visus karybos lygmenis.

Pažymėtina, jog visi informantai atkreipia dėmesį, kad kultūrinės kompetencijos nėra vientisas konstruktas. Kultūrinės kompetencijos turi būti di-

ferencijuojamos atsižvelgiant į hierarchizuotą kariuomenės struktūrą – karių veikla ir pareigos tarptautinės operacijos metu gali iš esmės skirtis. Be to – į kariuomenės veikimo zoną – karių kultūrinių kompetencijų poreikis priklauso nuo to, ar veikiama tik tarp koalicijos partnerių, ar išitraukiama į sąveiką su vietiniais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, gyventojais (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Kultūrinių kompetencijų poreikio skirtumus lemiantys veiksniai⁶¹⁷

Požymis	Iliustracijos
Kultūrinių kompetencijų diferencijavimas atsižvelgiant į griežtai hierarchizuotą kariuomenės struktūrą	<p>„Jeigu kalbėtume apie, sakysim, kažkokią komandą, ar tai būtų kariai, ar tai būtų įmonė, tai, ką turi žinoti vadovai, nebūtinai turi žinoti žmonės, kurie atlieka tam tikras funkcijas. Kitaip tariant, tas kompetencijų ar išprusimo, ar raštingumo, ar jautrumo lygmuo turi būti pakankamai skirtingas <..> Čia mes kalbame apie labai aišką subordinaciją ir tada atitinkamą jų funkcijų pasiskirstymą. Kitaip tariant, štabo karininkas neabejotinai turi turėti daug gilesnes žinias, nei, tarkime, misijos vietoje, bet garaže dirbantis, na, dabar gal jau ir šauktinis, tebūnie koks nors seržantas ar grandinis. Tai va, šia prasme visai natūralu, kad tie lygmenys turi atsiskirti.“ Informantas nr. 12</p> <p>„Yra keletas kultūrinių kompetencijų ugdymo lygių, kurie yra būtini atsižvelgiant į kiekvieno kario atsakomybės lygį, pradedant nuo pagrindinio supratimo, kurį privalo turėti visi ginkluotosiose pajėgose esantys asmenys (panašiai kaip baziniai pirmosios pagalbos ar priešgaisrinės saugos mokymai) ir kylant [karinėje hierarchijoje] į viršų – šie žmonės būtų vyresnieji diplomatai, vadai ir ryšių palaikymo pareigūnai.“ Informantas nr. 5</p>
Kultūrinių kompetencijų diferencijavimas atsižvelgiant į veikimo zoną	<p>„Kultūrinių kompetencijų apibrėžimą tarptautinių operacijų metu turime skelti į dvi dalis. Į tarpusavio, tarp karių ir su užsieniečiais. Užsieniečius vėlgi skeliame į dvi dalis – tai yra kariai ir vietos gyventojai. Reikėtų daryti keletą pjūvių.“ Informantas nr. 12</p> <p>„Nebūtina vykti į tarptautines operacijas tam, kad būtum informuotas. Pavyzdžiui, gauni paskyrimą į Turkiją, kuri yra NATO narė, bet tai bus visai kitokia kultūra. Didžiausias kultūrinių žinių panaudojimas yra tarptautinės operacijos.“ Informantas nr. 10</p>

617 Šaltinis: sudaryta autorės.

Šios ekspertų įžvalgos patvirtina tiek teorinėje dalyje, tiek analizuojant skirtingų valstybių doktrininius dokumentus išryškėjusią tendenciją išskirti karių kultūrinių kompetencijų lygmenis, priklausomai nuo kultūros žinių poreikio įgyvendinant skirtingas kariuomenės veiklas. Apibendrinant skirtingoms valstybėms atstovaujančių ekspertų suvokimo turinį, galima teigti, jog pradiniam tyrimo etape suformuota karių kultūrinių kompetencijų, kaip trijų elementų bloko – kultūros specifinio, tarpkultūrinio ir kalbinio – modelis yra tinkamas ir pakankamas tolesniems karių kultūrinių kompetencijų tyrimams. Kartu pažymėtina, jog tarp skirtingoms valstybėms atstovaujančių informantų nėra esminių požiūrio į karių kultūrinių kompetencijų koncepciją skirtumų.

Aptariant kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveiką, dauguma informantų sutinka, jog kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis:

„Kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis ir neabejotinai kultūrinės kompetencijos turi būti įtraukiamos į karines doktrinas, ypač susijusias su įtakos, daugianacionalinėmis ir koalicijos operacijomis.“ Informantas nr. 5

„Taip. Jos yra įgalintojas. „Enabler“ [liet. įgalintojas] arba „multiplier“ [liet. daugiklis]. <...> Jos didina karinę galią. Kitaip sakant, gerina rezultatą. Arba rezultatų parametrus. Kodėl mes norime būti įgalinti? Mes norime pasiekti geresnį rezultatą savo veiksmo. Mes bendradarbiaujame, norime sukurti kokį projektą, pavyzdžiui, Čegčerane – suprasime jų nacionalinius ypatumus ir mums projektas greičiau pasiseks ir pasiseks geresnis projektas toks, koks jis jiems reikalingas, o ne toks, koks mums atrodo teisingas. Nes kai mes padarome projektą toki, koks mums atrodo geras, jiems nebus geras. Informantas nr. 10

„Jos paskęsta toje karinėje galioje, kaip ir išsisklaido tarp visų karinės galios elementų. Bet taip, jos yra karinės galios dalis.“ Informantas nr. 11

Vieno JAV eksperto teigimu kultūrinės kompetencijos yra daugiau nei karinės galios dalis, priskirdamas kultūrinės kompetencijas nacionalinei galiai:

„Kultūra ne tiek karinės galios dalis, o nacionalinės galios dalis, ir ne kartą buvo bandoma įvesti kultūrą greta kitų nacionalinės galios elementų, deja, nesėkmingai. Tai, kad kultūra yra įtraukiama į karines doktrinas, nieko nereiškia, nes jos įtraukimas nevykęs – ji įtraukiama greta kitų „įtraukiamų“ elementų. Kultūra pirmiausia turėtų būti aiškiai apibrėžiama, kadangi neaišku, ar, pavyzdžiui, religija yra kultūros elementas, ar nėra, ir įtraukiama kaip

švietimo veiksnys, ne trumpalaikiai apmokymai. Gynybos doktrinos turi būti kultūra, [tačiau] viskas dabar orientuojama į atgrasymą.“ Informantas nr. 1

Karių kultūrinių kompetencijų įtraukimas į karinės galios struktūrą, pirmausia, yra siejamas su pranašumo karyboje įgijimu, siekiu didinti karinę galią:

„Karybos prasme visada reikia turėti pranašumą oponentų atžvilgiu. Pranašumas yra suprasti jo mentalitetą, menamo priešo mentalitetą. Tu supranti, kaip jis elgsis, kokia jo elgsenos kultūra. Viskas, ką mes darome karyboje, – įgauti pranašumą bet kokia prasme. Kitaip sakant, mes darome manevrą. Protu, judesiu, įgaudami pranašumą prieš atžvilgiu. <...> Pirmas dalykas yra suprasti, kokia kultūrinė aplinka tave supa. Kiekvieną kartą. Kai supranti, tada gali priimti teisingus sprendimus. Kultūrinės kompetencijos ir duoda supratimą apie kultūrą, kuri tave supa. Kiekviena operacija yra skirtinga, net ta pati misija vis keičiasi.“ Informantas nr. 10

„Pagerinti operacijų, kuriose kovojama dėl žmonių paramos ar bendradarbiaujama su jais, sėkmės procentą.“ Informantas nr. 4

„Kultūrinės kompetencijos yra svarbios norint panaudoti karinius pajėgumus. Plataus spektro konflikte arba „visapusiškame požiūryje“ [angl. *Comprehensive Approach*], kai naudojami visi nacionalinės galios svertai, pavyzdžiui, DIME modelis (diplomatinis, informacinis, karinis ir ekonominis nacionalinės galios instrumentai).“ Informantas nr. 6

Saugumo ir karinių operacijų aplinkos įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas pabrėžė visi informantai. Be to, visi informantai sutinka, jog pokyčiai karyboje ir besikeičiantis karybos pobūdis lėmė kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą. Kartu išryškėjo ir „iš apačios į viršų“ karinių inovacijų įtaka kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas. Visi, išskyrus Lietuvos, informantai sutiko, jog tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių patirtis darė įtaką kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas. Lietuvai atstovaujančių informantų teigimu:

„Aš tokių atvejų negirdėjau <...> Reikėtų užklausti KRC [Generolo Adolfo Ramanausko kovinio rengimo centras], ar buvo vykdomos apklausos. Nes bet kokio mokymo yra „after reaction“ [liet. atgalinė reakcija], paties mokymo „feedback“ [liet. atsiliepimai], kai klausytojai duoda atsiliepimus, per išmoktas pamokas. Aš labai abejoju, kad kažkas analizuoja šitą. Yra ir rimtesnių problemų, aišku, ir tai gali būti rimta problema, jei užleisim. <...> Amerikiečiai labai

dirba šiuo klausimu, bet jie turi tam pajėgumų – privatūs institutai, centrai.“ Informantas nr. 10.

Paprašyti išskirti, kuris iš šių veiksmų – saugumo aplinka, operacijų aplinka, karių patirtis tarptautinių operacijų metu, išmoktos pamokos – darė didžiausią įtaką karių kultūrinių kompetencijų atsiradimui karinės galios struktūroje ir kodėl, dauguma informantų išskyrė karinių operacijų aplinką:

„Manau, kad operacinė aplinka daro didžiausią įtaką kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas, ypač kai į operacinę aplinką įeina civiliai ir priimančiosios šalies ginkluotosios pajėgos, su kuriomis NATO pajėgos turi glaudžiai bendradarbiauti įvairiuose visuomenės sektoriuose, pavyzdžiui, ekonomika, politinė rekonstrukcija.“ Informantas nr. 2

„Mano nuomone, svarbiausias veiksnys yra operacijų aplinka, tačiau mes visada tai atrandame per vėlai.“ Informantas nr. 4

Kita dalis informantų pabrėžė visų išvardintų veiksmų įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas:

„Visi šie veiksniai yra reikšmingi, nes mes gyvename daugiakultūriame, globalizuotame ir [tarpusavyje] susietame XXI amžiaus pasaulyje ir kiekviena karinė organizacija turi būti intelektualiai parengta (konceptinis karinės galios komponentas). Dalis šio intelektualinio pasirengimo veikti mūsų sudėtingame ir daugiakultūriame pasaulyje yra kultūrinės kompetencijos.“ Informantas nr. 5

„Visi [veiksniai]. Kodėl? Nes kultūrinės kompetencijos yra svarbios tiek karienei žvalgybai, tiek vadovavimui visais lygmenimis.“ Informantas nr. 7

Atkreiptinas dėmesys, jog informantai karių kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą sieja tik su tam tikromis kariuomenės uždutimis – kova su terorizmu, mažaisiais karais (angl. *small wars*), operacijomis, įtraukiant civilius gyventojus, karu tarp žmonių, bendradarbiavimu su užsienio ginkluotosiomis pajėgomis, koalicijos partneriais. Ekspertų įžvalgas galima suskirstyti į dvi kategorijas, atspindinčias didžiausią kultūrinių kompetencijų poreikį įgyvendinant šias veiklas: a) asimetriniai žemo intensyvumo karai ir b) bendradarbiavimas su koalicijos partneriais ar valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, ginkluotosiomis pajėgomis (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Kariuomenių veiklos, kurių įgyvendinimui būtinos kultūrinės kompetencijos⁶¹⁸

Požymis	Iliustracijos
Asimetriniai žemo intensyvumo karai	„JAV kariuomenė atkreipia dėmesį [į kultūrinės kompetencijas] tik tada, kai karai vyksta greta civilių gyventojų.“ Informantas nr. 1
Asimetriniai žemo intensyvumo karai	<p>„[Kultūrinių kompetencijų poreikis] priklauso nuo operacijos pobūdžio. Jei tai apima etapą, kai ginkluotosios pajėgos bando valdyti ar bendradarbiauti su vietos gyventojais, tai yra labai svarbu, tačiau jei tai tik užkariavimas (bet kada mes paskutinį kartą tą darėme?), tada jos [kultūrinės kompetencijos] yra mažiau svarbios.“ Informantas nr. 4</p> <p>„Kultūrinės kompetencijos yra ypač svarbios bet kurioje „karo tarp žmonių“ situacijoje, kai karinės pajėgos kovoja kitoje šalyje arba ją okupuoja ir turi daryti teigiamą įtaką vietos civiliams gyventojams. Britanijos ir Amerikos pajėgoms nepavyko laimėti civilių gyventojų paramos Irake pirmiausia dėl to, kad jų kultūrinės kompetencijos buvo nepakankamos.“ Informantas nr. 5</p> <p>„[Karinėse operacijose] dažnai bus civilių gyventojų ir kitų neutralių grupių, kurių negalima sunaikinti ir užpulti naudojant karinę jėgą, ir šiems žmonėms reikia daryti „nekinetinį“ poveikį. Kultūrinės kompetencijos yra labai svarbios darant įtaką žmonėms, bet nenaudojant jėgos.“ Informantas nr. 8</p> <p>„[Kultūrinių kompetencijų poreikis] priklauso nuo to, kokia yra užduotis. Kovai su sukilimu ar „mažiesiems karams“ <...>.“ Informantas nr. 2</p>
Bendradarbiavimas su koalicijos partneriais ar valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, ginkluotosiomis pajėgomis	<p>„<...> mokymo misijoms, kurioms reikia JAV pajėgų glaudaus bendradarbiavimo su užsienio ginkluotosiomis pajėgomis kultūrinės kompetencijos absoliučiai būtinas. Jei karo tikslas yra „šokas ir baimė“ [angl. shock and awe], tuomet kultūriniai veiksniai nėra labai svarbūs atliekant karines užduotis.“ Informantas nr. 2</p> <p>„<...> kai kartu dirba bet kokio tipo daugianacionalinės koalicijos ar tarptautinės pajėgos.“ Informantas nr. 6</p> <p>„<...> Kultūrinės kompetencijos svarbios dirbant su sąjungininkais daugianacionalinės koalicijos aplinkoje. Jei ginkluotosioms pajėgoms trūksta kultūrinių kompetencijų, jos nebus veiksmingos sąjungininkų atžvilgiu.“ Informantas nr. 8</p> <p>„<...> Jei ginkluotosios pajėgos neturi pakankamai kultūrinių kompetencijų, jos negalės efektyviai dirbti su partneriais.“ Informantas nr. 5</p>

618 Šaltinis: sudaryta autorės.

Apibrėždami kariuomenių veiklas, kurias įgyvendinant kultūrinės kompetencijos tampa neatsiejama karinės galios dalimi, ekspertai įvardino ir išlygas, kurioms esant karių kultūrinės kompetencijos galimai neturi ar nedaro įtakos valstybių karinei galiai. Tai – tiesioginiai kariniai veiksmai ir kariuomenių veiksmai nacionalinės valstybės viduje (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Kariuomenių veiklos, kurių įgyvendinimui nebūtinės kultūrinės kompetencijos⁶¹⁹

Požymis	Ilustracijos
Tiesioginiai kariniai veiksmai	<p>„Jei tai yra vien tik karinė užduotis, pavyzdžiui, nužudyti priešą, nuskandinti priešą laivą ar sunaikinti priešą orlaivį, vykdoma izoliuotai nuo bet kokių kitų veiksmų, tokio tipo misiją galima įgyvendinti ir be kultūrinių kompetencijų. Visgi, dauguma karinių kampanijų yra daug kompleksiškesnės nei paprasčiausias priešų sunaikinimas.“ Informantas nr. 8</p> <p>„Jei tai tik užkariavimas, nors kada mes paskutinį kartą tai darėme? Tuomet kultūrinės kompetencijos mažos svarbos.“ Informantas nr. 5</p>
Kariuomenių veiksmai nacionalinės valstybės viduje	<p>„Jei tautos ginkluotosios pajėgos egzistuoja tik nacionalinės tėvynės gynybai ir niekada nevykdys operacijų už savo šalies teritorijos ribų, kultūrinės kompetencijos nėra svarbu, nes ginkluotosios pajėgos egzistuos tik savo pačių kultūroje.“ Informantas nr. 5</p>

Remiantis ekspertų įvardijamomis išlygomis, galima teigti, kad karių kultūrinės kompetencijos nėra universaliai karyboje taikytinas elementas ir tampa karinės galios dalimi tik esant tam tikram karinių operacijų pobūdžiui. Tai patvirtina ankstesniuose skyriuose išsakytą mintį ir suformuluotą karinės galios apibrėžimą, jog karinė galia, kylanti iš išteklių, yra santykinio pobūdžio, todėl skirtingi karinės galios ištekliai taikytini skirtingoms kariuomenių užduotims. Pagrindinis karinės galios elementas, reguliuojantis išteklių pritaikymą prie saugumo ir operacijų aplinkos, yra karinės doktrinos. Tai leidžia paaiškinti, kodėl karių kultūrinės kompetencijos įtraukiamos ne į visas, o tik į tam tikro tipo karines doktrinas.

Visgi, nustatant, ar karių kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveika yra formuojama per intelektualinį / koncepcinį karinės galios elementą – karines

619 Šaltinis: sudaryta autorės.

doktrinas, pastebimi dalies JAV ir likusių ekspertų suvokimo turinio skirtumai. JAV atstovaujantys ekspertai pabrėžia, jog karių kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis nepriklausomai, ar jos įtraukiamos į karines doktrinas, ar ne: „*Taip, tai yra karinės galios dalis. Tai yra tiesa, [nepriklausomai nuo to] ar tai parašyta doktrinoje, ar ne.*“ Informantas nr. 2

Kita vertus, vienas JAV ekspertas išreiškė ir skeptišką požiūrį į kultūrinių kompetencijų sąsajas su karinėmis doktrinomis: „*Kultūrinės kompetencijos yra karinės galios elementas, tačiau kultūrinių kompetencijų įtvirtinimas kovos su sukilimais doktrinoje iš esmės yra niekinis, nes JAV siekia pamiršti savo kovos su sukilimais doktrinas <...>. Susidomėjimas kultūra yra sporadiškas, ja susidomima tik krizių metu.*“ Informantas nr. 1

Kitų valstybių ekspertai kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą sieja su konceptualiniu karinės galios elementu – karinėmis doktrinomis:

„*Kultūrinės kompetencijos neabejotinai kyla iš intelektualio / koncepcinio [karinės galios] elemento.*“ Informantas nr. 6

„*Karinės doktrinos numato kultūrinių kompetencijų naudojimo būdus.*“ Informantas nr. 9

„*Koncepcinė dalis ir apima viską. Aišku, ji koreliuoja su kitais galios elementais, bet iš principo doktrinoje viskas parašyta. Aš noriu pasakyti, kad doktrinoje tas nėra pamiršta, apie tai visur kalbama, įskaitant ir kultūrinės kompetencijas. Kalbama apie cultural competence“ [liet. kultūrinės kompetencijas], žmonės turi būti supažindinami su vietos ypatumais, jie turi pažinti ir žinoti.*“ Informantas nr. 10

Viena vertus, šios ekspertų įžvalgos patvirtina teoriniame modelyje suformuotą kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveiką – karių kultūrinės kompetencijos į karinės galios struktūrą įtraukiamos kaip intelektualio / koncepcinio karinės galios elemento dalis. Kita vertus, JAV informantai, aptardami karių kultūrinės kompetencijas karinės galios struktūroje, iškelia probleminį nerašytų karinių doktrinų ir *ad hoc* karių iniciatyvų mūšio lauke, netapusių doktrininėmis inovacijomis, įtakos ir poveikio karinei galiai klausimą. Šiame darbe atsiribojama nuo nerašytinių karinių doktrinų, todėl kultūrinių kompetencijų galimas neformalus įtraukimas į karinės galios struktūrą ar karių adaptacija, netampanti karine inovacija, nėra tiriami.

Tiriant skirtingų valstybių karinių doktrinų formavimo ypatumus, pirmiausia išryškėjo, jog visose analizuotose valstybėse politinis elitas nedaro įtakos karinių doktrinų formavimui (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Politinio ir karinio elito sąveika formuojant karines doktrinas

Valstybė	Iliustracijos
JAV	„Politinis elitas neturi jokios įtakos karinių doktrinų formavimui. Įtakos turi tik tiek, kiek reguliuoja bendras politikos gaires, o karines doktrinas formuoja net ne karinis elitas – aukščiausio rango generolai, o vidurinis kariuomenės sluoksnis – majorai ir pan.“ Informantas nr. 1
Jungtinė Karalystė	„Kariuomenės lyderiai kuria doktriną. Politiniai lyderiai kuria strateginius politinius tikslus, o kariniai lyderiai stengiasi išsamiai atspindėti šią strategiją karinėse doktrinos. Politiniai vadovai paprastai nekreipia dėmesio į karinę doktriną, nes ji laikoma per daug specializuota ir išsamia.“ Informantas nr. 5
Nyderlandai	„Kariuomenės darbas yra kurti karines doktrinas.“ Informantas nr. 8
Lietuva	„Aš nežinau, ar politikai turėtų įsitraukti į karinių doktrinų formavimą. Bet jie turėtų suprasti jas. Jie turėtų suprasti, politikai turi būti „multiplier“ [liet. daugiklis], kad tos doktrinos gimtų ir kad jomis būtų vadovaujama. Kad doktrina būtų pirmas dalykas, nuo ko viskas prasideda. Pas mus doktrina nėra pirmas dalykas, pas mus nuo kažko kito prasideda. A. O kai jūs rašėte karines doktrinas, ar buvo susidomėjimas iš politikų? I. Ne, tai čia normalu, politikams nėra jokios naudos. Ir kokia jam nauda iš karinės doktrinos? Jokios. A. O kaip su krašto apsaugos ministrais? I. Kokia jam politinė nauda iš karinės doktrinos? Jokios. Tai įsivaizduokite. Politiškai tu turi turėti naudą. Jei mes pirkume – būtų vienokia ar kitokia nauda. A. Bet juk doktrina nurodo kariavimo kryptį I. Tai ir yra mūsų problema, kad ne nuo doktrinos prasideda, kokį šarvuotį nupirkti.“ Informantas nr. 10 „Yra problema, jei politiniai lyderiai kišasi į karines doktrinas. Maksimumas, kur jie turi būti – tai strategija. Doktrina yra karių. Ir čia vėl yra doktrinos supratimas. Jeigu tai yra rusiškas, tada taip, tai yra karinis – politinis dokumentas. Pas mus ir yra tas atskyrimas. Karinė doktrina yra karių, kariškių reikalas. Neišeinant iš tų strategijos rėmų. Ir įstatymų. Nes doktrina tik pasako, ką reikia padaryti. Bet nekalba kaip.“ Informantas nr. 11

Antra, nors politinis elitas ir nesikiša į karinių doktrinų formavimą, karinės doktrinos hierarchiškai priklauso nuo nacionalinės strategijos, taigi tam tikras politinio elito valstybės saugumo užtikrinimo suvokimo turinys atspindi ir karinėse doktrinos:

„Atmesti [politikų] įtakos tu niekada negali, čia tas karinis patarimas, karinis supratimas. Bet tu negali jo daryti neturėdamas mintyse, kokie yra politiniai rėmai, vis tiek į tą turi atsižvelgti. Tai čia tik per tą, nes čia apibrėžti rėmai, strategija. Tai čia toks įsikišimas.“ Informantas nr. 10

Nepaisant netiesioginės politinio elito įtakos karinėms doktrinoms, tyrimo metu išryškėjo, jog karių kultūrinės kompetencijos yra išimtinai karinio elito interesų ir kompetencijų sritis, su tam tikromis išlygomis įtraukiant ir civilius srities ekspertus, pavyzdžiui, antropologus:

„Jungtinės Karalystės politiniai lyderiai iš tikrųjų nesidomi kultūrinėmis kompetencijomis, nes mano, kad kiti žmonės, pavyzdžiui, karinis ir diplomatinis personalas, bus atsakingi už kultūrinių kompetencijų ugdymą ir vykdymą.“ Informantas nr. 5

„[Kultūrinių kompetencijų svarba] labai priklauso nuo konkretaus esamo karinio vadovo ir jo asmeninės patirties bei interesų.“ Informantas nr. 2

„Bendradarbiavimas [formuojant karines doktrinas] vyksta su universiteto antropologais.“ Informantas nr. 7

Apibendrinant keturių skirtingų valstybių ekspertų (JAV, Jungtinės Karalystės, Nyderlandų ir Lietuvos) suvokimo turinį, galima pateikti šias išvadas. Pirma, dauguma ekspertų sutinka, jog karių kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis, į karinės galios struktūrą įtraukiama per intelektinį/koncepcinį karinės galios elementą. Antra, didžiausią įtaką kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karinės galios struktūrą daro besikeičianti tarptautinių operacijų aplinka, ypačingai įsitraukimas į tarptautines operacijas Irake ir Afganistane. Trečia, kultūrinės kompetencijos karinės galios struktūroje yra kintantis, nepastovus karinės galios išteklius. Išskirtini tam tikro pobūdžio konfliktai ir kariuomenių veiksmai, kuriuos įgyvendinant kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos į karinės galios struktūrą bei atitinkamas karines doktrinas. Dažniausiai išskiriami kariuomenės veiksmai, kurių įgyvendinimui būtinos karių kultūrinės kompetencijos, tai – asimetriniai, žemo intensyvumo karai ir bendradarbiavimas su koalicijos partneriais ar valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, ginkluotosiomis pajėgomis. Abejojama kultūrinių kompetencijų poreikiu kariuomenėms vykstant tiesioginius karinius veiksmus ar karinius veiksmus nacionalinės valstybės viduje. Ketvirta, karių kultūrinės kompetencijos atspindi išimtinai karinio elito saugumo ir tarptautinių operacijų aplinkos suvokimo turinį.

3.5. Kultūrinių kompetencijų karinės galios struktūroje tyrimo radiniai

Aptariant tyrimo rezultatus, galima daryti išvadas apie NATO, NATO valstybių ir šių dviejų lygmenų tarpusavio sąsajas kultūrinių kompetencijų karinės galios struktūroje atžvilgiu. NATO lygmeniu kultūrinės kompetencijos tapo doktrininis elementu kaip karių ir civilių bendradarbiavimą didinantis aspektas, įtraukus kultūrinės kompetencijas į 2001 m. karių ir civilių bendradarbiavimo doktriną, kuri buvo atsakas į NATO 1999 m. Strateginėje koncepcijoje numatytų tikslų įgyvendinimą. Ilgą laiką kultūrinės kompetencijos, buvusios išimtinai tik civilių ir karių bendradarbiavimo doktrininis elementu, nuo 2009 m. imtos įtraukti ir į kovos su sukilimais doktrinas. Pastaraisiais metais kultūrinės kompetencijos vis plačiau įtraukiamos ir į kitokio tipo doktrinas. Kultūrinių kompetencijų svarba išryškinama saugumo pajėgų paramos (2016 m.), kariuomenės įnašo į stabilizaciją ir rekonstrukciją (2015 m.), jėgos apsaugos (2015 m.), psichologinių operacijų (2014 m.), taikos palaikymo operacijų (2014 m.) doktrinose.

Analizuojant NATO doktrininis dokumentus išryškėjo tendencija, jog NATO lygmeniu kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos tik į tam tikras karines doktrinas. Išskirtinos dvi karinių doktrinų kategorijos, į kurias įtraukiamos kultūrinės kompetencijos. Pirma, pastebima tendencija kultūrinės kompetencijas įtraukti į doktrinas, skirtas asimetrinei karybai ir nukreiptas į gyventojus, kaip gravitacijos centrą karyboje, pavyzdžiui, kovos su ginkluotais pasipriešinimais, kariuomenės įnašo į stabilizaciją ir rekonstrukciją, taikos palaikymo doktrinas. Antra, kultūrinės kompetencijos išryškėja funkciniais specialistams skirtose doktrinose, pavyzdžiui, civilių ir karių bendradarbiavimo doktrinoje, psichologinių operacijų, saugumo pajėgų paramos doktrinoje. Tai, kad kultūrinės kompetencijos įtraukiamos tik į tam tikro tipo karines doktrinas, patvirtina darbe grindžiamą teorinę sąveiką, jog karių kultūrinės kompetencijos yra šiuolaikinės saugumo aplinkos veiksnys, atspindintis ir atsakantis į naujų karų keliamus iššūkius.

NATO politinių lyderių retorikos analizė įtvirtina bendras tendencijas, išryškėjusias analizuojant NATO doktrininis dokumentus. Kultūrinės kompetencijos NATO lygmeniu, pirmiausia, glaudžiai sietinos su karių ir civilių bendradarbiavimo aspektais, kurie politinių lyderių retorikoje ima vyruoti

1998 m., o doktriniuose dokumentuose įtvirtinti 1999 m. (NATO Strateginėje koncepcijoje). Nors ir mažesniu mastu, tačiau taip pat NATO politinių lyderių dėmesys skiriamas kultūrinėms kompetencijoms tarptautinių operacijų metu bei karių tarpusavio bendradarbiavimui dirbant koalicijoje. Šie aspektai, NATO politinių lyderių retorikoje ėmę vyrauti 2000–2001 m., į karines doktrinas pradėti įtraukti tik nuo 2009 m. Nors įtraukti vėliau, politinių lyderių retorikos aspektai atspindi pokyčius karinėse doktrinos kultūrinių kompetencijų atžvilgiu, ypač atsižvelgiant į tai, kad kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos į kovos su ginkluotais pasipriešinimais, kariuomenės įnašą į stabilizaciją ir rekonstrukciją, taikos palaikymo doktrinas.

Aptariant NATO lygmens įtaką kultūrinių kompetencijų reglamentavimui NATO valstybių doktriniuose dokumentuose, pastebima, kad karių kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos į NATO karines doktrinas, tačiau ribotai standartizuojamos NATO lygmeniu. Šiuo metu NATO lygmeniu karių kultūrinės kompetencijos standartizuojamos tik kariuomenėms vykdant taikos rėmimo operacijas pagal 2019 m. NATO standartizacijos susitarimą „Mokymai ir lavinimas taikos rėmimo operacijoms“. Nesant pakankamo kultūrinių kompetencijų standartizavimo NATO lygmeniu, sudaromos sąlygos valstybėms individualiai įgyvendinti doktrinius pokyčius kultūrinių kompetencijų atžvilgiu: konkretūs politiniai sprendimai, kaip ir koks kultūrinių kompetencijų poreikis bus reglamentuojamas doktriniuose dokumentuose, paliekami valstybės karinio elito saugumo grėsmių suvokimui. Tai lemia, kad Sąjungininkės gali skirtingai interpretuoti kultūrinių kompetencijų poreikį ir kartu leidžia teigti, jog NATO lygmuo nedaro tiesioginės įtakos kultūrinių kompetencijų reglamentavimui nacionalinių valstybių doktriniuose dokumentuose. Galima patvirtinti darbe ginamąjį teiginį, jog **kultūrinio veiksnio įtraukimas į NATO valstybių karines doktrinas neatspindi NATO sisteminio lygmens reguliavimo.**

Apžvelgiant karių kultūrinės kompetencijas nacionalinių valstybių karinės galios struktūroje, galima pažymėti, kad valstybės, turinčios kolonijinę ar ilgametę įsitraukimo į taikos palaikymo operacijas patirtį, plačiu mastu planuoja kultūrinį veiksnių įtraukti į karinių veiksmų (bet ne doktrinius dokumentus) programas. Šios programos grindžiamos valstybių prisitaikymu prie kitos kultūrinės aplinkos, pasitelkiant „širdžių ir protų laimėjimo“ strategiją. Visose

analizuotose valstybėse karių kultūrinės kompetencijos, nepriklausomai, ar tai *atnaujinta*, t. y. atsižvelgiant į esamą saugumo aplinką karinių veiksmų planavimui iš naujo adaptuota valstybių turima patirtis, ar *naujai sukurta* koncepcija, karinėse doktrinosose tendencingai išryškėja kaip atsakas į tarptautines operacijas Irake ir Afganistane. Karių kultūrinės kompetencijos yra įtvirtintos visų analizuotų valstybių karinėse doktrinosose ir dažniausiai atsispindi strateginėse, taip pat operacinėse kovos su ginkluotais pasipriešinimais ir daugiašalių operacijų doktrinosose. Galima teigti, jog karių kultūrinės kompetencijos imtos įtraukti į karines doktrinas tik susidūrus su tarptautinių operacijų Irake ir Afganistane įgyvendinimo sunkumais. Tai patvirtina jau pirmojoje tyrimo dalyje išryškėjusią tendenciją, jog karių kultūrinės kompetencijos tapo doktrininiu elementu atsakant į naujųjų karų keliamus iššūkius.

Tyrimo metu išryškėjo, jog visose analizuotose valstybėse ne tik didelis dėmesys skiriamas karių kultūrinėms kompetencijoms, nepriklausomai nuo NATO narių įsitraukimo į tarptautines operacijas masto, bet ir kultūrinės kompetencijos doktrininiuose dokumentuose reglamentuojamos panašiai. Visose tirtose valstybėse, išskyrus Lietuvą, kultūrinių kompetencijų mokymai atspindi teoriniame modelyje identifikuotus kultūrinės kompetencijas sudarančius elementus. JAV, Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose karių kultūrinės kompetencijos apima kultūros specifinį, tarpkultūrinį ir kalbos elementus. Galima manyti, jog šiose valstybėse karių kultūrinės kompetencijos yra matomos kaip ilgalaikis, visaapimantis procesas. Tokią prielaidą suponuoja tarpkultūrinio elemento įtraukimas į kariuomenės mokymo programas. Kultūros specifinis elementas sietinas išimtinai tik su konkrečiomis tarptautinėmis operacijomis – kariai supažindinami su tam tikrai kultūrai, valstybei ar regionui būdinga informacija. Tarpkultūrinis elementas didina bendro pobūdžio adaptacinius įgūdžius, todėl kariai gali lengviau prisitaikyti ne tik prie besikeičiančio tarptautinių operacijų konteksto, bet ir dirbdami koalicijoje ar su tarptautiniais partneriais.

Išskirtina ir daugiau bendrų bruožų vykdant karių kultūrinius mokymus. Pirma, JAV, Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose taikomi interaktyvūs mokymosi metodai, o kariai įtraukiami į mokymosi procesą. Antra, šiose valstybėse remiamasi pakopine kultūrinių kompetencijų perspektyva supažindinant karius su kitomis kultūromis – kultūrinių kompetencijų mokymai diferencii-

juojami atsižvelgiant į karių vykdomą veiklą, einamas pareigas ar karinius laipsnius. Neretai vyresniesiems karininkams suteikiami platesnio pobūdžio mokymai, įpareigojant apmokyti ir savo pavaldinius. Be to, karių kultūrinė sąveika su kita kultūra gerinama įtraukiant kultūros patarėjus, padedančius vyresniesiems karininkams priimti sprendimus. Trečia, karių kultūrinių kompetencijų mokymai nėra trumpalaikės *ad hoc* iniciatyvos, kultūrinį lavinimą organizuoja ir koordinuoja tam skirtos institucijos ar kultūrinio lavinimo mokyklos, o kultūrinės kompetencijos matomos kaip mokymosi visą gyvenimą koncepcijos dalis.

Galiausiai, galima pastebėti, jog analizuotos NATO valstybės, išskyrus Lietuvą, ne tik perima viena kitos patirtį ugdydamos kultūriškai kompetentingus karius, bet ir nuolat tobulina kultūrinius mokymus, atsižvelgdamos į ankstesnes karių rotacijas, o kariai skatinami įgytą patirtį perduoti vieni kitiems. Atkreiptinas dėmesys, jog skirtumai tarp valstybių yra daugiausia techninio pobūdžio, pavyzdžiui, priešingai nei kitos analizuotos valstybės, JAV skatina savarankišką karių kultūrinį tobulinimą pasitelkiant nuotolinius mokymus. Pastebimi nežymūs mokymo trukmės skirtumai, išsiskiria papildomos kultūrinės iniciatyvos, atsiradusios valstybėms dalyvaujant tarptautinėse operacijose. Dar dalis valstybių karinėse doktrinos remiasi nehierarchizuotu, vienu kultūrinių kompetencijų apibrėžimu, kitos – hierarchizuoja, naudodamos kelis apibrėžimus, atspindinčius skirtingus žinių lygmenis. Atsižvelgiant į tai, jog karių kultūrinių kompetencijų skirtumai tarp analizuotų NATO narių nėra esminiai, o visos valstybės, išskyrus Lietuvą, remiasi tokiu pačiu, nors ir NATO lygmeniu nestandartizuotu, karių kultūrinių kompetencijų modeliu, galima teigti, jog skirtingose analizuotose NATO valstybėse kultūrinės kompetencijos neturi esminių skirtumų.

Teorinis kultūrinių kompetencijų modelis negali būti pritaikytas tik vienai analizuotai NATO valstybei – Lietuvai. Remiantis darbe suformuotu teoriniu modeliu, karių kultūrinės kompetencijas sudaro kultūros specifinis, tarpkultūrinis ir kalbos elementai. Analizuotose kitose NATO valstybėse kultūrinės kompetencijos apima visus šiuos elementus. Lietuvos doktriniuose dokumentuose tarpkultūrinis elementas neišryškėja. Taigi, Lietuvoje orientuojamasi į kultūros specifinį ir, iš dalies, kalbinį kultūrinių kompetencijų elementus. Tai suteikia pagrindą manyti, kad, remiantis teoriniu karių kultūrinių kom-

petencijų modeliu ir kitų NATO narių patirtimi, Lietuvoje kariai įgyja tik dalį jiems reikalingų kompetencijų. Kultūros specifinis elementas yra orientuotas į trumpalaikius siekius – kariai paruošiami išimtinai konkrečiai tarptautinei operacijai, o įgyti įgūdžiai nėra pritaikomi prie besikeičiančios tarptautinių operacijų aplinkos. Tarpkultūrinį elementą įtraukiant į mokymų programas karių kultūrinės kompetencijos yra išplečiamos: didinant karių adaptacinius įgūdžius gerėja karių bendradarbiavimas su koalicijos partneriais, tarptautinių operacijų įgyvendinimas, o ilgalaikėje perspektyvoje lengviau įgyjamos kultūros specifinės kompetencijos.

Visgi, lyginant Lietuvos doktrininius dokumentus ir ekspertų suvokimo turinį, išryškėja paradoksali situacija. Visų tiriamų valstybių informantai pabrėžė teoriniame modelyje įvardintų tarpkultūrinio, kultūros specifinio ir kalbos elementų svarbą, įskaitant ir Lietuvai atstovaujancius ekspertus, nors, remiantis doktrininių dokumentų analizės rezultatais, Lietuvos karinėse doktrinos tarpkultūrinis elementas nėra įtraukiamas į kultūrinių kompetencijų sampratą. Analogiška situacija Lietuvos atveju išryškėja ir kultūrinių kompetencijų diferencijavimo atžvilgiu. Informantų suvokimo turinio analizė atskleidė, jog karių kultūrinės kompetencijos turi būti diferencijuojamos atsižvelgiant į hierarchizuotą kariuomenės struktūrą bei kariuomenės veikimo zoną. Nors Lietuvos doktriniuose dokumentuose šios diferenciacijos nėra, tačiau Lietuvos ekspertų suvokimo turinys kultūrinių kompetencijų diferencijavimo klausimu atspindi kitų valstybių ekspertų išvalgas. Dvilypis tarpkultūrinio elemento, kultūrinių kompetencijų diferencijavimo vertinimas Lietuvoje suteikia pagrindą manyti, jog karinės minties raida yra spartesnė nei pokyčiai karinėse doktrinos, todėl, tikėtina, kad keičiantis Lietuvos karinėms doktrinoms tarpkultūrinis elementas bus įtraukiamas į kultūrinių kompetencijų sampratą.

Ekspertų suvokimo turinio analizė suteikia pagrindą įtvirtinti bendras tendencijas, išryškėjusias analizuojant NATO ir Aljansui priklausančių valstybių doktrininius dokumentus. Pirmiausia, galima teigti, jog kultūrinės kompetencijos yra doktrininė inovacija. Kultūrinės kompetencijas galima priskirti karinėms inovacijoms, kadangi jos išryškėja visų analizuotų valstybių karinėse doktrinos (intelektinis / koncepcinis karinės galios elementas). Kultūrinių kompetencijų įtraukimas į karines doktrinas atspindi saugumo aplinkos pokyčius, konkrečiai – atsaką į tarptautines operacijas Irake ir Afganistane.

Taigi, šias operacijas galima laikyti tam tikru lūžio tašku kultūrinio veiksnio ir karinės galios sąveikos atsiradimui. Visgi, nors kultūrinės kompetencijos laikytinos doktrinine inovacija, būtina išskirti du svarbius aspektus.

Pirma, **NATO lygmuo nedaro tiesioginės įtakos kultūrinio veiksnio doktriniam reglamentavimui nacionalinių valstybių lygmeniu**, todėl kultūrinių kompetencijų priskyrimas karinėms inovacijoms Aljanso lygmeniu nesuteikia pagrindo teigti, kad kultūrinės kompetencijos yra Aljansui priklausančių valstybių doktrininė inovacija ir karinės galios dalis, kol kiekviena valstybė į savo nacionalines karines doktrinas neįtraukia kultūrinių kompetencijų. Nors regioninio lygmens (NATO) įtaka Aljanso narėms kultūrinių kompetencijų įtraukimo į doktrinius dokumentus atžvilgiu yra ribota ir netiesioginė, antroje tyrimo dalyje išryškėjo, jog ne tik visos analizuotos valstybės įtraukia kultūrinės kompetencijas į karines doktrinas, bet ir dauguma tyrime dalyvavusių ekspertų pritarė, jog kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis. Atsižvelgiant į tai, jog tiek NATO, tiek NATO priklausančios valstybės įtraukia kultūrinės kompetencijas į karinės galios struktūrą, galima patvirtinti, jog karių kultūrinės kompetencijos yra karinės galios elementas.

Antra, pasitvirtino teorinėje dalyje suformuotos prielaidos, jog karių kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveika atsiranda kaip karinio elito saugumo ir karinių operacijų aplinkos suvokimo rezultatas ir kyla dėl šiuolaikinės saugumo aplinkos skiriamą bruožą – asimetrinio pobūdžio naujų karų, todėl ši sąveika nėra pastovi. Ekspertai išskyrė konfliktų pobūdį ir kariuomenių veiksmus, kuriuos įgyvendinant kultūrinės kompetencijos tampa neatsiejama karinės galios intelektualinio / koncepcinio elemento dalimi, bei kariuomenių veiksmus, kurių įgyvendinimui karių kultūrinės kompetencijos nėra būtinos. Dažniausiai išskiriami kariuomenės veiksmas, kurių įgyvendinimui būtinos kultūrinės kompetencijos, tai – asimetriniai žemo intensyvumo karai ir bendradarbiavimas su koalicijos partneriais ar valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, ginkluotosiomis pajėgomis. Kariuomenės veiksmas, kurių įgyvendinimui karių kultūrinės kompetencijos nėra būtinos – tiesioginiai kariniai veiksmas bei kariuomenių veiksmas nacionalinės valstybės viduje.

Šios ekspertų įžvalgos atspindi NATO ir jos narių doktrinių dokumentų analizės rezultatus. Atliekant NATO doktrinių dokumentų analizę išryškėjo, jog kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos į kovos su ginkluotais pasi-

priešinimais, saugumo pajėgų paramos, kariuomenės įnašo į stabilizaciją ir rekonstrukciją, psichologinių operacijų, taikos palaikymo operacijų doktrinas, o NATO narės kultūrinės kompetencijas įtraukia į strategines, operacines kovos su ginkluotais pasipriešinimais ir daugiašalių operacijų doktrinas. Visos trys tyrimo dalys suteikia pagrindą patvirtinti darbo ginamąjį teiginį, jog **kultūrinės kompetencijos yra karinė doktrininė inovacija, įtraukiama į karinės galios struktūrą atsiradus poreikiui išplėsti kariuomenės veiklų spektrą, prisitariant prie saugumo ir operacinės aplinkos**. Visose analizuotose valstybėse karių kultūrinės kompetencijos turi daug bendrų bruožų, net ir nesant visapusiškam kultūrinių kompetencijų standartizavimui NATO lygmeniu. Taigi, kultūrinių kompetencijų įtraukimas į karines doktrinas – tai gynybos politikos formuotojų požiūris į kultūrinio veiksnio svarbą karyboje įvertinimas.

Tyrimo rezultatų analizė leidžia teigti, jog **kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą lemia karinio elito požiūris į operacinės aplinkos kaitą**. Atsižvelgiant į interviu su ekspertais rezultatus, galima iš dalies patvirtinti antrą darbo ginamąjį teiginį, jog kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą lemia politinio ir karinio elito požiūris į saugumo aplinkos kaitą. Šis ginamasis teiginys turi būti patikslinamas dviem aspektais. Pirma, kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą lemia operacinė aplinka, kuri yra saugumo aplinkos dalis. Antra, tyrimo metu išryškėjo, jog visose analizuotose valstybėse politinis elitas neturi tiesioginės įtakos karinių doktrinų formavimui, todėl ir kultūrinių kompetencijų įtraukimas į karinės galios struktūrą laikytinas karinio elito suvokimo rezultatu. Patikslinant ginamąjį teiginį, galima teigti, jog kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą lemia karinio elito požiūris į operacinę aplinką.

3.6. Kultūrinių kompetencijų karinės galios struktūroje tyrimo radiniai mokslinės diskusijos kontekste

Atlikta kultūrinio veiksnio karinės galios struktūroje analizė išryškino aktualias tarptautinių santykių teorijų ir karo studijų išvalgų derinimo problemas, skatinančias tolesnę mokslinę diskusiją, plečiant tarptautinių santykių teorijų taikymo galimybes karo studijoms. Atsižvelgiant į šio disertacinio ty-

rimo rezultatus, toliau pateikiamos svarbiausios išvalgos ir diskusiniai klausimai tolesniems tyrimams.

Karinės galios aiškinimas remiantis materialių išteklių baze yra ribotas apibrėžiant karinės galios struktūrą. Šiame darbe, pasitelkiant realizmo perspektyvas, karinės galios aiškinimą pasirinkta grįsti taikant tą pačią logiką kaip ir apibrėžiant valstybės galią: atsižvelgiant į galios kaip santykio ir galios kaip išteklių perspektyvų taikymo privalumus ir trūkumus, derinti šias perspektyvas tarpusavyje. Darbe karinė galia apibrėžiama išteklių terminais, išlaikant teorines nuostatas, kad išteklių pavertimas pageidaujama rezultatais priklauso nuo saugumo aplinkos suvokimo. Taikant tokį karinės galios apibrėžimo būdą, atkreipiamas dėmesys, jog galios kaip išteklių perspektyva, plėtojama dalies klasikinio realizmo ir ypač neorealizmo atstovų darbuose, kurie išimtinai materialius galios išteklius, pavyzdžiui, išlaidas kariuomenei, ginkluotųjų pajėgų dydį, bendrąjį nacionalinį produktą, teritorijos ir populiacijos dydį, mato kaip kartinį valstybės galios elementą⁶²⁰, yra ribota apibrėžiant karinę galią sudarančių išteklių struktūrą⁶²¹. Tokias išvadas suponuoja karo studijų literatūros analizė.

Analizuojant karo studijų literatūrą išryškėjo, jog nematerialūs karinės galios ištekliai, pavyzdžiui, moralinis, intelektinis/koncepcinis elementai yra neatsiejama karinės galios dalis⁶²². Karo studijų literatūroje ne tik išryškinama nematerialių karinės galios išteklių svarba, bet ir intelektiniam/koncepciniam elementui (karinės minties raidai) teikiama didžiausia svarba karinės galios struktūroje⁶²³. Atsižvelgiant į nematerialių išteklių karinės galios struktūroje bei sisteminių veiksnių, tokių kaip saugumo ir tarptautinių operacijų aplinka, svarbos įvertinimą karo studijų literatūroje, galima teigti, jog materialių išteklių baze grindžiamas galios aiškinimas neatskleidžia karinės galios kompleksiskumo ir esmės aiškinant karinę galią sudarančių išteklių struktūrą.

620 Ambrosetti E. T., *supra note* 111, p. 1-19, p. 5-6.

621 Reikia atkreipti dėmesį, jog dalis klasikinio realizmo ir neorealizmo atstovų, apibrėždami valstybės galią, išryškina ir nematerialius išteklius, pavyzdžiui, Morgenthau į galios apibrėžimą įtraukia psichologinį santykį, Waltz – politinį valstybės stabilumą ir politines kompetencijas (Raitasalo J., *supra note* 35, p. 45-47).

622 Fuller J. F. C., *supra note* 199, p. 174.

623 Žr. *Lietuvos karinė doktrina*, *supra note* 25, p. 3-3 – 3-4, taip pat *Land Operations*, *supra note* 213, p. 3-1.

Šiame darbe pasitelktos dvi tarptautinių santykių teorijos, atspindinčios materialių ir nematerialių išteklių derinimo perspektyvas, apibrėžiant karinės galios struktūrą, atskleidė karinės galios kompleksiskumą. Biddle pajėgų panaudojimo teorijoje į pozityvistinėmis nuostatomis grindžiamą karinės galios aiškinimą ne tik įtraukiamas nematerialus pajėgų panaudojimo elementas, bet ir šiam karinės galios elementui suteikiama didžiausia svarba karinės galios struktūroje⁶²⁴. Pajėgų panaudojimo elemento įtraukimas į karinės galios aiškinimą leidžia atskleisti karinės galios struktūros kaitą, pasitelkiant karines doktrinas ir taktikas.

Neoklasikinio realizmo atstovai į galios skaičiavimus įtraukdami materialius išteklius, tokius kaip valstybės bendrasis vidaus produktas, išlaidos gynybai, ginkluotųjų pajėgų dydis ir sudėtis, teritorijos dydis ir t.t., taip pat neatsiriboja nuo nematerialių išteklių, tokių kaip nacionalinė moralė, lyderystė, diplomatijos kokybė ir pan. įtraukimo į galios apibrėžimą⁶²⁵. Neoklasikinio realizmo atstovai pabrėžia, jog materialūs ištekliai gali nulemti valstybių elgesį, tačiau šių išteklių įtaka gali būti netiesioginė ir kompleksinė dėl įsiterpiančių vieneto lygmens kintamųjų⁶²⁶. Taigi, pozityvistinės tarptautinių santykių teorijos, diferencijuojančios karinės galios išteklius į materialius ir nematerialius, sudaro sąlygas įvertinti karinės galios kompleksiskumą.

Visgi, reikia atkreipti dėmesį, jog nematerialių išteklių įtraukimas į karinės galios analizę nors ir suteikia galimybę išsamiau atskleisti ir apibrėžti karinės galios turinį, kartu iškelia ir diskusinį klausimą: kiek ir kokių nematerialių išteklių gali ir turi būti įtraukiama į karinės galios aiškinimą? Šio darbo tikslas buvo įrodyti, jog kultūrinis veiksnys yra karinės galios intelektualinio/konceptinio elemento dalis, o karinio elito saugumo aplinkos suvokimo turinys – pagrindas karinės galios struktūros kaitai. Darbe nebuvo tiriama, kokie kiti nematerialūs ištekliai taip pat turi būti įtraukiami į karinės galios aiškinimą.

---

624 Biddle S., *supra note* 42, p. 2-3.

625 Lobell S. E. et al. (sud.), *supra note* 14, p. 44.

626 Berenskoetter F., Williams M. J. (sud.), *supra note* 177, p. 58.

Platesni nematerialių išteklių karinės galios struktūroje tyrimai ir ypač tyrimai, apibendrinantys pavienių nematerialių išteklių svarbos pagrindimą⁶²⁷, yra aktuali tolimesnių tyrimų ir diskusijų kryptis.

Karinę galią sudarantys ištekliai yra kintantys. Šio disertacinio tyrimo pirmame skyriuje atkreipiamas dėmesys, jog vienas galios kaip išteklių perspektyvos trūkumų yra tai, jog nei Waltz, nei kiti neorealistas iki šiol nesukūrė visa apimančios formulės valstybių galiai matuoti⁶²⁸, o mokslininkų pateikiami skirtingi galios išteklių sąrašai kelia fundamentalią problemą: negalint nustatyti, kokie galios ištekliai objektyviausiai įvertina valstybių galią, galimas bet koks valstybių reitingas⁶²⁹. **Šiame disertaciniame tyrime pasitelktas kultūrinių kompetencijų kintamasis atskleidė**, jog kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos ne į visas, bet tik į tam tikro pobūdžio karines doktrinas. Galima teigti, jog karinės galios struktūra nuolat kinta – karinės galios struktūra neatsiejama nuo karinio elito saugumo aplinkos suvokimo ir atitinkamai nuo naujų išteklių įtraukimo į karinės galios struktūrą.

Atliktas tyrimas ne tik aktualizuoja karinės galios resursų kaitos problemą, bet ir suteikia pagrindą suabejoti mokslininkų siekiu sudaryti nekintančius karinės galios resursų sąrašus⁶³⁰. Šiuo disertaciniu tyrimu buvo siekiama kvestionuoti materialiais ištekliais grindžiamą karinės galios aiškinimą, pagrindžiant vieno iš nematerialių karinės galios elementų – kultūrinio veiksnio svarbą karinės galios struktūroje. Tačiau atliktas empirinis tyrimas atskleidė, jog tikslinga diskutuoti ne tik kiek ir kokių materialių ir nematerialių išteklių turi būti įtraukiama į karinės galios struktūrą, bet ir karinės galios struktūrą diferencijuoti, atsižvelgiant į kontekstą, kuriame naudojama karinė galia. Pa-

---

627 Įvade atkreipiamas dėmesys, jog moksliniuose tyrimuose plačiai tiriama pavieniai nematerialūs ištekliai karinės galios struktūroje, pavyzdžiui, Brooks ir Stanley išskyrė karių mokymų visuomenių, kultūrų, politinių struktūrų ir globalios aplinkos įtaką karinei galiai ir jos efektyvumui (Brooks R. A., Stanley E. A., *supra note 44*), Dupuy – moralės, lyderystės, mokymų (Dupuy T. N., *supra note 45*), Reiter ir Stam (Reiter D., Stam A. C., *supra note 47*), Desh (Desch M. C., *supra note 48*) – demokratijos, Posen (Posen B. R., „Nationalism, the Mass Army, and Military Power“, *supra note 49*) – nacionalizmo, Biddle ir Long (Biddle S., Long S., *supra note 52*) – išsilavinimo, kultūros, Rosen – kultūrinių ir socialinių veiksmų svarbą (Rosen S. P., *supra note 54*).

628 Isoda V., *Europos Sąjungos švelniosios galios šaltiniai ir raiška plėtros procese, supra note 123*, p. 25-26.

629 Wohlforth W. C., *supra note 126*, p. 7.

630 Žr. Raitasalo J., *supra note 35*, p. 45-47, taip pat Mearsheimer J. J., *supra note 122*, p. 172, taip pat Wohlforth W. C., *supra note 126*, p. 7.

vyzdžiui, diferencijuojant aukšto, vidutinio ir žemo intensyvumo konfliktus.

Tiesioginiai kariniai veiksmai šiuolaikinių karinių konfliktų kontekste yra palyginti nedidelė kariuomenės įgyvendinamų veiklų dalis⁶³¹, todėl didėjant asimetriniams, žemo intensyvumo konfliktams, kuriuos dažniausiai sukelia nacionalistiniai, etniniai, religiniai ir kultūriniai veiksniai,⁶³² karinės galios struktūros pokyčiai tampa neatsiejami nuo to kam, kada ir prieš ką karinė galia yra naudojama. Kitaip tariant, karinio elito saugumo aplinkos suvokimo turinys, institucionalizuojamas karinėse doktrinosė, tampa priemone diferencijuoti karinės galios struktūrą, karinę galią pritaikant esamai saugumo ir karinių operacijų aplinkai.

Šie tyrimo radiniai leidžia papildyti darbe naudojamą Biddle pajėgų panaudojimo teoriją. Kaip jau minėta ankstesniuose skyriuose, pajėgų panaudojimo teorijoje yra pabrėžiama karinių doktrinų ir taktikų svarba karinės galios struktūroje, tačiau nėra detalizuojamas procesas – kaip pajėgų panaudojimas keičia karinės galios struktūrą. Šiame darbe, pasitelkiant neoklasikinio realizmo teoriją, šis procesas detalizuotas, įtraukiant įsiterpiančią kintamąją – karinio ir politinio elito suvokimo turinį bei nustatant, jog tikslinga, analizuojant karinę galią, pasitelkti įsiterpiančius kintamuosius, sudarančius sąlygas atskleisti karinės galios struktūros kaitą.

Sisteminio lygmens įtaką karinės galios struktūrai atskleidžia vieneto lygmens kintamieji. Remiantis tyrimo radiniais, saugumo aplinka daro įtaką karinės galios struktūros kaitai, tačiau ši sąveika nėra tiesioginė. Saugumo aplinkos ir karinės galios sąveiką leidžia atskleisti įsiterpiančias kintamąsias – karinio elito saugumo aplinkos suvokimo turinys. Taigi, saugumo aplinka daro įtaką karinės galios struktūrai tik tuomet, kai saugumo aplinkos pokyčiai yra karinio elito suvokiami kaip būtini pokyčiai karinėse doktrinosė ir atitinkamai karinės galios struktūroje. Netiesioginė saugumo aplinkos įtaka karinės galios struktūrai leidžia teigti, jog karinė galia negali būti aiškinama apibrėžiant karinės galios išteklius, tačiau neatsižvelgiant į įsiterpiančius kintamuosius.

---

631 Žr. *Short of General War: Perspectives on the Use of Military Power in the 21st Century*, Harry R. Yarger, (sud.), Strategic Studies Institute, Department of The Army, 2015

632 Žr. Herfried M., *supra note 330*, p. 67–82, taip pat Kaldor M., *supra note 330*, taip pat Munkler H., *supra note 330*.

Viena vertus, tai skatina atsiriboti išimtinai nuo sisteminio lygmens karinės galios aiškinimo, o toks atsiribojimas neišvengiamai kvestionuoja tarptautinių santykių teorijų, orientuotų į sisteminio lygmens aiškinimą, taikymo tikslingumą karinės galios analizei. Antra vertus, įsiterpiančių kintamųjų įtraukimas taip pat diskutuotinas – šiame darbe, pasitelkiant neoklasikinio realizmo teoriją, buvo įrodyta išimtinai karinio elito suvokimo svarba karinės galios struktūrai. Neoklasikinio realizmo atstovai pateikia platų galimų įsiterpiančių kintamųjų spektrą, susilaikydami nuo tikslaus nurodymo, kiek ir kokių kintamųjų tyrėjai turėtų naudoti analizuodami karinę galią⁶³³. Taigi, aktualu vystyti mokslinius tyrimus nustatant, kiek ir kokių kitų įsiterpiančių kintamųjų tikslinga naudoti analizuojant karinę galią.

Verta pažymėti, jog šio tyrimo įžvalgos prieštarauja Posen karinių inovacijų aiškinimui, paremtam politinio elito varžymusi ir civilių įsitraukimu į doktrininius pokyčius – kariuomenė, kaip organizacija, yra linkusi vengti pokyčių, taigi tik civilių intervencija gali šiuos pokyčius sukurti⁶³⁴. Ekspertų kultūrinių kompetencijų karinės galios struktūroje suvokimo turinio analizė atskleidė, jog politinis elitas neįsitraukia į karines inovacijas ir atitinkamai karinės galios struktūros pokyčius. Platesni karinio ir politinio elito sąveikos formuojant karinę galią tyrimai galėtų tapti nauju atskaitos tašku tolesniems tyrimams.

Neoklasikinio realizmo teorija su išlygomis būti taikoma aiškinant karinę galią. Šiame darbe karinės galios aiškinimui neoklasikinio realizmo teorija buvo pasirinkta dėl dvilypio požiūrio į užsienio politikos sprendimų priėmimo analizę⁶³⁵, šį požiūrį pritaikant karinės galios analizei: analizuojant tiek sisteminių veiksnių (saugumo aplinkos), tiek valstybės vidaus kintamųjų (saugumo politikos formuotojų suvokimo) įtaką karinės galios struktūrai. Neoklasikinio realizmo teorijos taikymas, pasitelkiant įsiterpiančių kintamąjį (saugumo aplinkos suvokimą), leido atskleisti, kaip saugumo aplinkos suvokimas keičia karinės galios struktūrą, taigi neoklasikinio realizmo teorija pozityvistinių teorijų kontekste suteikia daugiau aiškinamosios galios analizuojant karinę galią.

633 Lobell S. E. et al. (sud.), *supra note* 14, p. 44.

634 Žr. Posen B., *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, *supra note* 60.

635 Lindemann B. A., *supra note* 134, p. 39

Ši teorija suteikia pagrindą karinės galios struktūrą grįsti ne tik materialių išteklių kaip vienintelio galios indikatorius analize, bet ir išsamiau atskleisti išteklių išgavimo ir pavertimo į faktinę karinę galią procesą, įtraukiant vieneto lygmens kintamuosius. Kokybinis tyrimas parodė, jog saugumo aplinkos suvokimo turinys atspindi pokyčius karinės galios struktūroje. Taigi, neabejotinas neoklasikinio realizmo taikymo karinės galios analizei privalumas yra tai, kad teorija leidžia pagrįsti ir atskleisti, kaip vieneto lygmens kintamieji keičia karinės galios struktūrą.

Visgi pažymėtina, jog teorija sudaro sąlygas atskleisti karinės galios konversijos procesą, tačiau neoklasikinis realizmas ribotai gali būti pritaikytas apibrėžiant karinės galios turinį. Karinės galios turinys atskleidžiamas tik pasitelkiant karo studijų įžvalgas⁶³⁶. Taigi, šis disertacinis tyrimas išryškina papropolitinių tyrimų, derinančių tarptautinių santykių ir karo studijų literatūros analizę, svarbą ir poreikį analizuojant karinę galią.

---

636 Pažymėtina, jog gynybos ir puolimo balanso atstovo Stephen Biddle pajėgų panaudojimo teorija iš dalies leidžia atskleisti karinės galios turinį.

IŠVADOS

1. Atliktas tyrimas patvirtinta šio disertacinio tyrimo ginamąjį teiginį, jog karinės galios struktūros moksliniam aiškinimui ir tyrimui būtina neoklasikinio realizmo ir karo studijų teorinių įžvalgų sintezė. Neoklasikinio realizmo teorija gali būti naudojama karinės galios analizei, atsižvelgiant į teorijos taikymo galimybes ir ribotumus:

1.1. Neoklasikinio realizmo privalumas analizuojant karinę galią yra tas, jog ši teorija sudaro prielaidas neapsiriboti vien materialių išteklių kaip videntelio karinės galios indikatoriaus analize. Nematerialių išteklių įtraukimas į karinės galios aiškinimą suteikia galimybę atskleisti ir apibrėžti karinės galios turinį, o materialiais ištekliais grindžiamas galios aiškinimas, bandant jį taikyti karinės galios analizei, neatskleidžia karinės galios kompleksiskumo ir visų ją sudarančių išteklių savybių ir pobūdžio. Neoklasikinio realizmo atstovai pabrėžia tiek materialių, tiek nematerialių išteklių svarbą valstybių elgesiui tarptautinėje sistemoje, tad neoklasikinio realizmo perspektyvos taikymas sudaro sąlygas įtraukti nematerialius išteklius į karinės galios analizę, nenukrypstant nuo materialistinės realizmo ontologijos. Be to, nematerialių išteklių įtraukimo į karinės galios struktūrą perspektyva leidžia sugretinti karinės galios aiškinimo perspektyvas akademiniam ir kariniame kontekstuose.

1.2. Neoklasikinio realizmo teorija leido atskleisti, kaip saugumo aplinkos suvokimo turinys keičia karinės galios struktūrą. Neoklasikinio realizmo atstovai į galios aiškinimą įtraukdami vieneto lygmens kintamuosius sudaro sąlygas išsamiau atskleisti išteklių išgavimo ir pavertimo į faktinę karinę galią procesą. Kokybinis tyrimas parodė, jog taikant vieneto lygmens kintamąjį – saugumo aplinkos suvokimą, atskleidžiami pokyčiai karinės galios struktūroje: saugumo aplinka daro įtaką karinės galios struktūrai ir jos kaitai tik tuomet, kai saugumo aplinkos pokyčiai karinio elito suvokiami kaip būtini pokyčiai karinėse doktrinos ir atitinkamai karinės galios struktūroje.

1.3. Būtina pažymėti, kad neoklasikinio realizmo teorija gali būti naudojama tik kanalo karinės galios analizei sukūrimui. Teorija ribota siekiant išsamiau atskleisti pokyčius karinės galios struktūroje (apibrėžti įsiterpiančius kintamuosius) ir karinės galios turinį, turi būti pasitelkiama karo studijų

perspektyva. Neoklasikinio realizmo teorijoje išskiriamas saugumo aplinkos suvokimo kintamasis apima išimtinai politinio elito suvokimo turinį, o karines inovacijas aiškinančios teorijos leidžia tiksliau apibrėžti, kaip ir kieno saugumo aplinkos suvokimas daro įtaką karinės galios kaitai. Remiantis ekspertinės apklausos ir oficialių doktrininių dokumentų analize, tik karinio elito saugumo aplinkos suvokimo turinys daro poveikį karinės galios struktūros pokyčiams. Neoklasikinio realizmo teorijoje išskiriamas politinio elito saugumo aplinkos suvokimas įtakos pokyčiams karinės galios struktūroje neturi.

2. Dalies tiriamų valstybių turima kolonijinė patirtis ar ilgametė įsitraukimo į taikos palaikymo operacijas praktika leidžia teigti, jog kultūrinių kompetencijų svarba suvokta dar prieš Šaltąjį karą. Tačiau būtina atskirti suvoktą kultūrinių kompetencijų svarbą karyboje nuo pokyčių karinėse doktrinosė. Pokyčiai karinėse doktrinosė žymi kultūrinio veiksnio kaip karinės inovacijos įtraukimą į karinės galios struktūrą:

2.1. NATO lygmeniu 2001 m. karių kultūrinės kompetencijos tapo doktrininiu elementu kaip karių ir civilių bendradarbiavimą dislokacijos regione didinantis aspektas, įtraukus kultūrinės kompetencijas į karių ir civilių bendradarbiavimo doktriną. Pastaruosius kelerius metus kultūrinės kompetencijos vis plačiau įtraukiamos ir į kitokio tipo Aljanso doktrinas, ypač skirtas asimetrinei karybai ir nukreiptas į gyventojus, kaip gravitacijos centrą karyboje (kovos su ginkluotais pasipriešinimais, kariuomenės įnašo į stabilizaciją ir rekonstrukciją, taikos palaikymo doktrinos), bei funkciniam specialistams skirtas doktrinas (civilių ir karių bendradarbiavimo, psichologinių operacijų, saugumo pajėgų paramos doktrinos). Tai patvirtina teorines prielaidas, jog karių kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos į karines doktrinas atsakant į naujų karų keliamus iššūkius. NATO politinių lyderių retorikos analizė taip pat patvirtina šį teiginį.

2.2. JAV, Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose ir Lietuvoje karių kultūrinių kompetencijų įtraukimas į karines doktrinas išryškėja kaip patirties tarptautinėse operacijose Irake ir Afganistane rezultatas. Kultūrinių kompetencijų elementas dažniausiai yra įtvirtinamas NATO valstybių karinėse doktrinosė, skirtose kovai su ginkluotais pasipriešinimais ir daugiašalėms operacijoms. Ekspertų interviu duomenimis, karių kultūrinės kompetencijos tampa karinės galios intelektualinio/koncepcinio elemento dalimi ir daro įtaką karinės galios

didėjimui kariuomenėms įsitraukiant į asimetrinius, žemo intensyvumo konfliktus ir / ar bendradarbiaujant su koalicijos partneriais ar valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, ginkluotosiomis pajėgomis.

2.3. Galima patvirtinti ir išplėsti darbo ginamąjį teiginį, jog kultūrinis veiksnys į karinės galios struktūrą įtraukiamas per doktrinas, skirtas asimetrinei karybai. Atsižvelgiant į empirinio tyrimo radinius, kultūrinis veiksnys į karinės galios struktūrą įtraukiamas ne tik per doktrinas, skirtas asimetrinei karybai, bet ir per funkciniam specialistams skirtas doktrinas bei daugiašalių operacijų doktrinas – bendradarbiaujant su koalicijos partneriais ar valstybės, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, ginkluotosiomis pajėgomis.

3. Galima patvirtinti darbo ginamąjį teiginį, jog kultūrinio veiksnio įtraukimas į NATO valstybių karines doktrinas neatspindi NATO sisteminio lygmens reguliavimo. Sisteminis (NATO) lygmuo neturi tiesioginės įtakos kultūrinių kompetencijų reglamentavimui nacionalinių valstybių doktrininiuose dokumentuose: nesant pakankamo kultūrinių kompetencijų standartizavimo NATO lygmeniu, sudaromos sąlygos valstybėms individualiai įgyvendinti doktrininius pokyčius. Konkretūs politiniai sprendimai, kaip ir koks kultūrinių kompetencijų poreikis nustatomas karinėse doktrinos ir kituose doktrininiuose dokumentuose, paliekami valstybės karinio elito saugumo grėsmių suvokimui.

4. Karių kultūrinės kompetencijos yra karinė inovacija, karinio elito įtraukiama į karinės galios struktūrą kaip atsakas į pasikeitusią saugumo ir karių operacijų aplinką, atsiradus poreikiui išplėsti karių operacijų spektrą. Patikrintas ir teorinėmis prielaidomis pagrįstas karių kultūrinių kompetencijų ir karinės galios sąveikos modelis yra tinkamas tęstiniam tyrimams. Tęstiniai tyrimai galėtų būti susiję su ekspertų įžvalgomis laikyti karių kultūrinės kompetencijas karinės galios dalimi, nepriklausomai nuo jų įtraukimo į karines doktrinas. Nauju tyrimų atskaitos tašku gali tapti nerašytų karių doktrinų įtakos ir poveikio karinei galiai tyrimai tiek teoriniu, tiek empiriniu lygmeniu. Lietuvos atvejo analizė atskleidė, jog ne visos valstybės remiasi kompleksine kultūrinių kompetencijų samprata, apimančia kultūros specifinį, tarpkultūrinį ir kalbos elementus. Į kultūrinių kompetencijų sampratą neįtraukiant tarpkultūrinio elemento, siejamo su karių adaptaciniais įgūdžiais, kyla iššūkis įvertinti daugiakultūrinio bendradarbiavimo tarp koalicijos partnerių efek-

tyvumą valstybėse, kuriose remiamasi ribotu kultūrinių kompetencijų apibrėžimu. Taip pat verta pabrėžti ne tik išsamesnių įsiterpiančių kintamųjų ir nematerialių išteklių karinės galios struktūroje tyrimų svarbą, bet ir tyrimų, apibendrinančių pavienius nematerialių išteklių, pavyzdžiui, kultūrinio veiksnio, demokratijos, nacionalizmo ir t. t., įtakos ir poveikio karinės galios struktūrai tyrimus.

5. Empirinis tyrimas leidžia patikslinti ginamąjį teiginį, jog karių kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą lemia politinio ir karinio elito saugumo aplinkos kaitos suvokimas. Pirma, kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karinės galios struktūrą įtaką daro karinių operacijų aplinka, kuri yra saugumo aplinkos dalis. Antra, ekspertų kultūrinių kompetencijų karinės galios struktūroje suvokimo turinio analizė atskleidė, jog politinis elitas neįsitraukia į karines inovacijas ir atitinkamai į karinės galios struktūros pokyčius, taigi kultūrinių kompetencijų įtraukimas į karinės galios struktūrą yra išimtinai karinio elito suvokimo rezultatas. Atsižvelgiant į šiuos tyrimo radinius, galima teigti, kad karių kultūrinių kompetencijų įtraukimą į karinės galios struktūrą lemia karinio elito operacinės aplinkos suvokimas.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Knygos

1. Adamsky D., *The Culture of Military Innovation: The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the US, and Israel*, Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2010.
2. Allison G., Zelikow P., *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, 2nd edition, New York: Longman, 1999.
3. Ardant du Picq C. J. J., *Battle Studies in Roots of Strategy*, book 2, Stackpole Books, 1987.
4. Arreguin-Toft I., *How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict*, Cambridge, 2005.
5. Bachmann J. et al., *War, Police and Assemblages of Intervention*, Routledge, 2014.
6. Baldwin D. A., *Paradoxes of Power*, New York: Blackwell, 1989.
7. Bekkers F. et al., *Playing to Your Strengths. A Different Perspective on Future Capabilities for the Royal Netherlands Army*, Spiegeleire, 2018.
8. Benedict R., *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture*, Boston: Houghton Mifflin, 1946.
9. Berg B. L., *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*, Boston: Allyn and Bacon, 2001.
10. Biddle S., *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, Princeton: Princeton University Press, 2006.
11. Bitinas B. et al., *Kokybinių tyrimų metodologija*, Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008.
12. Boslego D. V., *The relationship of Information to the Relative Combat Power Model in Force XXI Engagements*, Fort Leavenworth, Kansas, 1996.
13. Brooks R. A., Stanley E. A., *Creating Military Power: The Sources of Military Effectiveness*, Stanford: Stanford University Press, 2007.
14. Brown C., *Understanding International Relations*, Macmillan International Higher Education, 1997.
15. Buley B., *The New American Way of War. Military Culture and the Political Utility of Force*, Lse International Studies Series, 2007.

16. Buzan B. et al., *Security: a New Framework for Analysis*, Lynne Rienner, 1998.
17. Caforio G., *Social Sciences and the Military. An Interdisciplinary Overview*, Cass Military Studies, Routledge, 2007.
18. Chaitra M. Hardison et al., *Cross-Cultural Skills for Deployed Air Force Personnel: Defining Cross-cultural Performance*, Santa Monica: Rand Corporation, 2009.
19. Clausewitz C., *On War*, New York: Alfred A. Knopf, 1993.
20. Cordesman A. H., *Iraqi War Fighting Capabilities: A Dynamic Net Assessment*, Center for Strategic and International Studies, 2002.
21. *Cultural Awareness in the Military. Developments and Implications for Future Humanitarian Cooperation*, Albro, R., Ivey, B. (sud.), UK: Palgrave Macmillan, 2014.
22. Desch M. C., *Power and Military Effectiveness: The Fallacy of Democratic Triumphalism*, The Johns Hopkins University Press, 2008.
23. Desportes V., *La Guerre Probable. Penser autrement*, Éditions Économica, France, 2007.
24. Dorman A. et al., *The Changing Face of Military Power. Joint Warfare in an Expeditionary Era*, Palgrave Macmillan UK, 2002.
25. Driel M., *Assessing Organizational Cross-Cultural Competence in the Military: Developing a Measure*, Defense Equal Opportunity Management Institute, U.S.: Patrick Air Force Base, 2010.
26. Driel M., *Cross-level Measurement of Cross-cultural Competence: Using the Cultural Intelligence Scale as an example*, Defense Equal Opportunity Management Institute, 2008.
27. Duffield J., *Power Rules – The Evolution of NATO’s Conventional Force Posture*, Stanford: Stanford University Press.
28. Dupuy T. N., *Numbers, Predictions, and War*, Fairfax, Virginia: Hero Books, 1985.
29. Dyson T., *Neoclassical Realism and Defence Reform in Post-Cold War Europe*, Palgrave Macmillan UK, 2010.
30. Farrel T. et al., *Transforming Military Power since the Cold War*, Cambridge University Press, 2013.
31. Farrell T., *The Norms of War: Cultural Beliefs and Modern Conflict*,

London: Lynne Rienner, 2005.

32. Farrell T., *The Sources of Military Change: Culture, Politics, Technology*, London: Lynne Rienner, 2002.

33. Fawcett G. S., *Cultural Understanding in Counterinsurgency: Analysis of the Human Terrain System*, Kansas: School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth.

34. Ford S. C., *Human Relations Area Files: 1949-1969, A Twenty-Year Report*, New Haven, Human Relations Area Files, 1970.

35. Fuller J. F. C., *The Foundation of the Science of War*, Military Bookshop, 2012.

36. Galula D., *Counter-Insurgency Warfare: Theory and Practice*, Westport: Praeger Publishers, 1968.

37. Gaub F., *Military Integration after Civil Wars: Multiethnic Armies, Identity and Post-Conflict Reconstruction*, Routledge, 2010.

38. Gentry A. J., *How Wars Are Won and Lost: Vulnerability and Military Power*, Praeger Security International, 2011.

39. Goldman E. O., Eliason L. C., *The Diffusion of Military Technology and Ideas*, Stanford: Stanford University Press, 2003.

40. Goodwin D., *The Military and Negotiation, The Role of the Soldier-Diplomat*, Frank Cass, 2005.

41. Gordon J. A., *Cultural Assessments and Campaign Planning*, Fort Leavenworth, Kansas: School of Advanced Military Studies, 2004.

42. Gordon M., Trainor B., *The Generals' War*, Boston: Little, Brown, 1995.

43. Grandia M., *The 3D Approach and Counterinsurgency: A Mix of Defence, Diplomacy and Development. The case of Uruzgan*, Leiden: University of Leiden.

44. Gray C. S., *Perspectives on Strategy*, Oxford University Press, 2013.

45. Haass R. N., *War of Necessity, War of Choice: A Memoir of Two Iraq Wars*, Simon & Schuster, 1st edition, 2010.

46. Hayes B. C., Smith D. V., *The Politics of Naval Innovation*, Research Report 4-94, Newport: U.S. Naval War College, 1994.

47. Henderson W. D., *Cohesion: The Human Element in Combat*, Washington: National Defense University Press, 1985.

48. Herrman J. J., *The Engine of Change: The Evolution of Culture into*

the Army Planning Process, U.S. Army School of Advanced Military Studies, 2013.

49. Hinge A., Australian Defence Preparedness: Principles, Problems and Prospects: Introducing Repertoire of Missions (ROMINS) a Practical Path to Australian Defence Preparedness, Canberra: Australian Defence Studies Centre, 2000.

50. Hironaka A., Tokens of Power: Rethinking War, Cambridge University Press, 2017.

51. Holiday H. L., Improving Cultural Awareness in the U.S. Military, Strategy Research Project, U.S. Army War College, 2008.

52. Horowitz M. C., The Diffusion of Military Power: Causes and Consequences for International Politics, Princeton: Princeton University Press, 2010.

53. Human Security Report: War and Peace in the 21st Century, Human Security Centre, Oxford: Oxford University Press, 2005.

54. Jager S. M., On the Uses of Cultural Knowledge, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2007.

55. James Q. W., Bureaucracy: What Government Agencies Do and Why They Do It, New York: Basic Books, 1989.

56. Johnston J. H. et al., A Framework for Cross-cultural Competence and Learning Recommendations, Orlando: Naval Air Warfare Center Training Systems Division, 2010.

57. Jomini A. H., The Art of War with an introduction by J.D. Hittle, Roots of Strategy, Book 2, Mechanicsburg: Stackpole Books, 1998.

58. Ka Po Ng, Interpreting China's Military Power: Doctrine Makes Readiness, Cass Military Studies, Routledge, 2004.

59. Kaczmar S. R., Cultural Expertise and its Importance in Future Marine Corps Operations, Quantico, Virginia: USMC Command & General Staff College, 1996.

60. Kaldor M., New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era, DehraDun: Natraj, 2005.

61. Kardelis K., Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex, 2002.

62. Katzenstein P., Cultural Norms and National Security: Police and Mi-

linary in Postwar Japan, Ithica, CornellUP, 1998.

63. Keene S. T., *Know Your Enemy and Know Yourself: Assessing Progress in Developing Cultural Competence to Enhance Operational Effectiveness*, Joint Military Operations Department, Newport: Naval War College, 2007.

64. Kellett A., *Combat Motivation. The Behavior of Soldiers in Battle*, Boston-The Hague-London: Kluwer Nijhoff, 1982.

65. Kier E., *Imagining War: French and British Military Doctrine between the Wars*, Princeton, Princeton UP, 1997.

66. Kilcullen D., *Counterinsurgency*, Oxford: Oxford University Press, 2010.

67. Last D. M., *Theory, Doctrine and Practice of Conflict De-escalation in Peacekeeping Operations*, The Lester B. Pearson Canadian International Peacekeeping Training Centre, Toronto: The Canadian Peacekeeping Press, 1997.

68. Layne C., *The Peace of Illusion: American Grand Strategy from 1940 to the Present*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 2006.

69. Lindemann B. A., *Cross-Strait Relations and International Organizations*, Jahrhundert: Springer VS, Wiesbaden, 2014.

70. Lobe N., *Reacting Against Non-Traditional Threats after the Balkan Wars*, University of Amsterdam, daktaro disertacija, 2015.

71. Lynn J. A., *Battle: A History of Combat and Culture*, Boulder, Westview Press, 2003.

72. MacFarlane N. S., Foong Khong Y., *Human security and the UN: a critical history*, Indiana University Press, 2006.

73. Machiavelli N., *The Prince*, New York: Barnes & Noble, 1994.

74. Mäder M., *In Pursuit of Conceptual Excellence: the Evolution of British Military-strategic Doctrine in the Post-Cold War Era, 1989-2002*, Peter Lang AG, 2004.

75. Marshall S. L. A., *Men Against Fire*, Gloucester: Peter Smith, 1978.

76. McGuffie T. G., *Rank and File. The Common Soldier at Peace and War, 1642-1914*, London: Hutchinson & Co, 1964.

77. McMurry R., *Two Great Rebel Armies*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1989.

78. McRae K. D., *The Role of Culture on Joint Operations*, Newport: Naval War College, 2006.

79. Mearsheimer J. J., *Conventional Deterrence*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1983.
80. Mearsheimer J. J., *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W.W. Norton and Company, 2001.
81. Morgenthau H. J. *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011.
82. Morgenthau, J. H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 4rd edition, New York: Knopf, 1967.
83. Moscos C. C., „Armed Forces in a Warless Society“, *Forum* 13, Munich, 1992.
84. Moskos C. C., *The American Enlisted Man. The Rank and Rile in Today's Military*, New York: Russell Sage Foundation, 1970.
85. Munkler H., *The New Wars*, Cambridge: Polity Press, 2005.
86. Murray W. R., *Two Lectures: Transformation and Innovation: The Lessons of the 1920s and 1930s Looking at Two Distinct Periods of Military Innovation: 1872-1914 and 1920-1939*, Alexandria: Institute for Defense Analyses, 2002.
87. Murray W., „Innovation: Past and Future“, kn. Murray W., Millett A. R. (sud.), *Military Innovation in the Interwar Period*, New York: Cambridge University Press, 1996.
88. Nagel J. H., *The Descriptive Analysis of Power*, New Haven: Yale University Press, 1975.
89. Nagl J. A., *Learning to Eat Soup with a Knife: Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam*, Chicago: University of Chicago Press, 2002.
90. *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Lobell S. E. et al. (sud.), Cambridge University Press, 2009.
91. Newell C. R., *Framework of Operational War*, Routledge, 1991.
92. Nye J. S., Jr, *The Future of Power*, New York: Public Affairs, 2011.
93. O'Hanlon M., *The Senkaku Paradox: Risking Great Power War Over Small Stakes*, Washington: Brookings Institution Press, 2019.
94. Ooink B., *The Cultural Backpack. Training soldiers to operate in unfamiliar environments*, Radboud University Nijmegen Royal Netherlands Army, 2008.
95. Oppenheim F. E., *Political Concepts: A Reconstruction*, Chicago: University of Chicago Press, 1981.

96. Organski, A.F.K., Kugler J., *The War Ledger*, Chicago: University of Chicago Press, 1980.
97. Paston D.C., *Qualitative Evaluation and Research Methods*, 2nd edition, Newbury Park: Sage Publications, 1990.
98. Petrauskaitė A. et al., *Šalies saugumas ir gynyba*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2016.
99. Pikner I. et al., *Military Operating Concepts Development*, Peleman Industries NV: Rijksweg, 2012.
100. Posen B. R., *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1984.
101. *Power and Political Theory: Some European Perspectives*, Barry B. (sud.), London: Wiley, 1976.
102. *Power in World Politics*, Berenskoetter F., Williams M. J. (sud.), Routledge, 2007.
103. Raitasalo, J., *Constructing War and Military Power After the Cold War: the Role of the United States in the Shared Western Understandings of War and Military Power in the Post-Cold War Era*, Finnish National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies, Series 1, No. 21, Helsinki: National Defence University, 2005.
104. Reiter D., Stam A. C., *Democracies at War*, Princeton: Princeton University Press, 2002.
105. Rikhye J. et al., *The Thin Blue Line: International Peacekeeping and Its Future*, New Haven: Yale University Press, 1974.
106. Rosa P., *Neoclassical Realism and the Underdevelopment of China's Nuclear Doctrine*, Palgrave: Pivot, 2018.
107. Rosen S. P., *Societies and Military Power: India and Its Armie*, Ithaca, New York: Cornell University Press,, 1996.
108. Rosen S. P., *Winning the Next War: Innovation and the Modern Military*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1991.
109. Rupšienė L., *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
110. Russell J. A., *Innovation, Transformation, and War: Counterinsurgency Operations in Anbar and Ninewa, Iraq, 2005-2007*, Stanford: Stanford

University Press, 2011.

111. Salmoni B. A., Holmes-Eber P., *Operational Culture for the Warfighter. Principles and Applications*, Marine Corps University Press, 2008.

112. Sapolsky H. M., *The Polaris System Development: Bureaucratic and Programmatic Success in Government*, Cambridge: Harvard University Press, 1972.

113. Sarkar R., *The New Soldier in the Age of Asymmetric Conflict*, Vij Books India, 2013.

114. Segal D. R., Sinaiko W. H., *Life in the Rank and File. Enlisted Men and Women in the Armed Forces of the United States, Australia, Canada and the United Kingdom*, Washington: Pergamon-Brassey, 1987.

115. Segal H., *Geopolitical Integrity*, McGill-Queen's University Press, 2005.

116. *Short of General War: Perspectives on the Use of Military Power in the 21st Century*, Harry R. Yarger, (sud.), Strategic Studies Institute, Department of The Army, 2015

117. Simakhov V. K., *Cultural Competence and the Operational Level of War*, Naval War College, 2013.

118. Singer D. J., *The Wages of War, 1816-1965: A Statistical Handbook*, Wiley, 1972.

119. Smith R., *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, London: Penguin, 2006.

120. Snyder J. L., *The Ideology of the Offensive: Military Decision Making and the Disasters of 1914*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1984.

121. Stam A. C., *Win, Lose, or Draw: Domestic Politics and the Crucible of War*, Ann Arbor, Univ. of Michigan Press, 1996.

122. Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008.

123. Strader K. O., *Culture: The Key Terrain Integrating Cultural Competence Into JIPB*, Kansas: School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, 2006.

124. Sun Tzu, vert. Samuel B. Griffith, *The Art of War*, London: Oxford University Press, 1971.

125. Teemu N., *The Social Battlespace of Stabilization Operations: Action Amongst the People*, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2010.
126. *The Diffusion of Military Technology and Ideas*, Goldman E. O., Eliason L. S. (sud.), Stanford: Stanford University Press, 2003.
127. *The Sources of Military Change: Culture Politics and Technology*, Farrell T., Terriff T. (sud.), Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2002.
128. Trinquier R., *Modern Warfare: A French View of Counterinsurgency*, London: Pall Mall Press, 1964.
129. Valackienė A., Mikėnė S., *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika*, Kaunas: Technologija, 2008.
130. Vicent D., *The Politics of Innovation: Patterns in Navy Cases*, Denver: University of Denver, 1967.
131. Waltz K. N., *Theory of International Politics*, New York: Random House, 1979.
132. Weber M., *The Theory of Social and Economic Organization*, vert. Henderson A. M., Parsons T., Glencoe: The Free Press, 1947.
133. Wohlforth W. C., *The Elusive Balance: Power and Perceptions During the Cold War*, Cornell Studies in Security Affairs, Cornell University Press, 1993.
134. Wong L. et al., *Strategic Leadership Competencies*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, 2003.
135. Woodward B., *The Commanders*, New York: Simon & Schuster, 1991.
136. Wunderle W. D., *Through the Lens of Cultural Awareness: a Primer for US Armed Forces Deploying to Arab and Middle Eastern Countries*, Fort Leavenworth, Combat Studies Institute Press: Washington, DC, 2006.
137. Yuengling R., *Foundation for Diversity Training: Competency Model and Learning Objectives*, Defense Equal Opportunity Management Institute, Directorate of Research, May 2011.
138. Zakaria, F., *From Wealth to Power. The Unusual Origins of America's World Role*, Princeton: Princeton University Press. 1998.
139. Zedong M., *Quotations from Chairman Mao Tse-Tung*, Peking: Foreign Language Press, 1966.
140. Zisk K. M., *Engaging the Enemy: Organization Theory and Soviet Military Innovation, 1955-1991*, Princeton: Princeton University Press, 1993.

Straipsniai knygos ir žurnaluose

1. „Military Develops its Cultural Understanding of Afghanistan“, *Defence News*, United Kingdom Ministry of Defence, 24 February 2010.
2. Abbe A., „The Historical Development of Cross-cultural Competence“, kn. Greene-Sands R.R., Greene-Sands A. (sud.) *Cross-Cultural Competence for a Twenty-First-Century Military*, New York: Lexington, 2014.
3. Abbe A., Gouge M., „Cultural Training for Military Personnel: Revisiting the Vietnam Era“, *Military Review*, July-August 2012, p. 9-17.
4. Abbe A., Halpin S. H., „The Cultural Imperative for Professional Military Education and Leader Development“, *Parameters*, Winter 2010, 21-31.
5. Ambrosetti E. T., „Building a Sphere of Influence in Their Neighbourhood. The Soft Power of Turkey and Russia“, *PRIMO*, No. 5, January 2017, p. 1-19.
6. Antczak A., „‘New’ and ‘Old’ wars – the Changing Dimensions of Warfare“, *Przegląd Politologiczny*, No. 3, 2018, p. 199-216.
7. Archer S. E., „Civilian and Military Cooperation in Complex Humanitarian Operations“, *Military Review*, March-April 2003, p. 32-41.
8. Barnes R. C., „Military Legitimacy and the Diplomat-Warrior“, *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 4, Iss. 1, 1993, p. 1-28.
9. Bennett S. D., Stam A. C., „The Declining Advantages of Democracy: A Combined Model of War Outcomes and Duration“, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 42, No. 3, 1998, p. 344-366.
10. Bennett S., Stam A. C., „The Duration of Interstate Wars, 1816–1985“, *American Political Science Review*, Vol. 90, No. 2, June 1996, p. 239-257.
11. Biddle S., Long S., „Democracy and Military Effectiveness: A Deeper Look“, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 48, No. 4, August 2004, p. 525-546.
12. Biddle S., Zirkle R., „Technology, Civil-Military Relations, and Warfare in the Developing World“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 19, No. 2, p. 171-212.
13. Bonnell V. E., Breslauer G., „Soviet and Post-Soviet Area Studies“, kn. *The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines*, Szanton D. L. (sud.), Berkeley: University of California Press/University of California International and Area Studies, 2002.

14. Bredow W., „New Wars, MOOTW, CRO, Terrorism, and the Military“, kn. Caforio G. (sud.) *Social Sciences and the Military: An Interdisciplinary Overview*, Cass Military Studies, Routledge; 1st edition, 2006.
15. Brooks S. G., „Dueling Realisms“, *International Organization*, Vol. 51, No. 3, 1997, p. 445-477.
16. Brooks S., Wohlforth W., „Power, Globalization and the End of the Cold War“, *International Security*, No. 3, 2000/2001, p. 5-53.
17. Brudnicka J., „Cross Cultural Awareness in International Military Operation: International Security Assistance Force in Afghanistan“, *Securialogia*, No. 1, 2015, p. 89-101.
18. Burke E., „Leaving the Civilians Behind: The ‘Soldier-Diplomat’ in Afghanistan and Iraq“, *PRISM*, No 2, September 2009, p. 27-46.
19. Carafano J. J., „On Teaching War: The Future of Professional Military Education“, *Ripon Forum*, Vol. 42, No. 3, 2008.
20. Carroll P., „Increasing Cultural Awareness“, *Marine Corps Gazette*, June 2004.
21. Clemis M. G. „Crafting Non-Kinetic Warfare: The Academic-Military Nexus in US Counterinsurgency Doctrine“, *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 20, No. 1, 2009, p. 60-84.
22. Clermont F., „The Art of Being a Soldier-Diplomat ~ From an Implicit Role to an Explicit Function“, *Canadian Military Journal*, Vol. 15, No. 2, Spring 2015, p. 25-35.
23. Cohen E. A., „Change and Transformation in Military Affairs“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 27, No. 3, September 2004, p. 395-407.
24. Cohen E. O., „Stephen Biddle on Military Power“, *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 28, No. 3, June 2005, p. 413-424.
25. Coles J. P., „Cultural Intelligence & Joint Intelligence Doctrine“, *Joint Operations Review*, Joint Forces Staff College, 2005, p. 1-14.
26. Cox D. G., „Human Terrain Systems and the Moral Prosecution of Warfare“, *Parameters*, Vol. 41, No. 3, Autumn 2011, p. 19-31.
27. Creveld M., „Technology and War II: Postmodern War?“, kn. Townshend C. (sud.), *The Oxford Illustrated History of Modern War*, Oxford: Oxford University Press, 1997, p. 298-314.
28. Cricks, J., Moving Beyond Force-on-force Planning, *Interagency Jour-*

nal, Vol. 2, No. 1, 2011, p. 29-37.

29. Culhane E. et al., „Beyond Frontiers: The Critical Role of Cross-Cultural Competence in the Military“, *The Industrial-Organizational Psychologist*, Vol. 50, No. 1, July 2012, p. 30-37.

30. Dahl R. A., „The Concept of Power“, *Behavioral Science*, Vol. 2, 1957, p. 201-215.

31. David C. T. et al., „Cultural Intelligence: Domain and Assessment“, *International Journal of Cross Cultural Management*, Vol. 8, No. 2, 2008, p. 123-143.

32. David C. T., „Domain and Development of Cultural Intelligence: The Importance of Mindfulness“, *Group and Organization Management*, Vol. 31, No. 1, February 2006, p. 78-99.

33. Desch M. C., „Culture Clash: Assessing the Importance of Ideas in Security Studies“, *International Security*, Vol. 1, 1998, 141-170.

34. Desch M. C., „Democracy and Victory – Why Regime Type Hardly Matters“, *International Security*, Vol. 27, No. 2, 2002.

35. Dodd C. H., „Intercultural Readiness Assessment for Pre-departure Candidates“, *Intercultural Communication Studies*, Vol. 16, No. 2, 2007, p. 1-17.

36. Elkhamri M., „Dealing with the Iraqi Populace: An Arab-American Soldier's Perspective“, *Military Review*, January-February 2007, p. 110-113.

37. Elron E. et al., „Cooperation and Coordination Across Cultures in the Peacekeeping Forces: Individual and Organisational Integrating Mechanisms“, kn. Britt T. T., Adler A. B. (sud.), *The Psychology of the Peacekeeper*, Westpoint, Connecticut: Praeger, 2003, p. 261-282.

38. Evans M., „The Twenty-First Century Security Environment: Challenges for Joint Forces“, *The RUSI Journal*, Vol. 154, No. 2, 2009, p. 64-72.

39. Farrell T. G., „Figuring Out Fighting Organizations: The New Organizational Analysis in Strategic Studies“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 19, No. 1, Spring 1996, p. 122-135.

40. Farrell T. G., „Improving in War: Military Adaptation and the British in Helmand Province, Afghanistan, 2006-2009“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 33, No. 4, 2010, p. 567-594.

41. Farrell T., „Transnational Norms and Military Development: Constructing Ireland's Professional Army“, *European Journal of International Relations*, Vol. 7, No. 1, 2001, p. 63-102.

42. Footitt H., „War and Culture Studies in 2016: Putting ‘Translation’ into the Transnational?“, *Journal of War & Culture Studies*, Vol. 9, No. 3, 2016, p. 209-221.
43. Freedman L., „A Theory of Battle or a Theory of War“, *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 28, No. 3, June 2005, p. 425-435.
44. Gabrenya W. K. Jr. et al., „Assessing Cross-Cultural Competence: How Good are the Available Instruments?“, kn. Scarpate J. C., McDonald D. P. (sud.), *Celebrating the History & Future of Human Relations Research: DEOMI 8th Biennial Equal Opportunity, Diversity, and Culture Research Symposium*, Defense Equal Opportunity Management Institute (DEOMI) Press, Patrick AFB, FL, 2012, p. 39-74.
45. Garnett J., „The Role of Military Power“, kn. Baylis J. et al., *Contemporary Strategy I: Theories and Concepts*, London: Croom Helm, 1987.
46. Glaser C., Kaufmann C. „What is the Offense-Defense Balance and Can We Measure it?“, *International Security*, Vol. 22, No. 4, 1998, p. 44-82.
47. Gooren R. H. E., „Soldiering in Unfamiliar Places: The Dutch Approach“, *Military Review*, March-April 2006, p. 54-60.
48. Gow J., „The New Clausewitz? War, Force, Art and Utility-Rupert Smith on 21st Century Strategy, Operations and Tactics in a Comprehensive Context“, *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 29, No. 6, December 2006, p. 1151-1170.
49. Grauer R., Horowitz M. C., „What Determines Military Victory? Testing the Modern System“, *Security Studies*, Vol. 21, No. 1, 2012, p. 83-112.
50. Greene T. et al., „The Impact of Culture Clash on Deployed Troops“, *Military medicine*, Vol. 175, December 2010, p. 958-963.
51. Grissom A., „The Future of Military Innovation Studies“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 29, No. 5, 2006, p. 905-934.
52. Guzzini S., „The Enduring Dilemmas of Realism in International Relations“, *European Journal of International Relations*, No. 4, 2004, p. 533-568.
53. Haass R. N., „The Necessary and the Chosen“, *Foreign Affairs*, July/August 2009.
54. Haesebrouck T., „EU member state participation in military operations: a configurational comparative analysis“, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 30, No. 2-3, 2017, p. 137-159.

55. Hart J., „Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations“, *International Organization*, Vol. 30, No. 2, 1976, p. 289-305.

56. Herfried M., „What is Really New About the New Wars? A Reply to the Critics“, kn. Olsen J. A. (sud.) *On New Wars*, Oslo: Norwegian Institute for Defence Studies, 2007, p. 67–82.

57. Hernandez P. R., „Developing Cultural Understanding in Stability Operations: A Three Step Process“, *Field Artillery Journal*, January-February 2007, p. 5–10.

58. Huntington S. P., „Interservice Competition and the Political Roles of the Armed Services“, *The American Political Science Review*, Vol. 55, No. 1, March 1961, p. 40-52.

59. Isoda V., „Kas yra švelnioji galia? Sąvokos ribos ir empirinių tyrimų metodologijos apmatai“, *Politikos Mokslų Almanachas*, Kaunas, 2013, p. 37-61.

60. Yuengling R., „Diversity Competency Model“, kn. Scarpate J. C., McDonald D. P. (sud.), *Celebrating the History & Future of Human Relations Research: DEOMI 8th Biennial Equal Opportunity, Diversity, and Culture Research Symposium*, Defense Equal Opportunity Management Institute (DEOMI) Press, Patrick AFB, 2012, p. 275-321.

61. Jabri V. „Transformations of War: Perspectives from International Political Sociology“, kn. Denmark R. (sud.) *The International Studies Encyclopedia*, Oxford: Wiley-Blackwell, 2010, p. 708-715.

62. Jacob F., „The Theory of a Military Revolution: Global, Numerous, Endless?“, *RUHM*, Vol. 6, No. 3, 2015, p. 189-204.

63. Jakniūnaitė D., „Tragiška politikos vizija pagal Hansą Morgenthau“, kn. Morgenthau H. J. *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011.

64. Jäppinen, M. et al., „War Fighting Capabilities and Military-technology Interaction“, *The International Society of International Sciences*, 2010.

65. Jasutis, G., „Pokyčiai NATO operacijose: KFOR atvejis“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, 2012, Vol. 11, p. 69-84.

66. Jordan J., „An Explicative Model of the Processes of Change in Military Organizations: the Response of the United States After 9/11 as a Case Study“, *Revista de ciencia política* (Santiago), Vol. 37, No.1, 2017, p. 203-226.

67. Jung J., „Making Constructive Realism? A Reassessment of the Role of

Ideas in Realist Theory“, *The Korean Journal of International Studies*, Vol. 12, May 2014, p. 1-14.

68. Kaldor M., „Defence of New Wars“, *International Journal of Security and Development*, Vol. 2, No. 1, 2013, p. 1-16.

69. Kfir I., „NATO’s Paradigm Shift: Searching for a Traditional Security-Human Security Nexus“, *Contemporary Security Policy*, Vol. 36, Iss. 2, 2015, p. 220-221.

70. Kienscherf M., „Plugging Cultural Knowledge into the U.S. Military Machine: The Neo-Orientalist Logic of Counterinsurgency“, *Topia, Canadian Journal of Cultural Studies*, Vol. 23-24, 2010, p. 121-143.

71. Kilcullen D. J., „New Paradigms for 21st-Century Conflict“, *eJournal USA*, Vol. 12, 2007, p. 39-45.

72. Kilcullen D., „Counter-Insurgency Redux“, *Survival*, Vol. 48, No. 4, 2006, p. 111-130.

73. Kimmel P. R., „Cultural and Ethnic Issues of Conflict and Peacekeeping“, kn. Harvey J. Langholtz (sud.), *The Psychology of Peacekeeping*, Westpoint, Connecticut: Praeger, 1998, p. 57-71.

74. Kipp J., et al. „The Human Terrain System: A CORDS for the 21st Century“, *Military Review*, Vol. 86, No. 5, 2006, p. 8-15.

75. Krulak C. C., „Three Block War“, *Vital Speeches of the Day*, Vol. 64, Iss. 5, December 15, 1997.

76. Kümmel G., „Morale in the Armed Forces. A Holistic Approach and a Multi-Dimensional Model“, *Sowi-Arbeitspapier*, No. 121, 1999, p. 19-27.

77. Leslie M. S., „Cultural Understanding: The Cornerstone of Success in a COIN Environment“, *Infantry*, Vol. 96, No. 47, 2007, p. 7-12.

78. Lyall J., Wilson I. III, „Rage Against the Machines: Explaining Outcomes in Counterinsurgency Wars“, *International Organization*, Vol. 63, No. 1, Winter 2009, p. 67-106.

79. Lind W. S. et al., „The Changing Face of War: Into the Fourth Generation“, kn. Terriff T. et al. (sud.), *Global Insurgency and the Future of Armed Conflict: Debating Fourth-Generation Warfare*, New York: Routledge, 2008, p. 13-20.

80. Little R. W., „Buddy Relations and Combat Performance“, kn. Janowitz M. (sud.) *The New Military: Changing Patterns of Organization*, New York:

Russell Sage Foundation, 1964, p. 195-223.

81. Longhurst K., „The Concept of Strategic Culture“, kn. Kümmer G., Prüfert A. D. (sud.), *Military Sociology: the Richness of a Discipline*, Baden – Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2000.

82. Mastanduno M. et al., „Toward a Realist Theory of State Action“, *International Studies Quarterly*, Vol. 33, No. 4, December, 1989, p. 457-474.

83. McFarland M., „Military Cultural Education“, *Military Review*, March-April 2005, p. 62-69.

84. McFate M., „The Military Utility of Understanding Adversary Culture“, *Joint Forces Quarterly*, Iss. 38, July 2005, p. 42-48.

85. McFate M., „The Object Beyond War: Counterinsurgency and the Four Tools of Political Competition“, *Military Review*, January–February, 2006, p. 13-26.

86. McFate M., Jackson A., „An Organizational Solution for DOD’s Cultural Knowledge Needs“, *Military Review*, Vol. 85, No. 4, 2005, p. 18-21.

87. Millett A.R., „Patterns of Military Innovation in the Interwar Period“, kn. Murray W., Millett A. R. (sud.), *Military Innovation in the Interwar Period*, New York: Cambridge University Press, 1996, p. 336-337.

88. Mitchell R. H. et al., „Measuring Intercultural Sensitivity: The Intercultural Development Inventory“, *International Journal of Intercultural Relations*, Vol. 27, 2003, p. 421-443.

89. Moelker R. „The Genesis of the „Dutch Approach“ to Asymmetric Conflicts: Operations in Uruzgan and the „Softly, Softly“ Manner of Approaching the Taleban“, *Armed Forces & Society*, No. 40, Iss. 1, 2014, 96–117.

90. Moscos C. C., „Toward a Postmodern Military: The United States as a Paradigm“, kn. Moscos C. C., Williams J.A., Segal D. R., (sud.), *The Postmodern Military*, Oxford: Oxford University Press, 2000, p. 14-31.

91. Nye J. S. Jr., „The Changing Nature of World Power“, *Political Science Quarterly*, Vol. 105, No. 2, 1990, p. 177-192.

92. Oudenhoven J. P., Zee K. I., „Predicting Multicultural Effectiveness of International Students: the Multicultural Personality Questionnaire“, *International Journal of Intercultural Relations*, Vol. 26, 2002, p. 679-694.

93. Paris C., „Framework for Cross-Cultural Competence and Learning Recommendations“, kn. Scarpate J. C., McDonald D. P. (sud.), *Celebrating*

the History & Future of Human Relations Research: DEOMI 8th Biennial Equal Opportunity, Diversity, and Culture Research Symposium, Defense Equal Opportunity Management Institute (DEOMI) Press, Patrick AFB, 2012, p. 135-154.

94. Petraeus D. H., „Learning Counterinsurgency: Observations from Soldiering in Iraq“, *Military Review*, January-February, 2006, p. 2-12.

95. Porter P., „Good Anthropology, Bad History: The Cultural Turn in Studying War“, *Parameters*, Vol. 37, No. 2, Summer 2007, p. 45-58.

96. Posen B. R., „Foreword: Military Doctrine and the Management of Uncertainty“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 39, No. 2, 2016, p. 159-173.

97. Posen B. R., „Nationalism, the Mass Army, and Military Power“, *International Security*, Vol. 18, No. 2, Fall 1993, p. 80-124.

98. Račius E., „The ‘Cultural Awareness’ Factor in the Activities of the Lithuanian PRT in Afghanistan“, *Baltic Security & Defence Review*, Vol. 9, 2007, p. 57-78.

99. Račius E., „Kultūrinių kompetencijų veiksnio iškilimas XXI a. karinėje diplomatijoje“, kn. *Lietuvos karinė diplomatija XXI amžiuje: retrospektyva ir perspektyva*, mokslinės praktinės konferencijos medžiaga, atsakingasis redaktorius prof. dr. Vitkus G., Vilnius, 2010 m. gruodžio 3 d., Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, p. 51–55.

100. Read J. H., „Is Power Zero-Sum or Variable-Sum? Old Arguments and New Beginnings“, *Political Science Faculty Publications*, 2012, p. 1-50.

101. Renzi F., „Terra Incognita and the Case for Ethnographic Intelligence“, *Military Review*, Vol. 86, No. 5, 2006, p. 16-22.

102. Ryan M., „Full Spectrum Dominance: Donald Rumsfeld, the Department of Defense, and US Irregular Warfare Strategy“, *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 25, No. 1, 2014, p. 41-68.

103. Richardson W. R., „FM 100-5: The AirLand Battle in 1986“, *Military Review*, Vol. 66, No. 3, 1986, p. 4-11.

104. Rynning S., Schmitt O., „Alliances“, kn. Gheciu A., Wholforth W. (sud.) *Oxford Handbook of International Security*, 2017, p. 653-667.

105. Rose G., „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, *World Politics*, No. 3, 1998.

106. Rosen S. P., „Military Effectiveness: Why Society Matters“, *Internati-*

onal Security, Vol. 19, No. 4, 1995, p. 5-31.

107. Rotte R., Schmidt C. M., „On the Production of Victory: Empirical Determinants of Battlefield Success in Modern War“, *Defence and Peace Economics*, Vol. 14, No. 3, June 2003, p. 75-92.

108. Rubinstein R. A., „Cross-Cultural Considerations in Complex Peace Operations“, *Negotiation Journal*, 2003, p. 29-49.

109. Sapolsky H. M., „On the Theory of Military Innovation“, *Breakthroughs* 9, No. 1, 2000, p. 35-39.

110. Sarah E. Archer, „Civilian and Military Cooperation in Complex Humanitarian Operations“, *Military Review*, March-April 2003, p. 32-41.

111. Schmidt B. C., „Realism and Facets of Power in International Relations“, kn. Berenskoetter F., Williams M. J. (sud.) *Power in World Politics*, Routledge, 2007, p. 43-63.

112. Schmidt B., „Competing Realist Conceptions of Power“, *Millennium: Journal of International Studies*, 2005, Vol. 33, No. 3, p. 532-533.

113. Segal D. R. „Current Developments and Trends in Social Research in Military“, kn. Caforio G. (sud.) *Social Sciences and the Military: An Interdisciplinary Overview*, Cass Military Studies, Routledge; 1st edition, 2006.

114. Shamir B., Ben-Ari E., „Leadership in an Open Army? Civilian Connections, Interorganizational Frameworks and Changes in Military Leadership“, kn. Hunt J. G., Dodge G., Wong L. (sud.), *Out-of-the-Box Leadership: Transforming the Twenty-First-Century Army and Other Top-Performing Organizations*, Stamford: JAI Press, 1999, p. 15-40.

115. Shils E. A., Janowitz M., „Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II“, *Public Opinion Quarterly* 12, Summer 1948, p. 280-315.

116. Shimshoni J., „Technology, Military Advantage, and World War I: A Case for Military Entrepreneurship“, *International Security*, Vol. 15, No. 3, Winter 1990/1992, p. 197-199.

117. Simpson H. „Cultural Awareness as a Key Component of Military Pedagogy: A Force Multiplier in Today's Operating Environment“, kn. Simpson H., Kvernbekk T. (sud.) *Military Pedagogies and Why They Matter*, 2008, p. 29-41.

118. Singer D. J., „Reconstructing the Correlates of War Dataset on Material Capabilities of States, 1816–1985“, *International Interactions*, Vol. 14, p. 115-132.

119. Skelton I., Cooper J., „You're Are Not From Here, Are You?“, *Joint Force Quarterly*, Iss. 36, 2005, p. 12-16.
120. Sloan G., „Military Doctrine, Command Philosophy and the Generation of Fighting Power: Genesis and Theory“, *International Affairs*, Vol. 88, No. 2, March 2012, p. 243-263.
121. Smith R., „Methods of Warfare. Interview with General Sir Rupert Smith“, *International Review of the Red Cross*, Vol. 88, No. 864, December 2006, p. 719-727.
122. Smith S. A., „Army Culture and Foreign Language Program“, *Military Intelligence Professional Bulletin*, MIPB, Vol. 38, No. 1, January – March 2012, p. 8-12.
123. Spencer E. „It's All About the People: Cultural Intelligence (CQ) as a Force Multiplier in the Contemporary Operating Environment“, *Journal of Conflict Studies*, 2009, p. 96-106.
124. Spencer E., „Brains and Brawn: Cultural Intelligence (CQ) as the 'Tool of Choice' in the Contemporary Operating Environment“, *Canadian Military Journal*, Vol. 11, No. 1, 2010, p. 15-23.
125. Spisak J., „Thinking About Decisive Factors of the Armed Forces Development“, *Science & Military*, Vol. 1, 2011, p. 57-60.
126. Sullivan P. L., „War Aims and War Outcomes: Why Powerful States Lose Limited Wars“, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 51, No. 3, June, 2007, p. 496-524.
127. Tedeschi J. T., Bonoma T. V., „Power and Influence: An Introduction“, kn. Tedeschi J. T. (sud.), *The Social Influence Processes*, Chicago: Aldine-Atherton, 1972, p. 1-49.
128. Trebilcock C. T., „The Modern Seven Pillars of Iraq“, *Army*, February 2007, p. 25-33.
129. Tresch T. S., „Cultural and Political Challenges in Military Missions: How Officers View Multiculturalism in Armed Forces“, kn. Caforio G. (sud.), *Advances in Military Sociology: Essays in Honor of Charles C. Moskos*, 2015, p. 109-123.
130. Trochowska K., „International Experiences in the Operationalization of Culture for Military Operations. Field Research Results“, *Connections: The Quarterly Journal*, Vol. 13, No. 3, Summer 2014, p. 83-103.

131. Ulibarri W. J., "Cultural Awareness-Winning at the Tactical Level", *Infantry*, Vol. 97, May-June 2008.
132. Walt S. „The Enduring Relevance of the Realist Tradition“, kn. Katznelson I., Milner H. V. (sud.) *Political Science: The State of the Discipline*, New York: Norton, 2002, p. 197–230.
133. Williams M. J., *The Good War: NATO and the Liberal Conscience in Afghanistan*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011, p. 106-107.
134. Wolfgang Z., „Intercultural Awareness – a Necessary Asset of Soldiers for International Operations“, *AARMS*, Vol. 10, No. 2, 2011, p. 293–304.
135. Zaalberg T. B., „The Use and Abuse of the ‘Dutch Approach’ to Counter-Insurgency“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 36, No. 6, 2013, p. 867-897.
136. Žydžiūnaitė V. et al., „Socialinio pedagogo adaptacijos kokybinė diagnostika“, *Pedagogika*, 2005, p. 23–31.
137. Žotkevičiūtė-Banevičienė A., „Modern Practice of Military Cultural Awareness: Lithuania among the Great Powers“, *Lithuanian Annual Strategic Review 2017-2018*, Vol. 16, p. 87-119, 2018.

Doktrinos ir kiti kariuomenės veiklą reglamentuojantys dokumentai

1. *Active Engagement, Modern Defence*, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation, Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010.
2. *Afghanistan: Cultural Appreciation Booklet*, Background Brief, 2007. Prieiga internetu: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/16870/afghanistan_cultural_appreciation_booklet.pdf
3. *Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation*, NATO Standard AJP-3.19, Edition A Version 1, NATO Standardization Office, 2018.
4. *Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation*, NATO Standard AJP-3.4.9(A), Edition A, Version 1, 2013.
5. *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*, NATO Standard AJP-3.4.4, Edition A, Version 1, NATO Standardization Office, 2016.
6. *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*, NATO Standard

AJP-3.4.4, NATO Standardization Office, 2011.

7. *Allied Joint Doctrine for Force Protection*, NATO Standard AJP-3.14, Edition A Version 1, NATO Standardization Office, 2015.

8. *Allied Joint Doctrine for Land Operations*, NATO Standard AJP-3.2, Edition A, Version 1, 2016.

9. *Allied Joint Doctrine for Psychological Operations*, NATO Standard AJP-3.10.1, Edition A, Version 1, NATO Standardization Office, 2014.

10. *Allied Joint Doctrine for Security Force Assistance (SFA)*, NATO Standard AJP-3.16, Edition A, Version 1, NATO Standardization Office, 2016.

11. *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*, NATO Standard AJP-3, Edition C, Version 1, NATO Standardization Office, 2019.

12. *Allied Joint Doctrine for the Military contribution to Peace Support*, NATO Standard AJP-3.4.1, Edition A, Version 1, NATO Standardization Office, 2014.

13. *Allied Joint Doctrine for the Military Contribution to Stabilization and Reconstruction*, NATO Standard AJP-3.4.5, Edition A, Version 1, NATO Standardization Office, 2015.

14. *Army Leader Development Strategy*, Department of the Army, Washington, 2013.

15. *Army Special Operations Forces Intelligence*, Field Manual, No. 3-05.102, Headquarters Department of the Army, Washington, 2001.

16. *Army Special Operations Forces*, Field Manual, No. 3-05 (100-25), Headquarters Department of the Army Washington, 2006.

17. *Army Training and Leader Development*, AR 350-1, U.S. Army, Washington: Government Printing Office, August 19, 2014.

18. *British Defence Doctrine*, Joint Warfare Publication 0-01, The Development, Concepts and Doctrine Centre Ministry of Defence, Shrivenham, 3rd Edition, 2008.

19. *British Defence Doctrine*, Joint Warfare Publication 0-01, The Development, Concepts and Doctrine Centre Ministry of Defence, Shrivenham, 4th Edition, 2011.

20. *British Defence Doctrine*, Joint Warfare Publication 0-01, The Joint Doctrine & Concepts Centre Ministry of Defence, Shrivenham, 2nd Edition, 2001.

21. *British Defence Doctrine*, Joint Warfare Publication 0-01, The Joint

Doctrine & Concepts Centre Ministry of Defence, London: Caldwell Prince, 1997.

22. *Canadian Military Doctrine*, Canadian Forces Joint Publication, Issued on authority of the Chief of the Defence Staff, 2009.

23. Chu D. S., *DoD Regional Capabilities: The Way Ahead. Regional and Cultural Expertise: Building a DoD Framework to Meet National Defense Challenges*, White Paper, Department of Defense, Under Secretary of Defense, 2007.

24. *Civil Affairs Tactics, Techniques, and Procedures*, Field Manual, No. 3-05.401, Headquarters Department of the Army, Washington, 2003.

25. *Civil Support Operations*, Field Manual, No. 3-28, Headquarters Department of the Army Washington, 2010.

26. *Command and Control*, Joint Doctrine Publication, Ministry of Defence of the Netherlands, 2012.

27. *Commissioned Officer Professional Development and Career Management*, Pamphlet 600-3, Headquarters Department of the Army Washington, 2014.

28. *Counterinsurgency*, Field Manual, No. 3-24, Department of the Army, Washington: US Army Training and Doctrine Command and Marine Corps Combat Development Command, 2006.

29. *Counterinsurgency*, Field Manual, No. 3-24, The U.S. Army Marine Corps, 2007.

30. *Counterinsurgency*, Field Manual, No. 3-24, U. S. Department of the Army, 2018.

31. *Culture and the Human Terrain*, Joint Doctrine Note, No. 4-13, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, 2013.

32. *Culture Education and Training Strategy for the U.S. Army*, U.S. Army Training and Doctrine Command Culture Center, Fort Huachuca: U.S. Army Intelligence Center, 2007.

33. *Defense Language, Regional Expertise, and Culture (LREC) Program*, Department of Defense Directive 5160.41E, 2015.

34. *Doctrine for the Armed Forces of the United States*, Joint Publication (JP) 1, United States Department of Defense, 2013.

35. *Doctrine of the armed forces of the Slovak Republic*, The General Staff of the Armed Forces of the Slovak Republic, Bratislava 2003.

36. *Hybrid Threat*, Training Circular No. 7-100, Headquarters Department of the Army Washington, 2010.

37. *Implementing Cross-Cultural-Competence Training*. Prieiga internetu: <http://www.act.nato.int/article-2013-2-18>, [žiūrėta 2016-11-11].

38. *Information Operations*, Field Manual, No. 100-6, Headquarters, Department of the Army, Washington, 1996.

39. *Iraq: Cultural Appreciation Booklet*, Background Brief, 2007. Prieiga internetu: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/16869/iraq_cultural_appreciation_booklet.pdf.

40. *Joint and National Intelligence Support to Military Operations*, Joint Publication 2-01, Department of the Army, 2017.

41. *Land Operations*, Army Doctrine Publication AC 71940, Land Warfare Development Centre, Wiltshire: Warfare Branch Editor, HQ Field Army.

42. *Lietuvos karinė doktrina*, D-LK-1, antrasis leidimas, patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. V-570, Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras, 2016.

43. *Lietuvos karinių pajėgų operacinė doktrina*, D-LK-002, antrasis patikslintas leidimas, patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2011 m. kovo 10 d. įsakymu Nr. V-230, 2011. Prieiga internetu: <http://www.lietuovskariuomene.lt>.

44. *Lietuvos karinių pajėgų rengimo doktrina*, D-LK-07 (patikslinta redakcija), patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2013 m. balandžio 4 d. įsakymu Nr. V-376, 2013. Prieiga internetu: <http://www.lietuovskariuomene.lt>.

45. Lietuvos kariuomenės sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centras, *Civilių ir karių bendradarbiavimo kursas*, mokymo programa, JLMC-L7-070.

46. Lietuvos kariuomenės vado 2010 m. gruodžio 27 d. įsakymas Nr. V-1160 „Dėl civilių ir karių bendradarbiavimo būrio karių individualių užduočių sąrašo tvirtinimo“.

47. Lietuvos kariuomenės vado 2011 m. rugsėjo 15 d. įsakymas Nr. V-933 „Dėl civilių ir karių bendradarbiavimo specialisto kurso individualių užduočių atlikimo standartų tvirtinimo“.

48. Lietuvos kariuomenės vado 2011 m. gruodžio 8 d. įsakymas Nr. V-1255 „Dėl psichologinių operacijų specialisto ir kario individualių užduočių sąrašo ir jų atlikimo standartų patvirtinimo“.

49. Lietuvos kariuomenės vado 2014 m. rugsėjo 15 d. įsakymas Nr. V-912 (Lietuvos kariuomenės vado 2017 m. sausio 18 d. įsakymo Nr. V-58 redakcija) „Dėl Puskarininkų karjeros II pakopos kurso mokymo programos tvirtinimo“.

50. Lietuvos kariuomenės vado 2014 m. rugsėjo 29 d. įsakymas Nr. V-979 (Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. rugpjūčio 5 d. Įsakymu Nr. V-1107 redakcija) „Dėl Puskarininkų karjeros I pakopos kurso mokymo programos tvirtinimo“.

51. Lietuvos kariuomenės vado 2015 m. lapkričio 20 d. įsakymas Nr. V-1415 (Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. spalio 17 d. įsakymo Nr. V-1419 redakcija) „Dėl Puskarininkų karjeros III pakopos kurso mokymo programos tvirtinimo“.

52. Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. kovo 9 d. įsakymas Nr. V-342 „Dėl Lietuvos kariuomenės vado 2012 m. spalio 31 D. įsakymo Nr. V-1260 „Dėl karių rengimo tarptautinėms operacijoms (individualių įgūdžių atnaujinimo) kurso programos tvirtinimo“ pakeitimo“.

53. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, „Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse operacijose ir mokymo misijose“. Prieiga internetu: https://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/tarptautines_operacijos.html, [žiūrėta 2019-08-15].

54. *Management of the Defense Language, Regional Expertise, and Culture (LREC) Program*, DOD Instruction 5160.70, Office of the Under Secretary of Defense for Personnel and Readiness, 2016.

55. *Military Doctrine*, Doctrine, Development, Education and Training Command, Government of the Republic of Slovenia, 2006.

56. *Multinational Operations*, Joint Publication, No. 3-16, Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 2019.

57. *National Strategy for Victory in Iraq*, National Security Council, 2005.

58. *Netherlands Defence Doctrine*, Ministry of Defence, The Hague Netherlands Ministry of Defence, 2013.

59. *Peacekeeping: an evolving role for military forces*, Joint Doctrine Note 5/11, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, 2011.

60. *Security and Stabilisation: The Military Contribution*, Joint Doctrine Publication (JDP) 3-40, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, 2009.

61. *Shaping a Stable World: The Military Contribution*, Joint Doctrine Publication 05, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, March 2016.

62. *Stability*, Army Doctrine Publication, No. 3-07, Headquarters Department of the Army Washington, 2019.

63. *Stability*, Joint Publication, No. 3-07, United States Government, US Army, 2016.

64. *The Alliance's Strategic Concept*, Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C., NAC-S(99) 65, 1999. Prieiga internetu: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, [žiūrėta 2015-12-01].

65. *The Arab World: An Introduction To Cultural Appreciation*, Background Brief, 2007. Prieiga internetu: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/16871/arab_world_introduction_cultural_appreciation_booklet.pdf

66. *The Army in Multinational Operations*, Field Manual, No. 3-16, Headquarters Department of the Army Washington, 2014.

67. *The Army*, Field Manual, No. 1, Headquarters Department of the Army, Washington, 2005.

68. *The Significance of Culture to the Military*, Joint Doctrine Note, No. 1/09, United Kingdom Assistant Chief of the Defence Staff. Wiltshire: Chief of Defence (Development, Concepts and Doctrine), January 2009.

69. *Training and Education for Peace Support Operations*, NATO Standard, ATrainP-1, Edition D, Version 1, NATO Standardization Office, 2019.

70. *Training for Full Spectrum Operations*, Field Manual, No. 7-0, Headquarters Department of the Army Washington, 2008.

71. *UK Defence Doctrine*, Joint Doctrine Publication, No. 0-01 (JDP 0-01), Ministry of Defence, Development, Concepts and Doctrine Centre, 5th edition, November 2014.

72. *Understanding and Intelligence Support to Joint Operations*, Joint Doctrine Publication, No. 2-00 (JDP 2-00), 3rd edition, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, August 2011.

Daktaro disertacijos

1. Bledsoe E. E., *The Use of Culture in Operational Planning*, US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2005.
2. Cornish H. A., *'Be Polite, be Professional, be Prepared to Kill': Counterinsurgency, Masculinity and British Military Doctrine*, The University of Edinburgh, 2015.
3. Cote O. R., *The Politics of Innovative Military Doctrine: The US Navy and Fleet Ballistic Missiles*, Massachusetts Institute of Technology, 1996.
4. Decker J. M., *Enhancing the Effectiveness of Private Military Contractors*, Bond University, 2015.
5. Gallo A. A., *Understanding Military Doctrinal Change During Peacetime*, Columbia University, 2018.
6. Guzzini S., *Power Analysis as a Critique of Power Politics: Understanding Power and Governance in the Second Gulf War*, European University Institute, 1994.
7. Isoda V., *Europos Sąjungos švelniosios galios šaltiniai ir raiška plėtros procese*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2015.
8. Jong J. S., *The Comprehensive Approach to Counterinsurgency: Opportunity for Opportunism?!*, Utrecht University, 2013.
9. Kaiser S. S., *Intercultural Perceptions*, Air Command and Staff College, Air university, 2016.
10. Kamorski M. W., *A Study of the Need for Cross-cultural Capability Development in the Members of the United States Military*, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, 2008.
11. Pollack K. M., *The Influence of Arab Culture on Arab Military Effectiveness*, Massachusetts Institute of Technology 1996.

Ataskaitos, tyrimai, konferencijų medžiaga

1. Abbe A. et al., *Cross-cultural Competence in Army Leaders: A Conceptual and Empirical Foundation*, U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, Study Report 2008-1, Arlington: ARI, 2007.

2. Abbe A., *Building Cultural Capability for Full-Spectrum Operations*, ARI Study Report 2008-04, Arlington: U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Science, 2008.
3. *Applying the Professional Military Ethic Across the Spectrum of Operations*, Wiggins M. G., Dabeck L. (sud.), Symposium Report, Fort Leavenworth, Kansas: Command and General Staff College Foundation Press, 2011.
4. *Assessing the Impact of Cultural Awareness and Public Perceptions in NATO Operations*, Seminar held on 24 October 2013, NATO HQ, Report, 11 November 2013.
5. Bados V. et al., *Guidelines for Commanders and Staffs: Operationalization of Culture into Military Operations (Best Practices)*, Final Report, US-JFCOM J9 Joint Concept Development and Experimentation, Suffolk, 2010.
6. Blaise N., *Cultural Awareness Training in Crisis Management, its Position in the ESDP/CSDP Today*, New Horizons in European Studies, Aston University, 24-25 April 2014.
7. Borsani D., „Beyond Military Technology, the Cultural Dimension of Counterinsurgency Doctrines”, International Commission of Military History (ICMH), Technology and Warfare, 2012, 38th Congress of Military History, Sofia University Press: Sofia, 2013, p. 375-383.
8. Caligiuri P. et al., *Training, Developing, and Assessing Cross-Cultural Competence in Military Personnel*, Technical Report 1284, United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, April 2011.
9. Castillo J., „The Will to Fight: Explaining a Nation’s Determination in War”, paper prepared for annual conference of the International Studies Association, February 21, 2001.
10. Chacho T. M., „Why Did They Fight? American Airborne Units in the Second World War“, presented at annual meeting of the American Political Science Association, San Francisco, August 30–September 2, 2001.
11. Gates K. D., *Applying Culture to Military Operations: A Review of Foreign Militaries*, USMC Command and Staff College, Research Paper, 2012.
12. Kelly A. P., *Assessing Cross-cultural Competence: Implications for Selection and Training in the Canadian Forces*, Defence Research and Development Canada, Toronto, Technical Report, 2013.
13. Kok Yee et al., *Cultural Intelligence: Its Potential for Military Leadership*

Development, Paper presented at the 47th International Military Testing Association in Singapore from 8 to 10 November 2005.

14. McChrystal S., „Commanders Initial Assessment“, Department of Defense, 2009.

15. McCloskey M. J. et al., *A Developmental Model of Cross-Cultural Competence at the Tactical Level*, Technical Report 1278, United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, November 2010.

16. McCloskey M. J. et al., *Assessing the Development of Cross-cultural Competence in Soldiers*, Arlington: U. S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 2009.

17. McCloskey M. J., *Measuring Learning and Development in Army Cross-cultural Competence*, Arlington: U. S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 2008.

18. McDonald D. P. et al., *Developing and Managing Cross-cultural Competence within the Department of Defense: Recommendations for Learning and Assessment*, Paper submitted to the Defense Language Office, 2008.

19. McDonald D. P., *A Brief Note on the Multi-layered Nature of Cross-cultural Competence*, Defense Equal Opportunity Management Institute, technical Report, No. 22-08, Patrick AFB: DEOMI, 2008.

20. *Multinational Interoperability Council Coalition Building Guide*, Multinational Interoperability Council, 3rd edition, Cross-Cultural awareness & Competence – a Guide to Best Practices, Version 1.1, 07 November 2012.

21. *NATO's Counterterrorism & Counterinsurgency Experience in Afghanistan*, Lessons Learned Workshop Report, NATO Centre of Excellence Defence Against Terrorism, Ankara, 18-20 November 2014.

22. Ovidiu L. U., *NATO's Comprehensive Approach – A Challenge for Cultural Training*, Strategy research project, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, 2010.

23. Owens W., *Improving Cultural Education of Special Operations Forces*, Strategy Research Project, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, 2010.

24. Reid P. A., *Key Perspectives on the Interplay between Cross-Cultural Competence and Diversity Competence*, Defense Equal Opportunity Management Institute Directorate of Research, 2011.

25. *Report of the Defense Science Board Task Force on Understanding Hu-*

man Dynamics, U. S. Defense Science Board, Washington: Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition, Technology and Logistics, 2009.

26. Ross K. G. et al., *The Development of the CCCI: The Cross-Cultural Competence Inventory*. 3rd International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics, Conference Paper, 2010.

27. Ruffa C., *Imagining War and Keeping Peace? European Military Cultures in a non ESDP Peacekeeping Operation: the case of UNIFIL*, European University Institute, Paper to be presented at the ECPR Joint Workshop Session, Rennes, April 2008.

28. Selmeski B., *Military Cross-cultural Competence: Core Concepts and Individual Development*, Royal Military College of Canada Centre for Security, Armed Forces & Society Occasional Paper Series, No. 1, 2007.

29. Sutton J. L., Gundling E., „Enabling Cultural Adaptability”, kn. *Strategies to Maintain Combat Readiness during Extended Deployments – A Human Systems Approach*, Meeting Proceedings, Paper 12, Neuilly-sur-Seine, France: RTO, 2005.

30. Thomson C. A., Ross K. G., *The Construct and Criterion Validation of the Cross-Cultural Competence Inventory (3CI)*, Final Report, Cognitive Performance Group, 2010.

31. Uifaleanu O. L., *NATO's Comprehensive Approach – A Challenge for Cultural Training*, Strategy research project, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, 2010.

32. Watson J. R., *The Role of Language Proficiency in Cross-cultural Competence (3C): A Fundamental Key to Intercultural Effectiveness in Military Personnel*, United States Military Academy, West Point, New York.

33. Wisecarver M. et al., *Regional Expertise and Culture Proficiency*, Project Report 2012-01, Defense Language and National Security Education Office, September 2012.

Internetiniai šaltiniai

1. „From Cultural Understanding to Cross Cultural Competence”. Pri-
eiga internetu: <http://www.cimic-coe.org/products/conceptual-design/ci->

mic-innovation/advanced-cultural-competence-aac/cross-cultural-competence-ccc/, [žiūrēta 2015-12-01].

2. „Number of Military and DoD Appropriated Fund (APF) Civilian Personnel Permanently Assigned By Duty Location and Service/Component (as of June 30, 2019)”, *Defense Manpower Data Center*, [žiūrēta 2019-08-15].

3. „Obama’s Address to Veterans”, *New York Times*, 2009 08 17. Prieiga internetu: <http://www.nytimes.com/2009/08/18/us/politics/18obama.text.html?mcubz=1>, [žiūrēta 2017-06-17].

4. Beljan R., „Afghanistan: Lessons Learned from an ISAF Perspective”, *Small Wars Journal*, May 30, 2013. Prieiga internetu: <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/afghanistan-lessons-learned-from-an-isaf-perspective>, [žiūrēta 2017-05-07].

5. Bezhan F., „The Deadly Consequences Of Cultural Insensitivity In Afghanistan”. Prieiga internetu: <http://www.rferl.org/content/afghanistan-deadly-consequences-of-cultural-insensitivity/24707511.html>, [žiūrēta 2015-11-21].

6. Dragomir I., „Military Communication in Intercultural Contexts”, *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*. Conference. Prieiga internetu: <http://www.upm.ro/gidni3/GIDNI-03/Lds/Lds%2003%2088.pdf>, [žiūrēta: 2017-07-10].

7. Fischer K., Christensen J. T. „Improving Civil-military Cooperation the Danish way”, *NATO Review*, 2005. Prieiga internetu: <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/english/special.html> [žiūrēta 2015-11-26].

8. *Global Firepower Index*, MilitaryFactory.com Network. Prieiga internetu: <https://www.globalfirepower.com>, [žiūrēta 2018-10-29].

9. *Global Militarization Index*, Bonn International Center for Conversion. Prieiga internetu: <https://gmi.bicc.de>, [žiūrēta 2018-10-29].

10. Lister C. L., „Cultural Awareness and Counterinsurgency in Afghanistan”, 2011. Prieiga internetu: <http://www.e-ir.info/2011/03/11/cultural-awareness-and-counterinsurgency-in-afghanistan/>, [žiūrēta 2017-06-08].

11. Ministry of Defence of the Netherlands, School for Peace Operations. Prieiga internetu: <https://english.defensie.nl/topics/school-for-peace-operations>, [žiūrēta 2019-03-10].

12. Ministry of Defence, *Quarterly Location Statistics*, April 2019. Prieiga internetu: <https://www.gov.uk/government/statistics/location-of-uk-re>

gular-service-and-civilian-personnel-annual-statistics-2019, [žiūrėta 2019-08-15].

13. Nyderlandų gynybos ministerija, „Missions Abroad“. Prieiga internetu: <https://english.defensie.nl/topics/missions-abroad>, [žiūrėta 2019-08-15].

14. Palloni E. „Educating to Cross-cultural Competence. The case of the NATO Defense College“, NDC Research Division, February 1, 2018. Prieiga internetu: <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1137#>, [žiūrėta 2019-02-16].

15. Sands G. R. R. et al., „Assessing Language, Regional Expertise & Culture (LREC) Performance: Not like threading a camel through the eye of a needle“. Prieiga internetu: <http://www.govtilr.org/Publications/Final%20to%20Scott.pdf>, [žiūrėta 2017-07-08].

16. Schwerzel J., „NATO and Peace-Building“, *NATO Review Summer*, 2005. Prieiga internetu http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/english/art3_pr.html, [žiūrėta 2016-04-23].

17. Schwerzel J., „Transforming attitudes“, *NATO Review*, Summer 2005. Prieiga internetu http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/english/art3_pr.html, [žiūrėta 2018-07-10].

18. Singer D. J., *Resort to Arms: International and Civil Wars, 1816-1980*, SAGE Publications, 1982, taip pat prieiga internetu: <http://www.correlatesofwar.org>, [žiūrėta 2018-10-29].

19. *SIPRI Military Expenditure Database*, Stockholm International Peace Research Institute. Prieiga internetu: <https://www.sipri.org/databases/milex>, [žiūrėta 2018-10-29].

20. Wagner J. P., „The Effectiveness of Soft & Hard Power in Contemporary International Relations“, 2014. Prieiga internetu: <http://www.e-ir.info/2014/05/14/the-effectiveness-of-soft-hard-power-in-contemporary-international-relations/>, [žiūrėta 2017-11-30].

PRIEDAI

1 priedas. Klausimyno forma

Dear Sir/Madam,

I am Agnietė Žotkevičiūtė – Banevičienė, a doctoral student in political science at the General Jonas Zemaitis military academy of Lithuania. I am conducting a study called „The Cultural Element in the Structure of NATO Countries’ Military Power”. I hope that this research will help to uncover the conditions for incorporating and emphasizing cultural competence in the military doctrines.

The answers of each of you are important, whatever they are. The interview data will be used for the purpose of this research. Confidentiality will be respected at all times and no one will be named or identified in the research. Participation is voluntary and you may wish to withdraw from this research at any point prior to publication of the results (which is expected sometime between January and April 2020).

Thank you for your cooperation!   Agniete Zotkeviciute – Baneviciene

1. Do you think that cultural competence is important for the development/employment of military capabilities? If so, do you think it has always been important for your country’s armed forces? When did the cultural competence become important for your country’s armed forces?

2. If cultural competence is important to military capabilities, what kind of cultural competence training do you consider is necessary?

3. Does cultural competence help to accomplish military missions and/or military tasks? Is it possible to achieve military tasks without cultural competence?

4. Do you think that cultural competence is a part of military power? Does the incorporation of cultural competence in the military doctrines allow us to say that cultural competence is a part of military power?

5. What are the reasons for the incorporation of cultural competence in the military doctrines?

5.1. Does the current global security environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

5.2. Does the current operational environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

5.3. Does the changing nature of war have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

5.4. Does the experience of soldiers in international operations have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

5.5. Do the army lessons learned have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

5.6. In your opinion, which of the following factors (security environment, operating environment, military experience, etc.) has a significant impact for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Why?

6. How the military doctrines are formed in your country?

6.1. What is the relationship between political and military leaders in the formation of military doctrines in your country?

6.2. How strongly are political and military leaders concerned by cultural competence issues when forming military doctrines?

6.3. Do the attitudes to cultural competence issues differ among political and military leaders during the formation of military doctrines?

6.4. If the attitude to cultural competence issues between political and military leaders is different, what basic differences have you noticed?

6.5. Who gives a greater priority to cultural competence issues (political or military leaders)?

7. How do you personally understand cultural competence and how it is described in your military doctrines or other military documents?

7.1. Is the current regulation of cultural competence sufficient for training the soldiers?

7.2. If not, what should be improved, what measures should be taken?

8. Which country military doctrines you have contributed to/ which country includes your field of analysis?

9. Which political party do you belong to (only politicians)?

10. Where do you work?

11. What is your position with the current employer?

12. For how long have you worked in the military organization?

13. What is your military rank and/or academic degree?

Gerbiamas informante,

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos politikos mokslų doktorantūros programos studentė Agnietė Žotkevičiūtė – Banevičienė atlieka tyrimą „Kultūrinis veiksnys NATO valstybių karinės galios struktūroje“. Tikiuosi, kad šis tyrimas padės atskleisti kultūrinių kompetencijų įtraukimo ir svarbos karinės galios struktūroje priežastis.

Kiekvieno iš Jūsų atsakymai yra svarbūs, kokie jie bebūtų. Apklausa yra anoniminė, interviu duomenys bus naudojami apibendrinti ir tik šio tyrimo tikslams. Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas. Jūs turite teisę atsisakyti dalyvauti tyrime, o pradėjęs dalyvauti, galite bet kada iš jo pasitraukti prieš paskelbiant rezultatus (tyrimo rezultatų publikavimas numatomas 2020 m. sausio – balandžio mėn.).

Dėkoju už bendradarbiavimą ir Jūsų laiką! Agnietė Žotkevičiūtė-Banevičienė

1. Ar, Jūsų nuomone, karių kultūriniai elementai (konkrečiai – karių kultūrinės kompetencijos) yra svarbūs kariuomenės pajėgumų formavimui? Jei taip, ar tai buvo visuomet? Kada, Jūsų nuomone, kultūriniai elementai įgijo svarbą kariuomenės pajėgumų formavimui?

2. Jei kultūra svarbi kariuomenės pajėgumams, kokie kultūriniai mokymai yra būtini Lietuvos kariams?

3. Ar kultūrinės kompetencijos padeda įgyvendinti kariuomenės misiją ir užduotis? Ar gali kariuomenė pasiekti keliamus tikslus be kultūrinių kompetencijų?

4. Ar, Jūsų nuomone, karių kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis? Ar tai, kad kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamas į karines doktrinas, suteikia pagrindą teigti, jog kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis?

5. Kokios priežastys skatina kultūrinių kompetencijų atsiradimą karinėse doktrinose?

5.1. Ar esama saugumo aplinka daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

5.2. Ar esama operacijų aplinka daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

5.3. Ar pokyčiai karyboje/besikeičiantis karo pobūdis daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

5.4. Ar tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių patirtis daro įtaką kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

5.5. Ar išmoktos pamokos daro įtaką kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

5.6. Jūsų nuomone, kuris iš šių veiksnių (saugumo aplinka, operacijų aplinka, karių patirtis ar kt.) darė didžiausią įtaką kultūrinių kompetencijų atsiradimui karinėse doktrinos? Kodėl?

6. Kaip Lietuvoje formuojamos karines doktrinos?

6.1. Kokia yra politinio ir karinio elito tarpusavio sąveika formuojant karines doktrinas?

6.2. Kiek politinis ir karinis elitas skyrė dėmesio kultūrinių kompetencijų klausimui formuojant karines doktrinas?

6.3. Ar požiūris į kultūrinę kompetencijas išsiskyrė tarp politinio ir karinio elito? Jei šis požiūris išsiskyrė, kokius pagrindinius skirtumus pastebėjote?

6.4. Kas teikia didesnę prioritetą kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas, politinis ar karinis elitas?

7. Kaip Jūs pats suprantate kultūrinę kompetencijas ir kaip jis apibrėžiamas Lietuvos doktrininiuose dokumentuose?

7.1. Ar esamo kultūrinių kompetencijų reglamentavimo pakanka karių paruošimui tarptautinėms operacijoms?

7.2. Jei ne, ką reikėtų tobulinti, kokių priemonių reikėtų imtis?

8. Kokiai politinei partijai priklausote (tik politikams)?

9. Kokioje institucijoje dirbate?

10. Kokias pareigas šiuo metu užimate?

11. Kiek laiko dirbate karinėse struktūrose?

12. Koks Jūsų karinis ir/ar akademinis laipsnis

2 priedas. Klausimyno matrica

Darbo klausimai	Kodėl kultūrinis elementas, tiksliau – karių kultūrinės kompetencijos, atsiranda karinės galios struktūroje?			Kaip kultūrinės kompetencijos pozicionuojamos karinės galios struktūroje			
	Saugumo aplinkos įtaka kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas	Operacijų aplinkos įtaka kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas	Kitų veiksmų, tokių kaip karo pobūdžio kaita, karių patirties tarptautinių operacijų metu, išmokyti pamokų įtaka kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas	Politinio ir karinio elito sąveika kultūrinių kompetencijų įtraukimo į karinės galios struktūrą klausimu	Kultūrinių kompetencijų aiškinimas ir supratimas karinės galios struktūroje	Kultūrinės kompetencijos karinėse doktrinos	Kultūrinės kompetencijos kituose kariuomenės veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose
1. Ar, Jūsų nuomone, karių kultūriniai elementai (konkrečiai – karių kultūrinės kompetencijos) yra svarbūs kariuomenės pajėgumų formavimui? Jei taip, ar tai buvo visuomet? Kada, Jūsų nuomone, kultūriniai elementai įgijo svarbą kariuomenės pajėgumų formavimui?	+	+	+		+		

2. Jei kultūra svarbi kariuomenės pajėgumams, kokie kultūriniai mokymai yra būtini Jūsų šalies kariams?				+	+		
3. Ar kultūrinės kompetencijos padeda įgyvendinti kariuomenės misiją ir užduotis? Ar gali kariuomenė pasiekti keliamus tikslus be kultūrinių kompetencijų?				+	+		
4. Ar, Jūsų nuomone, karių kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis? Ar tai, kad kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamas į karines doktrinas, suteikia pagrindą teigti, jog kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis?						+	+
5. Kokios priežastys skatina kultūrinių kompetencijų atsiradimą karinėse doktrinosose? 5.1. Ar esama saugumo aplinka daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas? 5.2. Ar esama operacijų aplinka daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?							

<p>5.3. Ar pokyčiai karyboje / besikeičiantis karo pobūdis daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?</p> <p>5.4. Ar tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių patirtis daro įtaką kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?</p> <p>5.5. Ar išmoktos pamokos daro įtaką kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?</p> <p>5.6. Jūsų nuomone, kuris iš šių veiksnių (saugumo aplinka, operacijų aplinka, karių patirtis ar kt.) darė didžiausią įtaką kultūrinių kompetencijų atsiradimui karinėse doktrinose? Kodėl?</p>	+	+	+				
<p>6. Kaip Jūsų šalyje formuojamos karines doktrinos?</p> <p>6.1. Kokia yra politinio ir karinio elito tarpusavio sąveika formuojant karines doktrinas?</p> <p>6.2. Kiek politinis ir karinis elitas skyrė dėmesio kultūrinių kompetencijų klausimui formuojant karines doktrinas?</p>							

<p>6.3. Ar požiūris į kultūrinės kompetencijas išsiskyrė tarp politinio ir karinio elito? Jei šis požiūris išsiskyrė, kokius pagrindinius skirtumus pastebėjote?</p> <p>6.4. Kas teikia didesnę prioritetą kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas, politinis ar karinis elitas?</p>				+	+	+	+
<p>7. Kaip Jūs pats suprantate kultūrinės kompetencijas ir kaip jis apibrėžiamas Jūsų šalies doktriniuose dokumentuose?</p> <p>7.1. Ar esamo kultūrinių kompetencijų reglamentavimo pakanka karių paruošimui tarptautinėms operacijoms?</p> <p>7.2. Jei ne, ką reikėtų tobulinti, kokių priemonių reikėtų imtis?</p>				+	+	+	+

Informantas nr. 1

A. Do you think that cultural competence is important for the development of military capabilities? If so, do you think it has always been important for your country's armed forces? When did the cultural competence become important for your country's armed forces?

I1. The importance of cultural factors [in the military] emerged apparent after 2001 attacks, although they gained the most importance in 2006-2007. However, the U.S. military forces focuses on it [cultural competencies] only when wars are waged alongside civilians.

A. If cultural competence is important to military capabilities what kind of cultural competence training do you consider is necessary?

I1. The problem is that cultural competence is used only at the tactical level. Culture is important for the military, but not so much as culture-specific knowledge. It is important as general decision making concept, especially at the strategic level. For example, the annexation of the Russian Crimea began before the invasion of the military. It started by spreading cultural message. We should think about culture not at the tactical level but at the strategic level as decision making process.

A. Does cultural competence help to accomplish military missions and/or military tasks? Is it possible to achieve military tasks without cultural competence?

I1. The fact that military have only culture-specific knowledge does not give them the ability to operate in a different cultural environment when encountering problems that were not discussed during the class training. For example, military being trained to interact with locals but have no knowledge what to do when a herd of goats go out to the road. Cultural competence needs to be moved from tactical to the strategic level. Cultural competence today is applied only at the tactical level. Culture is important for the military, but it is important as a cross-cultural concept.

A. Do you think that cultural competence is a part of military power? Does the incorporation of cultural competence in the military doctrines allow us to say that cultural competence is a part of military power?

I1. Culture is not so much about military power, as it is about national power. Many attempts have been made to introduce culture alongside other elements of national power, unfortunately, without success. The fact that culture is embedded in military doctrines does not mean anything because it is included alongside other „inclusive” elements. Concept of culture should first be clearly defined. Not it is unclear whether religion, for example, is an element of culture or not. And we should understand cultural competences as an education, not short-term training. There must be cultural element in defense doctrines, [but] everything is now focused on deterrence.

A. How about the incorporation of cultural competence in the counterinsurgency doctrines?

I1. The insertion of cultural competences in counterinsurgency doctrines is essentially null and void as the United States seeks to forget its counterinsurgency doctrines.

A. What are the reasons for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Does the current global security environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I1. Yes.

A. Does the current operational environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I1. Yes.

A. Does the changing nature of war have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I1. Yes.

A. Does the experience of soldiers in international operations have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I1. I am not sure.

A. Do the army lessons learned have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I1. Yes.

A. In your opinion, which of the following factors (security environment, operating environment, military experience, etc.) has a significant impact for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Why?

I11. Crises. The interest in culture is sporadic and only in times of crisis.

When we do not know how to behave in the operating environment.

A. How the military doctrines are formed in your country? What is the relationship between political and military leaders in the formation of military doctrines in your country?

I1. Military doctrines are formed by officers. And not even the highest. Middle rank officers.

A. How strongly are political and military leaders concerned by cultural competence issues when forming military doctrines?

I1. Political elites have no influence on the formation of military doctrines. It has an influence only to the extent that it is governed by general policy guidelines. Moreover, as I said, military doctrines are formed even by non-military elites - the highest generals. It is formed by the middle rank officers – majors and so on. But... The military shows a focus on culture and recognizes its importance.

A. Do the attitudes to cultural competence issues differ among political and military leaders during the formation of military doctrines?

I1. The political elite do not interfere.

A. How do you personally understand cultural competence and how it is described in your military doctrines or other military documents? Is the current regulation of cultural competence sufficient for training the soldiers?

I11. On the tactical level, cross cultural competence is far more important than the culture-specific that soldiers are currently training. It is impossible to be an expert in all regions, so the most important thing is to adapt. Education, not a short term training is the utmost importance.

A. If not, what should be improved, what measures should be taken?

I11. Defense doctrines need to embed culture, everything is now focused on deterrence. Cultural competencies essentially a tactical level require the transition to a strategic cultural level. We should make culture a planning tool.

Informantas nr. 2

A. Do you think that cultural competence is important for the development of military capabilities? If so, do you think it has always been important for your country's armed forces? When did the cultural competence become important for your country's armed forces?

I2. Yes, cultural knowledge has always been important as an element of warfare. I think that it is one of the ancient principles of war, but it only comes to the attention of the US military when wars are being fought close to a foreign population with limited force.

A. If cultural competence is important to military capabilities, what kind of cultural competence training do you consider is necessary?

I2. I think there are two kinds: regional knowledge (culture specific) and cultural competence (which refers to a general understanding of social systems). Both are necessary.

A. Does cultural competence help to accomplish military missions and/or military tasks? Is it possible to achieve military tasks without cultural competence?

I2. Yes, but it depends on what the task is. For tasks in a counterinsurgency or a 'small war,' or for training missions that require US forces to work closely with foreign armed forces, it's absolutely necessary. If the approach to war is 'shock and awe' then culture does not matter much for accomplishing military tasks.

A. Do you think that cultural competence is a part of military power? Does the incorporation of cultural competence in the military doctrines allow us to say that cultural competence is a part of military power?

I2. Yes, it's part of military power. This is true whether it's spelled out in doctrine or not.

A. What are the reasons for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Does the current global security environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I2. Yes.

A. Does the current operational environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I2. Yes

A. Does the changing nature of war have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I2. Yes

A. Does the experience of soldiers in international operations have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I2. Yes

A. Do the army lessons learned have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I2. Yes

A. In your opinion, which of the following factors (security environment, operating environment, military experience, etc.) has a significant impact for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Why?

I2. I think the operating environment probably has the greatest impact on incorporation of cultural competence in military doctrine, especially when the operating environment includes a mixture of civilians and host nation armed forces in which NATO forces must work closely in different sectors of society (e.g., economic, political reconstruction).

A. How the military doctrines are formed in your country? What is the relationship between political and military leaders in the formation of military doctrines in your country?

I2. Only the military is involved in doctrine.

A. How strongly are political and military leaders concerned by cultural competence issues when forming military doctrines?

I2. It depends very much of the particular military leader involved and their personal experience and interest.

A. Do the attitudes to cultural competence issues differ among political and military leaders during the formation of military doctrines?

I2. Yes, some think it is important and others not so much.

A. If the attitude to cultural competence issues between political and military leaders is different, what basic differences have you noticed?

I2. I'm not sure.

A. Who gives a greater priority to cultural competence issues (political or military leaders)?

I2. Military – in the US.

A. How do you personally understand cultural competence and how it is described in your military doctrines or other military documents? Is the current regulation of cultural competence sufficient for training the soldiers?

I2. No, it's very haphazard and disorganized.

A. If not, what should be improved, what measures should be taken?

I2. I think right now in the US it's almost forgotten. The attention is now on 'great power conflict', so I think it's unlikely that there will be any attention to improvement until another counterinsurgency is being fought.

Informantas nr. 3

A. Do you think that cultural competence is important for the development of military capabilities? If so, do you think it has always been important for your country's armed forces? When did the cultural competence become important for your country's armed forces?

I3. I associate cultural competencies with operations in Afghanistan and Iraq.

A. If cultural competence is important to military capabilities what kind of cultural competence training do you consider is necessary?

I3. Cultural competencies are not just about recognizing another culture, being able to respond appropriately to the behaviors of other cultures, to respond to their expectations, but at the same time... At the same time, they are knowledge that is primarily related to the language spoken in the region. And another thing is the evolution of the historical depths of a nation or ethnic group, which undoubtedly includes social networks, relationships, stratification, religious aspects, and possibly socioeconomic ones.

A. Does cultural competence help to accomplish military missions and/or military tasks? Is it possible to achieve military tasks without cultural competence?

I3. We have not used the cultural factor for a very long time in international operations, and sometimes we have achieved our operational goals, sometimes not. The focus on culture is declining again, later it will start to increase again. We want to forget the doctrines of counter-insurgency, when they need not to be forgotten, but rather applied more wisely.

A. Do you think that cultural competence is a part of military power?

I3. Depending on the nature of the operations, direct military action does not require cultural competence, but the military is not involved in direct military action alone.

A. Does the incorporation of cultural competence in the military doctrines allow us to say that cultural competence is a part of military power?

I3. Yes, it is part of military power.

A. What are the reasons for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Does the current global security environment have an

impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I3. Yes.

A. Does the current operational environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I3. Yes.

A. Does the changing nature of war have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I3. The nature of war has long changed, only we have been thinking too long whether we need culture in warfare or not.

A. Does the experience of soldiers in international operations have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I3. The experience of soldiers is often just a set of stereotypical attitudes. No.

A. Do the army lessons learned have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I3. Yes.

A. In your opinion, which of the following factors (security environment, operating environment, military experience, etc.) has a significant impact for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Why?

I3. Operating environment, security environment, failures in wars.

A. How the military doctrines are formed in your country? What is the relationship between political and military leaders in the formation of military doctrines in your country?

I3. Military doctrines are formed only by the military elite. The influence of the political elite is not direct but cannot be ruled out.

A. How strongly are political and military leaders concerned by cultural competence issues when forming military doctrines?

I3. Cultural competence matter solely for the military elite

A. Do the attitudes to cultural competence issues differ among political and military leaders during the formation of military doctrines? If the attitude to cultural competence issues between political and military leaders is different, what basic differences have you noticed?

I3. Political leaders do not care about cultural competence. For them, it's an overly operational aspect.

A. Who gives a greater priority to cultural competence issues (political or military leaders)?

I3. Military elite.

A. How do you personally understand cultural competence and how it is described in your military doctrines or other military documents?

I3. In military doctrines, we have an abundant dissemination of cultural knowledge, depending on the need for cultural competence. For me, cultural competencies are not only knowledge of another culture, but also communication and adaptive skills.

A. Is the current regulation of cultural competence sufficient for training the soldiers?

I3. No.

A. If not, what should be improved, what measures should be taken?

I3. We should make cultural competences educational tool. Soldiers often look at culture casually, usually with the expectation to hear „ten things we cannot do” and „ten things we must do”. And this is probably the funniest thing, because there is no standard form of behavior in society when it comes to culture, a very amebic, very dynamic phenomenon. In this sense, it comes down to you having to start creating those stereotypes yourself, because the expectation is to hear what to do and not to do. And you try to change those stereotypes but they [soldiers] came back from the mission and say „what you said there, you said not to do it, and there we saw everyone doing it and we did it, everything is fine”. In other words, when you try to generalize the individual cases they do not work. So do not generalize culture – it is impossible.

Informantas nr. 4

A. Do you think that cultural competence is important for the development of military capabilities? If so, do you think it has always been important for your country's armed forces? When did the cultural competence become important for your country's armed forces?

I4. Yes, but I am not sure that the British Armed Forces were fully aware that they had cultural competence as in the colonial area they were embedded in the local culture. When the colonial era started in the 17th century.

A. If cultural competence is important to military capabilities, what kind of cultural competence training do you consider is necessary?

I4. A great deal more than is given now, because we have lost sight of how much we once had and how much we have lost.

A. Does cultural competence help to accomplish military missions and/or military tasks? Is it possible to achieve military tasks without cultural competence?

I4. Yes, but it depends on the nature of the operation. If it includes a phase where the Armed Forces are trying to manage or cooperate with the local population it is essential, but if it is just conquest (but when did we last do that??) then it is less important.

A. Do you think that cultural competence is a part of military power?

I4. Not necessarily.

A. Does the incorporation of cultural competence in the military doctrines allow us to say that cultural competence is a part of military power?

I4. No. We need to HAVE it rather than say that it is 'necessary' or 'useful'.

A. What are the reasons for the incorporation of cultural competence in the military doctrines?

I4. To improve success rate of operations where the battle is for the support of the people or in cooperation with them.

A. Does the current global security environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I4. Probably.

A. Does the current operational environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I4. No. We are just getting ready now for 'the unexpected' and trying to save money. I believe that the result is that people are talking about cultural competence but not investing in it to a sufficient extent.

A. Does the changing nature of war have an impact for competence competence to be incorporated in the military doctrines?

I4. It should do but I am not sure it has.

A. Does the experience of soldiers in international operations have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I4. It should, but are the higher echelons of the military listening?

A. Do the army lessons learned have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I4. It should do, but I have personal doubts about the effectiveness of the system for learning of lessons.

A. In your opinion, which of the following factors (security environment, operating environment, military experience, etc.) has a significant impact for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Why?

I4. In my opinion the most important factor is operating environment, but we always discover this too late.

A. How the military doctrines are formed in your country?

I4. By specially appointed staff in a 'doctrine centre'.

A. What is the relationship between political and military leaders in the formation of military doctrines in your country?

I4. I cannot say.

A. How strongly are political and military leaders concerned by cultural competence issues when forming military doctrines?

I4. In my opinion, not much until something goes wrong.

A. Do the attitudes to cultural competence issues differ among political and military leaders during the formation of military doctrines?

I4. I do not know.

A. If the attitude to cultural competence issues between political and military leaders is different, what basic differences have you noticed?

I4. I do not know.

A. Who gives a greater priority to cultural competence issues (political or military leaders)?

I4. The ones who feel they are in career danger if things go wrong.

A. How do you personally understand cultural competence and how it is described in your military doctrines or other military documents?

I4. I do not know how it is described in British Military doctrine because I am retired from the military. I personally understand cultural competence as knowledge of the lived experience of the people we are dealing with.

A. Is the current regulation of cultural competence sufficient for training the soldiers?

I4. I do not think so.

A. If not, what should be improved, what measures should be taken?

I4. Greater priority of investment. Deliberate recruiting of culturally trained/educated and aware personnel.

Informantas nr. 5

A. Do you think that cultural competence is important for the development/employment of military capabilities? If so, do you think it has always been important for your country's armed forces? When did the cultural competence become important for your country's armed forces?

I5. In the case of the United Kingdom Cultural Competence became important for the Army when the British Empire was established and British military forces were operating in many different regions of the world, for example conquering India in the 18th century and conquering Africa in the 19th century. Cultural Competence is especially important in any „War Amongst the People“ situation where a military force is fighting in or occupying another country and has to positively influence the local civilian population. British and American Forces failed to win over the civilian population in Iraq primarily because their Cultural Competence was inadequate. If a nation's Armed Forces exist only for home defence of the national homeland and will never operate outside their own national territory, then Cultural Competence is not important because the Armed Forces will already be existing in their own culture“.

A. If cultural competence is important to military capabilities, what kind of cultural competence training do you consider is necessary?

I5. There are multiple levels of cultural competence training that are necessary depending on the level of responsibility that an individual jobholder has, starting with a basic competence that everyone in the Armed Forces must have (similar to basic First Aid or Fire Awareness Training for example) and ascending to deep experts who would have a Masters Level degree. These people would be the senior diplomats, commanders and liaison officers.

A. Does cultural competence help to accomplish military missions and/or military tasks? Is it possible to achieve military tasks without cultural competence?

I5. If it is a purely military task (for example killing the enemy, sinking an enemy ship or destroying enemy aircraft) undertaken in isolation from anything else then it is possible to carry out this type of mission without Cultural Competence. But most military campaigns are much more complex than sim-

ply destroying the enemy. There will often be civilian populations and other neutral groups who cannot be destroyed and attacked with military power and these people will need to be influenced in a „non kinetic” way. Cultural Competence is of great importance when influencing and persuading people to do things, without use of force. Cultural Competence is also important when working with Allies in a multinational coalition environment. If the Armed Forces don't have sufficient Cultural Competence then they will not be effective with Allies.

A. Do you think that cultural competence is a part of military power? Does the incorporation of cultural competence in the military doctrines allow us to say that cultural competence is a part of military power?

I5. Yes, Cultural Competence is part of military power and definitely Cultural Competence should be incorporated into military doctrines, especially those dealing with Influence, multi-nationality and coalition warfare.

A. What are the reasons for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Does the current global security environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I5. Yes, definitely.

A. Does the current operational environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I5. Yes, definitely.

A. Does the changing nature of war have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I5. Yes, definitely.

A. Does the experience of soldiers in international operations have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I5. Yes, definitely.

A. Do the army lessons learned have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I5. Yes, definitely.

A. In your opinion, which of the following factors (security environment, operating environment, military experience, etc.) has a significant impact for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Why?

I5. All these factors are significant because we live in a multicultural, glo-

balised and interconnected world of the 21st century and each military organisation must be intellectually prepared (the Conceptual component of Fighting Power). Part of this intellectual preparation for operating in our complex and multicultural world is Cultural Competence.

A. How the military doctrines are formed in your country? What is the relationship between political and military leaders in the formation of military doctrines in your country?

I5. Military leaders create the doctrine. Political leaders create strategic political objectives and the military leaders try to reflect these strategic policies in the detail of the doctrine. Political leaders generally pay no attention to military doctrine because it is seen as too specialised and detailed.

A. How strongly are political and military leaders concerned by cultural competence issues when forming military doctrines?

I5. Political leaders are not influenced in this way. Military leaders have a better understanding of Cultural Competence and try to reflect it in doctrine.

A. Do the attitudes to cultural competence issues differ among political and military leaders during the formation of military doctrines?

I5. Political leaders in the UK are not really interested in Cultural Competence, because they believe that other people (military and diplomatic personnel) will be responsible for developing and performing Cultural Competence.

A. If the attitude to cultural competence issues between political and military leaders is different, what basic differences have you noticed?

I5. Political leaders in the UK believe that other people (military and diplomatic personnel) will be responsible for developing and performing Cultural Competence. You can see from the BREXIT (leaving the EU) negotiations since 2017 that UK Political Leaders have a bad understanding of the culture of EU countries and this in my view is because UK Political Leaders do not believe that they personally need to perform Cultural Competence.

A. Who gives a greater priority to cultural competence issues (political or military leaders)?

I5. Military Leaders give much greater priority.

A. How do you personally understand cultural competence and how it is described in your military doctrines or other military documents? Is the current regulation of cultural competence sufficient for training the soldiers?

I5. No.

A. What should be improved, what measures should be taken?

I5. The UK needs to have more education in Generic Culture (models such as Hofstede and Trompenaars for example) so that soldiers have the intellectual ability (Conceptual Component) to analyse cultural circumstances for themselves. At the moment the UK Armed Forces have good Culture Specific training on certain countries but not about culture in general.

Informantas nr. 6

A. Do you think that cultural competence is important for the development/employment of military capabilities? If so, do you think it has always been important for your country's armed forces? When did the cultural competence become important for your country's armed forces?

I6. Cultural competence is important for the use of military capabilities in Full Spectrum Conflict (or the „Comprehensive Approach“) where all the levers of national policy are being used eg the DIME model (Diplomatic, Information, Military and Economic) and where any type of multinational coalition or international force is working together.

A. If cultural competence is important to military capabilities, what kind of cultural competence training do you consider is necessary?

I6. Regional knowledge (specific culture) and cross-cultural competence (behavioural skills).

A. Does cultural competence help to accomplish military missions and/or military tasks? Is it possible to achieve military tasks without cultural competence?

I6. Yes, it is important, especially when any type of multinational coalition or multinational force works together.

A. Do you think that cultural competence is a part of military power? Does the incorporation of cultural competence in the military doctrines allow us to say that cultural competence is a part of military power?

I6. Yes, it is. Cultural competence undoubtedly derives from the conceptual [military power] element.

A. What are the reasons for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Does the current global security environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I6. Yes.

A. Does the current operational environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I6. Yes.

A. Does the changing nature of war have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I6. Yes.

A. Does the experience of soldiers in international operations have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I6. Yes.

A. Do the army lessons learned have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I6. Yes.

A. In your opinion, which of the following factors (security environment, operating environment, military experience, etc.) has a significant impact for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Why?

I6. All these factors.

A. How the military doctrines are formed in your country? What is the relationship between political and military leaders in the formation of military doctrines in your country?

I6. Military doctrines are military job.

A. How strongly are political and military leaders concerned by cultural competence issues when forming military doctrines? Do the attitudes to cultural competence issues differ among political and military leaders during the formation of military doctrines?

I6. Political leaders have no direct impact on military doctrines especially on cultural issue.

A. Who gives a greater priority to cultural competence issues (political or military leaders)?

I6. Military Leaders.

A. How do you personally understand cultural competence and how it is described in your military doctrines or other military documents? Is the current regulation of cultural competence sufficient for training the soldiers?

I6. It is described quite well in our doctrines, especially because cultural competences are differentiated according to different needs.

A. What should be improved, what measures should be taken?

I6. Our soldiers need more cross culture training not only culture specific knowledge.

Informantas nr. 7

A. Do you think that cultural competence is important for the development of military capabilities? If so, do you think it has always been important for your country's armed forces? When did the cultural competence become important for your country's armed forces?

I7. Yes, it always was. We used to have colonies like Indonesia, Suriname and the Antilles and we did have an army called KNIL [angl. Royal Netherlands East Indies Army] in the Dutch east indies. Many of the personal was from a different background, Within the navy it was always a mixture.

A. If cultural competence is important to military capabilities, what kind of cultural competence training do you consider is necessary?

I7. Understanding the others (friend and foe) is a part of military intelligence

A. Does cultural competence help to accomplish military missions and/or military tasks? Is it possible to achieve military tasks without cultural competence?

I7. Possible perhaps, but you can be sure that it works out better when there is cultural understanding.

A. Do you think that cultural competence is a part of military power? Does the incorporation of cultural competence in the military doctrines allow us to say that cultural competence is a part of military power?

I7. Yes, in the sense that all knowledge is.

A. What are the reasons for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Does the current global security environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I7. Yes, winning hearts and minds won't work without.

A. Does the current operational environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I7. Yes.

A. Does the changing nature of war have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I7. Yes.

A. Does the experience of soldiers in international operations have an im-

pact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I7. Yes, they have to cope with it personally as well

A. Do the army lessons learned have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I7. Yes

A. In your opinion, which of the following factors (security environment, operating environment, military experience, etc.) has a significant impact for the incorporation of cultural competence in the military doctrines?

I7. All of them.

A. Why?

I7. Because the cultural competence is both of importance to military intelligence as to leadership at all levels.

A. How the military doctrines are formed in your country? What is the relationship between political and military leaders in the formation of military doctrines in your country?

I7. Cooperation between foreign affairs and defence and anthropologists from the University

A. How strongly are political and military leaders concerned by cultural competence issues when forming military doctrines?

I7. It is of importance, that I know.

A. Do the attitudes to cultural competence issues differ among political and military leaders during the formation of military doctrines?

I7. In guess so, I am not sure

A. If the attitude to cultural competence issues between political and military leaders is different, what basic differences have you noticed?

I7. Practicality of military leaders, the 'can do mentality' is not always shared by the 'intellectuals from University'.

A. Who gives a greater priority to cultural competence issues (political or military leaders)?

I7. The professionals; anthropologists.

A. How do you personally understand cultural competence and how it is described in your military doctrines or other military documents?

I7. I taught it to platoons having to go to Afghanistan. It was a course which involved roll pays with young adults from Afghanistan (refugees).

A. Is the current regulation of cultural competence sufficient for training the soldiers?

I7. If the course was implemented the soldiers seemed happy with their 'new knowledge'. It was already a boost to morale especially talking to Afghans with the same Age and who spoke Dutch was really helpful.

A. If not, what should be improved, what measures should be taken?

I7. I do not know; I have not seen an evaluation or something.

Informantas nr. 8

A. Do you think that cultural competence is important for the development/employment of military capabilities? If so, do you think it has always been important for your country's armed forces? When did the cultural competence become important for your country's armed forces?

I8. Especially when the NLD [angl. Netherlands] was engaging in ISAF [angl. International Security Assistance Force], some competence of the Afghan culture became critical.

A. Do you think that it started only with Afghanistan?

I8. Yes, in 2003 attention to cultural issues became greater.

A. If cultural competence is important to military capabilities; what kind of cultural competence training do you consider is necessary?

I8. Basic understanding of history, religion and economy.

A. How about cross-culture competences? How about adaptability skills which can be used not for one international operations but for the wide spectrum of operations?

I8. Cross-culture competences are very important, especially military mind-set.

A. Does cultural competence help to accomplish military missions and/or military tasks? Is it possible to achieve military tasks without cultural competence?

I8. It is helpful, I would say necessary for success.

A. In what cases? Is it more important for MOOTW operations?

I8. It is important for all operations. Both for military and non-military. Cultural knowledge helps for broad spectrum of operations – for military operations, for peace building, reconstruction, it also helps to fight Taliban and etc.

A. Do you think that cultural competence is a part of military power? Does the incorporation of cultural competence in the military doctrines allow us to say that cultural competence is a part of military power?

I8. Yes.

A. What are the reasons for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Does the current global security environment have an

impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I8. Yes.

A. Does the current operational environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I8. Yes.

A. Does the changing nature of war have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I8. No

A. Why?

I8. It was always important.

A. Does the experience of soldiers in international operations have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I8. Yes.

A. Do the army lessons learned have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I8. Do not know, but must be.

A. In your opinion, which of the following factors (security environment, operating environment, military experience, etc.) has a significant impact for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Why?

I8. Which of the factors are the most important? The most important factor is efficiency to achieve the goal.

A. How the military doctrines are formed in your country? What is the relationship between political and military leaders in the formation of military doctrines in your country?

I8. Nil, it is a tough military job to write doctrine.

A. How strongly are political and military leaders concerned by cultural competence issues when forming military doctrines?

I8. Not at all.

A. Do the attitudes to cultural competence issues differ among political and military leaders during the formation of military doctrines?

I8. Yes, but I do not know how.

A. Who gives a greater priority to cultural competence issues (political or military leaders)?

I8. Military leaders.

A. How do you personally understand cultural competence and how it is described in your military doctrines or other military documents?

I8. Basic understanding of local situation, language and history.

A. Is the current regulation of cultural competence sufficient for training the soldiers?

I8. Yes.

A. what should be improved, what measures should be taken?

I8. Good practice.

Informantas nr. 9

A. Do you think that cultural competence is important for the development/employment of military capabilities? If so, do you think it has always been important for your country's armed forces? When did the cultural competence become important for your country's armed forces?

I9. It is. I think it started [to be important] in Iraq and Afghanistan.

A. If cultural competence is important to military capabilities; what kind of cultural competence training do you consider is necessary?

I9. Region-specific information about country like history, cultural environment, religion, politics and cross-cultural adaptive skills like respect, empathy, etc.

A. Does cultural competence help to accomplish military missions and/or military tasks? Is it possible to achieve military tasks without cultural competence?

I9. It is necessary for success.

A. Do you think that cultural competence is a part of military power? Does the incorporation of cultural competence in the military doctrines allow us to say that cultural competence is a part of military power?

I9. Yes. Military doctrines prescribe the ways of using cultural competences.

A. What are the reasons for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Does the current global security environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I9. Yes.

A. Does the current operational environment have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I9. Yes.

A. Does the changing nature of war have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I9. Yes.

A. Does the experience of soldiers in international operations have an impact for cultural competence to be incorporated in the military doctrines?

I9. Yes.

A. Do the army lessons learned have an impact for cultural competence to

be incorporated in the military doctrines?

I9. Yes.

A. In your opinion, which of the following factors (security environment, operating environment, military experience, etc.) has a significant impact for the incorporation of cultural competence in the military doctrines? Why?

I9. All of them.

A. How the military doctrines are formed in your country? What is the relationship between political and military leaders in the formation of military doctrines in your country?

I9. It is exceptionally military job.

A. How strongly are political and military leaders concerned by cultural competence issues when forming military doctrines?

I9. Not at all.

A. Do the attitudes to cultural competence issues differ among political and military leaders during the formation of military doctrines?

I9. Do not know.

A. Who gives a greater priority to cultural competence issues (political or military leaders)?

I9. Military leaders.

A. How do you personally understand cultural competence and how it is described in your military doctrines or other military documents?

I9. Understanding of local situation – situational competence, language skills and history.

A. Is the current regulation of cultural competence sufficient for training the soldiers?

I9. No.

A. What should be improved, what measures should be taken?

I9. Good practice.

Informantas nr. 10

A. Ar, Jūsų nuomone, karių kultūriniai elementai (konkrečiai – karių kultūrinės kompetencijos) yra svarbūs kariuomenės pajėgumų formavimui? Jei taip, ar tai buvo visuomet? Kada, Jūsų nuomone, kultūriniai elementai įgijo svarbą kariuomenės pajėgumų formavimui?

I10. Aš žiūriu į kultūrinės kompetencijas bendrąja prasme. Pas mus kariuomenės kultūros kaip tokio elemento, kaip dalykinės srities nėra, ji nėra įvardinta. Aš bandžiau užsiminti rašydamas antrą versiją karinės doktrinos, tačiau susidūriau su pasipriešinimu. Iš teisinės pusės. Pradėjo oponentai argumentuoti, kad gimsta kultūra kultūroje, valstybė valstybėje. Arba, jei paimsime didelės kariuomenės – JAV pavyzdį, ten yra tokia sąvoka kaip „military culture“ [liet. – kariuomenės kultūra]. Ji yra labai išplėtotą. Pas mus aš nežinau, kiek tai būdinga... Lietuvoje ta karinė kultūra kaip ir dingsta. Ką tai rodo? Jei žmogus nusiima karinę uniformą, labai sunku pasakyti, kad jis yra kariškis. Iš jo poelgių ir panašiai. Čia toks pirmas požymis – sunku suprasti, kas jis toks yra. Jei amerikietis nusiima, tai iš karto aišku, kad jis kariškis. Ar buvęs sovietinis. Pagal jo poelgius galima sakyti. Kultūra pas mus – teigiamas muštras (gerąja prasme) – visur mažėja. Pranyksta kario ir civilio skirtumai. O kas yra karinė kultūra? Tai yra specifinė kultūros dalis, kuri turi specifinius bruožus. Tą formuoja metų metus, pradedant nuo akademijos, bazinio kario kurso jį pradeda drausminti, tvarkyti jį. Ir tas per dešimt penkiolika metų žmogui išsivysto filosofija, elgesys. Aš pastebėjau, kad pas mus atsiranda vis daugiau lankstumo ir išnyksta ta riba tarp civilio ir kario.

A. O gal galima sakyti, kad karinė kultūra ne dingo, o pasikeitė?

I10. Jos, lietuviškos karinės kultūros, kaip ir nėra. Ji nebuvo suformuota dėl objektyvių ir subjektyvių istorinių dalykų. Ir per mūsų istoriją ji nebuvo grynai lietuviška, ji buvo kopijuojama. Kas vadovavo kariuomenei? Pirmiausia vadovai tie, kurie tą kultūrą formavo. Jie buvo Rusijos cariniai generolai. Pirmas generolas, kuris 1932 m. parašė karinę doktriną, buvo Rusijos generolas. Grynai lietuviškos karinės kultūros nėra. Yra imamos tradicijos. Ir dabar didelę įtaką turi slavų kultūra. Mes kada kariaujame... Karyboje ne kultūra pagrindas. Kultūra taip, ji gerai viskas, bet tai nėra tas dalykas... „Cultural competence“ [liet. kultūrinės kompetencijos] yra supratimas kitų kultūros,

bet ne savo. Bet tu neperimi jų kultūros. Karybos prasme kultūrinės kompetencijos – ką kariai turi žinoti. Ypač tarptautinėse operacijose. Bendra kultūra niekaip nedaro įtakos operacijoms. Pagrindinis dalykas yra kultūrinis informuotumas, kaip ir „situational competence“ [liet. situacinis sąmoningumas] – žinoti, į kokią situaciją patekai. Taip ir „cultural competence“ – žinoti, į kokią aplinką patekai, ir atitinkamai elgtis, vykdyti operacijas. Tu suprasdamas kultūros ypatumus gali nuspėti kokia bus reakcija į tavo veiksmus. Nebūtina vykti į tarptautines operacijas tam, kad būtum informuotas. Pavyzdžiui, gauni paskyrimą į Turkiją, kuri yra NATO valstybė, bet tai bus visai kitokia kultūra. Didžiausias kultūrinių žinių panaudojimas yra tarptautinės operacijos.

A. Kada, Jūsų nuomone, kultūrinės kompetencijos įgijo svarbą pajėgumų formavimui, panaudojimui?

I10. Aš galvoju, kad tuomet, kai mes pradėjome veikti su partneriais. Pradedant nuo Jungtinių Tautų pirmų operacijų Bosnijoje Hercegovinoje, EUROFOR. Ir šis poreikis visą laiką yra. Ir vis tiek viskas daugiau mažiau sukasi apie religiją.

A. Kokie, Jūsų nuomone, kultūriniai mokymai yra būtini Lietuvos kariams?

I10. Aš žiūriu į tai iš dviejų perspektyvų. Yra bendros kultūrinės kompetencijos, jos kiekvienam žmogui yra skirtingos, nuo to, kiek pats žmogus domisi kitomis kultūromis, kitomis šalimis, geografija. Kitas dalykas, tikslinis mokymas. Pas mus daugiau viskas orientuota į tikslinį mokymą. Bendras prasideda nuo šeimos. O „cultural competence“ yra tikslinis segmentas, kadangi mokoma pagal tai, kur busi panaudotas. Aišku, priklauso nuo to, kiek žmogus turi sąlyčio su vietos bendruomene. Gali turėti ir labai daug sąlyčio, ir jo beveik neturėti. Bet tas nemažina poreikio, turi vis tiek žinoti. Jeigu ir neturi tiesioginio sąlyčio, pavyzdžiui, dirbi štabe ir rašai dokumentus, vis vien turi suprasti, kad negalima duoti tam tikrų užduočių vietiniams, ar pan.

A. Ar, Jūsų nuomone, karių kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis? Ar tai, kad kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos į karines doktrinas, suteikia pagrindą teigti, jog kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis?

I10. Taip. Jos yra įgalintojas. „Enabler“ [liet. įgalintojas] arba „multiplier“ [liet. daugiklis]. Britų ir anglų kalbos niuansai.

A. O ar tai reiškia, kad jos yra karinės galios dalis, ar prisideda prie karinės galios didėjimo?

I10. Jos didina karinę galią. Kitaip sakant, gerina rezultatą. Arba rezultatų parametrus. Kodėl mes norime būti įgalinti? Mes norime pasiekti geresnį rezultatą savo veiksmo. Mes bendradarbiaujame, norime sukurti kokį projektą, pavyzdžiui, Čegčerane – suprasime jų nacionalinius ypatumus ir mums projektas greičiau pasiseks, ir pasiseks geresnis projektas toks, koks jis jiems reikalingas, o ne toks, koks mums atrodo teisingas. Nes, kai mes padarome projektą tokį, koks mums atrodo geras, jiems nebus geras.

A. Kokios priežastys skatino kultūrinių kompetencijų atsiradimą karinėse doktrinosė?

I10. Karybos prasme visa reikalinga turėti pranašumą oponentų atžvilgiu. Pranašumas yra suprasti jo mentalitetą, menamo priešo mentalitetą. Tu supranti, kaip jis elgsis, kokia jo elgsenos kultūra. Viskas, ką mes darome karyboje, tai – įgauti pranašumą bet kokia prasme. Kitaip sakant, mes darome manevrą. Protu, judesiu, kad įgauti pranašumą prieš atžvilgiu.

A. O kaip Jūs įvertinate, kad tam tikro manevro reikės?

I10. Priklausomai nuo to, kur mes veikiame, yra bendros temos kariui, bendra tematika. Specifiniai reikalavimai taip pat yra. Ten ir yra tie kultūrinių skirtumų reikalavimai. Tie reikalavimai formuluojami kariuomenės vado. Reikalavimai veiklos rūšims. Arba veiklos vietai. Pirmas dalykas yra suprasti, kokia kultūrinė aplinka tave supa. Kiekvieną kartą. Kai supranti, tada gali priimti teisingus sprendimus. Tai „cultural competence“ ir duoda supratimą apie kultūrą, kuri tave supa. Kiekviena operacija yra skirtinga, net ta pati misija vis keičiasi.

A. Ar iš tarptautinių operacijų grįžę kariai darė spaudimą reglamentuojant kultūrinės kompetencijas karinėse doktrinosė?

I10. Aš tokių atvejų negirdėjau. Kaip taisyklė, Lietuvoje mokymai nesi- baigia. Čia yra tik pradžia, po to yra NATO Lenkijoje mokymo centras. Ne- girdėjau tokių dalykų, kad būtų mažai informacijos ar mažai mokoma. Yra tos informacijos labai daug. Pas mus gal nėra labai didelis dėmesys skiria- mas kultūrinėms kompetencijoms. Pas mus gal lengviau adaptuotis, nes nėra pragyvenimo lygis toks aukštas. Kuo aukštesnis gyvenimo lygis ir materialinė padėtis, tuo sunkiau suprasti kito žmogaus situaciją. Amerikiečiui sunkiau su-

prasti irakietį, nei lietuviui.

A. Ar galima sakyti, kad Lietuvos kariai nebuvo suinteresuoti kultūrinėmis kompetencijomis?

I10. Gali būti. Per silpnas supratimas kultūrinių kompetencijų dalykinės srities. Reikėtų padaryti analizę ir paklausti tų žmonių. Reikėtų užklausti KRC [Karinio rengimo centras], ar buvo vykdomos apklausos. Nes bet kokio mokymo yra „after reaction“ [liet. atgalinė reakcija], pačio mokymo „feedback“ [liet. atsiliepimai], kai klausytojai duoda atsiliepimus, per išmoktas pamokas. Aš labai abejoju, kad kažkas analizuoja šitą. Yra ir rimtesnių problemų, aišku, ir šitas gali būti rimta problema, jei užleisim. Kol kas nebuvo didelių problemų. Amerikiečiai labai dirba šiuo klausimu, bet jie turi tam pajėgumų – privatūs institutai, centrai.

A. Kaip Lietuvoje formuojamos karinės doktrinos? Kokia yra politikų ir karių sąveika?

I10. Aš nežinau, ar politikai turėtų įsitraukti į karinių doktrinų formavimą. Bet jie turėtų suprasti jas. Jie turėtų suprasti, politikai turi būti „multiplier“, kad tos doktrinos gimtų ir kad jomis būtų vadovaujamasi. Kad doktrina būtų pirmas dalykas, nuo ko viskas prasideda. Pas mus doktrina nėra pirmas dalykas, pas mus nuo kažko kito prasideda.

A. O kai Jūs rašėte karines doktrinas ar buvo susidomėjimas iš politikų?

I10. Ne, tai čia normalu, politikams nėra jokios naudos. Ir kokia jam nauda iš karinės doktrinos? Jokios.

A. O kaip su krašto apsaugos ministrais?

I10. Kokia jam politinė nauda iš karinės doktrinos? Jokios. Tai va, įsivaizduokite. Politiškai tu turi turėti naudą. Jei mes pirktume – būtų vienokia ar kitokia nauda.

A. Bet juk doktrina nurodo kariavimo kryptį.

I10. Tai va, ir yra pas mus problema, kad ne nuo doktrinos prasideda kokią šarvuotį nupirkti. Jei nuo doktrinos prasidėtų arba nuo koncepto... Australijos ar JAV kariuomenėje viskas prasideda nuo koncepto – kokia bus aplinka po dvidešimt metų. Jie prognozuoja, kad bus tokia ir tokia aplinka. Bus tiek ir tiek išprusęs karys. Ką tai reiškia? Mes galim jam duoti droną valdyti, o gal ir negalime. O gal dronas turėtų būti toks ir toks, nes jis nebus tiek išprusęs, kad galėtų valdyti kitokį droną. Nuo to ir turėtų viskas prasidėti. Tada mes ir dė-

liojame biudžetą. Čia paprastas dalykas. Tu praeini visą tą etapą, nuo koncepcinio iki pajėgumų. Pas mus yra atvirkščiai, „doctrine driven by capabilities“ [liet. doktrina rašoma atsižvelgiant į pajėgumus], ne „capabilities driven by doctrine“ [liet. pajėgumai formuojami atsižvelgiant į doktriną]. O iš tikrųjų turėtų būti atvirkščiai, ne pajėgumai turėtų formuoti doktriną, o doktrina pajėgumus. Mes dar nepriaugom iki tokio lygio. Mūsų kariuomenė dar neturi tokios kultūros, kad taip planavimą vykdytų. Yra fragmentinis – susigalvojo kažkas ir reikia šitą pirkti. O gal jo nereikia? Juk mes doktriniškai neapkalbėjome, kaip mes veiksime Lietuvoje ir užsienyje. Neturime bendros vizijos, kaip bus kariuomenė panaudota šiandien ir po dvidešimties metų. Kaip ji atrodys šiandien ir po dvidešimties metų. Mes nuolat ją rekonstruojame. Dar jos nesukūrę ją pradedame rekonstruoti. Ir visas karines struktūras rekonstruojame. Nepastatę namo jį pradedame rekonstruoti ir jis pastoviai nebaigtos statybos. Toks chaosas. Aišku karui yra būdingas chaosas. Mes turime būti chaose, nes karas yra chaosas. Kitas dalykas, su doktrinomis yra problema, kad nėra žmoniškųjų išteklių, su kuriais galima būtų generuoti karinę mintį. Mes negalime sugeneruoti, nes nėra tų generatorių. Žmonių nėra. Politikai nesupranta karybos išvis, nes jie jokios karybos nepraėję, kariuomenėse netarnavę. Su labai mažomis išimtimis. Akademija taip pat negeneruoja karinės minties. Mūsų institucijos karinės minties nesugeneravo, nesumodeliavo.

A. O karinis elitas prisideda prie karinių doktrinų formavimo?

I10. Aišku, kad ne. Jie turi darbo ir be doktrinų. Kariniai vadai nuleidžia žinutę atnaujinti doktriną. Bet jei kariuomenės vadas negali įvardinio žodžio pats parašyti savo ranka, tai yra problema, kai man už jį reikia rašyti. Aš turiu nuspėti jo mintį. Tai apie kokią doktriną mes galime kalbėti, jeigu... Aišku, kad jis neskaitęs doktrinos visos, vien tam, kad parašytų įžanginį žodį, jis turi suprasti, apie ką ta doktrina yra. Suprasti, ko ten nėra, ką reikėtų pasakyti. Tam, kad suformuotum doktriną, reikia suprasti, reikia pereiti visus karinius laipsnius.

A. Visas doktrinas Jūs parašėte?

I10. Taip. Visas. Aišku, ne be konsultacijų su kitais. Kažką pataria. Bet karybos srity sunkiai kas gali patarti. Aš siūliau atsisakyti karinės doktrinos. Ji neduoda jokios pridėtinės vertės mūsų prasme. Pas mus yra toks paradoksas, kadangi yra labai daug dokumentų ir tie dokumentai yra labai detalizuoti, pa-

vyzdžiui, KASOTKI [Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas] neduoda jokios laisvės minčiai doktrinoje, ten net ne taktinio, ten techninio lygmens dokumentas. Nei vienoje kitoje kariuomenėje taip nėra. Kitaip sakant, yra nacionalinio saugumo strategija, yra karinė strategija, yra KASOKTI ir dar visi kiti. Ir visur labai detalai aprašyta. Ir jos nesusikalba kartu. Jei doktrinoje reiškinys pavadintas vienaip, tai įstatyme jau visai kitaip. Jie nesikalba kartu. Nėra, kad visur iš karto taisytų. Karinė doktrina neduoda jokios pridėtinės vertės.

A. Kodėl buvo priimtas sprendimas Lietuvai turėti karinę doktriną?

I10. Kažkada kažkas norėjo. Gal Pocius [Arvydas Pocius] norėjo turėti doktriną. Pas mus yra daug nonsensų. Aš linkęs parašyti ne doktriną, o pirmą leidinį kariuomenės „Karyba“ kaip tokį: kas yra karyba, kaip suprantama karyba kariuomenėje arba Lietuvoje, pagrindinės karybos koncepcijos, kitaip sakant, teorinis pagrindas. Kokias teorijas naudojame, tikslinio vadovavimo, dar kažką. Iki šiol nėra aiškiai išaiškinta karybos pati sąvoka.

Informantas nr. 11

A. Ar, Jūsų nuomone, karių kultūriniai elementai (konkrečiai – karių kultūrinės kompetencijos) yra svarbūs kariuomenės pajėgumų formavimui? Jei taip, ar tai buvo visuomet? Kada, Jūsų nuomone, kultūriniai elementai įgijo svarbą kariuomenės pajėgumų formavimui?

I11. Kas yra kultūrinės kompetencijos?

A. Angliškai vartoju terminą „cultural competence“. Kultūrinės kompetencijos apima, kaip bendrauti, pavyzdžiui, su afganais, tuo pačiu visi kultūriniai aspektai: viena vertus, tai yra siauros žinios apie tam tikrą valstybę, kokios politinės grupės, kokia kultūra. Antra vertus, tai yra ir bendros žinios, nebūtinai taikant konkrečiai valstybei, pavyzdžiui, kaip kariams veikti daugiakultūroje aplinkoje, kaip prisitaikyti, kaip adaptuoti savo elgesį bendraujant su kitos kultūros atstovais.

I11. Bet čia daugiau eina tada ta... Čia ne doktrinos vystymasis, nacionalinės doktrinos. Čia yra visai kas kita, čia operacinis parengimas, parengimas operacinei aplinkai, kur tu dalyvauji, tai čia visiškai kas kita. Nes doktrininis vystymas yra nacionaliai įtakojamas ir būtent tai nėra tas „cultural competence“, tai yra daugiau kultūros įtaka tam. Tai aš kitaip matau tai. Tai aš nevadinu doktriniais, tai operaciniai reikalavimai, nes ta multietninė, multikultūre aplinka kaip kitoj vietoj, tai čia visiškai kas kita.

A. Bet operaciniai reikalavimai išplaukia iš doktrininių reikalavimų, nes ir doktrinos esame užfiksavę, kad dvidešimto amžiaus karys turi būti kultūriškai išprusęs.

I11. Ne, tai yra va tie trys elementai, ir pas mus visas šitas pakliūna į koncepcinį ir dorovinį-intelektualinį gal ne tiek daug. Moralinį... Ne tiek daug, bet irgi pakliūna, nes tai įtakoja. Ir, sakykim, tas labai matosi per mūsų doktriną. Aš kalbu apie mūsų lietuvišką doktriną. Aš galiu sutikti su daktaru Šlekiu [Deividas Šlekys], kas mes esam, pas mus yra ta pilėnų kultūra. Sudegintos pilies gynimo kultūra. Savižudiška. Ir aš nežinau, ar tai yra dėl mūsų istorijos, ar tai yra dėl to, kad mums kažkodėl labai patinka rusiška literatūra ir menas, natūraliai tai yra tas, kuris įdiegia depresiją, beviltiškumą, nes tu negali kovoti prieš sistemą. Sistema tave sulaužo, vietoj to, kad kas yra anglosaksiška, vakarietiška, kur yra optimistinis variantas, kur visada atsiranda žmogus, kuris

sulaužo sistemą. Ne sistema jį, o jis sistemą keičia. Tai va čia aš matau kultūros įtaką doktrinoms. Ir mes, sakysim, doktriniškai pas save turim tam tikrą niuansą žiūrint, iš tos pusės.

A. Jūs kalbate apie tai, kaip kultūra nulemia doktrinų formavimą, o aš savo tyrime kalbu apie tai, kaip doktrinose yra įforminama ta išeinanti kultūra: kaip turi kariai elgtis, prisitaikyti, ne įeiga, o išeiga. Doktrinoje yra kalbama ir minima, kad karys turi būti kultūriškai išprusęs, bet daugiau nelabai plėtojama.

I11. Aišku. Tai va, čia kitoks požiūris ir supratimas.

A. Ar, Jūsų nuomone, tie kultūriniai elementai yra svarbūs kariuomenės pajėgumų formavimui?

I11. Šituo atveju, kaip išeinantys... Kariuomenės pajėgumų formavimui ne, daugiau panaudojimui. Nes formavimui tai... Tu turi turėti karį, kuris pasirengęs adaptuotis ir reaguoti šituo atveju, o toliau... O panaudojime pajėgumų, tada taip, bet ne formavime, ne kūrime. Ar mūsų kultūrinės kompetencijos jau tokio lygio, kad mes galime eksploatuoti, naudoti komplikuočius technologinius pajėgumus. Aš vis sau užduodu tą klausimą, ar mes jau tą ribą pasiekėme. Manau, kad dar ne. Ta prasme, mes vis dar esame žemesniame išsilavinimo kultūriniame lygyje, naudojimo. Nes tas požiūris yra, sovietiniais laikais buvo, kad technika karinė turi būti labai paprasta, net buvo terminas sukurtas „durak tolstoicik“. Ta prasme, kad jos negalėtų sulaužyti niekas. Tuo tarpu vakarietiškas požiūris į pajėgumus yra tikrai technologiškai labai išsivystęs. Štai tos kultūrinės kompetencijos. Tai va, čia yra kas kita. Tai, kas įtakoja pajėgumų panaudojimą.

A. Kada, Jūsų nuomone, kultūriniai elementai įgijo svarbą kariuomenėje?

I11. Visada. Visada. Jie buvo visada. Imkim Lietuvos istoriją, viduramžius. Tai buvo pradžia, XIII amžius: Saulės mūšis, Durbės mūšis. Tai buvo, vadinam, ta išprususi pagal tą laikotarpį vakarietiška kultūra ir buvo mūsų ūkiškas požiūris: išnaudoti pelkes, netikėtus puolimus. Tai jie visada buvo. Ir čia doktrininis vystymas.

A. Ar kultūrinės kompetencijos padeda įgyvendinti kariuomenės misiją ir užduotis? Ar gali kariuomenė pasiekti keliamus tikslus be kultūrinių kompetencijų?

I11. Jeigu panaudojimui, tai bet kuriuo atveju mes ir dabar juos naudojame, tai yra supažindinimas, jeigu tu vyksti į kažkokį kraštą, tai supažindinimas su

tu, kokie kultūriniai ypatumai yra to krašto, kaip bendrauti su žmonėmis. Nes vis tiek yra jų kultūra, jų požiūris. Mano vieno kario vos nenušovė vien dėl to, kad jis per arti priėjo prie moters ir jai bandė parodyti, ką nufilmavo. Tai čia tam ir parengi karius. Vadinkime tai sugebėjimu veikti kitos kultūros aplinkoje.

A. O ar Jums neatrodo, kad tokių mokymų yra per mažai?

I11. Tai žiūrint, ką mes imame. Jau atsiradusi pas mus ta patirtis. Pas mane buvo daugiau, kai mes ruošėmės. Man labai pasisekė, kad studijuojant man pavyko Koraną perskaityti anglų kalba, ir net negalvojau, kad prisieis ir panaudoti. Mūsų kapelionas ir mula Čegčerane puikiai sutardavo ir diskutuodavo.

A. Ar kultūrinės kompetencijos padeda įgyvendinti kariuomenės užduotis, misiją? Ar galėtų kariuomenė pasiekti savo keliamus tikslus be kultūrinių kompetencijų?

I11. Tai čia mes kalbam apie operacinį panaudojimą. Taip, jis padeda. Jis tikrai palengvina bendravimą kitoje kultūroje, kitoje aplinkoje. Ar nacionaline prasme jis padeda? Aš sakyčiau, kartais mūsų ta nacionalinė kultūrinė mąstysena mums trukdo. Mūsų lietuviška – Pilėnų dvasios.

A. Bet dažniausiai kalbant apie kultūrinės kompetencijas, žvilgsnis nukreipiamas į tolimas kultūras, kaip Afganistanas, Irakas, bet iš principo lietuviai koalicijos pajėgose dirba ir ten susiduria su skirtingomis kultūromis. Ar šiuo atveju tie kultūriniai mokymai irgi padeda?

I11. Šiaip mes to nemokome, pirma, bet tas labai gerai, kai tu pakliūni tarnauti į internacionalinę grupę. Kiekvienas su savo nacionaliniais ypatumais, ir reikia mokėti juos panaudoti, tuos išteklius. Bet tas padeda, vystosi kompetencijos karininkų rengime, kai tu mokaisi, dalyvauji mokymuose, tarptautinėje aplinkoje. Tu pamatai skirtingų tautybių skirtingus požiūrius. Ir tada, taip, tas išsiugdo.

A. Iš esmės per praktiką?

I11. Per praktiką, bet ir per mokymą. Jei tu studijuoji su kitų tautybių atstovais, tu nori nenori išmoksi bendrauti su skirtingomis tautybėmis, kultūromis ir toje pačioje Europoje.

A. O ar nėra, kad mes kultūrinės kompetencijas įtraukėme į doktrinas, nes didžiosios valstybės jas įtraukia, dėl to ir Lietuvos kariams reikia?

I11. Bet to mums ir reikia. Lietuvos kariams reikia. Nes mums reikia iš-

eiti iš tos erdvės, kurioje mes esame. Jos [kultūrinės kompetencijos] mums padeda išeiti iš tos erdvės. Čia lygiai taip pat kaip rusų kalbos mokėjimas gali būti silpnybė, bet gali būti ir stiprybė. Mums tai yra, kas turi duoti stiprybės. Mums anglosaksiškos kultūros įsisavinimas yra reikalingas išeiti iš postsovietinės bangos. Iš to gilaus panėrimo.

A. Ar, Jūsų nuomone, karių kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis?

I11. Jis yra elementas. Ir jis yra elementas to intelektualio, nes tai skirtingas mąstymas, visiškai kitoks priėjimas prie problemos. Kaip ir sakiau, arba sistema prieš tave, arba tu prieš sistemą.

A. Ar tai, kad kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos į karines doktrinas, suteikia pagrindą teigti, jog kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis?

I11. Taip, yra. Jis paskęsta toje karinėje galioje, kaip ir išsisklaido tarp visų karinės galios elementų. Bet taip, jis yra karinės galios dalis.

A. Kokios priežastys skatina kultūrinių kompetencijų atsiradimą karinėse doktrinos? Ar esama saugumo aplinka daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

I11. Aš sakyčiau, ne saugumo aplinka, jis labiau susijęs su tuo, kur mes esame savo mąstysenos ir kitokioje įtakoje.

A. Ar esama operacijų aplinka daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

I11. Aš kultūrinės kompetencijas labiau matau per mąstyseną. Nes yra anglosaksiška, o einant labiau į rytus – prancūziška, germaniška, skandinaviška ir rusiška. Ir mes labiau esame rusiškos užsemti, išskyrus Suvalkiją. Ir tas veikia mūsų kultūrą, viską, tu negali to atskirti.

A. Jūs teigiate, kad kultūrinės kompetencijos ateina ne dėl išorinių veiksnių įtakos, o dėl valstybės vidinių veiksnių?

I11. Taip, nes čia eina per visą švietimo sistemą. Nes priklauso nuo to, ką ugdo švietimo sistema: mąstytoją-veikėją ar vykdytoją.

A. O kalbant apie operacinėse doktrinos esančias kultūrinės kompetencijas?

I11. Realiai mes karių neugdome, mes juos mokome. Tai skirtingi dalykai. Ar mes išugdome tai – nežinau.

A. Nuo ko priklauso tie mokymai?

I11. Ten mokymai visiems vienodi, visoms kultūroms, ir reikalavimai vienodi. Mes galėtume siųsti į NATO Lenkijos centrą, kur visus vienodai kultūriškai paruošia.

A. Ar pokyčiai karyboje/besikeičiantis karo pobūdis daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

I11. Ką reiškia keičiasi karybos pobūdis? Karyba nuo Aleksandro Makedoniečio nepasikeitė. Karyba ar priemonės, kuriomis kariaujama? Tai du skirtingi dalykai. Asimetriniame kare tuo labiau karyba nepasikeitė, nes, nori nenori, tu privalai, norėdamas sutriuškinti priešininką, kuris yra daug žemesnio technologinio lygio, nusileisti iki jo lygio tam, kad jį sunaikintum, sutriuškintum. Tai karyba nepasikeitė.

A. O ką galvojate apie širdžių ir protų laimėjimą?

I11. O kada buvo kitaip? Kuriame kare buvo kitaip? Kuriame kare nebuvo atakuojamos širdys ir protai? Antrasis pasaulinis? Visada buvo. Pirmasis pasaulinis? Tas pats. Tiesiog priemonės buvo kitokios. Dabar paprasčiau atakuoti. Tada buvo lengviau apsaugoti, nes pagrindas, kiekvienos valstybės svorio centras, yra valia priešintis. Jeigu ją sunaikini, tada tu 50 proc. pasieki pergalę be fizinės jėgos panaudojimo. Ir taip buvo visada.

A. Ar tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių patirtis daro įtaką kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

I11. Yra tas identifikuotų pamokų procesas, ir visa tai vedame. Kultūriniai mokymai apie Afganistaną buvo vedami, nes mes turėjome atsakomybės rajoną. Šiandien kultūrinių mokymų sumažėjo dėl operacijų pobūdžio kaitos. Pasikeitė operacijos pobūdis. Čia yra operaciniai reikalavimai, tačiau tai nepakeitė mūsų doktrinos.

A. Kaip Lietuvoje formuojamos karinės doktrinos? Kokia yra politinio ir karinio elito tarpusavio sąveika formuojant karines doktrinas?

I11. Realiai kalbant, politinis elitas... Yra problema, jei politiniai lyderiai kišasi į karines doktrinas. Maksimumas, kur [politiniai lyderiai turi] būti, tai – strategija. Doktrina yra karių. Ir čia vėl yra doktrinos supratimas. Jeigu tai yra rusiškas, tada taip, tai yra karinis politinis dokumentas. Pas mus ir yra tas atskyrimas. Karinė doktrina yra karių, kariškių reikalas. Neišeinant iš tų strategijos rėmų. Ir įstatymų. Nes doktrina tik pasako ką reikia padaryti. Bet

nekalba kaip. Tai nėra vadovėlis. O pagal rusišką supratimą, tai – vadovėlis. Dalis žmonių ir dabar karininkų ruošimą nori matyti kaip vadovėlį, kuris turi vadovėlines tiesas ir teisingus atsakymus.

A. Mūsų karinėjo doktrinoje viskas labai tiksliai sudėliota.

I11. Amerikiečių paskutinės dvi karinės strategijos, kurios nėra viešina-
mos, yra labai konkrečios. Jei karinėse doktrinose būtų politikų didesnis in-
dėlis, tuomet mes būtume rusiškoje dalyje. Ukrainoje dar aiškiau tai matyti,
nes jų karinę doktriną tvirtina prezidentas, ir tai jau yra politinis dokumentas.
Mūsų – tvirtina kariuomenės vadas, tai yra jo dokumentas.

A. Lietuvos karinėje doktrinoje politikų įsikišimo visiškai nėra?

I11. Atmesti įtakos tu niekada negali, čia karinis patarimas, karinis su-
pratimas. Bet tu negali to daryti, neturėdamas mintyse, kokie yra politiniai
rėmai, vis tiek į tai turi atsižvelgti. Čia apibrėžti rėmai, strategija. Tai čia toks
įsikišimas.

A. Kaip kultūrinių kompetencijų reikalavimas atsirado karinėje doktrino-
je? Ar buvo kokių nors diskusijų?

I11. Aš neatsimenu, kad būtų buvę kokių nors diskusijų. Buvo diskusijų,
kurį modelį rinktis: britišką ar amerikietišką. Tai va, tik per tą. Tas kultūrinis
modelis yra nori nenori pagrindas visko. Tu negali padaryti doktrinos, kuri
prieštarautų tavo valstybės kultūrinei mąstysenai. Tu gali pastūmėti piliečius,
bet jei kariui tai bus totaliai priešinga, tai jis jos nepriims.

A. Kaip Jūs suprantate kultūrinės kompetencijas?

I11. Kaip ir sakiau, „cultural competence“ yra labiau operacinis, operaci-
nei aplinkai pritaikytas.

A. Ar pakanka kariams mokymų operaciniu lygmeniu?

I11. Čia reikia žiūrėti balanso. Žiūrint, ko reikia. Nes anksčiau tikrai buvo
daugiau. Ir netgi buvo tas daliai vadų dviejų savaitių kursas. Buvo siunčiama,
kai buvo ISAF, buvo daroma, kad būtų suvienodinta įvairių valstybių patirtis.
Dabartiniu metu yra visai kitas operacijos pobūdis. Ar pakanka mums kultū-
rinio ugdymo nacionaliniu lygiu? Nežinau. Manau, kad jei iki šiol daliniuose
klausomasi rusiško radijo, tai nežinau.

A. Kaip mūsų pagrindinė doktrina susijusi su kitomis doktrinomis?

I11. Visos kitos yra žemiau. Šiuo atveju aš nematau tikslo mums turėti
jungtinės doktrinos, nes ji atitinka NATO *Joint Doctrine* [liet. NATO Jungtinę

doktrina]. Atitinka visi principai. Yra vadovavimo, mokymo karinė doktrina. Visos kitos jau yra žemiau. Ir vėl diskutuojama, ar tai turime vadinti doktrina. Yra siūlančių kitame leidinyje to nevadinti doktrina. Čia reikia diskutuoti, nes nėra vieno teisingo atsakymo. O kultūrinis pagrindas labai susijęs su ugdymu, švietimu ir su tuo, koks kariuomenėje yra kontingentas. Ir kiek tu gali judėti.

Informantas nr. 12

A. Ar, Jūsų nuomone, karių kultūriniai elementai (konkrečiai – karių kultūrinės kompetencijos) yra svarbūs kariuomenės pajėgumų formavimui? Jei taip, ar taip buvo visuomet? Kada, Jūsų nuomone, kultūriniai elementai įgijo svarbą kariuomenės pajėgumų formavimui?

I12. Be jokios abejonės. Svarbą, greičiausiai, įgijo sulig Iraku ir Afganistanu.

A. Kokie kultūriniai mokymai yra būtini Lietuvos kariams?

I12. Kultūrinių kompetencijų apibrėžimą tarptautinių operacijų metu turime skelti į dvi dalis. Jį turime skelti į tarpusavio (tarp karių) ir su užsieniečiais. Užsieniečius vėlgi skeliame į dvi dalis – tai yra kariai ir vietos gyventojai. Reikėtų daryti keletą pjūvių. Jeigu kalbėtume apie, sakysim, kažkokią komandą, ar tai būtų kariai, ar tai būtų įmonė, tai, ką turi žinoti vadovai, nebūtinai turi žinoti žmonės, kurie atlieka tam tikras funkcijas. Kitaip tariant, tas kompetencijų, ar išprusimo, ar raštingumo, ar jautrumo, lygmuo turi būti pakankamai skirtingas. Galų gale, čia mes kalbame apie labai aiškią subordinaciją ir tada atitinkamą jų funkcijų pasiskirstymą. Kitaip tariant, štabo karininkas neabejotinai turi turėti daug gilesnes žinias nei, tarkime, misijos vietoje, bet garaže dirbantis, na, dabar gal jau ir šauktinis, tebūnie koks nors seržantas ar grandinis. Tai va, šia prasme visai natūralu, kad tie lygmenys turi atsiskirti. Kitas dalykas – mes ruošiame juos [darbui] tikrai su vietiniais, ne su partneriais. Partnerių kultūrų mes nedėstom – aišku, jie civilizuoti žmonės, jūs žinosite, kaip elgtis. Bet tarp jų yra ir turkas, kuris negali alaus gerti. Tarp jų yra ir amerikietis, kuriam alkoholis irgi uždraustas operacijos metu. Mes ruošiame tik su tais vietiniais.

A. Ar kultūrinės kompetencijos padeda įgyvendinti kariuomenės misiją ir užduotis? Ar gali kariuomenė pasiekti keliamus tikslus be kultūrinių kompetencijų?

I12. Sakyčiau, viskas labai priklauso nuo to, kokie tie tikslai yra. Ar [tiesioginiams] kariniams veiksams reikalingos kultūrinės kompetencijos? Abejočiau. Ar nekariniams kariuomenių veiksams reikalingos kultūrinės kompetencijos? Sutikčiau. Tik, kitas klausimas, kokios tos kultūrinės kompetencijos, jei tai stereotipinių nuostatų rinkinys, tuomet naudos iš to mažai.

A. Ar, Jūsų nuomone, karių kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis? Ar tai, kad kultūrinės kompetencijos yra įtraukiamos į karines doktrinas, suteikia pagrindą teigti, jog kultūrinės kompetencijos yra karinės galios dalis?

I12. Kaip ir minėjau, priklauso nuo kariuomenės vykdomos užduoties. Lietuvoje mes neturime tikslinių operacinių doktrinų, todėl viskas suvedama į tas kelias doktrinas, kurios ir apima viską. Jei būtų didesnė doktrininė diferenciacija, tuomet, sakyčiau, kad kultūrinės kompetencijos yra taikos palaikymo, kovos su ginkluotais pasipriešinimais operacijų dalis. Bet taip, tai yra karinės galios dalis, tik ne visais atvejais.

A. Kokios priežastys skatina kultūrinių kompetencijų atsiradimą karinėse doktrinosose? Ar esama saugumo aplinka daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

I12. Manau, kad taip.

A. Ar esama operacijų aplinka daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

I12. Manau, kad taip.

A. Ar pokyčiai karyboje/besikeičiantis karo pobūdis daro įtaką karių kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

I12. Manau, kad taip.

A. Ar tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių patirtis daro įtaką kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

I12. O čia jau sudėtingas klausimas. Mes visą laiką, kad ir kur važiuotume, važiuojame su stereotipais. Važiuojame į Afganistaną: jie – *babajai*, jie – musulmonai. Galų gale, jie – beždžionės. Ir, įsivaizduokite, jeigu karininkas pasako „jeigu šitas beždžionė įeis į valgyklą, aš nevalgysiu“. Kartais reikėdavo bendrauti su jais, sėsti prie vieno stalo, mes vaišinome. Ne, gyvenime neatsisėdės prie vieno stalo. Jisai yra vietinis, jisai yra šiukšlė. Tai, pala, kodėl mes ten atvažiuome? Kitas dalykas, jeigu aš atėjau su savo išankstiniu nusistatymu, aš nesuprasiu, ką jisai man sako, kokie yra jo poreikiai ir kokie yra jo siekiai. Stereotipai, kylantys iš karių patirties, neigiamą įtaką daro.

A. Ar išmoktos pamokos daro įtaką kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas?

I12. Kas yra išmoktos pamokos? Ar mes jas išmokstame? Mes niekuomet

neklusiam: „Ar tikrai jums to reikia?“ Ne, mes ateiname ir darome. Pavyzdžiui, Afganistane vaikų namams pastatėme valgyklą, bet mes pastatėme valgyklą tokią, kad jie valgytų trimis pamainomis. Normalu, taip? Atėjo, pavalgė. Ne, jie, jeigu valgo, tai visi, jeigu nevalgo, tai nė vienas. Ir mums reikėjo trigubai didesnės valgyklos, kad jie visi galėtų susėsti. Pastatėm valgyklą, nepagalvojom, kad jiems reikėtų stalo. „Ai, jie sėdi ant žemės, vienodai.“

A. Ar galima sakyti, kad vietinius koalicijos partneriai laiko „žemesniais“ už save?

I12. Apskritai visi. Nes mes gi atėjome gelbėti. Jie patys nesugeba, jiems reikia mūsų pagalbos. Jie nieko nemoka, jie nieko nežino. Jie gyvena skurdžiai, jie neturi elektros, jie neišsilavinę, jiems trūksta mokyklų – jie yra atsilikę. Mes esame aukštumoje. Ir mūsų „išmoktos“ pamokos yra tik mums išmoktos.

A. Jūsų nuomone, kuris iš šių veiksmų (saugumo aplinka, operacijų aplinka, karių patirtis ar kt.) darė didžiausią įtaką kultūrinių kompetencijų atsiradimui karinėse doktrinos? Kodėl?

I12. Sakyčiau, operacijų aplinka ir ypač tarptautinės operacijos kultūriškai skirtingoje aplinkoje.

A. Kaip Lietuvoje formuojamos karinės doktrinos?

I12. Negaliu atsakyti.

A. Kokia yra politinio ir karinio elito tarpusavio sąveika formuojant karines doktrinas?

I12. Negaliu atsakyti.

A. Kiek politinis ir karinis elitas skyrė dėmesio kultūrinių kompetencijų klausimui formuojant karines doktrinas?

I12. Negaliu atsakyti.

A. Ar požiūris į kultūrines kompetencijas išsiskyrė tarp politinio ir karinio elito? Jei šis požiūris išsiskyrė, kokius pagrindinius skirtumus pastebėjote?

I12. Negaliu atsakyti.

A. Kas teikia didesnę prioritetą kultūrinių kompetencijų įtraukimui į karines doktrinas – politinis ar karinis elitas?

I12. Negaliu atsakyti.

A. Kaip Jūs pats suprantate kultūrines kompetencijas ir kaip jos apibrėžiamas Lietuvos doktrininiuose dokumentuose?

I12. Pažinimas tos kultūros, į kurios šalį vyksti, tų žmonių, su kuriais ben-

drauji, tradicijų, papročių, vertybių. Elgesio normas. Mes visą laiką kalbame apie karių „education“ [liet. švietimas] ir „training“ [liet. apmokymai]. „Education“ yra duoti supratimą, kaip galvoti. „Training“ ir „education“ visada eina kartu. Visa laiką yra ir praktikos dalis. „Education“ yra „how to think“ [liet. kaip mąstyti], „training“ yra „how to do“ [liet. kaip daryti]. Tie elementai turi būti visur.

A. Ar esamo kultūrinių kompetencijų reglamentavimo pakanka karių paruošimui tarptautinėms operacijoms?

I12. Tikrai ne.

A. Jei ne, ką reikėtų tobulinti, kokių priemonių reikėtų imtis?

I12. Mes turime stereotipinių įvaizdžių bagažo reproduktivumą ir kariai yra ta Lietuvos piliečių grupė, kuri, turėdama tuos pirminės ir antrinės socializacijos metu susikurtus stereotipinius vaizdinius, nesvarbu, mokykloje ar iš žiniasklaidos, gali mėginti juos patikrinti. Kitaip tariant, kariai, kurie yra buvę ten – misijos zonose, nepažįsta tos visuomenės, o mėgina pažinti ją per savo lūkesčius. Tai yra ko jie tikisi, jie tikisi tai atrasti. Kai kuriais atvejais jie to neatranda, bet jeigu atranda, tada pradeda teigti arba pradeda save pozicionuoti kaip žinovus: „aš juk buvau, aš mačiau“. Ir va tas „aš buvau – aš mačiau“, nors vėl grįžtame – nei kalbos, nei istorijos – nieko nėra, bet aš žinau, kaip ten yra. Ir kai Lietuvos kariuomenėje buvo nutarta, kad iš misijos grįžę kariai gali kitus karius mokyti kultūrinių kompetencijų, tada pati didžiausia tragedija prasidėjo. Kitaip tariant, tada tų absoliučiai pamatinių stereotipų, kurie dažniausiai yra gana rasistiški, gana ksenofobiški, jeigu apie musulmonus, tai, neabejotinai – antimusulmoniški, jų reproduktivumas. Kitaip tariant, karys dar neišvažiavęs į misijos zoną, jau žino, kaip ten bus, nes jam kitas karys sakė, kas buvo. Ir va, šia prasme mes tada turime pačią fundamentaliausią problemą, kad jokių kultūrinių kompetencijų nėra, yra jų imitavimas. Kitas dalykas – mes neturime pakankamai kultūros specialistų, kurie gali kalbėti apie tas visas kultūras. Aš galiu dėstyti apie Afganistaną, bet aš negaliu kalbėti apie Somalį, aš negaliu kalbėti apie Malį.

AGNIETĖ ŽOTKEVIČIŪTĖ-BANEVIČIENĖ

**KULTŪRINIS VEIKSNYS NATO VALSTYBIŲ
KARINĖS GALIOS STRUKTŪROJE**

Mokslo daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, politikos mokslai (02S)

Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5 A, LT-10322 Vilnius
Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.